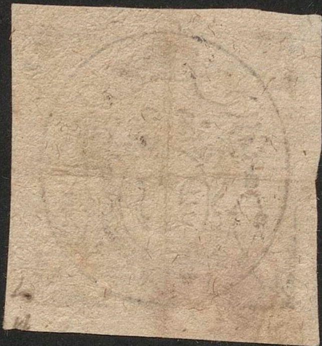

mania

cac[illegible] a chlorosis
lethargus
vertigo

totum

paralysis
tympanites
[illegible] vitia affectus
ulcera benig: et [illegible]
mania
hydrops
infantum morbi
phtisis
fluor alb:
gonorrhea
lues [illegible]
sphacelus
vertigo

totus

auditus vitia

paralysis
aphonia
puerpera
sphacelus
lethargus
ulcera [illegible]
[illegible] affect:
[illegible]
paralysis
mania
hydrops
tympanites
hydrops
gonorrhoea

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QVARTI,

QVO

SPECIALIS MORBORVM PATHOLOGIA,
ET HVIC SVPERSTRVCTA SOLIDA
THERAPIA
CVM MEDENDI METHODO
CAVTELIS CLINICIS, ET MORBORVM
ENARRATIONIBVS
ADIVNCTA EPICRISI, EXHIBENTVR

PARS QVINTA

DOCTRINAM MORBORVM AC
VITIORVM EXTERNAS POTISSIMVM
PARTES AFFLIGENTIVM
PERSPICVA ET DEMONSTRATIVA METHODO
TRADENS.

CVM PRIVILEGIIS

HALÆ MAGDEBVRGICÆ MDCCXXXIX.
Proſtat IN OFFICINA RENGERIANA.

PRÆFATIO.

EN! exhibeo iam Tibi, B. L. octauum medicinæ systematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis superficiem adfligentium rationalem pathologiam, solidamque huic superstructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis persuicue traditam inuenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis æui medicis rata semper ac firma fuit sententia, nobilissimam eamque vetustissimam artis salutaris partem, quæ chirurgica nominatur & saluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res suas peragenti scitu

eſſe ſumme neceſſariam, ſine cuius notitia nemi-
nem puto vel ſatis occurrere, vel rite mederi o-
mnibus morbis poſſe. Equidem non ignoro,
& olim fuiſſe, & adhuc eſſe ex medicis plurimos,
qui, artem illam, quæ manu ſanat, remediorum-
que externorum pro vario ſcopo applicationem
docet, ad diſciplinam medicam directe pertinere
negant; at vero hi certe non intelligunt, totum
hominem tum quoad internas, tum etiam exter-
nas partes medicinæ obiectum eſſe, tamque mi-
rabilem has ipſas intercedere harmoniam, vt vi-
tium, quod extrinſecus conſpicitur, ex interio-
ribus ſæpiſſime oboriatur, partiumque externa-
rum læſio e contrario internas facile vitioſe adfi-
ciat. Accedit, quod vitia, quæ externis infeſta
partibus manualem operam exigunt, plerumque
etiam interioribus communia ſint, vt fere in in-
flammationibus, tumoribus, apoſtematibus, ſcir-
rhis, exulcerationibus, humorumque extrauaſa-
tionibus videre licet, quibus certe non ſola inter-
norum medela, ſed maxime etiam prudenti exter-
norum ope ſuccurrere expedit; quæ tamen pro
diuerſa corporum natura, pro cauſarum morbi,
aliarumque circumſtantiarum differentia mirum
in modum variat, maximamque prudentiam re-
qui-

quirit. Vnde ſatis elucet, nec medicinam a chirurgia, nec ſaniorem chirurgiam a medicina, principiis anatomico-phyſicis & mechanicis fundata tuto poſſe ſeiungi. Quæ quum ita ſint, rectiſſime admodumque præclare iudicarunt veteres, qui ex familia Aeſculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipſique in ſuis de re medica monumentis ſummum ſtatuerunt pretium. Neque vero ſolum antiquiſſimis temporibus, ſed noſtra etiam ætate a prudentioribus magno præ ceteris honore afficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomes ſcientia inſtructi, rem medicam apte cum chirurgia coniungunt; licet pauci ſint, qui egregiæ huic arti addiſcendæ tempus operamque nauent.

Et quam immenſum ſalutis diſpendium in vniuerſum genus humanum redundaret, niſi medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obuiarum peritus eſſet? Etenim, quum in noſtris potiſſimum regionibus plurimi eorum, qui chirurgiam de inſtituto tractant, omnemque eidem induſtriam impendunt, pernicioſos committant errores, maxime ſane de ſalute rerum publicarum ſeruanda deſperandum eſt, niſi prudens medicus

 dicus

dicus hancce crassam chirurgorum inscitiam consilio adiuuare, & multa damna modestiori admonitione præcauere satagat. Accedit, quod pertinaciores partium externarum læsiones difficilem, vel nullam plane recipiant sanationem, nisi conuenienti interno remediorum vsu perite succurratur; cuius tamen chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil iuuant, sed etiam in maius periculum sæpissime præcipitant. Id quod omnino exinde deriuandum esse arbitror, quia chirurgiæ scientia vtplurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque pensi habetur, an illam exercens ex anatomes studio partium externarum, vt ossium, musculorum, neruorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vasorum structuram, situm & connexionem didicerit, an doctrinam de sanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia scitu necessaria sint, plurimumque inseruiant, vt quis de externis læsionibus remediorumque tam vsu quam noxa eo melius ferre iudicium possit. Summa igitur gratia habenda est Potentissimo Prussiæ Regi, Domino meo longe clementissimo, qui non modo boni publici promouendi causa,

sed

ſed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis ſumtibus conſtituit, eidemque Profeſſores in re medica & chirurgica peritiſſimos præpoſuit, vt artis chirurgicæ ſtudioſos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos ſanandi methodo, quantum ad chirurgi officium ſpectant, omni diligentia inſtruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa inſtigata non modo omnem mouet lapidem, nullisque parcit ſumtibus in chirurgia plenius perficienda, eiusque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum ſcripta in vernaculam conuertere, vt inde chirurgiæ dediti ſaniora hauriant principia.

Hinc ego non ſine inſigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Pariſiorum & ſcriptis meis tale ſtatui pretium, vt digna haberentur, quæ in vernaculam a clariſſimo D.D. BRVYHIERIO traducta impenſis meritiſſimi bibliopolæ BRIASSON publici iuris fierent, omnibusque latinæ linguæ ignaris vtilitatem adferrent. Vidi iam primum medicinæ ſyſtematicæ tomum gallice redditum & accurate impreſſum; & forte etiam reliquæ

partes ſequuntur, maxime quum hoc ſuum propoſitum ipſe mihi auctor per litteras indicauerit.

Sed vt redeamus, quo digreſſi ſumus, quemlibet ſane abunde conuictum ſpero, quam neceſſaria quamque proficua ſit medicinæ cum chirurgia coniunctio, ita quidem, vt nec medicum ſine chirurgia, neque chirurgum ſine ſolidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi poſſit. Ideoque in præſenti hoc octauo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboraui, ea ſpe fore, vt rei medicæ dediti diligenti huius operis lectione & vſu fructum percipiant non pœnitendum, quam ego toto pectore voueo, opto, & apprecor.

CONSPECTVS CAPITVM.

CAPVT I.

DE SCORBVTO EIVSQVE VERA INDOLE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Corbuti nomen tam late nostris temporibus patet adeoque familiare est, vt quaeuis fere chronica passio, si qua ipsi impuritas iungitur, scorbutica adpelletur; hinc nihil in praxi medica est solennius, nihil vsitatius, quam vt cachexia, arthritis, dispnoea, paralysis, erysipelas, colica, atrophia, rheumatismus, purpura aliaeque plures huius generis adfectiones inter scorbuticas nu- merentur. Quid? quod mos adeo inualuit, vt hodie medici imperitiores, si quando ex certis signis neque morbum nec causam eius rite pos- *Scorbuti nominis falsa acceptio.*

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 5.)

sunt

ſunt cognoſcere, ſtatim ſcorbutum prætendant, & pro cauſa ſcorbuticam acrimoniam accuſent. Deinceps non raro accidit, vt adfectus quidam ſæpe plane ſingularis, cui portentoſa ſpaſtico-conuulſiva junguntur ſymptomata, in artis exercitio occurrat; & tum uſu receptum eſt, vt illum vel ad faſcinum, vel ad malum ſcorbuticum reiiciant. Horum ſententiæ plane aduerſantur alii noſtro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem ſcorbutum nominamus, vel plane negant, vel tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hyſterici venditant; qua in re tamen, vti ex infra dicendis elucefcet, admodum falluntur.

§. II.

Definitio realis. Scorbutus proprie ſic dictus eſt magna functionum vniverſi corporis læſio a ſumma ſanguinis & ſuccorum vitalium dyſcraſia & corruptione, ob ingens diætæ aeriſque vitium, proficiſcens, locis maritimis & ſeptentrionalibus vt & militibus in caſtris viuentibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

§. III.

Signa eſſentialia. Hic adfectus, qui grauibus admodumque variis ſymptomatibus eſt ſtipatus, in partibus præcipue externis ſuam manifeſtat indolem: nam ſi imminet, laſſitudo ſpontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque grauitas cum mouendi impotentia ſubſequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum ſanguine mixtus ex gingiuis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium vſque radices conſumit, vt illorum vtrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diuerſæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ ſæpius in vlcera mali moris deſinunt; increſcente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum mouendi quadam impotentia vel conuulſiua ſtrictura, artus inuadere ſolent.

§. IV.

Veteribus plane non incognitus fuit ſcorbutus. Veteribus etiam hunc morbum non plane fuiſſe incognitum, haud obſcure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. no-

noſtrum adfectum ſub ſplenis morbo deſcribit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, poſtea ſplen intumeſcit & durus eſt, & dolores acuti in ſplenem incidunt, color faciei mutatur & fit niger, pallidus, malicorii ſpeciem referens, gingiuæ male olent, a dentibus diſcedunt & ex tibiis vlcera erumpunt, velut puſtulæ nocturnæ, membra inſuper attenuantur & ſtercus non ſecedit.* Idem PLINIVS *in hiſtor. nat. lib. XXV. cap.* 3. perbelle confirmat, perhibens: *quod in Germani Cæſaris exercitu citra Rhenum & vitioſi & medicati fontis aquæ potu vi malefica conſpurcatæ duo noui exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod* στομακάκην *adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui neruos crurum adeo oblædebat, vt compagines in genubus diſſoluerentur & crura vellicaret, quod ob id* σκελοτύρβην *a cruribus adpellarunt.*

§. V.

Completa morbi hiſtoria cum ſymptomatum enarratione, quæ ſe exſerunt 1) in abdomine.

Vt vero eo clarius peculiaris huius morbi genius innoteſcat, conſultum nobis viſum eſt, integram huius luis hiſtoriam cum omnibus grauibus ſymptomatibus prætexere, ita quidem, vt iuxta ſingulas partes, quas dirus hic morbus occupare grauiterque adfligere ſolet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem grauitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nauſea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde eſt deiectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de ſiti, ſiquidem appetitus humidi fere nullus eſt: ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidoroſi & fœtidi, cum impetu ſæpe erumpentes: in ventriculo & inteſtinis rugitus & murmura frequentius ſentiuntur: aluus eſt multis valde laxa, aliis contra valde adſtricta, ita, vt fæces nimis aridæ vix poſſint emitti: in quibusdam podex quaſi introrſum trahitur, vt nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti poſſit. Præterea in abdomine valde notabiles ſunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati: ſunt enim lancinantes, acutiſſimi, intolerabiles fere, vt parum

rum absit, quin manum sibi adfecti inferant; & ab iis doloribus hic morbus etiam Scharbock nominatur. Neque tunc adest, vt in aliis doloribus, tumor ventris a flatibus distenti, sed introrsum potius rapitur vmbilicus, vt pugna manus in cauitatem imponi possit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, vt frequenter in paralysin desinat.

§. VI.

2) in pectore. Iam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem se offerunt, inter quæ occurrit ægra spirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur sub nimio corporis motu. Hanc persæpe comitatur anxietas, quam sub diaphragmate, in medio hypochondriorum spatio, vbi cartilago ensiformis situm habet, ægri percipiunt, & quæ ipsos non nisi erectos respirare sinit. Facilis autem ex hoc adfectu lapsus est ad hydropem, subsequente prius crurum & dein abdominis tumore, præsertim si vehementiora eaque drastica purgantia fuerint adhibita. Præter respirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc sinistri nunc dextri, modo versus dorsum, modo versus sternum & ipso in sterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, vbi dolor est continuus & punctorius cum febre, tussi continua & sputo colorato; quod minus obseruatur in pleuritide scorbutica, vbi dolor quidem est acutissimus, non vero continuus, sed per interualla rediens; neque adest febris neque sitis, nec difficilis extra dolorem spiratio vrget. Præter hæc pulsus paruus & inæqualis, plane contrarius est illi, qui in vera pleuritide occurrit: tussis aliquando nulla vel non adeo molesta est, sique adest, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium destillante euenit. Recte itaque hoc malum pleuritis spuria scorbutica adpellari potest, facileque a vero pleuritidis morbo distinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens scorbuticis malum est. Accedunt quoque sæpius pectoris angustiæ & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto

surgere conantur, præter omnem fere externam causam patiuntur: in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulsus sub ipsis maior fortiorque obseruetur, qui in aliis contra paruis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œsophagus ibi situs est, aliud adhuc symptoma incidit; conqueruntur enim frequenter ægri scorbutici, totam gulam eorum esse obstructam, & hærere ibi aliquid instar pali, quod remoraretur, quo minus solida vel liquida adsumta possent transscendere, vt inde, si quidquam deglutiendum sit, in suffocationis versarentur periculo.

§. VII.

Misso thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipsumque caput, vbi iterum varia occurrunt symptomata, & primo quidem salivatio, quæ valde frequens scorbuticorum symptoma est. Dein gingiuæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia sunt tumidæ & vel leuiter contrectatæ sanguinem fundunt serosum: sæpe etiam caro ibi luxurians copiose excrescit, cui tandem fœtor accedit molestissimus. Sub gingivis ita male adfectis dentes in suis alueolis vacillare incipiunt, ita nonnumquam, vt eximi possint. Dolor quoque dentium frequens adest; & ille quidem præter manifestam causam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod subito recedat facileque recurrat. Capitis dolores sæpe adsunt immanes, vtplurimum vagi, raro fixi, qui suas circa vesperam potissimum habent periodos, sed oborto noctu sudore desinunt. Vertigo quoque & scotomiæ aliquando eueniunt, somnolentia per interualla incidit: cum contra alii vigiliis torquentur & per plures septimanas vigilantes non debilitantur, vti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando grauis tristitia, aliquando plane delirium sine causa accedere, in eo vero a ceteris deliriis differre, vt plane inordinate & præter iustas causas inuadat.

3) *in capite, collo & faucibus.*

§. VIII.

Facto nunc transitu ad partes externas, conuulsiones, dolores, ac spasmos in iis obuenientes consideramus. Conuul-

4) *in partibus externis.*

vulsiones sunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. In Germania inferiori dicunt, die Krübel-Kranckheit, quem adfectum egregie descripsit GREGORIVS HORSTIVS. Frequenter etiam contingunt paralyses, præsertim in cruribus, post graues intestinorum spasmos; vbi stupor præcedens imminentis mali initium est; differunt vero ab ordinaria paralysi, quæ sensim fit & diu durat, omnemque motum tollit; scorbutica vero subito accedit, subitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præsertim si in lecto adflicti se contineant. Porro ingens lassitudo omnes artus citra manifestam causam occupat: conqueruntur etiam scorbutici nonnulli de dolore vermiculari, quem ita exprimunt, als wenn was lebendiges darinnen wäre, aliquando obtusus tensiuus dolor ipsas ossium medullas occupat, qui osteocopus adpellari solet. Alii atrocissimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non secus ac si pars ab altera diuelleretur. Vagi plerumque sunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam se transferunt, sed mox iterum derelinquunt; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent: aliquando fixum locum videntur figere in pectore, vbi pleuritidis metus.

§. IX.

Præsertim in cruribus.

In cruribus potissimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum: aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorso, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, sed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea observantur copiosi sudores, inprimis noctu molesti & consumentes, (dicunt der schwindende Scharbock) sanguinis quoque profusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc maiores, nunc minores, culicum morsibus similes, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & subliuidæ, tandem nigræ euadunt. Maiores interdum integram tibiam implent, late se extendentes,

fre-

frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, euanescunt autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si feruente aqua pars esset superfusa, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam vlcera profunda obseruantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & facile in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes sunt scorbuticis, potissimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione inuadant lenteque serpant & tarde iugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo adflictorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia obseruantur, sed in nonnullis horum adsunt plura, in aliis pauciora, in aliis maiora & iterum in aliis mitiora, longius vel breuius tempus durantia.

§. X.

Causa scorbuti proxima consistit in summa succorum vitalium corruptione.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solent, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, vt paulo exquisitius dispiciamus, a quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam a fonte, atrox hic morbus cum prauis suis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præseruationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, vnice innititur. Nos vero diri istius morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati infensissima corruptione, iam supra in definitione reposuimus; attamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, vel quomodo oriatur, prauamque indolem suam exserat, operæ erit pretium, vt hoc ipsum accuratiori disquisitione eruamus.

§. XI.

§. XI.

Quomodo generetur.

Rectam corporis nostri valetudinem, siue functionum eius tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem a laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & neruorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime consistat, vt partes subtiliores, & mobiliores, aqueæ æthereæ, elasticæ, blande sulphureæ, cum gelatinosis & tenuioribus mucidis debita proportione inter se mixtæ & vnitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres variique generis salinæ, tartareæ, alcalino-sulphureæ siue biliosæ & superfluæ aquosæ & pingues per congrua, a prouida natura constituta colatoria & emunctoria, vt fere sunt perspirabilis cutis, hepar, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nasi & bronchiorum, rite eliminentur; iudicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, siue Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terrestres, tenaces, sulphureæ atque salinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem scire expedit, impuram in hoc morbo sanguinis dyscrasiam non semper vnius eiusdemque esse generis, sed pro diuersa excrementitiarum particularum indole permultum differre & varia quoque inducere symptomata. In quibusdam enim subiectis fluida materia valde viscida fixa terrestris salina acida, in aliis biliosa salino alcalino sulphurea scatet ac dominatur; hinc etiam auctores scorbutum vel a caussa frigida vel a calida deriuare solent: nos tertiam adhuc speciem addimus, quæ a fluidorum vappescente & in putridam corruptionem vergente dispositione deriuanda est, & hæc vtique peioris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ pra-

Putrida corruptio & vappidus humorum status vel eo ipso

ipſo ſatis euincitur, quia ſcorbutus per contagium ſæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro cauſa & fundamento agnoſcunt, quæ altius penetrando, inſtar ſeminii ſeu fermenti humores iam diſpoſitos, præſertim pingues inquinant & in ſuam conuertunt naturam. Vnde non mirum eſſe debet, quod a ſolo fœtore cadauerum, ſcorbuto exſtinctorum ortum huius mali annotaverit SENNERTVS *cap. I. & IV. de ſcorbuto*, & ſonticas exhalationum ſcorbuticarum noxas graphice depinxerit CASPARVS HOFFMANNVS *de febribus cap. LVII. Si quis*, inquit, *ſtatim a morbo exſtinctus fuerit, nihil periculi ſubeſt, ſed poſtquam putredo cadaueris ſuccedere ſolet, procul hinc abeſſe debent ſodales, niſi eadem velint labe contaminari.* Et quid multa? ingens illa, quæ ſponte oritur, laſſitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lypothymiam vsque proſtratio, pulſus arteriarum debiles ac languidi, peſſimi ſudoris & vrinæ fœtores, & tam facilis tamque promta partium extremarum ſine prægreſſa externa cauſa, ſphacelatio, ſatis clare ac manifeſte ſummam ſanguinis, & ſucci nutritii corruptelam patefaciunt.

…ſcentia in ſcorbuto euincitur.

§. XIII.

Verum enim vero, ad genuinam ſymptomatum ſcorbuticis inhærentium cauſam explicandam, non deprauata ſolum planeque aliena humorum indoles ſufficit, ſed aliud adhuc momentum, videlicet deſtructa elementi fluidi cum ſolido in ſanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum ſcorbuto coniunctis phænomenis non obſcure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi a ſolido, eoque grauiori elemento ſeparationem inter alia ſatis docere poſſunt fluxiones ſanguinis aquoſi, quæ per nares, gingiuas & aluum contingere ſolent; neque minus, quod in partibus extremis, vt facie, labiis ac cruribus, vaſorum oſcula nonnunquam ſe aperiant, & ſanguineum laticem fundant. His demum accedunt ſaliuationes, vrinæ & ſudores copioſi, ſcorbuticis frequentiſſimi, qui nimiam ſeri a ſanguine craſſiori ſeceſſionem ſimiliter

Cauſſa mediata conſiſtit in fluidi a ſolido ſeceſſione.

abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconstantes ex vna in alteram partem transeuntes, insignem seri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produnt. Siquidem tenuis & acris humor ex vasculis sepositus, a parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica euenire deprehendimus; quo etiam præcordiorum angustiæ, spasmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sæuientes, qui pleuritidis spuriæ nomine veniunt, ac denique pruritus & exulcerationes iure debent referri. Lentorem denique & crassitiem humoris scorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animaduertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, maioribus pulmonum & cordis vasis inhærentes, adfectiones paralyticæ, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, vt & tubercula in variis partibus &c. sunt deriuanda.

§. XIV.

Quod probatur. Præterea destructam solidi cum fluido vnionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui vt plurimum grumosus, niger, grauis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, e pedibus sanguinem in aquam immissum breui tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, coccinei coloris & acris saporis serum, nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

Sedes huius mali non est primario in lene. His ita, quæ mali nostri caussam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum

mum viſcera in noſtro morbo ſint adfecta, & quæ præcipua mali ſedes ſit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diuerſas abeant ſententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, vtpote ſucci melancholici & atrabilarii ſedem accuſabant; ſed accuratiori recentiorum per anatomen inquiſitione conſtat, non tam in liene, quam potius in hepate ſedem huius mali eſſe conſtituendam. Ita SENNERTVS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap.* 2. in cadauere ſcorbuto exſtincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad ſenſum culpari potuiſſet, deprehendit. FORESTVS *lib. XX. obſeru. ſchol.* 2. in quodam Hollandiæ Præſide magis hepar, quam lienem adfectum fuiſſe, diligenter annotauit. Sic etiam REVSNERVS *excercit. IV. de ſcorbuto*, viri cuiusdam hepar corruptum, calloſum & ad depurationem ſanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine & colore cum hepate ſano certantem. Imo HORSTIVS *Tr. de ſcorbuto Sect.* II. §. 8. ſcorbuticum quendam vidiſſe commemorat, cui iecur totum interius atque exterius ſcirrhoſum erat, nec quicquam vaſorum vel ſanguinis exhibebat; lien vero triplo maior, quam ſecundum naturam eſſe ſolet, optimeque ſanus conſpiciebatur, parenchyma iecoris colore ſat rubeo, nec non ſubſtantia carnoſa referens. Et WILLISIVS poſt plurium ſcorbuticorum cadauerum diſſectionem multoties obſeruauit: hepar aut cyſtidem felleam fuiſſe in culpa. Inuenit enim in nonnullis hepar prorſus exſangue & inſtar vberis vaccini exſuccum, in aliis veſicam biliariam prorſus vacuam & inanem, in aliis lapidibus obſitam, in aliis amurca maxime amareſcente repletam, lienem vero optime validum ac ſanum.

§. XVI.

Si noſtram hac de re ſententiam interponere licet, non dubitamus adſerere, omnia viſcera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inſeruiunt, labe quadam ac vitio eſſe adfecta, dum a lentiori ſanguinis progreſſu, minima eorum vaſcula

Sed omnia fere viſcera & emunctoria læſa ſunt.

ſcula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, a viſcida amurca obſtruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero vniuerſale illud ac ſolenne vniuerſi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii ſucci exhalant, non ſine ratione maximam pati labem videtur: neque viſcera in abdomine ſita ſanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, vt hepar, lien, meſenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa ſunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, ſalſis, ſulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, ſecernendis dicatum eſt; lien vero ad intimam fluidi cum ſolido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læſio inprimis in ſcorbuto attendenda eſt. Ceterum probe notari velim, obſeruationibus anatomico-practicis non penitus eſſe in noſtro adfectu fidendum, quia rariſſime ſcorbutici demortui, ſed quando iam in hydropem, atrophiam, hecticam, morbum nigrum, vel ſphacelum internum delapſi ſunt, cultro anatomico ſubiiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus eiusque digeſtio. Quod vero noſter adfectus tam diuturnus ac contumax ſit, vt appropriatis etiam & efficacibus præſidiis, valde reſiſtat, id mea quidem ſententia inde deducendum eſt, quod digeſtionis & chylificationis officina, ſub qua ventriculum cum inteſtinis intelligimus, non recte ſe habeat, ſed valde læſa ſit. Sicuti enim a ſucci menſtrui, ſalivalis, gaſtrici & pancreatici temperie leniterque ſpirituoſa indole, & ſufficienti influxu, intima alimentorum diſſolutio & ſucci boni, ſubdulcis, chyloſi, præparatio & extractio vnice pendet; ita dum per impuritatem ſanguinis vitiati menſtruales illi ſucci a temperata indole plane deflectunt, non niſi crudum, viſcidum & acidum chylum producunt, qui ad ſanguinem accedens eius intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, prauoq; fomento ſuſtentat.

§. XVIII.

Cauſæ non naturales. Hactenus mali ſcorbutici eiusque ſymptomatum, continentem & proximam cauſam veramque ſedem, & quomodo vires

vires vbique diffundat, perſpeximus; proximum nunc eſt, vt, vnde cauſæ hæ morbi internæ ſuam nanciſcantur originem, inueſtigemus: idque optime fieri confido, quando ad cauſas iſtas externas, non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque aduertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, ſcorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præſertim ſeptentrionalibus & maritimis, vt Cymbriis, Norwegis, Seelandis, Friſiis, Ditmarſis, Belgis, Suecis &c. eſſe proprium ac valde familiare. Cuius rei cauſa in catholico iſto, ſeu vniuerſali fluido aereo-æthereo eſt quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, ſalſis, nimiumque aqueis refertum, vi ſua elaſtica & expanſiua, a qua vigor, tonus & robur ſolidorum, eorumque vis motrix ſyſtaltica dependet, multum priuatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacuſtria, vliginoſa, humilia, vbi facile inundationes & aquarum, delapſum non habentium, ſtagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum ſunt aptiſſima; certe non aliam ob cauſam, quam quod aer, multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus, fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus ſe- & excretionibus valde retardet atque imminuat. *1) Aeris vitium.*

§. XIX.

Sicut vero ſecundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aere ſolum, ſed ab ingeſtis etiam morbi proueniunt; ita experientia edocti cognoſcimus, victum inprimis durum & ſalſum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & annoſiorum animantium compactioribus, multoque ſale conditis & fumo induratis, neque minus ex piſcibus, præſertim maritimis exſiccatis & ſalitis conſtat, variisque gentibus mari & ſeptentrioni proximis, familiaris eſt, ad noſtrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina craſſioris texturæ, in locis præſertim humidioribus & vliginoſis progerminata, panis groſſior, durus, & ex ſecali, tempore pluuio collecto, confectus, item qui ſitum *2) ingeſta praua.*

contraxit, iure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graues, salsæ & ſtagnantes, ad quotidianum potum vſurpatæ, vel ſi cereuiſiæ ex iſtis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerunt, noſtro malo ingenerando plurimum velificantur. Hæc omnia tamen longe maiori ſunt nocumento, ſi vita iners, deſes omnisque fere laboris & exercitationis expers coniungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes ſe- & excretiones valde retardantur, ſanguinique craſſities & ſpiſſitudo inducitur.

3) Otium

§. XX.

4) Temperamentum, ſexus & vitæ genus.

Porro animadvertimus, corpora ſpongioſi & laxioris habitus, temperamenti ſanguineo phlegmatici, quæ exilitate ac copia vaſorum multaque pinguedine prædita ſunt, præ ſiccioribus macilentis, ſtrictioris complexionis, quæ vaſa maioris diametri habent, ſcorbuticæ corruptioni eſſe obnoxia; hanc potiſſimum ob cauſam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit ſucceſſus & ſucci pingues aquoſi quam promte, miaſmate quodam accedente, in putredinoſam abeant corruptionem. Præterea & illud obſeruamus, quod feminæ præ viris, vrbani præ ruſticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigati pravos humores in corpore accumulatos per transſpirationem expellunt, ad luem hanc magis ſint diſpoſiti.

§. XXI.

5) Excretiones ſuppreſſæ.

Maxime vero omnium ad corrumpendam ſanguinis maſſam, motusque œconomiæ corporis noſtri peruertendos, & excretiones, quæ per cutim, aluum & vrinam fiunt, ſupprimendas, conſuetæ ſanguinis euacuationes, in feminis per menſes, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in noſtro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres ſteriles cum illis, quibus menſtrua ſponte propter ætatem ſubſiſtunt, & omnes, qui conſuetas ſanguinis miſſiones, ſiue ſcarificando, ſiue venam incidendo, olim ſuſceptas, penitus omittunt: ſiquidem inde humores in corpore valde cumulati, libere per omnia vaſa circulari nequeunt,

ſed

sed hincinde stagnantes, impuritatem contrahunt; vnde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones ad scorbutum conferunt, tantum e contrario nimiæ, quæ per nares, vterum, hæmorrhoides & in puerperis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE ALBERTI, EUGALENO & WILLISIO, ad genesin nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis iactura, perinde ac nimia eius abundantia, humorum stagnationi & corruptioni ansam præbet largissimam. .. & nimia.

§. XXII.

Ratione ætatis vel maxime huic morbo obnoxii sunt senes; quippe morbi ipsis familiares, multum cum scorbuto conuenientiæ alunt, ideo quod ex impura, salina & viscida sanguinis & humorum crasi suam mutuantur originem. Neque hoc diiudicatu est difficile: siquidem sub inualescente ætate, minima vasa, per quæ potissimum sordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lympha quoque cum sanguine intime miscetur, arescere, coarctari & angustari incipiunt; vnde suo perfungi munere nequeunt, totaque sanguinis massa successu temporis impura redditur. 6) Aetas

§. XXIII.

Insuper ad classem causarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales se- & excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præsertim hoc in numero graues animi, per anxiam curam, tristitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EVGALENVS *Tr. de scorbuto p. 3. obs. XV.* constanter prædicere ausus est, eos facile omnes, quos cum crassiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad scorbuticum malum esse procliues. Cui adsentitur WILLISIVS, qui nonnullos, fortuito timore perculsos, scorbuticos euasisse obseruauit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinent potentiam in solidorum robore infringendo, & sanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; vnde humores tardius circumacti, spissi, ad traiiciendum 7) Graves animi adfectus.

minima

minima vascula inepti & tandem impuri euadunt; vnde facillimus ad scorbutum transitus.

§. XXIV.

8) *Motus corporis nimius.* Vti vero nimium otium, quod supra demonstrauimus: ita etiam si excessus in motu committitur, vt vel nimis violenter instituatur, vel diutius iusto continuetur, damno esse solet. Tali enim ratione, purissima ac subtilissima succi sanguinei, nutritii & neruosi pars dissipatur & exhauritur, vt faciliu postea humores alienam & corruptam indolem, præsertim accessu contagii, induere possint. Reprobandus vero quam maxime est, intempestiuus & intensior corporis à pastu motus, quo videlicet succus chylosus, nondum satis recte digestus, in sanguinem nimis cito rapitur, vnde omnia facile mala, quæ a digestione male peracta, crudoque & rudi chylo prouenire, supra innuimus, certo certius propullulant. Sapienter itaque GALENVS *lib. II. de sanitate tuenda cap.* 2. præcipit: *non debet, cum administratur exercitium, crudi incoctique cibi aut succi multitudo vel in ventriculo vel in vasis contineri, vnde periculum sit, ne prius, quam per maturam coctionem vtilis sit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

9) *Morbi pregressi.* Nihil præterea facilius, nihil promtius ad scorbutum disponit, quam vbi morbus aliquis non ita diu prægressus, quamcunque labem, vel minimum sui vestigium, siue sanguini & succo alimentari, siue alicui ex visceribus præcipuis impressum reliquit. Hinc nihil in arte est frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune suppressis, vel si ægri adhuc debiles statim alimentis se obruunt, scorbutus a tergo succedat. Ratio in procliui est: succi enim vitales per febrile incendium subtiliori & sulphurea sui parte, debitaque spirituascentia orbati, ægre suum circuitum absoluunt; vnde miasma a pristino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Vt multas hac de re obseruationes, quæ omnes morborum in producendo scorbuto potentiam confirmant, silentio prætereamus, commemo-

memorare tantum hoc loco placet consensum, quem hypochondriaca adfectio cum scorbuto habere solet; siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit; vnde medicorum quidam decepti, nullam inter vtrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

Genus quoque vitæ interdum huic malo causam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripi obseruamus, qui longis & diuturnis nauigationibus detenti non nisi humido aere circumdantur, simulque crasso, salso ac duro victu se nimis onerant. Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis, eam maxime ob rationem, quod milites in castris degentes nulla diætæ victusque ratione habita aquas stagnantes & potus genera sæpenumero corrupta, cibos crudos & interdum semiputridos, panem situ obductum & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præsertim per noctem frigido exponunt aeri, nimiisque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires prosternunt. Qua de re exstat insignis locus apud OLAVM MAGNVM *lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap.* 51. qui huc transscribi meretur: *ex cibis*, inquit, *piscibus, carne, sale & suffitu maceratis, esculentis frigidis & crudis, ac pane non probe pisto, morbus ille horrendus castrensis & a vulgo Scherbock dictus incrudescit, quo fauces & gingiuæ putrescunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes stupent & vacillant. &c.* HOECHSTETERVS pariter *obs. med. decad. VII. cas. X. p.* 162. de scorbuto, tanquam militari morbo, in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset obseruationem, cuius præcipua momenta huc allegare lubet: Postquam Rex Sueciæ anno 1634. vrbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subiecerat, milites in ciuium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio & petechiis junctam, qua etiam milites cæsarei laborarunt, in vrbem intulerunt, vt ingens inde multitudo succubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi ciuium de lassitudine, grauitate & ambulandi impotentia

9) Vitæ militaris in castris.

conquerebantur: neque poterant ſtare erecti ob crura rigida, dura, & doloroſa, quibusdam intumeſcentia, quibusdam contabeſcentia. Qui ſiccioris naturæ erant, illis tendines, nerui ac muſculi crurum ſurſum trahebantur, vt flecti non poſſent, interdum cum acuto dolore, interdum ſine eo: quidam in lecto cubantes ſe voluere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatis ceſſerunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, vt iisdem inniti non poſſent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifarium coloratæ primo inſtar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, vt maximam cruris partem occuparent. Iunioribus gingiuæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato ſanguis niger ac fœtens effluebat ſimulque fœtor oris ac maſticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, aſcites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferebat: aerem ſiccum ægrotantes non beneferre poterant, propter ſanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipſis erat noxius.

§. XXVII.

Differentia. Propoſita iam mali ſcorbutici hiſtoria, eiusque ſignis & cauſis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione ſymptomatum & impuræ dyſcraſiæ multum habet commercii, ad evitandam confuſionem, diſtinguere. Equidem probe ſcio, plures & ante nos fuiſſe, & noſtra adhuc ætate eſſe medicos, qui ſcorbutum eundem eſſe morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. adfect.* nomine ilei cruenti deſcripſit; ſiquidem in

Ab ileò cruento Hippocratis. hoc adfectu, perinde ac in ſcorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingiuæ a dentibus abſcedunt, ſanguis e naribus manat, imo vlcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia ſaneſcunt, alia grauiora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus ſe hodie intuentium oculis ſcorbutus repræſentat, altum apud HIPPOCRATEM ſit ſilentium, & ipſi quoque, voluulo cruento

ento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promtos expeditosque esse dixerit: cum tamen in scorbuticis languor, grauitas, frigus & crurum ad mouendum impotentia adsit, ego vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adiungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingiuæ exeduntur, multumque sanguinis stillant, vlcera ægrius cicatricem sumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio obseruatur. Vtut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi, ob summam humorum corruptionem, insignem habeant conuenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, secus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercora porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaque febris, nullaque contagii vis obseruetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit; cum contra in scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labes delitescat, maximeque systema neruosarum partium spasmis & doloribus lancinantibus pessime affligatur: quod tamen in ictero minus contingit.

ab ictero nigro.

§. XXVIII.

Facile porro a malo hypochondriaco & melancholico scorbutus distinguitur, licet non raro iunctus cum ipso prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum viscerum destructum & tardiorem sanguinis spissioris circuitum impuritas quædam & humorum corruptio adest, neque minus ex stasi humorum dolores & spasmi visuntur; ast massa sanguinea non tam putrida est & corrupta, nec tam multis & acribus salibus imbuta: vnde etiam non modo contagii vis deficit, sed & maculæ, vlcera putrida, gingiuæ relaxatæ & sanguinolentæ, summa corporis ac artuum lassitudo, imo virium ad lipothymiam vsque defectio, ceu consueta scorbuticorum symptomata, plane desunt. Denique lues scorbutica ratione corruptionis, quæ solidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & vlcera, imo ob contagii virus mul-

A malo hypochondriaco & melancholico.

a lue venerea.

multum cum venerea habet affinitatis; nihilominus tamen permultum interest, vt vtrumque adfectum probe discernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat grauissimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non nisi contagio nasci, scorbutum vero ex aeris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abusu oriri & inde certis regionibus certisque climatibus esse proprium. Porro scorbutus gingiuas magis occupat dentesque reddit cariosos, lues autem venerea magis tonsillis, vuulæ, naribus, ossibusque palati, exulceratione & erosione est infesta. Vrina scorbuticorum est crassa, colorata, salibus lixiuiosis turgida; in lue autem venerea minus est colorata, turbida cum limoso sedimento. Tandem in scorbuto spasmi & dolores magis sunt vagi, in lue venerea magis fixi, ossibus inhærentes, qui tamen noctu sub lecto ingrauescunt.

§. XXIX.

A purpura rubra chronica. Cum nullo vero morbo noster adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris vt plurimum expers, adeoque hodie familiaris est, vt etiam καθ' ἐξοχὴν scorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipse scorbutus non exiguam humorum impuritatem pro causa & fundamento agnoscat. In eo tamen a scorbuto differt, quod in hac pustulæ, semen milii amplitudine æquantes numerosissimæ cum corrugatione, asperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præsertim inter initia, horripilatione, pruritu, æstu & pectoris quadam angustia, efflorescant, quæ peculiarem fœtorem cum largo sæpius sudore spargunt; quale quid in scorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in sensibilioris naturæ hominibus, tam instabile est, quam purpurnis, vtpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil særaceum, vtpote quod mox comparet, mox iterum retrocedit, nihil sæpe incommodi, nisi aliquam pectoris oppressionem fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen symptomata regimine conuenienti adhibito facile iterum remittunt.

§. XXX.

§. XXX.

Inter morbos cum ſcorbuto multum ſimilitudinis habentes, iure quoque numerari debet cachexia, quæ a noſtri æui medicis plerumque ſcorbutica appellari ſolet. At vero, quo pateſiat, quantum hos morbos intercedat diſcriminis, ſcire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter graſſari, nec gingiuis adeo eſſe infenſam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero ſcorbuto tantum fere non ſemper contingunt. Imo demum ipſa cauſa materialis in ſcorbuto aliter eſt comparata, quam in cachexia: in hac enim ſeri magis tenuis, quam glutinoſi & acris delinquit copia; vnde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum obſeruamus. *A cachexia.*

§. XXXI.

Conſtituta ſic noſtri morbi ab aliis ſibi cognatis differentia; ſequitur iam, vt indicemus, quomodo de eius euentu & curatione firmum & prudens ferre iudicium poſſimus. Et primo quidem in genere notare licet, ſcorbutum ex iis eſſe adfectionibus, quæ nec ſubito ægrum inuadunt, nec ſubito eum deſerunt, ſed teſtudineo quaſi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Vnde etiam fit, vt noſter adfectus, ſi vel leuis error committitur, facile recrudeſcat, præſertim ſi a parentibus, hæreditario quaſi iure, ad liberos deſcendit; & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, ſi inueteratum eſt malum, ſi corpus ſenile, vel a prægreſſis morbis valde debilitatum & exhauſtum, invadit; tunc enim ſenſim ad hydropem, atrophiam, paralyſin, conuulſiones, carum, lethargum, apoplexiam, ſphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam ſternit. Aliter contra res ſe habet, ſi malum eſt incipiens, ætas iuvenilis, habitus corporis ſtrictior, & origo eius a contagio: tum quippe curatu eſt facilius, maxime, ſi eius fomes per menſes, hæmorrhoides aut diarrhœam criticam ſubtrahatur. Facilius quoque ſanationem recipit, ſi locus mutatur & *Prognoſis.*

ex insalubribus maritimi, septentrionalibus, ad meridionales plagas fit transitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ impliciti, in symptomata incidunt scorbutica, cura quidem difficillima, sed non pro summe desperata habenda est. Res notatu perquam digna est, quod, licet homines in regionibus septentrionalibus valde sint robusti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius conualescant. Cuius rei rationem adferre videtur aphorismus HIPPOCRATIS (XXX.) a SPONIO allegatus, qui hic est; *quibus corpus male transpirat, ii robustiores sunt, & minus ægrotant; si vero ægrotant, difficilius restituuntur.* Etenim in populis regiones septentrionales inhabitantibus, quorum cutis a nimio frigore crassa, densa & constricta est, portio sanguinis subtilior & spirituosa, retinetur, nec tam copiose & liberaliter exhalat, vnde populi eiusmodi regionum sunt robustiores. Quandocunque vero hi homines ægrotant, difficilius a morbis, qui per transpirationem sanari debent, ob cutem valde densam & constrictam, conualescunt.

§. XXXII.

Prognosis peccialis de tumoribus & vlceribus scorbuticis.

In specie vero notandum est, quod tumores, in partibus subito erumpentes & breui euanescentes, sæpius indicent paralysin; ventris vero tormina & continuæ circa vmbilicum contorsiones, vel sphacelationem intestinorum & subitam mortem in senibus, vel tympaniten post se trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum vergunt, eo peioris sunt indolis, sique in vlcera abeunt, difficillimæ fiunt curationis, vt potius in corruptionem sphacelosam sæpissime desinant. Pessimum quoque est, si gingiuæ & adiacentes partes exulceratæ carnem ad ossa absumunt & abscessum in mandibula formant.

§. XXXIII.

-- in morbis ex scorbutica dyscrasia prouenientibus.

Morbi, qui ex scorbutica humorum dyscrasia proueniunt, vt fere sunt paralysis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidiuant, ita quidem, vt nunc singulis annis, nunc ex

ex longiori interuallo, pro victus ratione, pro regimine aliisque circumſtantiis recrudeſcant; & ſi demum ipſis viſceribus, vel partibus nervoſis labes eſt impreſſa, hæc non tam facile tollitur: humor enim ſcorbuticus, qui fermenti ac ſeminii naturam æmulatur, ſanguinique & ſucco nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

Scorbutus cur difficilis ſit curationis.

Vlterius quoque notatu perquam dignum eſt, quod ordinario & hypochondriaci & ſcorbutici rarius priſtinæ ſanitati reſtituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulisque diæteticis ægrius ſe ſubmittunt, ſed per medicamenta cito curari cupiunt: vnde fit, ut ſubinde ab vno remedio ad aliud, ab vno medico ad alterum transeuntes malum ipſi deterius reddant, præſertim ſi natura remediis adſueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huic accedit, quod perpauci ſint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, conuenienti ordine, methodo, & doſi adhibendis, recte tractare didicerunt. Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen inſtar regulæ generalioris ſcire liceat, ſcorbutum, inter chronicos facile grauiſſimum, non validis & fortioribus, ſed leniſſimis & ſimpliciſſimis tractandum eſſe remediis.

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ & præſeruatoriæ, ad quas obtinendas acit.

HActenus de ſcorbuti origine, indole & euentu ſatis videmur diſſeruiſſe, noſtrum nunc erit oſtendere, qua ratione atrox hic morbus commode poſſit auerti tutoque ſanari. Sicut autem duplex hic ſcopus in nullo facile morbo obtinetur, niſi ad arcendas & tollendas eius cauſas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior ſcorbutum tum præſeruandi tum curandi datur methodus, quam

quæ

quæ remouendis eius caufis eft dicata. Hæ ipfæ vero quum in peruerfo rerum non naturalium, maximeque aeris vfu, unice fint quærendæ; fiquidem nemo vnquam, nifi ab aliis fit infectus, fcorbuto laborabit, qui non graues in diæta vitæque regimine errores commiferit: per fe patet, ante omnia diætam rite effe inftituendam, fi caufas fcorbuti fubtrahere velimus. Quod autem vt recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præfcribere ex vfu erit.

§. II.

Aeris mutatio. Maxime omnium habenda eft ratio, vt qui ad fcorbutum difpofiti, vel eodem iam adfecti funt, aerem, in quo morbus prognafcitur aut fouetur, permutent; quod fieri poteft, fi a locis infalubribus, vbi aeris fluidum impurum, vappidum, minusque elafticum & prauis exhalationibus & copiofis nebulis refertum eft, fecedendo ad falubriora fe conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio digniffimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem.* expreffus & a SPONIO *pag.* 278. citatus, vbi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis vtiliffima dicitur. Et experientia quoque infignem hanc vtilitatem adhuc magis confirmat, qua cognofcimus, quod ii omnes, qui in locis ad fcorbutum ingerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius fe habeant, fi mutata priori ftatione, loca falubriora, quæ aerem vehunt purum, fubtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus obferuatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æftate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium fibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipfi etiam principes, de aeris puritate parum folliciti, fæpe ex locis falubribus in infalubria concedunt, ibique diu morantes morbofam corporis difpofitionem fibi contrahunt. Cuique igitur fcorbutico iure commendari debent loci aerisque mutationes, feu itinera ex regionibus feptentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. fufcipienda. Quod fi vero peregrinandi & locorum impuritatem euitandi commoda deeft occafio, arte aeris fluidum

dum eſt emendandum, quod ligno iuniperi in camino combuſto, vel ſuffimigio ſuccini, carbonibus ignitis iniecti, optime poteſt perfici.

§. III.

Quoad victum inprimis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, vt ſunt carnes annoſiores, infumatæ, ſalſæ & quæ rancorem contraxerunt, piſces marini exſiccati, atque illi cibi, qui auſteræ & adſtringentis ſunt facultatis. Fugiant quoque ſcorbutici carnes pinguiores & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diuerſitate ſuccorum in primis viis ſtabulantium vel aceſcunt, vellentorem contrahunt, viſcerumque infarctus augent. Alia tamen ratio eſt cum paſſulis minoribus, quæ ob blandam cum ſubtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe eſt accommodata a pleniori victu abſtinentia, ſeu magna in cibis ſumendis moderatio, præſertim in ſubiectis voracioribus, pinguibus & ſanguineo phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluuies fœcunda plerumque ſit prauorum ſuccorum matrix. *Victus conveniens.*

§. IV.

Ex potulentis ad noſtri morbi geneſin præſertim aquæ graues, ſtagnantes, facile putreſcentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leues, nec ſalſedine, nec calcareo terreſtri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquuntur, ad potum debent eligi, & ex his cereuiſiæ coqui. Dici enim vix poteſt, quantum in locis ſeptentrionem ſpectantibus noceant cereuiſiæ, ex inſalubribus aquis confectæ neque ſatis coctæ, nec lupulo ſatis conditæ; quæ, dum facile aceſcunt & fæculentæ euadunt, per minimos viſcerum & excretoriorum meatus difficulter tranſeunt, magnamque inſuper flatuum copiam ingenerant. Vina quoque auſtera, quæ multum acidi in receſſu fouent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & ſubtili ſpiritu animata, moderate ſumta, inſignem merentur commendationem. Splendent *Potus conveniens.*

autem hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ uetuſtum, quod adhuc maioris ſit efficaciæ, ſi abſynthii, cochleariæ, & enulæ eſſentia vel extracto imprægnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis. Quoniam ſimul nimium otium ſeu deſes ſine labore vita, nimiusque ſomnus, experientia teſte, permultum affectus noſtri geneſi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præſeruandum quam curandum exſtat remedium, præter ſufficientem motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis ſiſtole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante ſimul circulus ſanguinis per viſcera abdominis egregie promouetur, vnice vitalem fluidorum & ſolidorum motum ſuſtentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, ſub qua, motu muſculorum aucto, contenta in ipſis fluida propelluntur, mirum quantum adiuuat: non iniquum facturus ſum, ſi corporis motum, uniuerſale illud præſidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & ſolidorum ſtructuram conſeruat, ſanguinis & humorum curſum promouet, purum ab impuro ſeparat, adeoque omnis generis morbos, ipſumque ſcorbutum arcet. Conſentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: *otium humectat & corpus debilitat, labor vero ſiccat & corpus roborat.* Cuius aphoriſmi ratio per ſe ſatis liquida eſt, & noſtram de motus in ſcorbuto vtilitate ſententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit ſanguinis circuitus; vnde humidum ſuperfluum non ſufficienter per excretoria eliminatum, fibroſas nerueasque partes relaxat: cum e contrario a labore nimiæ humiditates diſſipantur; quibus expulſis tenſio ſolidorum increſcit, maiusque corpori robur accedit. *- & Reliqua res noxiæ.* Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, ſanguinisque progreſſum tardiorem ac debiliorem efficiunt, vt fere ſunt nimiæ vigiliæ, profundæ meditatio-

tationes, intempestiuæ studiorum caussa susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, vt diuturnior tristitia ac metus, cane peius & angue sunt fugienda.

§. VI.

Et hæc sunt præcipua in vitæ victusque regimine tenenda momenta, quibus iam alia leniora & tutiora remedia subiungere placet, quæ causis mali scorbutici tam proximis quam mediatis remouendis magis accommodata hucusque deprehendimus. Iam vero in superioribus abunde satis euictum est, sæua illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero a tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarium in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, vt humores impuros salsos, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissoluant, occlusos viscerum & colatoriorum meatus reserent, totumque partium neruosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime. *Indicationes curatoriæ speciales.*

§. VII.

Summam humorum dyscrasiam a medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis generis statui supra iam diximus; singuli tamen in eo conueniunt, vt pro salsedinis morbosæ diuersitate diuersa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, pertim sali volatili sulphureo contemperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inseruiant, præscribenda existiment. Quantumvis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diuersa & anxie excogitata eorundem correctio: *Quibus vnica tantum methodus medendi sufficit, qua obtinetur.*

 siquidem

ſiquidem demonſtratum dabo, tantum vnicam, eamque tutiſſimam & experientiæ magis conformem eſſe methodum ſalia morboſa cujuſcunque generis cicurandi, quæ videlicet per conuenientia fluida obtinetur; vtpote hæc cuicunque ſali temperando & corrigendo reſpondent abundeque ſufficiunt.

§. VIII.

per aquam ſimplicem puram. Hac autem virtute inprimis ſplendet aqua ſimplex, levis & pura, quæ genuinum omnium ſalium diſſoluens ac menſtruum iure dici meretur, in quam, ſi debito cum regimine debitaque quantitate adſumitur, particulæ cuiuſcunque generis ſalinæ, in ſanguine & ſuccis oberrantes, promte ac facile ſe immergunt, vt inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo ſcorbutico exſerit efficaciam, dum tenacium viſcidorumque humorum coagulum diſſoluit, atque exilia vaſa & colatoria ab impacta viſcida materia infarcta & obſtructa liberat. Longe tamen *per fontes ſoterios.* præſtantior hæc aquæ attributa facultas eſſe deprehenditur, ſi quando aquæ puræ, leues ac ſubtiliores inſuper adhuc principio quodam vel ſpiritu minerali & conuenienti ſalis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia ſunt imprægnatæ, vti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratiſſimis Carolinis, Egranis, Selteranis, Wildungenſibus, Emſenſibus &c. huc vsque obſeruare licuit. Hæ enim communi aqua multo actiuiores expeditius per exiliſſimos canalium alueos traiiciuntur, colatoria promtius ſubeunt, ideoque in obſtructionibus reſerandis ſordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præſtant energiam. Quæ cum ita ſint, nullus dubito adſerere, in fontibus ſoteriis vniuerſale ſcorbuticæ adfectionis præſidium eſſe conſtituendum, maxime cum longa & conſtans experientia me in hac ſententia adhuc magis confirmat; vtpote qui iam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hyſtericas paſſiones,

nes, cum scorbutica quadam impuritate iunctas persanandas, verum etiam ad scorbutum iam confirmatum euellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægrotantium emolumento vsus sum. Longe tamen certior ac præstantior subsequitur effectus, si harum aquarum virtus accuratiori vitæ victusque regimine, & appropriatis medicamentis antiscorbuticis ac balsamicis adiuuetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Quandocunque vero copia, locus & occasio fontibus his medicatis vtendi deficit, sola aqua fontana, puriore & leuiore, cura nostri affectus feliciter poterit institui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum est efficacia, si modo sint puriores vel subtili, martialis prosapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis felicissimæ & scorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchstadiensem, duobus milliaribus Hala distantem quotannis institutæ curationes luculenter possunt ostendere. Continent hæ aquæ subtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium vniversi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione sanguinis per vniuersum corpus eiusque minima vascula circuitus vna cum salutaribus excretionibus egregie promouetur; idque tanto magis, si non tantum interne, sed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Vnde simul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hos potissimum CELSVS *lib. II. cap. IX.* & SCRIBONIVS LARGVS *cap. XXXII.* ad lienes magnos & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum subinde exstinctum fuerit, non sine ratione tantopere commendauerint.

Per Lauchstadienses.

§. X.

At vero præter aquas minerales in corrigenda scorbutica acrimonia se instar summi gerit remedii lac animantium & præcipue asininum, quod etiam antiquissimi medicinæ antistites, HIPPOCRATES, GALENVS, ARETAEVS, CELSVS, in suis scriptis, ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas passiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt.

Conuenit etiam lac vel solum.

runt. Neque desunt ex recentioribus peritissimi medici, qui idem confirmant, & in scorbutica lue lac, præcipue asininum, vel serum lactis bubuli aut caprini, ceu summe specificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIVS, BALTHAS. BRVNNERVS, EVGALENVS, WIERVS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARTINI, qui perite de hoc nostro affectu scripserunt, legi possunt; vtpote qui ad vnum fere omnes candide fatentur, sola diæta lactea, vel sero lactis antiscorbuticarum herbarum succo permixto & diutius vsurpato, se plus in scorbuto eiusque symptomatibus mitigandis præstitisse, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam molestissimo hoc malo tabescentes plus virium inde hausisse, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu est difficilis. Sicut enim sæua illa scorbuticorum pathemata, vt sunt lancinantes & spastici artuum dolores partiumque externarum erosiones & exulcerationes, non nisi humorum summæ dyscrasiæ & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, aluum, hepar fiunt, imminuto, neque minus obstructioni vasorum originem debent; ita certe ad meatus occlusos reserandos, tenaces humores dissoluendos & acres salsos contemperandos nihil aptius est diluentibus, demulcentibus & fluxiles humores ad transspirationem aptos reddentibus: inter quæ vtique lac asininum, quod reliquis dulcius est, vel lactis caprini aut vaccini serum principem merentur locum, præsertim quando herbæ antiscorbuticæ, vt cochlearia & nasturtium aquaticum, quæ, præter sal volatile, amarum elementum fouent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Vel cum fontibus medicatis permixtum.

Quandocunque vero cum diathesi scorbutica viscerum infarctus & cachexia, vel affectio hypochondriaca & purpura, quod sæpissime fit, coniungitur, tunc melius succedit curatio, si lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, vt Selteranis, Wildungensibus & Tœnsteinensibus, quam etiam cum fortioribus, vt sunt Pyrmontanæ,

Egranæ, miſcetur & hac ratione ſub debito vitæ & victus regimine bibitur, de qua cura ſaluberrima diſſertatio noſtra *de connubio aquarum mineralium cum lacte* conferri poteſt.

§. XII.

Verum enim vero, præter hæc recenſita auxiliorum genera, commemoranda etiam ſunt quædam ex pharmaceutico fonte deſumta & inprimis ſpecifica ſic dicta antiſcorbutica: in quorum numerum non immerito veniunt, cochlearia & omnes naſturtii tam hortenſis, quam aquatici ſpecies, beccabunga, raphanus ruſticanus, rad. armoraciæ, ſinapi & huius generis alia, quæ ſubtiliſſimo principio ſalino-ſulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac ſolidis partibus vitiatis ingentem mutationem inferunt; ſiquidem tenaces viſcoſos humores diſſoluunt, fixos acidos exaltant, ſubtilioresque reddunt, & ſolidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum reſtituendo, vappeſcentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his ſimplicibus præparationes proſtant & in vſu ſunt. Quidam enim aquas ex his deſtillant, quidam ſpiritus per fermentationem aut abſtractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus conciſis & madefactis ſuccos exprimunt, quos vel per ſe cochleatim, vel debito cum vehiculo, vt eſt ſerum lactis, propinant; alii ipſos cum alimentis miſcent & iuſculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cereuiſiis in fermentatione adiiciunt, imo etiam cum ſaccharo conſeruas ex iis conficiunt; prout nempe diuerſa circumſtantiarum ratio requirit, quam iudicioſus medicus data occaſione debet attendere.

Specifice ſic dicta antiſcorbutica incidentia.

§. XIII.

Sequuntur iam alia magnificæ famæ aduerſus ſcorbutum remediorum genera, de quibus iudicium noſtrum exponere placet. Atque huius generis ſunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ ſcord. card. bened. abſynth. cent. min. trifol. aquat., ex balſamicis & roborantibus baccæ iuniperi, ſummitates abietis & pini, cort. winter. caſcarill. chinæ, capparum, herbæ ſcolopend. veron. marub. alb. epithy-

Amara roborantia.

mum,

mum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, sagapenum, galbanum, ex lignis saſſafras, quaiacum, aloes &c. quæ ſi vel in ſubſtantia, vel melius in infuſo & decocto, aut etiam in eſſentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac doſi vſurpantur, vires ad mitiganda ſymptomata morbumque debellandum exerunt inſignes; vtpote principio, quo gaudent actiuo, blande ſulphureo, balſamico, circuitum ſanguinis depreſſum excitant, & intemperiem viſcidam & acidam quam optime corrigunt.

§. XIV.

Emollientia ac dolores ſopientia. Hæcce excipiunt alia, quæ in noſtro affectu non minus utiliter adhiberi ſolent remedia. Et hæc eius ſunt naturæ ac indolis, vt partim principio blande ſulphureo vaporoſo, partim emolliente ac temperante virtute ſpaſmis ac doloribus leniendis & ſopiendis inſeruiant: quo nomine a quibusdam auctoribus axungiæ animantium recentes, præſertim humana, canina, medulæ oſſium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. ſine igne, ſperma ceti, caſtoreum, aſa fœtida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriaca cœleſtis, diaſcordium Fracaſtorii, crocus, lumbrici terreſtres, raſura dentis hyppopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari & cum fructu pro diuerſa morbi, corporis ægrotantis & temporis ratione vſurpari poſſunt.

§. XV.

Euacuantia. Diximus hactenus de ſcorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores craſſos attenuant & incidunt, acres ſalſos contemperant, meatus obſtructos aperiunt & relaxatas partes roborant, debet inſtitui. Iam operæ erit pretium, vt etiam de euacuantibus, quorum plane nulla facta eſt mentio, noſtram depromamus ſententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per aluum, vrinam & tranſpirationem, per vterum quoque & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorſus ſuppreſſis primam noſtri mali originem deriuauimus. Quod primo itaque loco ad ſanguinis miſſionem attinet, quæ *Venæſectio & ſcarificatio.*

per

per venarum brachii vel pedis incisionem, per scarificationem aut hirudinum adpositionem perficitur, experientia duce asserimus, summa cum cautione & prudentia hoc euacuationis remedium esse administrandum, omnesque circumstantias probe ponderandas. Si enim status est plethoricus, morbus recens, corpus iuuenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menstruali cessante vel suppresso originem ducit, vtique peritus medicus congruis in locis sanguinem detrahere tuto poterit. Quodsi vero, vt in mali progressu sæpe accidit, seri magis impuri & corrupti peccat copia, tum certe emissio sanguinis, præsertim in paullo largiori copia instituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi sanguinis indicatio adest, & potissimum dolores, tumores variæque partium defœdationes talem depletionem vrgent, tutissime hæc obtineri poterit, quando sæpius, sed non adeo copiose, vel rectius adhuc per scarificationem sanguis detrahitur; quæ methodus, sicut tutissima est; ita nobis in curandis morbis grauioribus admodum semper placuit.

§. XVI.

Quod attinet ad alia euacuationum genera & quidem purgantia, *Laxantia.* de his nostra cum aliis peritioribus medicis hæc est sententia, quod omnibus validioribus exclusis, lenissima tantum in vsum vocare deceat, cuius census sunt rad. polypod. fol. sennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum speciebus antea recensitis antiscorbuticis debito modo commixta, & per infusum, aut lenem decoctionem vsurpata, noxios humores ex primis viis blande & per epicrasin educendo, opem omnino præstant vtilissimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychrestæ balsamicæ secundum exemplar Beccherianarum, ex aloe bene depurata, extracto rhabarbari, herbarum amararum, & temperatioribus balsamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel sine interpolatis pulveribus absorbentibus & salibus digestivis vsurpatæ. *Diuretica.* Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter

nimiam seri euacuationem in cura penitus repudiare oportet; seligenda vero sunt, quæ leniter viscidos & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præsertim petroselini, sellerie, fœniculi, asparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, Hippocrate & Aretaeo adhibita sunt, commendari merentur. Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima sunt, quæ transspirationis vias aperiunt flexilesque reddunt, & sanguinem ac humores ad superficiem corporis mouent; reiectis iis, quæ humores fortiter commouendo & exagitando per nimium sudorem serum cum viribus nimis subtrahunt. Commodissima igitur sunt sic dicta diapnoica, quæ transspirationem leniter promouent, cuius generis sunt, liquor bezoard. Bussii, cum spiritu nitri d. spir. tartari, mixtura simplex, spiritus C. C. succinatus cum tribus partibus liquoris anodyni mineralis & spiritus cochleariæ permixtus, flores sulphuris, æthiops mineralis, infusum herbæ thee, veronicæ, cardui bened. scordii, florum sambuci, antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, C. C. sine igne, C. C. vstum, succinum, bezoard. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. natiua & antimonii; ex compositis vero puluis Anglicanus, Lvdovici, bezoardicus noster, quibus interdum pro circumstantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ potest addi.

Diaphoretica.

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa specifica sic dicta antiscorbutica.

His igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expositis, reliquum est, vt specialiorem & certis indiuiduis propriam cum necessariis cautelis subiungamus. In scorbuto sic dicto calido, qui sub constitutione cholerica, diæta vinosa & ætate iuuenili vigens, ingentem particularum biliosarum & sulphurearum in massa sanguinea abundantiam supponit, specifica antiscorbutica, sale sulphureo volatili turgida, præcipue cochlearia & eius spiritus, aliaque volatilia oleo-

oleosa summa cum cautione offerri debent. Etenim quum salium in sanguine impuro spicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, symptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes arcersunt, ideoque magis obsunt, quam prosunt Quodsi vero cum acidis, vt sunt acetosella, succus citri, aurantiorum, berberum, granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi possunt. Ita conserua cochleariæ, cum æquali parte conseruæ acetosæ mixta & bis vel ter in die, superbibendo aquam antiscorbuticam, adsumta egregium præstat effectum, maxime si in calidis & biliosis subiectis humectans diæta, quæ ex lacticiniis, emulsionibus amygdalinis, hordei & auenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endiuia, acetosa, nasturtio &c. paratis constat, simul coniungatur, & remedia vesicam & aluum leniter subducentia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiscorbuticis herbis & earum succis siue per se, siue cum vehiculo conuenienti mixtis instituta satis diu continuari debeat.

§. II.

Quando in scorbuto salia muriatica peccant, sicuti fit in iis, qui carnibus sale conditis fumoque induratis copiose vescuntur, & vlcera exedentia, fœtorem oris, gingiuas putridas vrinamque salsam & crassam habent, vti maxime in diu nauigantibus obseruamus, tum serum lactis largius & satis diu haustum, nec non poma citria, chinensia, item fructus horæi multum præstant vtilitatis; cum e contrario spirituosa & antiscorbutica volatilia damno esse soleant. *Circa eadem remedia in certis indiuiduis.*

§. III.

Crudeles sæpenumero dolores in abdomine lancinantes, in pectore oppressorii sæuiunt, qui minime carminatiuis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; sed iuuat tantum liquorem nostrum anodynum, vel elixir antispasmodicum, ex dicto liquore, essentia croci & castorei compositum conuenienti dosi per vices adsumere. Præter hæc vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & *Circa carminatiua & calidiora remedia.*

 sper-

spermate ceti adsumta, serum lactis cum radice altheæ floribus papav. rhœados & lumbricis terrestribus coctum, decocta auenacea, & clysteres emollientes ex lacte addito croco & pauxillo castorei, omne absoluunt punctum. Non minori opus est cautione, si, vt sæpe fit, sponteneæ adsunt euacuationes e. g. diarrhœæ: vtpote quæ leniter tractatæ magno plerumque sunt leuamini, cum contra præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, torminosas hypochondriorum inflationes, viscerumque infarctus post se relinquant.

§. IV.

Circa opiata. Opiata nonnisi purgantibus, vel alexipharmacis correcta, ad immanes dolores sedandos vigiliasque placandas, exigua quantitate & bis vel ter exhibere licet, eo potissimum fine, vt vires contantum seruentur, quas, cessantibus doloribus, ægri melius recipiunt morboque vincendo sic pares fiunt.

§. V.

Circa topica. Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus sæpe nocent, quam prosunt; quod quidem potissimum animaduertere licet in arthritide vaga, vbi externa sine discrimine applicata, materiam vitiosam ad interiora maximeque neruosas partes repellendo, grauissima sæpe symptomata, vt in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore spirandi angustiam, in stomacho cardialgias, in intestinis sæuissima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum conuulsiones, producunt. Præstat itaque a topicis tum penitus abstinere, & affectas partes linteis calidis inuolutas in æquali tantum transpiratu seruare Quodsi tamen nihilominus vlcera crustosa nigra externam poscunt medelam, imitandus est EVGALENVS, qui prudenter monuit, vt, omissis omnibus acrioribus, leniora solum, quæ ex vitello oui, myrrha, olibano, croco, oleo rosarum, balsamo Peruuiano &c. parantur, in vsum ducamus. Scorbuticis quoque, si iam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adest, magna cum cautione scarificatio imperanda est, ob gangrænæ metum, quæ

& scarificationem.

quæ aqua calcis viuæ cum ſpiritu vini camphorato & ſale ammoniaco exaltata optime poteſt auerti.

§. VI.

Vbi ſumma humorum adeſt corruptio, tumores & inflammationes quam facile in vlcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & moleſtiarum medentibus & ægrotantibus faceſſunt. Vbi corpus ſiccum & ſenſibile eſt, ob dolores & ſpasmos facile fiunt febres carnem viresque conſumentes; vbi ſpongioſum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem deſinunt, quæ inſtar ſphaceli ſerpit & progreſſu temporis ſummam, imo funeſtam virium proſtrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appropriatis & conuenientibus externis, ſed potiſſimum internis ſanguinem depurantibus, & putredini reſiſtentibus remediis prudenter debet ſuccurrere. Cauere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante ſufficientem ſuppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida naſcitur corruptio.

Circa tumores & inflammationes

§. VII.

Ad gingiuas putridas & ſanguinolentas tam depurandas & conſolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præſentius, balſamo vitæ noſtræ compoſitionis, ſi huius vna pars cum tribus partibus ſyrupi aurantiorum remixta gingiuis illinatur. Hoc autem deficiente eſſentia ſuccini, myrrhæ, ſpiritus vini camphoratus & ſpiritus ſalis dulcis cum melle commode poſſunt ſubſtitui. Lenior quoque ſcarificatio in tali caſu ſæpe prodeſt, vt inde materiæ intus contentæ ichoroſæ paretur exitus: nec opera luditur, ſi in tumore gingiuarum ſanguinolento, vnguentum ægyptiacum cum melle roſato & ſpiritu cochlear. remixtum, vel gummi laccæ & ſpiritus cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani ruſticani ex lacte, vel cereviſia cum ſtrobulis pini cocta vſum afferunt deſideratiſſimum.

Circa gingivas putridas & ſanguinolentas conſolidandas & depurandas.

§. VIII.

Quando mitigatis ſymptomatibus morbus iam inclinare

Balneorum vſus.

& a ferocia sua videtur remittere, *Matthæus* MARTINI *Tractatu de morbis mesenterii* apprime vtilia censet balnea aquæ dulcis pluuialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione FERNELII *obseruat.* 44. per decendium & vltra continuare iubet. Neque facile reprobare audeo saluberrimum huius viri consilium, præsertim cum de proficuo balneorum in scorbuto vsu certiorem me reddit Clarissimi VOLCKAMMERI *Senioris obseruatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, vbi vir hypochondriaco scorbuticus balneo ex aqua dulci, cum herbis emollientibus decocta parato, maneque & vesperi adhibito, post triduum ad se rediisse & vires recepisse dicitur. Aquæ vero balnei, grauissime fœtenti innatauit saburra nigricans crassa cum acredine, quæ indies maiora sumsit incrementa. Ad tumores duros & dolorificos pedum crurumque emolliendos ac discutiendos balneum ex herbis antiscorbuticis beccabung. nasturt. cochleariæ a succi expressione relictis, vt & ex summitatibus abietis & pini paratum crebriusque adhibitum summe proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc vnicum tantum habeo, quod circa vsum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo vnquam adhibeantur, si iam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne iustò calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, presso quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitationes & cephalalgiæ; quibus si quis per potum frigidiorem aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruatur.

§. X.

Commendatur parcior in hoc affectu medicamentorum vsus.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel modicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis reddita, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincen-

vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo iam tempore antiquiores medici probe agnouerunt & ceu vtilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Vnde AETIVS *lib. II. Serm.* 2. *cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas a medicina abstinendum suadent, ARETAEVS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari adserit. Quam insignem obseruationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dicterium: *optima interdum medicina est, medicamento non vti.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Singularis scorbuti pustularis species.

Femina honesta quinquagenaria, sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibilioris & ad iram procliuis, sub vitæ genere immobili victum duriorem salsum, vt sunt carnes & pisces infumati, necnon fructus horæos, quos iam mane ingerebat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cereuisia valde saturata, plerumque fæculenta; cuius noxam auertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes iam a trigesimo quarto anno cessarant, a quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, iam vero per triennium omisit, vnde varia eaque grauiora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoses post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur; maculæ quoque flauæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant,

imo

imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimuero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, vt ex volatilibus, spiritus cochleariæ, sal volatile Syluii, liquor C. C. succinatus, interpolatus quoque fuit vsus apozematum, ex leniter euacuantibus & sanguinem depurantibus confectorum, a quorum vsu quodammodo melius habuit, vt surgere de lecto & ad consueta redire negotia potuerit, remanente tantum insigni manuum pedumque stupore. At quum anno sequente mense Februario sub austrina & pluuiosa cœli tempestate, vini enulati potui supra modum fere indulgeret, non ita multo post sub mammis & axillis pustulæ erumpebant ardore & pruritu molestæ, quæ successiue coëuntes concrescebant, cutem arrodebant & exulcerationes cum fœda putredine efficiebant. Hisce iungebatur febris, quæ circa vesperam aucta nouam pustularum eruptionem, continuam sitim, somni defectum, pulsuum celeritatem & frequentiam, saturate rubicundum vrinæ colorem, pertinacem alui adstrictionem, & cruciatus propter ardorem intolerabiles fere inducebat. Pustularum aliæ, magnitudinem oui gallinacei, vel tenui intestini inflati æquantes cum sibilo quasi flatu, (vt exprimebat ægra) e corpore erumpebant, totæ erant transparentes & instar illarum, quæ per ambustionem excitantur, aqua repletæ; vnde etiam acu vel forcipe apertæ insignem ichoris putridi ex viridi luridi, cutim substratam arrodentis fundebant copiam: aliæ contra minores subobscuri nigri videbantur coloris. Sedem habebant vagam: siquidem non modo thoracem, abdomen & artus, sed faciem quoque, imo nasi & faucium interiora obsidebant. Medicus consultus nihil quidem, quod ad impuritatem humorum emendandam, ad viscidos & salsos humores temperandos, & dolores leniendos conferre potuisset, omisit, pustulas quoque, quæ circa vesperam quotidie prodierant, postero die mane aperiendas, iisque puluerem exsiccantem, ex lapide calaminari, tutia, C. C vsto & mastiche compositum inspergendum curauit, sed impedire non potuit, quin nouæ singu-

lis

lis diebus pustulæ, non quidem in pristinis, sed vicinis locis rursus protuberassent; donec tandem post mensis decursum, vi morbi deferuescente, omnia in melius conuertebantur & ægra sensim paullatimque conualescebat. Per æstatem, quæ sequebatur, bene valebat, præter quod scabies humida manus infestaret. At vero, quum palato rursus nimium indulgens fructibus horæis se nimium replebat, nec ab iracundiæ affectu sibi temperabat, denuo febrilis recurrebat æstus, sub quo, vt antea, a vespera ad mediam vsque noctem pustulæ cum magno ardore molestissimoque pruritu emergebant. Per medicamenta temperantia, acidula, diluentia leniaque diapnoica & anodyna denuo ægra per dimidium fere anni se a molestissimo hoc adfectu liberam videbat, donec tandem ira iterum commota, cui frigidum potum superingesserat, pristinam accersebat tragœdiam.

EPICRISIS.

Morbus hic pustularis rarissimus omnino paulo accuratiorem meretur euolutionem. Si ex veteribus GALENVM, CELSVM & AVICENNAM, qui quam optime fœdas cutis exulcerationes pustularumque species descripserunt, consulimus, apparet, vesicas illas magnas, in nostra ægra phylictenas esse nominandas, quibus deinceps vesiculæ minores nigricantes, epinictides se intermiscuerunt. Ante omnia vero probe notandum est, humorem illum aquosum, qui insigni quantitate ex vesicis stillabat, mox in gelatinam concreuisse, cuius portio cochleari indita, admoto leniori ignis calore in offam albam instar albuminis oui cocti coibat; vnde patet, illum ipsum ex sero salso excrementitio cum nutritia lympha commixto constitisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero ab igne, vel sale cantharidum acerrimo dissoluta cutis vascula talem humorem fundunt; ita quoque salia corrosiuæ indolis, in corpore humano ex vitioso victu ena-

ta & febrili æſtu ad habitum corporis propulſa, rodendo ac lancinando fibras ac vaſcula, eadem phænomena excitare poſſunt. Quod circa veſperam præcipue paroxyſmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui a ſalina acri materia fouentur, vt catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infeſtant, quoniam tunc minus expedita, ſed valde tarda ac lenta ſanguinis ad exteriora eſt progreſſio & perſpiratio difficilior. Surrexit vero malum ad vſum vini enulati, quia hæc radix acri volatili ſulphureo elemento imbuta fortiter ſanguinem commouet, & ad ſuperficiem propellit; hinc etiam inter ſudorifera & alexipharmaca principem ſibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; vtpote in qualitate & quantitate tam eſculentorum quam potulentorum graues commiſſi ſunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui ſanguinis materia eſt, conficitur; quo vero ſanguis craſſior eſt atque impurior, eo maiori cum difficultate per debita colatoria, præſertim ſub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præſenti hoc caſu, quod anno trigeſimo quarto menſes iam emanſerint; vnde mox preſſo pede primo nimia humorum in vaſis accumulatio, & hanc poſtea cacochymia ſequuta eſt, præſertim cum conſueta venæſectio fuerit omiſſa. Recte enim ſcribit PRIMEROSIVS *lib. III. de morb. mulier. cap. V. pag.* 176. *Mirum non eſt, mulieres, quibus in iuuentute menſtrua ſuppreſſa fuerunt, tandem, ſi praua victus ratio acceſſerit, ætate ingraueſcente ſcorbuto affici.* Crebrior huius affectionis recurſus, me iudice, non aliunde, quam a praua diæta debet deduci, quod fit, quando morbus eiusque cauſſa, quæ in hoc caſu in vitio viſcerum maxime ſita, non integre fuit ſublata & ægri iſtis rebus, a quibus morbus originem ſumſit, quas inter praua victus ratio potiſſimum valet, rurſus inhærent. Inprimis vero noſtræ ægrotæ infenſa admodum fuit, malumque de nouo produxit impetuoſus iracundiæ affectus. Hic enim primo per ſe ſangui-

ſanguinem intenſiſſime commouet, & febrilem quaſi acceſſionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein ſub ira ordinario biliofus humor magis commouetur, magnaque copia in inteſtina effunditur; vnde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nauſea, conſtrictio ſub ſcrobiculo cordis, & alia mala proueniunt. Si vero deinceps vitioſa bilis ipſi ſanguini admiſcetur, naturalem eius craſin, quæ temperata eſſe debet, vehementer inquinat, & in fermentum quaſi ac ſeminium morboſum conuertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus a fortioribus, ſiue per ſudorem, ſiue per aluum & vrinam euacuantibus abſtinuit, ſed lenioribus tantum vſus eſt remediis, quæ turbas non mouent, nec malum exacerbant. Ego in eiusmodi caſibus præmiſſa, ſi vaſa turgeant, venæſectione & præmiſſis lenioribus laxantibus ſanguinemque depurantibus, ſummo cum fructu commendaui potum aquarum mineralium vel cum, vel ſine lacte, coniuncta ſimul accurata diætæ victusque ratione, & elixir balſamico temperato poſt paſtum ſumto inſtituendum. Quod ſi vero occaſio eiusmodi aquis vtendi defuit, ſerum lactis caprini acidulatum, cum ſucco herbarum antiſcorbuticarum mixtum & exaltatum ad menſem & vltra ſubſtituere iuſſi. Quod ad externa attinet, ſi veſiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambuſta celebratur & ex oleo lini, albumine ouorum, croco, ceruſſa & pauxillo ſacchari ſaturni compoſitum eſt, prouide applicari poteſt. Probe enim hoc loco notanda eſt cautela, inſperſionem pulueris exſiccantis ex bolis & terreis confecti in talismodi cutis eroſæ affectibus non ſemper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoſo illo ſucco glutinis in formam compacto, tranſpirationem penitus impediat, partim etiam, quod a tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; vnde hæc concluſa & mora peior reddita, vlterius ſerpendo ſubnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Scorbutus pustularis in plethorica a nimio mœrore.

Femina triginta annorum vegeta, sanguine & succis plena, per longum abhinc tempus vitam egit sedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horæorum comestione admodum est delectata; nihil tamen vnquam molestiæ inde persentiens. Interea quum aliquando grauiori, eoque diuturno afficeretur mœrore, mox mensium fluxus, satis alioquin copiosus, succedebat parcior, noctes ducebantur insomnes, & inopinato in cruribus maculæ, instar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo post vniuersi corporis superficies pustulis suffundebatur rubicundis, sanguinem & acre serum stillantibus. Præter hæc, tota cutis squamosa supra modum erat sensibilis, adeo vt vel a leuissimo auræ frigidioris afflatu summæ perciperentur anxietates, cum contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquisiti sæuiebant dolores, sub sudore plerumque ingrauescentes: vrina ad liuorem & nigredinem accedens secedebat crassissima, ex ore fœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque squalore obsita nonnunquam sanguinem fundebat nigrum pessimeque olentem. Ego itaque in consilium adhibitus primo præscripsi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. rasura ling. sassafras, herba veron. & scordii confectum, cuius largam ægra copiam singulis diebus mane cum salis volatilis oleosi guttis sexaginta debuit adsumere, lenemque postea sudorem in lecto expectare: vbi tamen ceu peculiare phænomenon attendendum est, quod a salis volatilis vsu per duos tantum dies continuato, vrina turbida cum sedimento mox in limpidam croceam fuerit muta & postea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane seposito, statim turbulenta vrinæ crassities redierit. Quæ cum animaduerterem, hanc medicinam bis vel ter in die suasi repetendam, & interdum huius loco spiritum salis & vitrioli dulcem substituendum. Ante decubitum ordinaui

natii puluerem ex lapidib cancror., cerussa antimonii, succino, cascarilla, nitro & cinnabari compositum, & bis in hebdomade pilulis polychrestis balsamicis, mercurio dulci remixtis aluinas sordes euacuandas statui. Nec me frustrata est hæc medendi methodus Siquidem ægrota per mensem his medicamentis vsa, subiuncto balneo, pristinæ sanitati ex voto fuit reddita.

EPICRISIS.

Præsens hic affectus scorbuti pustularis nomen iure meretur, optimeque testatum reddit, quanta sanguinis impuritas saliumque excrementitiorum copia in atroci hoc morbo generetur; vtpote non modo pustulæ vlcerosæ, sed & crassa vrinæ consistentia omniaque reliqua symptomata exinde sunt deriuanda. Causa tam eximiæ sanguinis dyscrasiæ in impeditiori sanguinis circuitu vnice est reponenda, quem in nostro quidem casu præter plethoram, sub victu opiparo & sedentaria vita accumulatam, longior animi tristitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ sanguinis circulationi & naturalibus sordium inutilium se- & excretionibus supprimendis admodum velificatur: vnde dein non potest non tota humorum massa vappida corruptaque fieri, tantaque symptomatum syndrome adornari. Tam facilis autem & intra mensis spatium peracta huius morbi sanatio actiuiori naturæ robori, quo ægra pollebat, est tribuenda: semper enim facilius subiecta valentiora, in quibus motuum vigor adest, quam imbecilliora morbos tolerant & superant. Ceterum attentione digna est salis volatilis oleosi in acceleranda curatione energia, quam per vrinæ mutationem præstitit. Ita autem, me iudice huius effectus ratio videtur explicanda. In omni scorbutico malo naturalis sanguinis spirituascentia, ab intestino eius motu dependens, nimis est depressa; quam cum eiusmodi medicamentum insigniter erigit, putredinemque imminentem prohibet; non mirum esse debet, cur in depellenda lue scorbutica tam excellenter se gerat. Hinc quoque in aprico esse credo, ea omnia in scorbuto vtilissima esse reme-

 dia,

dia, quæ sale volatili turgida, sanguini vigorem deperditum restituendo, putredinem arcent, vt fere sunt sic dicta antiscorbutica, & nominatim cochlear. nasturt. beccab. rad. armoraciæ & huius generis plura alia.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus scorbuticus in sene.

Vir sexaginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitus corporis strictioris, qui vitæ addictus sedentariæ, salsam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hactenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omissa venæsectione, immodicam e naribus defluxionem, vsque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos passus est. Superiori vero auctumno, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus consultus mixturam ordinabat diaphoreticam, ex tinctura antimonii tartarisata & spiritu C. C. succinato compositam, quam non modo circa decubitum, sed mane etiam in lecto, ad sudorem mouendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; vnde sat larga sudoris promanabat copia. Ad aluum, quæ adstricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro dosi circa somni tempus tertio quouis die exhibebat. Non multo tamen post dolor iste rheumaticus, in dorsum & hypochondria delapsus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorso multæ efflorescebant pustulæ, acre serum fundentes; imo sudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, vt ipsam cutim non parum arroderet. His ita constitutis æger meam postulabat opem. Suasi itaque, vt seposita medicina sudorifera, omissisque pilulis purgantibus, serum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum mane ad mensuram dimidiam calide, & a meridie eadem quantitate frigide biberet, circa somni autem tempus emulsionem, ex seminibus IV. frigidis, semineque papaueris cum aqua florum sambuci, tiliæ, cerasorum

ſorum nigrorum, addita pulueris leniter diaphoretici & nitroſi portione, confectam ſumeret. Loco potus ordinarii commendaui decoctum ex rad. ſcorzoneræ, chinæ & raſura C. C. cum paſſulis; ad aluum vero leniter ducendam ſemel vel bis in hebdomade mannæ electæ vncias duas in ſero lactis capiendas & pro ventriculi robore firmando elixir meum viſcerale ad guttas LXX. poſt prandium adſumendum propinaui. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime conualuit.

EPICRISIS.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ ſedentariæ nimium indulſit frigidoque aeri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene veſtibus munitum obtulit, & cibis inſuper durioribus ſalſis ſtomachum obruit, tranſpiratio fuit impedita & humores ſpiſſiores redditi ſalſedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; ſub quibus ordinario cutis magis ſolet conſtringi & liberior tranſpirationis ſucceſſus cohiberi. Poſtea vero, quum frequentiori validioris ſudoriferi vſu humores craſſi ac ſalſi nimium fuerunt commoti, acrimonia ſalina magis increuit, & intenſior facta puſtulas & eroſiones in cute excitauit; quod quidem in ætate ſenili, quæ ad impuritatem ſalino-ſcorbuticam præ ceteris omnibus procliuior exiſtit, facilius fieri potuit. Merito itaque iuniores medici exinde hanc ſibi regulam practicam debent elicere: morbos ſeniles, qui potiſſimum ab humore viſcido ſalſo, & languentibus excretionibus proueniunt, minime fortioribus ſudoriferis vel purgantibus eſſe tractandos, ſed rectius longe ac tutius, ſi ventriculi robur id permittat, ſero lactis & decoctis temperantibus, non omiſſa ſufficienti corporis exercitatione, perſanandos.

OBSERVATIO IV.

Vir in cœlibatu viuens litteratus, quadraginta annorum, victui *Varia ſymptomata.*

Scorbuti-ca cum ... ctu fistu-la in ano. victui adsuetus opiparo, cerevisiæque consistentiori, iam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum lassitudine, somno inquieto, praua ciborum digestione, de sudore, minimum etiam corporis motum subsequente, vt & de exanthematibus purpuraceis, præsertim circa anum conspicuis conquestus est. Interim quum aliquando nimio vini potui indulsisset, non modo omnia, quæ dicta sunt, mala exasperauit, sed sibi maiora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegasse sufficiat tubercula ani dolorifica, quæ sub alui ex oneratione, sordibus aluinis exitum præcludentes grauissimas creabant molestias. His itaque superandis suo ipsius ausu e vena pedis tusa ingentem sanguinis misit copiam, idque hac methodo obtinuit, vt tumores isti sensim paullatimque euanescerent. Aliquod vero tempus post cum denuo sanguinem in venis cumulasset, non tantum ani sphincterem, tactu mollem noua obsidebant tubercula, sed & dolor tensiuus ac pressorius circa ossis sacri regionem valde infestabat. In hoc rerum statu quum inani multorum medicorum ausu se sibi ipse consulere coactum videret, ex scriptis meis diæteticis, quæ diligens legebat, id cepit consilii, vt omni vino & cereuisia sepositis, missisque in victu salsis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Quo consilio per longius temporis spatium adhibito id commodi sibi præstitit æger, vt intra sex mensium decursum ab omnibus, quæ nominauimus, symptomatibus liber euaserit; præter quod molestus ille pruritus, anique mollities & tumor cum æstu & dolore pressorio circa os sacrum adhuc nonnunquam inuaderet. Metu itaque fistulæ adductus meam implorabat opem; quam ego hocce ferebam consilio, vt potum aquæ communis continuaret, interdum aquis mineralibus, vel sero lactis vteretur, bisque vel ter in anno venam pedis secandam præbeat & per menses aliquot elixirii mei visceralis vsum sibi post prandium commendatum habeat. Quo intestini recti vitio succurreretur, sequentem aquam, quæ ad partem adfectam eluendam & a putredine defendendam præclari

clari solet esse effectus, commendaui: Recipe myrrhæ elect. drachmas duas: coque leniter in aquæ spermatis ranar. vnciis quatuor: colaturæ adde sacchari saturni, lapidis medicamentosi Crollii ana drachmam dimidiam D. Et quum in eiusmodi casibus sæpe eximio cum fructu præscripserim vnguentum ex olei vitell. ouorum, vnguenti de linaria ana vncia vna, tutiæ præp., plumbi vsti ana drachma vna, olei hyoscyami guttis XV. conflatum, non dubitaui id ipsum pariter huic ægroto commendare, vt eodem partem indolentem sæpe oblineret. Nec me frustrata est hæc methodus; siquidem inde ægrotus egregium sensit levamen, neque amplius de plena conualescentia desperat.

EPICRISIS.

Præsentem ægrotum inter scorbuticos esse numerandum, ex variis, quibus iam per decennium obnoxius fuit, pathematibus licet argumentari; vtpote quæ singula scorbuticosalinam & viscidam humorum diathesin satis superque produnt. Peculiare tamen & non omnibus similiter proprium symptoma habendum est venarum hæmorrhoidalium intumescentia, quam sibi æger lauto multumque sanguinis ingenerante victu, vita ob litterarum studia sedentaria & omissis sanguinis abundantis euacuationibus sine dubio contraxit. Quodsi enim a pleniori victu sanguis subinde magis magisque accumulatur, non potest non sub motus defectu & languidiori excretionum successu spissior euadere longeque difficilius per totum corpus, maxime vero per imi ventris viscera circumagi; vnde non modo in his, sed etiam potissimum in vasis hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem a perpendiculo regressum, stagnat & denegato ibi exitu tubercula producit, quæ certo prouidam tam externam, quam internam postulant opem. Illam optime præstant remedia a nobis supra præscripta; hanc vero a diluentibus & acrimoniam sanguinis temperantibus perbene licet exspectare. Et profecto mi-

randa est solius aquæ communis, vel minerali principio imbutæ in tali malo effectus, vt ideo veritati consentanea deprehendantur, quæ superiori §o. VIII. curationis de aqua excellentissimo scorbuticorum remedio fusius docuimus.

OBSERVATIO V.

Affectio hypochondriaco-scorbutica cum variis symptomatibus.

Vir generosus, quadraginta annorum, habitus corporis carnosi ac robusti, temperamenti ad melancholicum accedentis, ante quindecim circiter annos Rostochii studiorum causa degens, ob diætam iusuetam & paulo crassiorem, autumno in febrem incidit tertianam pertinaciorem; qua demum curata quum ad pristinum vitæ genus, diætam nempe falsam & duriorem reuertebatur, pathematibus hypochondriacis & conaminibus hæmorrhoidalibus, tempus & ordinem non seruantibus correptus fuit. Mutato deinde vitæ genere sedentario in magis mobile, diu ab istis molestiis vixit immunis, præterquam quod per vernum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tussi humida laborauerit. Quum vero aliquod tempus post vitæ motus experti animique affectibus, præsertim iræ plus iusto indulsisset, nec venam, vti alias sueuerat, tundere curasset, factum est, vt grauibus symptomatibus, ingenti languore & lassitudine, doloribus artuum grauatiuis, nucham maxime noctu infestantibus, aluo adstricta, quæ vix tertio die suum exsequebatur officium, plenaria adpetitus prostratione, oris siccitate, vertiginosa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. Inter hæc pulsus erat languidus ac durus, vrina pauca & rubicunda, & sudor de noctu largissimus, fere colliquatiuus cum ingenti fœtore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quasi ardentis doloris species, qui certum tantum locum, grossi magnitudine circumscriptum in lingua occupabat, certisque interuallis, maxime si dolor in nucha solebat, suam habebat exacerbationem, vt ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque ca-

lidio-

lidioribus ſtomachicis, acrioribus purgantibus, pulueribus nitroſis & diaphoreticis, a quibus ſemper largus manabat ſudor, vt & decoctis temperantibus & venæ brachii inciſione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, ſed plane non mitigabant. Ego igitur in conſilium ſimul adhibitus ſuaſor fui, vt æger circa vernale tempus, corpore prius per infuſum mannatum a ſordibus purgato fontem Selteranum mane ad menſuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad menſuram dimidiam cum quarta vini Rhenani parte remixtam per aliquot ſeptimanas biberet, ſingulis diebus aliquot horas ante vel poſt paſtum ſub clementi cœlo motum corporis equitando inſtitueret, circa ſomni tempus puluerem præcipitantem leniter nitroſum, & inter prandium elixir meum balſamicum, cum ſpiritu cochleariæ ſaturato animatum ad LXXX. guttas adſumeret. Nec me fefellit hæc leniſſima curandi ratio, vt potius hiſce remediis per ſex circiter hebdomades adhibitis generoſus æger ab omnibus iſtis grauioribus ſymptomatibus ſenſim paullatimque fuerit liberatus.

EPICRISIS.

Plura ſunt, quæ ex præfata morbi hiſtoria in vſum practicum poſſunt conuerti, quorum præcipua hic recenſere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo conualeſcentes, ſi poſthabitis bonæ diætæ regulis ſtatim maiorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc eſſe videtur: quod robore ventriculi & inteſtinorum deſtructo viribusque a priſtino morbo conſumtis nimia alimentorum copia non rite poteſt ſubigi & in bonum chylum conuerti; vnde ingens cruditatum fit prouentus, qui dein nouis morbis & ingignendis & alendis cauſam materiemque ſuppeditat largiſſimam.

2) addiſcere licet, quod hypochondriaca adfectio in iuuentute contracta diu quidem ſilere, accedente tamen per-

uersa diæta, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam breui temporis spatio tanta ceperit incrementa viresque adeo prostrauerit, vt omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præsenti ægroto conceptu non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per aluum & cutim suppressis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam vt tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam & impuritatem, sordibus excrementitiis salino-viscidis refertam breui degenerauerit. Denique

4) & hoc obseruari meretur, quod scorbutica, acris causticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, vti in præsenti casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animaduertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitam capitis portionem, e. g. sinciput, occiput, tempora &c. reliquis saluis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Vbi tamen perite & fundata ratione moneo, quod in eiusmodi doloribus topica, cuiuscunque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obsint; nisi prius internis massa humorum sit correcta, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituto, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium vsum, aliisque temperatioribus remediis perbelle obtinetur.

OBSERVATIO VI.

Saliuatio symptomatica scorbutica.

Vir quadraginta annos natus, habitu corporis spongioso, qui apprime sanguinis & succorum accumulationi fauet, donatus, ex loco, quo vini & cereuisiæ potui adsueuerat cibis-

bisque craſſioribus & fumo induratis vſus fuerat, ad nos circa hiemem ſe contulit. Adpropinquante vere doloribus infeſtabatur rheumaticis cum febre iunctis, quibus ſucceſſu temporis appetitus proſtratio, ſputum copioſum, ardor & dolor in faucibus, tumor & puſtulæ indolentes in lingua, quæ ſponte apertæ carnem exedebant & cauitatem ibi vlceroſam efformabant, ſeſe adſociarunt. Ad grauiora hæc ſymptomata profliganda medicus interne ſanguinem depurantia & exterius linimentum, ex ſpiritu vini, myrrha, maſtiche, radice tormentillæ & mercurio præcipitato compoſitum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, vt breui poſt non modo vlcus linguæ profundius ſerperet, ſed & ingens pituitæ, peſſime olentis copia ex ore ſordido nigriſque dentibus obſito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, vt nec ſolidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam ſomnum capere valeret. Alius ſimul conſulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, ſulphuratis, balſamicis & ſubadſtringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur; ſed irrita erant omnia, vt potius non tantum per quatuor fere menſes idem permaneret ſtatus, ſed & poſtea omnia in peius ruerent ſymptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris & anxietas præcordialis noctu maiora ſumebant incrementa viriumque robur magis magisque labaſcebat. Præterea vrina per totum morbi decurſum pauca erat & rubicunda cum ſedimento lateritii coloris, &, quod memoratu dignum eſt, ſi vlcus linguæ ſub balſamicoram vſu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat eiectio, non modo præcordiorum anxietas, ſed & dolor ſiniſtri lateris, vbi vlcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia ſordida, interdum cum ſanguine mixta, leniora apparebant ſymptomata. Materiæ ex lingua eiectæ permagna erat quantitas: ſiquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam menſura exſpuebatur. Nec denique reticendum eſt, quod demum in ſiniſtro latere circa au-

rem glandula parotis cum dolore ac insigni duritie intumuerit; vnde aucta indies virium deiectione auctoque febrili æstu miser ægrotus a morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

EPICRISIS.

In præsenti hoc casu inter alia notari meretur vlcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris medicorum occurrit, a me tamen sæpius iterumque obseruata est in eiusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingiuas erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morsu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis & humorun impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri & sic certæ parti, e. g. linguæ haud leue vitium affricari: quodsi quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis prosapiæ medicamenta, vtcunque etiam præparata & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius grauiusque nocere solent in vitiis dentium & linguæ scorbuticis, quia sanguinis & lymphæ ad has partes affluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum grauissimum & vix vlla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiosæ continuoque saliuæ affluxu madidæ vlcera difficilioris sint curationis, dum ibi exsiccantia & abstergentia penitus fere sua priuantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo & vincendo impar factus animam efflauerit.

OBSER-

OBSERVATIO VII.

Vir quinquaginta annorum illuſtriſſimus, habitus corporis ſpongioſi valdeque obeſi, vitam agens ſub lauta pleniorique diæta non tam ſedentariam, quam curis grauiſſimis moleſtam, ante aliquot abhinc annos primum ſcorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita vt gingiuæ tumidæ ex facili ſanguinem funderent, dentes maxillæ ſiniſtræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inſperſæ ſenſationem, præſertim poſt pinguium eſum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinſecus roborantia, adſtringentia & corruptioni reſiſtentia, ex internis vero decocta antiſcorbutica ſunt commendata; vnde tumor quidem cum ſanguinis profluuio euanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paullatim promanauit. Non ita multo poſt recurrit cruenta gingiuarum ſiniſtri lateris intumeſcentia, & abſceſſus in anteriori maxillæ ſuperioris inciſore formatus ichoroſam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram ſerpſit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita conſtitutis medici iterum externis roborantibus, balſamicis, & interne ſero lactis, cum cremore tartari & herbarum antiſcorbuticarum ſuccis parato moleſta hæc ſymptomata profligare contenderunt; nihilo tamen ſecius faſtidioſum materiæ viſcidæ, odore deſtitutæ ſtillicidium continuauit: quare ego conſultus, ſingulis probe ponderatis intellexi, fruſtraneum fore omne curationis negotium, niſi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutrientium vſus ſubminiſtrabat, perite ſubtraheretur. Suaſor itaque fui, vt illuſtriſſimus æger per menſem & vltra cura per abſtinentiam ſiue inediam hoc modo vteretur: Præmiſſa venæſectione, aluique ſordibus per infuſum vinoſum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiſcato, corticibus aurant. & paſſulis confectum leniter euacuatis, in refracta portione carnes magis aſſatas, quam coctas panem-

Scorbutus dentibus maxime infenſus.

panemque bis coctum debuit comedere, iuscula pinguiora aliaque nutrientia vitare, & potui ordinario decoctum ex rasura ligni sassafras, lentisci, rad. cichorei & pauxillo cinamomi substituere, idemque mane, ad lenem sudorem mouendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum & bonum chylum ingenerandum commendaui elixir meum viscerale balsamicum, finita mensa cum vino capiendum; externe vero consultum duxi, vt a chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcendam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantiorum gingiuis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi prospectum fuit essentia terræ catechu, cum essent. balsami Peruuiani brodioque aurant. permixta; & vt impetus humorum ad superiora prohiberetur sanguinisque æqualis circuitus per caput promoueretur, spiritu neruino collum & tempora inungenda curaui. De euentu autem morbi hæc scire expediet. Euulsione dentis non opus fuisse comperi, sed leniori tantum gingiuarum scarificatione ordinatisque remediis ex voto ægrum conualuisse.

EPICRISIS.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & a nimia sanguinis & succorum abundantia, sub pleno lautoque victu accumulata originem duxit. Quodsi enim homines sanguineo-phlegmatici, seu laxiori fibrarum ac vasorum textura præditi multos nutrientes cibos ingerunt, non potest non inde sanguinis copia valde augeri, quæ vasa supra modum distendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore priuat: vnde sanguinis spissitudo, & dein sub languidiori excretionum successu eius impuritas; ex hac vero ipsa scorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque scorbuto, a tali causa suborto, præsertim vero symptomaticæ gingiuarum affectioni in præsenti hoc casu recte velit succurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet,

ciet, nisi superabundantem succorum copiam subtrahere, totumque fibrarum systema relaxatum roborare satagat: quod quidem in eiusmodi subiectis sanguineis & spongioso corporis habitu donatis non solis sanguinis missionibus, sed melius longe tutiusque curatione per inediam, quam supra docuimus, potest perfici. Hac enim per aliquod temporis spatium rite adhibita, superflui humores exsiccantur & dissipantur, fibræ nimis relaxatæ & a tono suo deiectæ roborantur & ad maiorem constrictionem animantur, adeoque omnes se- & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus suæ restituuntur integritati. Et certe, si dicere licet quod res est, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos superante artis exercitio summe rebellium nullaque medicina domandorum affectuum curationes per Dei gratiam sola hac methodo diætetica absolui, imo præsertim pessimi moris vlcera, frustra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad sanationem perduxi, vt ideo sæpe valde miratus sim, cur hæc eximia, licet domestica curandi methodus tam parui a medicis habeatur, imo fere prorsus negligatur. Sed ita est, proh! dolor peruersa mortalium indoles, vt neglectis diæteticis paratuque facilioribus remediis sola pretiosa & magnas laudes sonantia medicamenta stulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Haud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui iam per quinquennium vlceribus pedum scorbuticis laborauerat, a militiæ præfecto ad me mittebatur, vt sibi meum & consilium & auxilium expeteret. Ego itaque singulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoscendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate sanguinis scorbutica omnia hactenus mala ortum incrementumque sumsisse, & a longo abhinc tempore vsque eo durasse. Vlcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextri erant aperta, in sinistro autem *Vlcera scorbutica.*

pede cicatrices & bruni coloris maculæ ſatis latæ, ab vlceribus iam conſolidatis relictæ, conſpiciebantur, quæ valde dolebant, miſerumque ægrotum, de magna totius corporis laſſitudine, membrorum grauitate & vagis doloribus iam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hactenus adhibita erant fere ſola externa, internis aut omiſſis, aut cum debito vitæ regimine non diu ſatis continuatis: quare ego cum ſanguinem depurantibus curationem inſtituendam ratus commendabam, vt impoſterum accuratiori vitæ victusque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel poſt prandium eundo aut equitando moueret, loco potus ordinarii decoctum ex raſuræ ligni ſaſſafras vnciis quatuor, rad. glycyrrhizæ & cichorei ana vncia vna confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interpoſito nonnunquam leniori laxante, cibis, quos parciori manu adſumere debebat, herbas antiſcorbuticas, vt ſunt cochlearia & naſturtium, inter coquendum adiiceret. Ex medicamentorum claſſe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menſtruo aquoſo paratum, debitaque ſpiritus cochleariæ, oleo probe eſſentificati portione remixtum, cuius LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad vlcera adhuc manantia mundificanda & conſolidanda oleum vitell. ouorum, eſſentiæ ſuccini & myrrhæ nuptum commendabam, ſuperimpoſito emplaſtro Barbette ſaponato & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici ſucceſſu, vt poſt duorum menſium ſpatium æger me reuiſens, non ſolum colore melior, viribusque & corpore robuſtior videretur, ſed & vlcera ex voto ſanata fuerint.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi hiſtoria, quam parum in ſcorbuto curando eiusque ſymptomatibus, vti ſunt vlcera, ſanandis externa remedia efficiant; niſi ſimul probe obſeruatis victus vitæ regulis appropriata & correctioni humorum dicata

cata interna coniungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta sic dicta antiscorbutica, quæ sale volatili sulphureo turgida omnis generis excretiones promouent & amissum sanguini balsamum restituendo, vniuersam fluidorum massam egregie corrigunt, vt postea natura, vel paucis externis adiuta sponte eiusmodi vlcera persanet. Deinde ex tam facili & intra breue tempus absoluta curatione addiscere licet, quantum medicus arte sua possit præstare, si ægros dictis obedientes, ætate iuuenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta e contrario sint impedimenta, si in pertinaces & ad genium suum viuentes inciderit.

Plures obseruationes legi possunt in consultat. & responsis med. Tom. II. Sect. III. casu CXIII. CXXIX. CXLVII. CXLVIII. CXLIX. CLVI. usque CLVIII.

CAPVT II.

DE

SPHACELO A CAVSA POTISSIMVM INTERNA EIVSQVE CVRATIONE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

NVllus affectus atrocior & crudelior, quam sphacelus est, vbi nobis viuentibus integræ corporis partes, subito putrescentes moriuntur: estque huius morbi tam sæua & infesta indoles, ut, vbi semel nidum suum elegit, pertinacissime inhæreat, & non tantum partem, cui insidet, mortificet, sed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam destruat vitaque priuet. Quum vero pro diuersitate corporum & indiuiduorum, pro *Instituti ratio exponitur.*

varietate caufarum, quæ vel externæ vel internæ funt, pro genii fui magis vel minus maligni indole & fymptomatum concurfu permultum variet, fuosque gradus habeat, tum neque eadem femper auxilia, neque eandem medendi rationem locum inuenire poffe in aprico eft. Siquidem longe alia medendi via defideratur, vbi a caufa interna, feu praua humorum indole ac corruptione nafcitur, alia, quando humoribus integris, a violentia externa originem ducit. De vtroque hoc loco agere conftituimus.

§. II.

Definitio. Definimus vero fphacelum, quod fit putredinofa corruptio partis in corpore viuo, qua non modo eius textura & ftructura cum vfu & functione plane deftruitur, fed & reftitutio in priftinum ftatum nunquam exfpectanda eft.

§. III.

Sphacelus corripit partes internas. Neque tantum partes externas mufculofas, tendinofas & neruofas hic vitæ infenfiffimus morbus aggreditur, fed potiffimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam breui acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipfis effectum producit. Poftquam enim noftro tempore laudabilis ille diffecandi corpora morbo exftinctorum mos obtinuit, proxima interitus caufa nunquam fere non in corruptione fphacelofa partis & vifceris cuiusdam principalis obferuatur, & confpectui datur: quemadmodum in differtatione *de caufa mortis in morbis* id ipfum fufiore tractatione perfecuti fumus.

§. IV.

- - & externas. Occupat vero hoc malum frequentius partes externas, fanguinis viuido influxu deftitutas, tendinofas, neruofas & corporis extrema, vt manuum pedumque digitos, item fcrotum, præfertim fi corpora longiori morbo fint emaciata, vel fenio confecta. Frequentius quoque prehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & fcorbuticos, &c. qui fanguinem impurum, partibusque fulphureo - balfamicis orbatum, & humores ad corruptionem & vappefcentiam pronos

in vasis alunt. Imo etiam facile ad ossa transit, quæ fœtidissima sæpius putrilagine consumit, quando videlicet virulenta partium circumdatarum sanies putridusque ichor ad eorum intima penetrat.

§. V.

Variis vero modis sphacelus externis in partibus se manifestat, ita vt naturali colore & calore earum pereunte tactu frigidæ euadant, color rubicundus in liuidum & nigrum successu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida & viuida constitutio pereat, inque pallorem transeat. Maxime vero omnium in portione specialissime affecta sensus tactus perit, vt nec profundas scarificationes nec incisiones ægri sentiant. Accedit porro ipsius partis tumida eleuatio, quæ etiam in proxime ambientem partem se diffundit, eamque tumore afficit. Præterea, portio corrupta in diffluentem dissoluitur putredinem, suamque consistentiam plane amittit cum graui & cadaueroso fœtore nares feriente; quæ corruptio mox vlterius subito serpit, & partes circum iacentes simili labe inficit. Et quandocunque in parte eiusmodi sphacelata scarificatio, quam, vti dictum est, non sentiunt ægroti, instituitur, ex vulnusculis inflictis non sincerus sanguis, sed ichorosus cruentus humor, ob sanguinem ibi subsistentem coagulatum effluit, cum stigmatibus nigris inter vulnuscula adparentibus. *Sphaceli signa.*

§. VI.

Quomodo vero sphacelus a gangræna differat, quibusque signis vterque affectus, multum inter se cognatus dignosci debeat, e re vtique fore duco, vt paucis delibemus atque eruamus. Gangræna est extremus inflammationis gradus, quam, nisi rupta omni mora præsentissimas feramus suppetias, mox sequitur & comitatur partis corruptio, siue sphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præsentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, exstinguitur, deinde dolor & pulsus arteriarum, ægro antea valde sensibilis, finita nondum morbida dispositione *Differentia a gangræna.*

remittit; pars antea dura & renitens mollis fit, colore liuida, sensu destituta, & cutis a carne facile seiungitur; sique digitis premitur, in profundum redit, nec postea resiliendo revertitur: imo pustulæ quoque & vesicæ copiosæ in partis superficie apparent, quæ apertæ laticem acrem fundunt, nigredinemque subtus recondunt.

§. VII.

- - origo a causa interna & externa.

Verum enim vero, sphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel sine ea nascitur. Illa plerumque a causa externa manifesta & violenta originem habet, videlicet a strictiori partis ligatura, dum sanguis post ligaturam non inuenit libere remeandi vias, vel a vehementiori partis contusione, vel a læsione tendinis & nerui, & hinc orta dolorum atrocia: quod accidere solet sanis, vegetis, in vigore ætatis constitutis, sanguineque & viribus plenis. Atque hic sphacelus maxime acutus est, &, nisi mature conuenientibus remediis succurratur, hominem celeriter e medio tollit. Altera sphaceli species, quæ potissimum a causa interna oritur, præter opinionem sponte emergit, maximeque familiaris est, vt supra innuimus, cachecticis, senibus, scorbuticis, quorum vasa humoribus in putridam corruptionem pronis scatent. Et hoc malum magis est chronicum, non celeriter vitam destruens, sed aliquoties satis diu affligit lentoque gradu interficit. CORNELIVS CELSVS *lib. V. cap. XXVI.* hanc sphaceli speciem cancri nomine, sed latius patente, describit, ita vt erysipelas, si in vlcus tendit, simul complectatur, adeoque diserte de eius causis & genesi loqitur, vt clarissime pateat, non alium eum proposuisse, quam qui in corpore mali habitus sponte prouenit.

§. VIII.

- causa proxima est sanguinis praua constitutio.

Hisce discussis sequitur, vt, quomodo dirum hoc vitium in partibus externis suboriatur, dispiciamus ac clare demonstremus. Iam satis, vt arbitror, ex physiologicis compertum est, vti totius corporis, sic quoque cuiusuis partis vitam, vigorem, & a præsentanea corruptione præseruationem omni-

umque

umque functionum integritatem ab humorum vitalium libero & æquabili circuitus successu dependere. Tamdiu enim pars est viua & a corruptione immunis, quamdiu adhuc sanguineus latex singula eius vasa & vascula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, vtut sensu & motu voluntario priuata adhuc tamen vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipsa fertur & per circulum resoluitur. Proinde vti mors totius corporis; ita etiam certæ cuiusdam partis mortificatio a cessante & destructo sanguinis circulo dependet. Hoc enim sublato, crasis sanguinis & mixtio naturalis perit, fluidum a solido separatur, & ob moram particulæ sulphureæ mobiles subtiliores auolant, motuque intestino fermentatiuo vnio varii generis partium dissoluitur; vnde fœtidissima emergit putrilago. Quando enim progressiuus sanguinis motus desinit, protinus fluidum aereo-æthereum in sanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore suo motum alienum internum seu intestinum inducit, qui texturam & vinculum, quo inter se gaudent partes, destruit; quoniam circularis ille motus vtique præcipuum est naturæ instrumentum, quo corpus a putredine seruatur, quo varii generis elementa sanguinem constituentia in intima mixtione & vnione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus a solidorum firmitate, robore & vi cordis & vasorum systaltica elastica, cuius beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, vnice dependeat; hæc autem solidorum vis naturalis & motrix a sanguinis & succi neruosi bene constituti per minima vasa influxu sustentetur; facile patet, causam sphacelationis, si a causa interna fit, potissimum in sanguine eiusque praua constitutione esse quærendam.

§. IX.

In quonam vero laudabilis succorum vitalium ad vitam & sanitatem custodiendam necessaria constitutio consistat, iam breuiter perquirendum erit. Sanguinem esse humorem non homogeneum, sed ex varii generis particulis, subtilioribus & crassioribus, terrestribus

In quonam hæc consistat, ostenditur.

stribus & aqueis, salinoque sulphureis oleosis pinguibus conflatum, &, si rite vitalibus præesse functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium vnionem redigi debere, extra omnem dubitationis aleam positum esse existimo. Quodsi igitur sanguis satis fluidus est, vt per subtilissimos canales se- & excretorios libere possit traiici, & a superfluis elementis separari, sanitas corporis comparatur, siue omnes partium eius functiones integræ saluæque manent; vbi vero econtrario crassiores, mucidæ prædominium obtinent, tum per minima vascula libere non permeare, id est nec satis influere, nec satis effluere potest: vnde subsistit, minima vasa obstruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit in otiosis, senibus, cachecticis & scorbuticis, qua ratione facilis ad sphacelum fit dispositio & transitus.

§. X.

Causæ occasionales. Quodcunque itaque sanguinem in minimis vasis coagulat, eiusque motum ac progressum impedit, id ad genesin sphaceli multum conferre, apparet. Vnde etiam videmus, quod a combustione modo grauiori per ignem facta sanguis coagulatus haud infrequenter materiam sphaceli proximam suppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimius ignis calor sanguinem coagulet eiusque fluxilitatem demat. Non dissimili modo ab intensiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras, eiusmodi coagulationes & sphacelationes euenire videmus. Perquam enim notum est, sanguinem e vena missum breui tempore a frigore in coagulum abire; sicut pariter haud facile quenquam fugiet, per frigora itinera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus erysipelate affectis, vel alia ex causa æstuantibus infestum esse deprehenditur. Ita exemplum in Ephemerid. *Dec. II. ann. III. p.* 145. item apud *Gregor.* Horstivm exstat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demissa sphacelata fuerit retracta. Idem fieri obseruamus a grauiori vulneratione & contusione, cum san-

ſanguis extra vaſa poſitus & in poris retentus perfacile ſtagnat & reſoluitur. Qua de re plura exempla *Wilh. Fabricius* HILDANUS *libro de gangræna & ſphacelo* notauit.

§. XI.

Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum & viuida vegetaque ſyſtole deſtitutum ad ſtagnationem & corruptionem ſanguinis ſphaceloſam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. ſatis abundeque teſtatum faciunt: quo etiam referre oportet præpoſteras eryſipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplaſmata, emplaſtra refrigerantia, conſtringentia, vel nimis relaxantia pinguedinoſa. Quod vero ſcorbutici & ſenes, quorum ſanguis & humores cum ſcorbuticorum ſanguine multum habet affinitatis & ſimilitudinis, tam facile & citra cauſam externam præcedentem ad atrox hoc malum diſpoſiti ſint, ex iam adductis facile quisquam poterit colligere; vtpote eorum ſanguis & lympha ad ſpiſſitudinem & coagulum, præ ætate iuniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balſamicis ſpirituoſis particulis orbatus, mucidus, craſſus, lentus & iners relinquitur: cui ſi poſtea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aer humido-frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, vt balneum, ſubito & præter omnium opinionem diſpoſitio ad ſphacelum emergit. Neque omittenda eſt in ſenibus, præſertim ſcorbuticis ſiccior ac rigidior & vaſorum & fibrarum textura, dum interſtitia & pori magis coarctantur, vt non modo ſanguis & lympha difficilius per ea tranſeant, ſed & tonus partium ſolidarum, ob deficientem fluidi neruoſi & ſanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, vbi muſculoſæ partes minores & plures tendinoſæ ſunt, per quas ordinario ſanguis propter grauitatem deſcendens difficilius circumuoluitur.

Quæ cum mediatis amplius recenſentur.

§. XII.

Proximum iam eſt, vt etiam diſpiciamus, quomodo immoderatus & imprudens rerum nonnaturalium vſus ad ſphaceli

Cauſæ non naturales.

celi productionem concurrere possit. Ex harum censu principem fere locum aer, multis effluuiis vappidis & humidis refertus, & vi elastica orbatus sibi vendicat, qualis est in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluuiis, siue paludibus propinquis, qui in genere omnium partium solidorum tonum ac robur relaxat, transpirationemque impedit, vt per cutis spiracula subtiliores putridæ salino-sulphureæ partes non possint exhalare. Ex ciborum genere huc inprimis pertinent omnia, excessiuis qualitatibus prædita, vt fere sunt nimis dulcia, acida, salsa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguia. Ex potulentis huc spectant vina acida, vel etiam nimius spiritus vini abusus, quo fluidum temperatum subtile dissipatur, crassioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis. Ex quo simul ratio patet, quare rebelles chronicæ passiones, vt scorbutus, hydrops, cachexia, & sphacelus istis in locis, vbi familiarissimus spiritus vini & liquorum spirituosorum potus est, sint frequentissimæ. Hisce quando accedit imbecillior natura, quæ secundum CELSO omnibus morbis patet, maximeque senibus communis est, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori & animo vigorem eripit; tum vtique fenestra ad tales morbos grauissimos aperitur. Denique notabile est, sæpius citra vllam causam externam occasionalem, etiam sine tumore & rubore conspicuo, sine febre præcedente, dolorem immanissimum oboriri & funestum sphacelum subsequi, vt FERNELIVS *de abditis rerum causis lib. II. cap.* 15. testatur. Ita quoque HORSTIVS *lib. IX. obs.* 25. animaduertit, sphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris esse introductum.

§. XIII.

Prognosis. Prognostica licet ipsi tractationi hinc & inde sint intermixta, placet tamen pauca specialiora addere. Maxime autem omnium in prognosi ferenda ad ipsum indiuiduum ægrotans est respiciendum; quod si iuuenile & actiuum est, maiorem sanationis spem promittit, quam segne, tardum & senile: & licet in iuuenibus corruptio sphacelosa, præ-

sertim

sertim si ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioresque faciat progressus, quam in senibus, ob maiorem particularum tam sulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptissimarum copiam; tamen annotandum est, quod corruptæ partis a sana separatio debitaque suppuratio sub conuenientium remediorum vsu in iunioribus ob sanguinem, quem præ senibus alunt, fluxiliorem & puriorem, & ob maius virium motuumque vitalium robur facilius succedat. In genere vero notandum velim, quod nulla vnquam portionis actu corruptæ exspectanda sit restitutio, sed potius partis sphacelatæ a sana secessio desideranda, quam in senilibus corporibus naturæ beneficio vix vnquam contigisse memini. Ceterum, si gangræna vel sphacelus ab extra prouenit, longe citius & facilius sanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum sanguis & humores balsamo suo genuino, quod putredinem arcet, adhuc scatent; secus autem fieri solet, si ab interna causa malum dependet, vbi longe periculosior est status, nec tam breui tempore humores possunt emendari.

METHODVS MEDENDI.

§. I.

QVum in omni morborum genere prudentis suoque officio satagentis medici sit, vt pro ipsa conditione & diuerso morbi statu conuenientia adhibeat remedia, tum profecto in sphacelo sanando id ipsum obseruatu necessarium esse arbitror. Alia enim medendi via ineunda est, si totum membrum sit emortuum, alia si pars tantum necrosi laboret. Illud si incidit, amputatio vnicum est remedium; hoc vero vbi euenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ sanguinem benignum reddunt, obstructiones remouent, & laudabilem sanguinis influxum & refluxum in partem corruptioni proximam promouent, vt hac ratione quod sanum est defenda- *Indicationes curatoriæ.*

tur, emortuum facile separetur, & laudabile pus, quod optimum conualescentiæ signum præbet, generetur.

§. II.

Quanam externa putredinem arceant?

Quodsi igitur indicium est, destructorium motum in affectis partibus vigere vlteriusque serpere, prima medici intentio esse debet, vt violentum hunc & naturæ infensissimum motum, mortem & putredinem inducentem sistat: quod quidem optime perficitur deobstruentibus, balsamico roborante sulphure & sale penetrantiori instructis, vtpote quæ sanguini liberiorem cursum, partibus debitam transpirationem & materiæ æthereæ sanguini inclusæ liberrimum itum reditumque concedunt, vt hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum est, seiungatur. Huic scopo ex voto satisfaciunt omnia sale volatili oleoso, acidum destruente imbuta vegetabilia, vt ruta, saluia, angelica, leuisticum, flores sambuci, baccæ iuniperi & salia volatilia vrinosa vel oleosa, maximeque resina illa subtilissima & penetrantissima camphora: quo etiam spectant sale quodam alcalino fixo amaro imbuta, vti scordium, carduus benedictus, aristolochia rotunda, aloe, centaurium minus, absynthium, item oleo balsamico turgida, vt myrrha, thus, mastix, balsamum peruuianum; vel denique incisoria vi agentia, vt sal ammoniacum, lapis medicamentosus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis viuæ, cineres clauellati, vinum, eiusque spiritus.

§. III.

Ex his parata formulæ.

Possunt ex dictis apparari cataplasmata & fotus, crebriusque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, diuinam afferunt opem. Mihi vero quasi instar omnium hactenus in vsu fuerunt duo remedia, quorum primum ita se habet: Rec. rad. angelicæ, leuistici, ana vnciam vnam, herbæ scordii, rutæ, cardui bened. saluiæ ana manipul. I. myrrhæ, mastich. ana drachm. sex, salis ammon. vnciam vnam semis, virid. æris drachm. semis, alum. vsti drachm. III. Hæc inuicem concisa & contusa coque

coque in aquæ calcis viuæ, vini Francici & ſpiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum eſt ſolutio florum ſalis ammoniaci vitriolatorum in ſpiritu vini non rectificato, adiecta debita quantitate camphoræ. Quodſi autem malum profundius in carnoſis partibus lateat, prius inſtitui debent ſcarificationes, vt non modo ſanguis in coagulum condenſatus & corruptus e membro laborante euacuetur, verum etiam, vt medicamenti vis ad ipſam labem propius pertingat. Et profecto inanis eſt nonnullorum metus, qui aeris acceſſum ad putrefactionem accelerandam contribuere exiſtimant; cum tamen facile poſſit cohiberi, ſi ſatis mature debitis adminiculis affectæ parti proſpiciatur. *Scarificationis vſus.*

§. IV.

Hæcce remedia ſæpe præſtantiſſimam tulerunt opem, maxime ſi internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ ſanguinis mixturam in craſi & motu ſuo ſeruant, liberumque tranſpirationis ſucceſſum adiuuant, rite fuerint ſecundata: cuius energiæ quam maxime eſſe deprehenduntur, liquor cornu cerui ſuccinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diaſcordium liquidum, ſpiritus bezoardicus Buſſii, eſſentia theriacalis, theriaca cœleſtis, & omnia ſalia volatilia oleoſa. Singula tamen hactenus enumerata interna remedia multis paraſangis antecellit, certiſſimoque effectu ceu euporiſton ſatis ſe comprobauit hæc quæ ſequitur formula. Accipe vini rhenani optimi libram vnam, ſucci cancrorum recentis vncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancrorum drachmas tres: blando calore hæc miſceantur & pro dupli doſi bibat ægrotans, obſeruando ſimul debitum ac temperatum ſudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, noſtro ſcopo inſeruientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, ſi ita combinantur, vt ad drachmam vnam nitri ſcrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentiſſimum exſerunt effectum. Nitrum enim, ſanguinem & ſerum fluxile reddit, humorumque acredinem & febrilem æſtum temperando, balſamum ſanguinis conſeruat; camphora vero effluuiis ſuis tenuiſſimis ſalium morboſorum & particularum obſtruentium exhalatio- *Alexipharmaca interna coniungenda.*

nem promouet quam optime. Hæc tamen circa vsum horum remediorum tenenda velim, vt primo in paulo largiori & repetita dosi offerantur, quia præsens periculum præsentaneam sanguinis emendationem vrget; deinde vt, si a causa interna malum succreuerit, plus ipsis, quam externis omnibus fides habeatur.

§. V.

Separationis corrupti a sano varii modi.

Hac methodo qui aggreditur gangrænam & sphacelum, feliciter in eius sanatione procedit, & vel vlteriorem mali progressum impediet, vel partem putredine iam tactam, naturæ beneficio concurrente, restituet. Sanguine enim tam internis quam externis iam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ nouam carnem progenerat: modo obseruetur, vt restituta iam in parte gangrænosa sanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum est, maxime si grandis sit molis carneæque substantiæ, ope chirurgica prudenter separetur & amoueatur. Varii autem varios separationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris ostenderunt, quorum mentionem iniicere iuuabit. Nonnulli causticis corrosiuis eandem peragere tentant, & scarificatione profundiori inter sanam & mortuam partem facta puluerem ex arsenico inspergunt, vel illum cum vnguento ægyptiaco subactum applicant. Alii, vt POLEGRINVS, Medicus Gallus, cuius meminit *Charas in pharmacop. reg. pag.* 293. butyrum antimonii cum corrosiuo sublimato remixtum in vsum trahunt; alii id oleo vitrioli vel salis, vti FABER *in chirurg. spagyr. pag.* 172. præstare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum ense rescindendum putant, ne pars sincera trahatur, & ideo nouacula vel alio instrumento incisorio quicquid peccat & corruptum est resecant. At vero, si omnibus pensitatis, proferre debeam, quid sentiam, ego certe postremum separandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum suadeo, si caro musculosa altius fuerit infecta. Hoc enim pacto non modo totum illud, quod peccat, citius

tolli-

tollitur, sed recidiua quoque egregie auertitur: vt taceam denique tristia exempla, vbi caustica illa virulenta, vt arsenicum & mercurius sublimatus, externe applicata penetranti acrimonia sua in neruorum systemate sæuissima eaque funesta concitarunt symptomata.

§. VI.

Quæ ante operationem ad facilitandam illam faciant.

Quodsi igitur gangræna late proserpens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupauit & enecauit, vnicum & securissimum, licet miserum & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam reuocari nequit, optime a viua parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longeque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso resecandi modo constet; operæ pretium erit, vt, quæ ante, sub & post operationem obseruanda sint, breuiter strictimque moneamus. Primo itaque, vt ordine procedamus, in Quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; vbi sciendum est, desideratissimam afferre opem sic dicta confortantia, spirituosa analeptica, quæ blandis sulphureis partibus fœta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinamomi cum vino Hispanico confecta, aqua flor. aurantiorum, lilior. conuallium, alborum, rosarum, essentia ambræ, syrupus balsami Peruuiani, spiritus volatilis oleosus cum oleo cort. citri recenti & cardamomi essentificatus; quæ inuicem vel per se, vel cum vino rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare iusculа bonæ notæ refectoria ex vino, iusculo carnis, vitello oui, succo citri, saccharo & cinamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in conuenienti dosi propinentur.

§. VII.

Operationis descriptio.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus & qui

qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promtu habet, eligendus est. Dein detineatur patiens vel imponatur in scamnum conueniens, & chirurgus trahat cutem, musculos & carnem fortiter versus sanas partes, vt operatione peracta ossi denudato iterum obduci queant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato constringenda est cutis, partim vt atrox dolor in exstirpatione præcaueatur, partim vt enormis hæmorrhagia, quæ presso pede discissionem ampliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamuis primum vincula non sine graui dolore iniiciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, vt vix vllus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, vt duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, vbi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transuersos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transuersos esse debet supra carnem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ad os vsque vna sectione est separanda: quo peracto protinus musculi ab osse tam foras, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt seiungendi, quo locus detur serræ, quæ satis acuta, offibus a periostio bene purgatis applicanda & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis ac tuto, agilique dexteritate octo vel nouem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concussione ægroto sæua obueniant mala. Et vbi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, vt paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter serra possint præscindi.

§. VIII.

Quibus sanguis sisti debeat? Peracta sectione, sanguinis profluuium sistendum, quod variis modis chirurgi præstare solent. Nonnulli, vti PARÆVS *in chirurg. lib.* 1. *cap.* 20. & 22. tenacula vel volsella vasa appre-

apprehendunt, acu transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breuiores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, a tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt, sicque remoram sanguini iniiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIVS *in microtechne*, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens nouo sanguinis fluori ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, vbi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item vbi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, vti sunt vitriolum cyprium, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item puluis stypticus HILDANII &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potissimum & instar omnium caput mortuum vitrioliprobe exustum ex mente HEVRNI *in commentar. ad* HIPPOCRATIS *aphorism.* commendamus. Quodsi autem compositum desideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. vncias quatuor, sanguin. dracon., aluminis, terræ sigillatæ ana vnciam vnam semis, nuc. cupressæ, gallar. ana vnciam vnam, capit. mortui vitrioli vncias duas. M. F. puluis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aeri libero exposito per deliquescentiam emergit, & quouis styptico est præsentius. Imo quoque in leuioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum inuenire poterit. Modus autem

tem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discerpto confectæ albumine oui conquassato madefiunt & puluere styptico consperguntur, vel liquori styptico immersæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diuersas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii sanguinem sistendi & consolidandi modi.

Sedato sanguinis fluxu opus est, vt vincula stupefactiua removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnumquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promouetur. Hoc fine Venetorum lictores, teste *Bartholom.* MAGGIO, qui facinoroso homini manum abscindere debent, pellem ad superiora trahunt, post ammputationem vero illico laxant & diligenter circa juncturam consuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem a GALENI sententia *lib. 5. method.* non abhorret, vbi *sanguinis fluxum ex propria cutis superpositione refrenari* perhibet. In Belgio hic modus admodum est familiaris & multiplici vsu comprobatus: nimirum tibia secta musculus gastrocnemius, vel eius portio adhuc salua non abscinditur, sed a reliqua parte separatur, qua deinde membrum sauciatum obuoluitur, & sic breui tempore sanatio absoluitur. Imposito postea puluinari linteo albumine madefacto ad replendam cauitatem, vesica bubula satis fortis & aquæ calidæ prius immersa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metus transiuerit. Tertio vel quarto die remota ligatura iterum puluis stypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda est, vt indurata & inglutinata emolliantur & eschara decidat: ad quod egregie facit digestiuum ex melle, terebinth. pulu. aristoloch. irid. florent. thure & spiritu vini paratum. Eschara delapsa vel filo vulneris os latis suturis constringendum, vel per emplastra cutis attrahenda: Luxurians & spongiosa caro coercenda est insperso puluere radicis ireos & aluminis vsti. Tandem cicatrix emplastro diapalmæ, item de cerussa, nec non vnguento desiccante rubro inducenda est.

CAV-

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

QVodſi ad meliorem remediorum externorum in gangræna operationem ſcarificationum eſt indicatio, cauendum eſt, ne ipſæ in partibus tendinoſis, manuum pedumque digitis, vel vbi maximus adhuc æſtus cum rubore conſpicitur, inſtituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnoſis iam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim ſcarificationes, vel etiam profundiores commode inueniunt locum. Et ſane mirandum eſt, poſt ſcarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumeſcentiam ſenſibilem cum flatuum emiſſione deprehendi, luculento indicio, non tantum infarctum humorem, ſed & expanſiuam elaſticam vim grandiores hos tumores gignere. *Cautelæ circa ſcarificationes.*

§. II.

Varia a nobis commendata ſunt interna alexipharmaca & diaphoretica, quæ in malo, præſertim a cauſa interna orto mitigando non parum præſtant vtilitatis. Si quando vero ſimul ſcorbutica labes concurrit, ſpecifica admiſceantur antiſcorbutica; & ſi lues gallica originem malo & ſuſtentationem ſuppeditet, remedia huic morbo accommodata in vſum trahere expediet. *Circa interna ſi ſcorbutus & c. concurrit.*

§. III.

Prius quam amputatio membrorum ſphacelo infectorum ſuſcipitur, varia probe conſideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum eſt, an ſine vitæ periculo exſtirpatio partis fieri queat? Quodſi enim tales partes ſphacelus adoritur, quæ aut non commode deligari poſſunt, aut amplioribus arteriis & venis inſtructæ magnam ſanguinis viriumque ſub ſectione faciunt profuſionem, ſatius intermittitur. Deinde examinandum eſt, an vires ægri conſentiant? Vires enim, quæ vitæ conſeruatrices ſunt, merito in ſubſidium vocari debent, quia metus, terror, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt iacturam. Vbi itaque vires ex vehementia morbi *Circa amputationem quæ conſideranda.*

iam ſuccumbunt, pulſus arteriarum debiles micant, & defectio animi iam præſens, vel metuenda eſt, ibi cautiſſime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Circa opiata. Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcauendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla doſi propinant, ſed iniquo ſane auſu peſſimoque effectu. Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix auertunt, vti ſæpenumero obſeruare mihi licuit, verum etiam, ſi in exceſſiua quantitate offeruntur, metum iniiciunt, ne ſopitos ligatosque ſpiritus ſomnus ſequatur ſempiternus. Deinde opiata, dum ſulphure ſuo vaporoſo liquidi neruorum tenuiſſimi actiuitatem & elaterem obtundunt, vires deſtruunt, &, quo minus venenum gangrænoſum foras propelli poſſit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa vſum opii poſt operationem peractam, de cuius noxa HORSTIVS *lib. IX. obſ.* 20. notabile, ſed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita ſint, nos in vtroque caſu vſum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac ſecurius remedia ſupra præſcripta analeptica temperata commendamus.

§. V.

Circa locum, vbi operatio inſtituenda. Circa locum, in quo operatio celebranda ſit, variæ inter auctores vigent controuerſiæ. Multi in articulo amputationem inſtituere ſuadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec oſſium ſit nudatio. Verum enim vero, non deſunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis ſuadent. In articulis enim oſſium iunctura non tam promte inuenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam matam ſemper in articulo, ſed ſæpius in medio membri hæret, idlum non ſemper in articulo, ſed ſæpius in medio membri hæret, idcoque tam altam reſectionem raro poſcit. Aliter autem res ſeſe habet, ſi digiti articulus eſt reſcindendus, quod optime in iuncturis, & quidem forcipe peragendum eſt. Porro, altera oritur quæſtio, vtrum in parte ſana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, vti ſunt GALE-

GALENVS *lib.* 2. *de curandi rat. cap.* 9. VIGO *lib. IV. chir. cap.* 7. FALLOPIVS & AQVAPENDENS &c. in emortua parte, qua sanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum sanum statuunt, vt aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor & minor quoque hæmorrhagia pertimescenda esset. At vero, consilium hoc periculosum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili se multiplicat, sensim obrepit & vlterius inficit. Rectius itaque iudicat, sibique peritissimorum chirurgorum adsensum conciliauit CELSVS *lib. VII. cap.* 4. in hunc modum: *inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro vsque ad os est, sic vt neque contra ipsum articulum id fiat, & potius ex sana parte aliquid exscindatur, quam de ægra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua si sphacelus sit supra malleolos, prope genu præcisio est facienda: quod enim relinquitur frustum, nullum vsum, sed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipso vtendum sit, & pars otiosa in posteriora vergat. In brachio tantum conseruetur, quantum commode alligandæ & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, vt diximus, in articulo id ipsum fieri debet, vbi nerui & tendines incisi sursum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Ad feliciorem operationis successum hæ obseruandæ sunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cauere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: noui enim plures panico quasi terrore sic correptos & pæne exanimatos. Deinde, nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est; quoniam ille sæpe molestam accersit syncopen, hic sæpe causa est, vt cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes & ossa non diu aeri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis refocillantibus & alexipharmacis

Circa operationem ipsam.

temperatioribus; quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, ocu-lis cancr. aqua cinamomi, melissæ, cort. citri, nucistæ & paucis theriacæ cœlestis granis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ a carne resolutionem non properandum est, ne inde profluuium sanguinis denuo proritetur. Quum autem putredo cessauerit, nec amplius sanguinis profusio metuenda fuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et vbi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, vnguentum diapompholygos, omissis omnibus calidis & acrioribus, adhibere conuenit.

§. VII.

C) ex symptomatum tractationem.

Tandem de symptomatibus operationem subsequentibus, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phrenitide, delirio, & de nouo gangræna & sphacelus, pauca adiicere expediet. Syncope, quæ potissimum timori & terrori, nimiæque sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo a causa interna nato propter malignitatem, liquidum neruorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum fœtidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere superuacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, vt facile fit, de nouo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis sanguinem commouentibus vtatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta obseruet. Neque tamen semper necesse est, vt ad talem hæmorrhagiam supprimendam prior admoueatur adparatus, sed tantum aqua frigida inspersa, stuppis cum pulueribus stypticis &, si vires id permittunt, venæsectione in parte opposita tentandum est, an cohiberi possit. Illud autem maxime meretur obseruationem, non solum post grauiores membrorum contusiones, verum etiam post illorum amputationem frequentem narium contingere hæmorrhagiam; quæ, me iudice, a sanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente

dente deriuanda est. Magna enim arteria vel amputata, vel parte eius ligata & obstructa, necessario sanguis, qui partem emortuam & detruncatam transiret, & per venam reuerteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit & qua data apertura effluit. Hinc optime annotauit HILDANVS *lib. de dysent. cap.* 1. quod sanguinea dysenteria in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, ex eadem causa proueniat. Febris inflammatoria, quæ propter sanguinis & seri stasin & corruptionem omnibus grauiter vulneratis iungi solet, iis remediis debet tractari, quæ suo loco cum debitis cautelis in medicina hac systematica indicauimus.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Vir generosissimus LI. annorum, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, qui iuuentutem vitæ militari addictus inter multas molestias, labores, varietatesque in castris præcipue Hungaricis ita consumserat, vt nullo incommodo valetudinis affligeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu sat pingui, licet in loco paludinoso gaudens, commodius viueret, incepit arthritide laborare, ad quam accepisse dispositionem a parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis & salsa muria conditis, nec non supra modum dulcibus. Vino multum antea vsus nunc videbatur non carere posse: imo etiam veneris vsu, animique affectuum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad vsum fontium, bibitque Carolinas calidas & Teplicense balneum adhibuit. Accidit autem 1715. vt eo ipse tempore pedem ligno allideret, leuiterque vulneraret. Contemnebatur læsio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concedebat, febrilia symptomata emicabant, vulnus inflammabatur, margo sphacelo obsidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, vt post septimum mensem vulnus persanaretur.

Sphacelus in pede a causa interna.

retur. Anno ſequente 1716. vir illuſtris per plures menſes catarrhis, ventriculi debilitate, ſoda, inteſtinorum inflationibus & variis capitis moleſtiis vexatus tandem ad fontis Egrani vſum accedebat. Potauerat iam octo diebus ſine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraheret ſeruus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum & quintum leuem quandam eroſionem prodebat, ſine vllo dolore. Poſt aliquot dies totus quartus digitus a colore naturali deſciuerat. Aduocatus chirurgus, poſt multa adhibita, officula ſine ſenſu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum exſtirpabat. Serpebat corruptio ſub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum ſtatu conſilium expetebatur noſtrum; mittebatur conſilium, quo interna & externa præſidia oſtendebantur. Sed ipſemet æger celerrime ſe huc e Variſcorum finibus aduehendum curabat, vt propius ipſi adſiſterem. Aduentabat ſatis miſero ſtatu, febri valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amiſſo, ſomno fere nullo. Aluus diu clauſa clyſtere ſubducebatur, vnde meliuſcule habere cœpit. Adhibebantur duo periti chirurgi, qui ex præſcripto meo adhibebant remedia externa. Ipſemet pugnaui internis, quibus vires ſuſtentarentur & humores depurarentur. Diæta recte conſtituebatur: in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris rhenani portiuncula præbebatur, poſt cœnam eſſentia aurantiorum ex corticibus recentibus parata. Mane infuſo vtebatur theiformi, in quo decem guttas balſami noſtri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur, capiebat. Subinde præbebatur puluis bezoardicus nitroſus cum cinnabaris pauxillo remixtus, ſæpe etiam pilulæ noſtræ balſamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaueroſum odorem primis his diebus exſpirabat æger, quoties vel leuiter inſudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplaſtrum ex cepis aſſis, veneto ſapone, farina fœni Græci, cera, reſina.

Pedis

Pedis vlcus tale erat, quum adueniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrebat cauitas ad talum protenſa. Circa vtrumque malleolum rubor erat, iam ad liuorem tendens, iuncto non magno tumore. Gangrænam lentam & ſegniorem, non podagræ, vt ægrotus putabat, ſignificationem hanc fuiſſe, poſt aliquot dies cognoſcebatur, quippe ſphacelus manifeſtis ſignis ſeſe prodebat, vt inciſione corruptæ partis opus eſſet. Inciſus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex ſpiritu vini puriſſimo, cum cuius vncia vna duæ drachmæ olei caryophyllorum puri & genuini erant mixtæ. Hoc vno præſidio externo poſt aliquot dies omnino auferebatur putredinis progreſſus, & corruptum blande facileque ſecedebat. Quum ſeceſſio illa facta eſſet, magnitudo diffuſæ prius corruptionis demum cognoſcebatur, quæ ſuper malleolos ad palmæ longitudinem adſcenderat, ſic vt facile poſſet anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & oſſa tibiæ intrudi. Seceſſerant enim præter cutem tendines multorum muſculorum per hanc regionem progreſſi, vt peronæi tam antici, quam poſtici, nerui etiam multi, quorum aliquis, in quo corruptio ad ſuperiora ſerpebat, non ſine dolore excidi in ſana parte debebat. Planta, quoniam ſubter eam cauitas decurrebat, inciſione longa vsque ad digiti quarti locum debebat incidi, vt mundificantia melius poſſent adhiberi. Oſſa ſic ſatis libera manſerant, præter partem calcanei, quæ aliquid paſſa erat, & ſatis tarde cariem ſuam demittebat.

Quum corruptio iam conſtitiſſet & emendata eſſet, prædicto liquori adiiciebatur balſamus Peruuianus; tandemque ad extracta vulneraria & myrrhæ ſuccinique eſſentias veniebatur. Sed caro, quæ primum enaſcebatur, hebes erat, donec prouentus eius ex illis partibus, quorum nerui remanſerant, ad claudendum tandem magnum hoc vlcus feliciter & ex voto ſuccedebat. Atque ſic vir ille plene conualuit, vt non ſolum pedibus ſuis inſiſtere, ſed deambulare, quin ſcalas adſcendere valeret. Atque hoc ſtatu per triennium

nium durauit; vbi factum est, vt incommoda tempestate molestum iter susciperet, & in pristinum malum, cui nunc lethalia symptomata accedebant, relaberetur.

EPICRISIS.

Affectus ille grauis, quo æger afflictus fuit, species sphaceli chronici est, qui CELSO cancri nomine venit, & a causa potissimum interna suam petit originem. Videamus iam, quænam in generoso patiente ad huius genesin multum contulerint. Deprehendimus autem, ipsum inter strenuos militiæ labores commode degisse; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infestatum esse cruciatibus, cum pancratice cœpit viuere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copiosiora, sed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, salsa, acida, fumo indurata, adsumsit, & vinum quoque meracum copiosius ingessit. Maximum autem pondus attulerunt animi grauiores & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius est, ad motuum vitalium œconomiam turbandam, ad digestionis & chylificationis negotium peruertendum, & ad sanguinis & humorum massam corrumpendam. Nec aeris vitium reticeri debet, qui illo loco, vbi vir generosus a multis annis domicilium fixit, copiosis aquis, lentissime decurrentibus & multis spatiis per totum annum stagnantibus cinctus est. Doloribus arthriticis, ad quos dispositionem a parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis neruosi natiua quasi laborauit. Aquarum mineralium vsu magis læsus, quam adiutus fuit, forsan intempestiuo & non satis circumspecto vsu. Plura enim nouimus exempla, vbi quidam vel natura, vel morbo aliaque causa, vt senio debilitati, non sub debita præparatione, aut non conueniente regimine mineralibus fontibus vsi fuerunt, & grauem noxam, imo artuum sphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu spirituosæ in sanguine partes, quæ pauciores iam sunt, dissipantur: vnde vi systaltica motrice,

quæ

quæ fluida debet impellere & in circulum agere, imminuta ſtagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, vbi fluidorum progreſſio ſemper tardius procedit, contingunt. Noſtri ægri pes leuiter vulnerabatur cum modica contuſione, & poſtero die, vbi mouebatur corpus cœlo ſereno & æſtuoſo ad locum humidum, horror febrilis cum ſubſequente calore inſigni corripiebat: qualis febris ſpecies ad eryſipelaceam referri debet, quæ arthriticis & podagricis valde eſt frequens atque ſolennis, & iuxta CELSVM *lib. V. cap.* 26. magis perniciosa, ſi leui vulnerationi ſuperuenit. Teſtatur enim de copia materiæ peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quam etiam exinde iudicare poſſumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, ſoda, flatulentiis & variis caput adfligentibus malis per aliquot continuos menſes fuit afflictus, antequam vltimo ad fontium vſum pergeret & loco ſperatæ ſanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem eryſipelaceam vtroque tempore paſſus eſt generoſus ægrotus; ſed in poſteriore morbo inſignis rubedo fuit in vtroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuiſſe, euentus docuit, ſed admodum ſegnem & lentam, qualis a cauſa interna, ex ingenti humorum impuritate, ſine ſenſibili dolore, oriri ſolet. Huius generis exempla videri poſſunt apud DODONÆVM *medicinal. obſeru.* 30. 33. & 37. His a *Dodonæo* notatis adiicere poſſumus EVGALENI obſeruationes, qui *pag.* 125. in medium affert ſenem ſupra ſeptuagenarium, longa mœſtitia conſumtum, in quo vulneratio pedis ſimul ac ſemel a puſtula leui incipiebat ſine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades ſerpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures hiſtorias eorum, qui vlcera gangrænoſa & ſenſim emorientia ſine dolore habuerunt. Quod etiam PAVL. BARBETTE *in ſua chirurgia* annotauit, vbi recte meminit, ſi ex ſcorbuto ſphacelus poſt maculas ſubnigras oriatur, partis ſtuporem & tandem mortificationem ſine vllo dolore ſuccedere. Denique quod in noſtro ægro corruptio longius

ad

ad vicinas partes diffuſa fuerit, id mea quidem ſententia factum eſt, quod nerui ac tendines copioſius in extrema pedis parte concurrunt, qui ſubtiliſſimo fluido, quod a cerebro ad ipſos influit, orbati, quam facile labem vlterius ſerpentem ſuſcipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne gangrænoſa corruptio vlterius propagaretur, ſed id, quod iam corruptum, a ſano diſcederet. Erat ad compeſcendam putredinem celeri & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit ſpiritus vini optime rectificatus, balſamica & longe penetrante virtute olei caryophyllorum non adulterati imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini reſiſtentibus, & quæ ſimul tranſpirationem promouent, ad meliorem externorum operationem balſamum noſtrum liquidum, ex præſtantiſſimis & puris oleis neruinis cephalicis, cum ſpirituoſo vehiculo maritatis conſtans, fuit exhibitum; quod medicamentum neruoſo generi amiciſſimum viribusque roborandis aptiſſimum corruptioni humorum vlteriori non modo reſiſtit, ſed & circulationem ſanguinis, ſub qua ſordium putridarum mediante tranſpiratione fit excretio, promtiorem efficit. Haud diſſimili virtute etiam bezoardici pulueres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta doſi nitri & camphoræ remixtis conflati ſunt, ſplendere ſolent. Ex alimentis pauciora oblata ſunt, ſed digeſtu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Conceſſus etiam fuit vini rhenani generoſi veteris ad vires collapſas reſtituendas hauſtus. Pulchre enim Celsus *lib. V. cap.* 26. de præſenti affectu monuit: *præcipue in hoc caſu petendum non a medicamentis ſolum, ſed etiam a victus ratione præſidium eſt.* Præter hæc, locus ſphacelatus a mortua carne & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus eſt, quo putredinis vis fuit infracta; niſi quod balſamo Peruuiano & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, vt leniora hæc & ex parte emollientia fibrarum ſemi-corruptarum reſolutionem & ſeparationem adiuuarent. Neque illud reticendum, ſed po-

potius ceu singulare commemorandum est, carnem, quæ noua regenerata est, sensu omni penitus caruisse; quod aliunde vix deriuandum est, quam quod nerui huc decurrentes & sensum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non semper accidit, siquidem exemplo paralyseos nerui possunt affici, vel a violenta vulneratione conscindi, & tamen pars adhuc vita & aliquali sanitate frui. Quam in rem notatu dignus est casus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VIII. obs.* 171. de puero refertur, cui, præuia totius corporis lassitudine, defectu virium & capitis dolore, capilli primo defluxerunt, mox suturæ cranii ossium a se discesserunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagem putredo proserpsit; inter hæc tamen esculentorum & potulentorum appetentia cum alui excretione bene constitit, sine dubio, quia prægrandes ad stomachum abeuntes nerui difficilius a munere suo cessant. Tandem quod tribus annis elapsis malum redierit tandemque corpori iam nimis exhausto lethum intulerit, non adeo mirandum esse arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam sanæ, data occasione vitium contrahunt. Quod quidem axioma si vnquam, certe de partibus gangræna & sphacelo tactis valet; vnde ego plures a diris his affectibus restitutos, tandem iisdem mortuos esse animaduerti.

OBSERVATIO II.

Vir sexaginta annorum, obesus sanguineque & succis valde turgidus, ob robustiorem corporis constitutionem, nunquam fere grauiter per omnem ætatem ægrotauit; nisi quod iam per aliquot annos a vita nimis sedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis thermis vsus est Carolinis, venamque secandam præbuit. Interim cum neglecta per biennium thermarum potatione omissaque venæ sectione, præter spem omnium a suo, quo fungebatur, officio remoueretur, graui inde terrore ac mœrore diu affectus in pollice *Sphacelatio a diuturno mœrore.*

 pedis

pedis dextri puſtulam accepit rubram & dolentem, quam parum attendens barbitonſori oſtendit, qui præter ſolum emplaſtrum, loco dolenti apponendum nihil prorſus adhibuit. Hic vero cum altero die rediens totam partem affectam nigro colore tinctam & ſuperne veſicula obductam inuenit, hacque diſciſſa carnem ſubiacentem doloris plane expertem deprehendit, dato emplaſtro cataplasma ſuperimpoſuit, ſed ſine effectu. Acceſſitus poſtea medicus aliusque chirurgus, varia applicuerunt remedia, quæ tamen vlteriorem ſphaceloſæ corruptionis progreſſum prohibere non potuerunt, vt potius corruptela, vlterius ſerpendo, non modo totum pollicem, ſed & reliquos pedis digitos eadem labe infecerit, omnique ſenſu & motu priuauerit. Rebus itaque tam miſere conſtitutis duos exſciderunt digitos, partique mortuæ vnguenta illinerunt digeſtiua, ea ſpe, vt facta ſuppuratione eo melius mortua a viuis poſſint ſeparari, partibus vero adiacentibus præter ſpirituoſa impoſuerunt cataplasmata; ſed ne his quidem omnibus quidquam præſtiterunt. Tandem & ego in re tam ardua & periculi pleniſſima adſcitus primo omnium digitis emortuis a parte ſana reſecatis non affectæ tantum parti, ſed toti pedi immediate applicandum curaui hoc epithema ſpirituoſum; Rec. ſpiritus vini rectif. vnc. duas, camphoræ drachmas duas, eſſent. ſcordii, myrrhæ, ſpiritus ſalis ammon. anatica portione drachmas tres, florum ſalis ammon. martial. drachmam vnam. Huic ſuperadditum fuit emplaſtrum opodeldoch & cataplasma, cuius parandi modum ſupra in ipſa medendi methodo præſcripſimus. Ex internis remediis commendaui pulueres diaphoretico nitroſos, camphora remixtos, nec non mixturam analepticam putredini reſiſtentem, quam pariter ſuperiori loco innuimus, per vices hauriendam; idque tam felici ſucceſſu, vt ſecuta fuerit ſuppuratio, optimum in ſphacelo ſignum. Nihilo tamen minus, quum remotis hiſce remediis, me inſcio alia fuerint ſubſtituta, accidit proh dolor, vt aucta debilitate & anxietate,

graui-

grauique terrore superueniente, æger animam non multo post exspirauerit.

EPICRISIS.

Plerumque cacochymici & senes, qui multum vitiosi sanguinis in venis alunt, præ reliquis omnibus ad sphacelosam labem sunt dispositi, præsertim si diuturno afficiantur mœrore; quo nihil ad motum sanguinis, per se iam languidum retardandum, eiusque corruptiuam stasin inducendam, est potentius. Deinceps singularem meretur animaduersionem, quod sphacelatio, in extremis etiam partibus oborta mox totum corpus grauissime lædat, notabilemque virium defectionem cum anxietate & inquietudine inducat, ita prorsus, vt simile quid a grauioribus vulnerationibus, læsionibus vel exulcerationibus exspectare vix liceat. Cuius phænomeni ratio in eo videtur reposita, quod putredo naturæ infensissima in instanti quasi suam communicet energiam cum sanguine, qui vbi iam ex aliis caussis est vitiatus, perfacile inde penitus inquinatur, suoque motu intestino vlterius destituitur. Præterea quoque addiscere inde licet, partem demortuam ea, qua fieri potest, celeritate, a sana esse remouendam, sanguinisque progressum in parte affecta remediis tam internis, quam externis spirituosis, balsamicis & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progressiuus motus, a quo vita & sanitas pendet, vnicus sit, qui tetram putrilaginem a corpore arcet, in procliui est, nihil prius esse debere medico, quam vt hic vitalis motus rite promoueatur. Denique insignis virium languor, quem statim in principio morbi annotare licuit, non obscure indicat, corruptionem sphacelosam, simul in quibusdam visceribus internis delituisse occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cuius hepar sub sectione sphacelosum, & instar picis nigerrimum deprehendi.

OBSER-

OBSERVATIO III.

Sphacelatio digiti gangræna superueniens.

Vir sexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ sedentarium & largam ciborum crassiorum comestionem sæpe molesta alui adstrictione laborabat, intensissima quondam hieme iter aliquot miliarium faciebat; quo peracto præter omnem exspectationem de nocte in vltimo digiti minimi articulo crudelissimo dolore cum rubore ac tumore iuncto corripiebatur. Adsociabat se febris cum calore intensissimo viriumque præcipiti lapsu,& breui tumor totum occupabat brachium, quod mox nigrescebat. Articulus, vbi dolor exordium sumserat, examinatus omni sensu priuatus deprehendebatur; hinc forcipe eius amputatio erat peragenda. Ne autem pestifera labes vlterius serperet & similis emoriendi necessitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis spiritus vini camphoratus & vrina humana, in qua sufficiens salis ammoniaci & vitrioli quantitas soluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum spiritu cornu cerui & nitri remixta. Nec denique potiones analepticæ confortantes ex aquis destillatis & pulueribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hisce remediis obtinebatur, vt intra quatuor septimanas æger sanitati plenarie restitueretur.

EPICRISIS.

1) Docet inprimis hic casus, quam facile gangrænosa & sphacelosa partis corporis corruptio oriri possit, si ab aeris ambientis frigore minimi eius tubuli & canales constricti sanguinem crassum & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent & libere permeare non sinunt. Quod enim si accidit, non potest non sanguis ibi subsistens coagulari, &, nisi rursus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus

fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hac morbi historia confirmamur, senibus maxime tales sanguinis & humorum stagnationes esse familiares, qui ob plenum crassumque victum & exercitationem corporis omissam multis impuris, viscidis & difficulter mobilibus succis scatent. Neque minus partes extremæ tendinosæ præ aliis ad talem labem concipiendam sunt dispositæ, quia in ipsis, ceu a corde remotissimis plerumque tardior solet esse fluidorum circuitus. Quod autem febris iungatur, hæc videtur esse ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ a venis vasculisque lymphaticis resorptæ, cum sanguine communicantur, cuius totam massam inquinant &, nisi cito remediis, sordium malignarum exspirationem promouentibus internis succurramus, in eundem putredinosum motum coniiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam partem emortuam & viuis non amplius adnumerandam resecandum curauimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile est, ipsam naturam emortui a viuo & sano separationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquisiti sensus inter sanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris spissioris instar emergat, verum etiam integra sæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore seiungantur. Sic integrum brachium, sine vitæ periculo, solius naturæ beneficio separatum legitur in Thom. Bartholini *histor. anatom.* 69. *cent.* 1. & 5. *histor.* 63. item in Cattier *observ.* 13. Memorabilis quoque est casus, cuius mentionem facit Nicol. Tulpius *lib.* 4. *observ.* 51. de consule septuagenario, qui tibia laborauit adeo corrupta, vt medicus & chirurgus eius exstirpationem, ceu vnicum vitam conseruandi remedium commendauerint: quibus tamen monitis cum parere negauit vir imperio adsuetus, sed misere perire maluit; factum est, vt tendinibus ac neruis ob diutinam moram ab acri

pure erosis, totus pes vitiatus sedibus suis exciderit, & æger vitam reportauerit.

OBSERVATIO IV.

Sphacelus musculorum glutæorum in paralytico.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, robustus in inferiori spinalis medullæ parte globulo plumbeo percussus quoad truncum ventremque inferiorem, vt & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique sensu & motu priuatus. Non adeo multo post musculi ani sat vasti glutæi, quibus nullus inerat sensus, ad magnam superficiem corripiebantur putredine, colore nigricante & cadaueroso fœtore. Latissime serpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ excisio, & aliquot huius carnis libræ sine vllo dolore vsque ad ossis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aeris accessu probe defendebatur stuphis linimento balsamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, mastiche, olibano, balsamo Peruuiano, oleo lumbricorum terrestrium & spiritu vini camphorato constabat. Interne exhibebantur remedia putredini resistentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cauitas intra quinque hebdomadum spatium tota iterum carne fuerit reclusa.

EPICRISIS.

Quæ in nostro ægroto contigit sphacelosa musculorum glutæorum corruptio, non aliunde est deriuanda, quam quod influxus liquidi neruorum tenuissimi in has partes fuerit interceptus. Causam tam inopinatæ in corpore sano catastrophes præbuit vulnus sclopetarium, quod inferiorem medullæ spinalis regionem valde læsit, & denegato ibi liberiori spirituum motu paralysin induxit, quæ se ad omnes partes, a læsa hac portione excurrentes extendit, ipsasque simili mouendi impotentia affecit. Quæ cum ita sint, iam plenius confirmantur, quæ supra de paralyticis diximus, quos propter impedi-

peditiorem fluidi aereo-ætherei motum præ ceteris ad ſphacelationis labem diſpoſitos pronunciauimus. Ceterum, & hoc momentum ex præfata morbi hiſtoria in vſum phyſiologicum elicere poſſumus, vt videamus, quam neceſſaria ſit, ad ſanguinis circuitum promouendum tetramque putrilaginem a viuo corpore auertendam, debita & non interrupta tenuiſſimi huius fluidi cum ſanguineo latice mixtio; vt ideo ſtoliditatis ſe ſatis accuſent, qui actiuiſſimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipſi actiuitatis & ad vitales motus ſuſtinendos vtilitatis tribuere ſolent.

CAPVT III.

DE

PVRPVRA PRAESERTIM CHRONICA SCORBVTI SOBOLE.

§. I.

QVæ noſtro tempore paſſim graſſatur purpura, nihil aliud eſt, quam mali ſcorbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in ſuperficie corporis ſe manifeſtans, interdum cum febre ſatis acute & maligne, interdum ſine ea longiori tempore & benigniori modo functiones corporis noſtri peruertens. *Purpura deſcriptio.*

§. II.

Purpura quum peculiaris exanthematum ſpecies ſit, operæ omnino pretium exiſtimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus diſtat & diſtingui debet, primo omnium indi- *differentia ab aliis exanthematibus.*

indicare. Characteres vero proprii quaſi & eſſentiales purpuræ ſunt ſequentes. Primo papulæ, quæ efflorescunt, cum corrugatione, aſpredine & ariditate cutis iunctæ ſunt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis eſt naturæ, vt tam crebro & tam celeriter ad interiora relabatur, & interpoſita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque vllum tam crebro, intercurrente mox æſtu, mox refrigerio, mox prurito & punctura in corpore ſe prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum ſpecies, in omnibus æque corporis regionibus & tractibus in conſpectum prodeunt; purpura vero potiſſimum in collo, pectore, dorſo & manibus ſe manifeſtat, rariſſime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis a variolis, morbillis, petechiis, maculis ſcorbuticis, roſaliis, febre vrticata, herpete, ſcabie, phlyctene, impetigine &c. diſcernitur facillime.

§. III.

-- differentia exanthematum inter ſe.

Efflorescentiæ in purpura multum etiam inter ſe ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ ſunt; vnde purpura diſtingui ſolet in rubram & albam. Illa veſiculas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet veſiculas, ſed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum aſperos, humore ſpiſſiuſculo, quaſi purulento infarctos; vnde purpura alba miliaris dicitur.

§. IV.

-- diuiſio in malignam & benignam, atque huius hiſtoria

Præterea, purpura magis vel minus benigna & maligna obſeruatur. Maligna eſt affectio magis acuta, cum febre continua & naturæ admodum infenſis ſymptomatibus iuncta: benigna vero diutius ſine febre durat, & non adeo vitæ infeſtis ſe manifeſtat ſymptomatibus, atque his potiſſimum notis incedit & progreditur. Præcedit leuis horripilatio, quam ſubſequitur corporis exæſtuatio, cum languore viriumque interdum apud imbecilliores ad lipothymiam uſque deiectione. Præcordia ſtringuntur & pectus angitur, adſunt alta ſuſpiria,

ſpiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel ſomnus mirum laborioſus & interturbatus. Aeſtus & compunctorius ſenſus in dorſo percipitur, alternante frigoris, horroris & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime ſenſili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac e mammis reſorbetur ac ſtillare ceſſat. His ſuccedit cutis aſperitas & inſtar anſerinæ corrugatio, exſurgentibus innumeris papulis, ſiue albis, ſiue rubris, ſiue utrisque ſibi inuicem appoſitis, milii ſemen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorſum, ac poſtea brachia & manus occupant & obſident. Et his ſumma in cute effloreſcentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia ſyncoptica, inquietudo, pectoris compreſſio, cum ægra ſpiratione, admodum mitigantur: pulſus, qui antea durior, contractior & celerior erat, nunc mollius, liberius & remiſſius manum vibrat, animo vigor plane depreſſus & deiectus redit, arida cutis madeſcit, & aluus antehac tam duriter compreſſa, vt nec flatibus tranſitus pateret, laxatur, & non ſolum hos, ſed nonnunquam etiam ſtercora ſponte protrudit.

§. V.

Notabilis hæc ſymptomatum remiſſio, ſi in purpura, tam rubra, quam alba, vel vtroque ſimul conſpicua, poſt eruptionem conſtanter perdurat, veſiculæ ſenſim ſenſimque explicantur ichore foetido plenæ, neq; ſtationem ſuam deſerunt & retrocedunt, vrina quoq; magis ſaturata prodit, & ſudor ſingularis & conſueti in exanthematico hoc morbo fœtoris erumpit, ſanguinis etiam per lochia fluxus redit, lac mammas repetit, aluus vel ſponte, vel clyſtere infuſo, aut ſuppoſitorio admoto, fæces vel flatus reddit, & intra ſeptem vel plurium adhuc dierum decurſum, cum inſigni extremorum pruritu, puſtulæ diſparent & æger ſenſim ſenſimque ad ſanitatem redit. Hæc enim omnia ſubindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, ſed ineſſe adhuc ſolidis partibus motricem energiam motuumque vigorem, neque vniuer-

& progreſſus.

 ſam

ſam ſanguinis & humorum lymphaticorum temperiem deſtructam eſſe; vt adeo, hanc ob cauſſam materia hoſtilis peregrina iugiter & æquabiliter a vitalium humorum conſortio ſeparetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

§. VI.

- - maligna indoles & decurſus.

Contra, aliter res ſeſe habet in purpura magis maligna, vbi efflorescentiis ſufficienter comparentibus, pulſus ſeruat præternaturalem celeritatem, nec ſomnus redit, nec inquietudo ſedatur, nec reſpiratio liberius ſuccedit. Dein quoque vtplurimum nimiæ ſeri per ſudores fiunt profuſiones, qui, ſi ſtatim ſub initium & per totum morbi decurſum copioſius manant, virium colliquationem & cutis quaſi paralyticam reſolutionem ſubindicant. Eiusdem quoque notæ ſunt vrinæ pallidæ, tenues & copioſæ, vel continuus ad mingendum ſtimulus, nec non ſi vrina ante coloratior & craſſior reddita, ſubito limpida, tenuis & pallida prodit, ob ſpaſticam renum & viarum vrinariarum ſtricturam.

§. VII.

Qui vlterius oſtenditur.

Præter hæc infauſto omine perſæpe accidit, vt puſtulæ purpuraceæ modo appareant, modo diſpareant, ipſorumque ſymptomatum atrocia eodem ſemper infeſtet gradu: quæ omnia robur naturæ proſtratum, vires deperditas & magni iſtius nerveo-tendinoſi ac poroſi emunctorii, quo vniuerſa ſanguinis & humorum maſſa repurgatur, cutis tonum deſtructum eſſe teſtantur, vt eapropter eius extima neruea ſenſibilior portio, mox ſpaſmo contrahatur & criſpetur, mox rurſus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii eſt, ſi materia relapſa interioribus firmius inhæreſcit, omnique ad ſuperficiem corporis expulſioni obſiſtit; quo fit, vt acerbiora reddantur ſymptomata, pectoris cum ſuſpiriis oppreſſio intendatur, virium proſtratio increſcat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omnia in peius ruant; vnde etiam omnes, qui purpura decedunt, ob eam intro repulſam & inde ortum malorum & pathematum augmentum

tum

tum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens sit valde malignæ & pernicialis indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriorem naturam induit; sique ad partes vitæ inseruientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, vt petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conseruationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita eiusdem nociuæ & pernicialis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Funestum denique euentum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis refrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ duriter, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius breui post æger lethali lipothymia succumbit. *Mortis indicium in purpura.*

§. IX

Quamuis vero purpura cum, vel sine febre, sæpenumero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, vt symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non nouum enim, sed admodum familiare est, quod purpura rubra & alba, vel vtraque simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus, petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & nouam *Purpuræ symptomatica indoles & decursus.*

uam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita vt in vado propemodum positis acute febrientibus, mox ex improuiso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboriatur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires a priori morbo iam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque iugulat. Inprimis sæpius a nobis obseruatum est, purpuram hanc symptomaticam funestam fuisse iuuenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu aluus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & acidulata, vt iulapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura sese adiungit, sed sæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aspredine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspicata morbi successione. Siquidem non vna aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia refertam esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alui fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescentia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis superioris siluæ Hercyniæ tractus obseruatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra sæpe fit chronica. Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascente cœlo grauius infestet; attamen longius procedente tempore, febris

bris cum pulſuum frequentia exſpirat, ſymptomata complacantur, ipſeque morbus benigniorem induit naturam. Quare ſi in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, ſiue cacochymicum offendit, ad plures ſæpe menſes, non quidem ſine inſigni moleſtia & pathematum nouo ſubinde recurſu, perſeuerat, neque tamen funeſtum facile ſortitur euentum.

§. XI.

Cauſa materialis vtriusque purpuræ generatim indicatur.

Purpuram ſcorbuti eſſe progeniem, ſupra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc elucefcet veritas, ſi vtriusque purpuræ cauſam materialem, quæ pariter ac in ipſo ſcorbuto ſanguinis dyſcraſia nititur, conſideratius perpendimus. Nos autem in illa deſignanda a vero non abludere videmur, ſi dixerimus: purpuram & rubram, a ſero impuro ſalſo, acri, ſulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, a lympha & ſucco nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, ſuboriri. Diuerſæ enim naturæ & diſcrepantis indolis ambo hi corporis noſtri ſucci ſunt. Videlicet ſerum dicitur, admixtus ille ſanguini humor, qui plurimis ſalinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria & colatoria, tum ſegregandis, tum eliminandis, refertus, conſiſtentiæ tantiſper ſpiſſioris ac varii coloris eſt atque ſaporis. Lympha autem eſt pellucidus, inſipidus & purus liquor, cuius ſubtilior pars fluidi cerebri, medullæ ſpinalis & neruorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinoſa vero ſolidis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vaſa miniſterio valuularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus ſanguinis dulcioribus aereoelaſticis rurſus nuptus & quaſi de nouo animatus, vnacum illo quoquouerſus amandatur, ſuisque inſeruit vſibus. Hinc deſciſcentibus his a naturali ſua indole, quilibet illorum peculiarem ſuſcipit corruptionem, ex qua differens poſtmodum morbi emergit genius, diuerſa ſymptomatum vehementia, & maius vel minus periculum.

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 5.)

§. XII.

1) *Causa materiał. purp albæ speciałius ostenditur.* Quod vero in purpura alba, lympha acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & sanguinis massa acidum, ex nimia seri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide patescit. Ea enim acidi vis atque facultas est, vt sanguini insinuatum, eius partes crassiores in coagulum mittat ac seri secessum faciat, quo fit, vt sudores largissimi erumpant, vrinæ tenues & copiosæ fluant, vel etiam saliuationes, aut aquosæ per aluum deiectiones, oboriantur.

§. XIII.

Purpura alba cur puerperis infesta & plerumque maligna. His suppositis, nostrum iam erit, vt clarius exponamus, quam ob caussam purpura alba maxime puerperis infesta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos & aquosos humores redundantius in corpore alunt, vti sunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vappescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris huius febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in grauidarum vtero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum & vasorum distensionem, valde languidus, tardus & difficilis est; vnde subsistente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor, in vasa ipsi vehendo dicata, magna copia secedit, & in horum diuerticulis quasi incarceratus hærens, ex longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus subtilioribus sprituosis, quæ optimæ mixtionis sunt conseruatrices, auolantibus. Quandocunque igitur enixo fœtu vterus concidit, iterumque coarctatur, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine fæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, Germanis, das Milch-Fieber, in vasa maiora is reprimitur ipsique cordi infunditur, ex quo, maligni instar fermenti, per corpus diffunditur

tur & serpit, totamque sanguinis & lymphæ, tam nutritiæ, quam neruorum, massam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Si vero impuritas & dyscrasia seri & sanguinis salsa acris sulphurea peccat, symptomata non adeo exitialia vrgent, sed efflorescentiæ magis sunt chronicæ, facies inflata & coloratior, oculi scintillantes, maior pruritus, ardor & punctura in cute est, neque tanta inquietudo & anxietas spirandique angustia affligit, & maior salutis spes affulget; nisi demum ipsi alba superueniat, vel rubra in albam mutetur, quod sæpiuscule ex malo regimine, vel medicatione peruersa, vel etiam accedentibus grauioribus animi affectibus, contingit, dum superabundans lympha corrumpitur, & tandem sub ipsa febre & intestina calida partium motione, spirituosæ, tenues, sulphureæ partes auolant, relictis crassioribus acetosis vappidis. *Rubra in puerperis tam maligna non est.*

§. XV.

Vlterius, si paullo propius spectemus originem & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculosam; eandem potissimum a partibus salino sulphureis acribus seri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, eiicitur, sed remanet & deteriorem naturam calido motu intestino induit, deriuandam esse censemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magistra subinde docuit, quod chronica purpura maxime eos inuadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, vt scorbuticos, senes, feminas, quæ menstrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diæta salsa, vinosa, cereuisiis crassioribus & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiore præditi, vitam agunt motus expertem. Deinde caussa mali huius vtplurimum est perspiratio subito cohibita & cum ea repressæ sordes, siue ab aura frigidiori poros comprimente, siue a potu nimis refrigerato, aut repentino incusso terrore. Nam nota sunt nobis exempla, quod ingesta corpori, nimio sudore diffluenti, frigido intemperantius haustu, tandem gra- *2) Caussa materialis purpuræ chronicæ specialius tractatur.*

grauiſſimorum ſubſequentium ſymptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Nouimus etiam plures, qui exæſtuatum prius in lecto, vel ſolis ſub itinere ardore, aut etiam ſicco in caſis ſalariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga ſpiranti expoſuerant, eadem tentati ſunt. Et ipſa quoque algida & borealis aeris conſtitutio, diutius regnans & perſpirationis actum ſufflaminans, in cauſſa eſt, quod tam crebro & facile hoc malum recidiuet, & inprimis poſt ſolſtitium hiemale frequentius repetat, præſertim menſe Januario ac Februario, & de nouo corpus infeſtet. Quanta enim algidæ & ex ſeptentrione ſpirantis auræ facultas ſit, ad excretiones etiam præternaturales per extimum corporis corticem ſuccedentes, intercipiendas & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat *Laz.* RIVERIVS *obſ. LIII.* memorans: quod puer afflictus fuerit impetigine, ichoroſam materiam ſudante, ſuccedente vero boreali conſtitutione, ſuppreſſam eſſe fœdam illam materiam, & in pulmonem conuerſam, aſthma excitaſſe, idque deſiiſſe recurrente conſtitutione auſtrali.

§. XVI.

Et effectu remediorum confirmatur. Nil vero luculentius peccantem ſalino-ſulphuream in purpura minus acuta ſubſtantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ ſalium ſpicula inuoluunt ac temperant, qua virtute ſplendent ſerum lactis, lac caprillum & aſininum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii vſurpata, exoptatiſſimam in purpurea hac labe ſpondeant medelam & vtramque in eius perſanatione abſoluant paginam. Et viciſſim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi ſit expers, ſi nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiatur, eodem modo ac ſcabiei, puſtulis vlceroſis & aliis cutis defœdationibus, ex praua & ſalſa acri humorum diatheſi prouenientibus, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro ſitis ac febris accendantur: eo quod ſalia his acriora red-

reddita, altius sese in cutis fibrillas insinuant, easque lancinant & vellicant.

§. XVII.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe maiori pruritu & ardore stipatum atque molestum sit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonnisi salinis & acribus, sensibilem cutis substantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videlicet sæpius obseruauimus, quod aquæ salutares dulces, salini elementi & purgantis facultatis expertes, vt sunt nostræ Lauchstadienses, a purpura habituali detentis potæ, insigniter aluum vacuent, & primis diebus, sex, vel octo quotidie sedes moueant, materia secedente tam acri, vt anum etiam arrodat, quum elapsis aliquot diebus, gradatim purgans effectus exspiret, neque si insequenti anno potatio repetatur, aluum deiiciens operatio eandem subsequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica scorbutica, post vsum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluuiali suaserimus; ita vt hoc aliquoties admisso, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demereretur & efflorescentiæ disparerent: indubio testimonio, contemperata interius humorum acredine, & euocatis per relaxatos in balneo poros, quæ sub cute obhærescebant, acribus recrementis, ipsum morbum abactum esse & persanatum.

In chronica maior peccat salina acrimonia, quam in alba.

§. XVIII.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema sanatum, tam facile & tam crebro reuertatur, quam rubra purpura, sic dicta scorbutica. Duplex autem nobis videtur subesse causa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruatur, tum etiam, quod purpuræ sæpius repetentis subiectum & sedes sint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis vniuersale omnium humorum emunctorium præbet, & ad sanitatem tuendam vsus est longe

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

præstantissimi: ita maxima etiam certe est noxa, quæ vitiata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen vitium patitur, & plura sunt, quæ labem ipsi inferre possunt. Nam instratum hoc corpori integumentum, non solum ex filamentis extremitatum nervorum sensibilioribus, componitur, sed etiam ob implantata extrema arteriolarum, subtiliorem exhalabilem materiam vehentium oscula, totum tubulosum & poris peruium est: eaque propter, tam quoad suos tubulos & poros, quam quoad substantiam suam, non tantum subtiliori dilatationis & constrictionis motu ac tono, verum exquisitiori etiam sensu pollet. Hinc quo maior cutis est sensibilitas; eo facilius etiam iniuriis affici & vigens in illa motus peruerti potest. Inprimis ad aeris frigidi borealis, vel australis humidi calidi allapsum, facile alteratur, constringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcosmicum constituit. Externe quoque caussæ, quæ lædunt, pungunt, vel scindunt, aut acrimonia rodente præditæ sunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguia & inviscantia, naturalem hujus integumenti tonum interpolandi, quin plane subvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & destructo, non potest non grauiter simul lædi, saluberrima per huius colatorii ostiola succedens perspirationis excretio.

§. XIX.

Quomodo cutis conformatio læsa conferat.

Quod si itaque aliquoties compages & conformatio cutis vasculosa & fibrosa læsa, & tonus eiusdem, cuius beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur bonique succi reuehuntur, fuerit dirutus: praua vtique dispositio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius insinuatur, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rursus debili huic parti impingantur ibique subsistant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis eiusmodi ad stagnationes dispositio cuti insidere soleat, & quam ægre submoueatur, luculenter testatur gutta rosacea, quippe quæ, læsa pariter grauius, copioso deposito ichore, & deprauata tenera & tubulosa cutis in

in facie textura, difficulter ſanationem admittit & funditus exſtirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim acceſſu, eius tonus, motus, robur & textura canaliculoſa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum eſt, ſi collecta ibi de nouo excrementitia materia, idem morbus iterato producatur & purpura efflorescat.

§. XX.

Subjecta purpuræ ſunt naturæ ſeroſæ.

His igitur expoſitis, quæ ad demonſtrandam utriusque purpuræ cauſam materialem neceſſaria viſa ſunt; proximum iam eſt, ut, quæ remote ad eius generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri poſſe confido, ac ſi ſubiecta purpuræ conſiderantes ſimul oſtendamus, a quibus cauſis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui ſero plus abundant, quam ſanguine, ut infantes & feminæ, quæ ſpongioſum gerunt habitum & temperamentum ſic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præſertim diuturnæ, quam maxime ſint obnoxii: ita tamen, ut quo magis exundantes ſeroſi hi humores a puritate & blanda ſua natura ac temperata ſcheſi diſcedant & ſorditie conſpurcatæ ſint, eo difficilioris quoque ſanationis, eoque magis ancipitis ſucceſſus morbus exſurgat.

§. XXI.

Feminæ ſenſibiliores & quecunque modo debilitatæ.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & ſenſibilioris naturæ feminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriuerunt, vel cum nimis prodigis ſanguinis, ſub abortu aut menſium exceſſu, profluuiis effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdiderunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, eſſe expoſitas. Nam in infirmis & debilibus eiusmodi corporibus lymphatici, blandi, nutritiui humores, perquam facile alienam indolem & ſpurcitiem contrahunt; eo quod labefactato ſolidorum robore, lentius progreditur fluidorum curſus, & impedito legitimo ſecretionum & excretionum ſucceſſu, cruditatum & ſordium in corpore ſentina gignitur & coaceruatur.

§. XXII.

§. XXII.

Præsertim puerperæ divites ex diætæ vitio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Erumpit hæc ipsa tertio plerumque a puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, inuadit. Quod si igitur huius ortum & caussas peruestigatius paullo scrutari velimus, nullæ prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam eius naturam & veram genesin pernoscendam peruenire possimus. Iam vero constanti & attenta obseruatione in propatulo est, feminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra diuites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilioris naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui reiectis durioribus paullo & salitis alimentorum generibus & obsoniis, leues cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit, nec non aer minus sincerus, vappidus multisque sordidis & putridis halitibus, ex paludosis circumiectis stagnis in auram euectis, refertus atque corruptus, vnacum aquarum impuritate & squalore, vti omnium morborum, ita maxime huius generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda vtique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum exclusus sit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adiacentium paludum compluuia, aerem minus salubrem obtinet, ciuesque molliter ac delicate viuentes alit: in Anglia vero primum vi us sit Londini, vbi eadem viuendi ratio inualuit, eademque cæli & aeris conditio regnat. Neque dubium est, quin feminæ, eodem vitæ genere alibi etiam fruentes, & in locis non adeo salubribus

bus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXXIII.

Obſeruauimus porro, grauidas, quæ alui ſunt adſtrictioris & ſub ſedentario vitæ genere, neque medio geſtationis tempore, neque vltimis menſibus, nimiam vaſorum plenitudinem ſanguinis detractione minuunt, in puerperio conſtitutas, grauiter ſemper decumbere, & purpurea hac labe infeſtari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, ſemper exundantem ſanguinis copiam alunt, & ob canalium diſtenſionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente ſanguinis & humorum curſu, parcius quoque facta ſuperfluorum & ſordium per ſecretioni & excretioni dicatas officinas ſeceſſione, ſucceſſiue ſuccos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, ſi alimentorum minus congruorum vſus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem ſuſtentandam neceſſaria, vitium habent & temerata corpus ſubeunt, longe maior corruptela inducitur & imis penetralibus inſinuatur, quæ apertius poſtmodum ſanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit. *Grauidæ nonnullæ concurrente diæta vitio.*

§. XXXIV.

Deinde purpura, inprimis miliari ſolenniter tentantur puerperæ, ſi primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite ſuccedit, ſed vel prorſus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel iuſto citius deſinit, vel plane terrore, aut admiſſo liberius frigore, protinus ſiſtitur atque ſupprimitur. Nam in grauidis, ob ſanguinis & humorum redundantiam, vteri vaſculoſa valde & celluloſa compages mirifice expanditur, & facta congeſtione, oppletur, vt ſanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus abſumtus, in vaſis vterinis ſtagnet, craſſus & fœculentus euadat, donec tandem excluſo partu, vaſis, quibus vtero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod ſi itaque vel ex ipſius ſanguinis vitio, vel vigoris naturæ defe- *Puerperæ, ſi lochia non rite ſuccedunt.*

ctu, corruptus hic cruor non ſufficienter expurgatur, ſed inuerſo motu, in vaſa maiora & nobiliora viſcera, cor, pulmones & cerebrum tranſit ac reſorbetur; neutiquam certe mirum eſt, ſi inde febres cum magna ſeri impuritate & corruptione, qualis noſtra eſt, ſtipatæ, oboriantur, aliaque grauiſſima illis complicata pathemata ſuſcitentur.

§. XXV.

Generatim feminæ magis quam viri, ob uterum.

Conſtantis præterea in praxi medica obſeruationis eſt, feminas longe grauius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter menſium negotium. Iure enim vterus potiſſimus huius mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teſte *ep. de nat. hum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor eſt: illudque rariſſime feminis accidit, ſi menſtruus ſanguinis fluxus ad calculum, ſufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; ſin vero minus, frequentiſſime eodem afficiuntur. Hinc attenta etiam experientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob cauſſas, menſium plane non experiuntur profluuium. Quinimo, ſi in iunioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius ſoluitur, accedentibus præſertim aliis cauſſis, purpura plerumque latitat, quæ demum ſub variorum ſymptomatum choragio in conſpectum venit.

§. XXVI.

Feminæ fluore albo laborantes.

Neque ſemel, ſed multoties certe, experientia edocti ſumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius ſtillante, vel per imprudentes medicationes compreſſo & cohibito, purpura fuiſſe correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris ſinu repetiiſſe, ſuccedente, ipſo ſublato, rurſus purpura. Vt adeo vel ex hiſce dilucide pateſcat, exanthematicum hunc morbum lymphæ eſſe progeniem, neque mirum ſit, quod noſtro æuo, quo hic fluor feminis longe familiarior, quam antea eſt, purpura quoque frequentius easdem attentet.

§. XXVII.

§. XXVII.

Corpora, quæ ſanguinis abundantiam & defectum, vel animi affectus habent.

Et quamuis immodica ſanguinis redundantia, in iis, quibus per menſium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per conſuetas ſanguinis miſſiones exantlatur, ad generationem, chronicæ præſertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni ſanguinis penuria copioſi ſeri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori obſeruatu compertum habemus, quod ab inconſulta & immoderata ſanguinis per venam ſectam detractione, vel largiſſima eius cum abortu profuſione, interueniente præſertim graui terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppreſſio & alternatiuus frigoris & æſtus in cortice corporis ſenſus, fuerint ſuborta, quæ comparente tertio vel quarto poſt die purpureo exanthemate, iterum conquieuere & mitigata ſunt. Nihil enim tonum, vim & robur ſolidis partibus æque ſuffuratur & adimit, nihil tam promte fluidis, iam tum impuris, virulentam naturam inducit & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor & longius extracta mœſtitia. Quare, ſi vtero gerentes, vel hyſtericis pathematibus afflictæ, aut menſtrui fluxus irregulari ſucceſſu laborantes, enormi afficiuntur triſtitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit deſumi. Imo, benignioris & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori & animi affectibus crebrius perculſo, perquam facile malignitatem induit ſummamque intentat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum aſſerimus, viros ſedentariæ vitæ nimium addictos & literarum ſtudiis intemperantius inuigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxiſſe & per diuturnum tempus cum eodem eſſe conflictatos.

§. XXVIII.

Et intemperato aere fruuntur;

Accedit temerata aëris, cuius vſura homo continuo eget, nec non inordinata tempeſtatum conſtitutio, quæ omnino ad huius mali generationem multum confert. Nam ſicuti fluidi

unde purpura datur epidemica. istius catholici, aereo ætherei magna vis atque potestas, ad fluidissimi neruorum ac membranarum succi omniumque humorum schesin ac crasin peruertendam, mira etiam ad tonum cutis & saluberrimam perspirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas est: ita, quod ex illius impuritate epidemice grassantes progignantur morbi, & ipsa quoque purpura, plus vel minus maligna exsurgat, non est quod dubitemus. Plures iam elapsi sunt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice peruagaretur, & cum catarrhali febre iuncta, infantes maxime infestaret, quæ originem fuerat sortita ex antecedente diuturna nebulosa & pluuiosa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga spirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETTIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmstadii habita dissertatione. Simili ratione M. N. C. *Dec. I. An. VI. pag.* 145. fidem faciunt, quod insequente mollem & nimbosam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æstatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime solennis fuerit atque funesta. Aeris quoque minus puri & variis alienis, actiuæ indolis exhalationibus referti constitutio in caussa est, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foueant. Sic plurima animo obuersantur exempla eorum, qui, purpura in nostra hac vrbe correpti, & in loca alia salubriora profecti, sanitatem recuperarunt; simul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati sunt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menses Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpuraceis febribus proferendis tantopere faueant; siquidem decurrentibus his, cælum plerumque grauius, asperum & mutabile incumbit, & atmosphæra tetris, e compluuiis a niue discussa eleuatis exhalationibus, inquinata est atque oppleta.

§. XXIX.

Purpura cur demum ante Hactenus purpuræ subiecta & causas perpendimus potissimas, quæ, in chronica præsertim, cum causis scorbutum ingenerantibus admo-

admodum conueniunt. Peccat enim similiter in scorbuto sanguinis dyscrasia acris, salsa, sulphurea, tantum quod in purpura magis sit exaltata & subtilior reddita: conferunt ad eius generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales se- & excretiones impeditæ; conferunt aeris intemperies vappida, loca humida & decliniora, cibi incongrui, duri, sanguinisque tum defectus tum redundantia, & huius generis alia. Quæ vero quum ita sint, hic difficilis oritur quæstio, cur purpura, præsentibus omnibus, quæ ad eius generationem faciunt causis, ante aliquot demum lustra producta sit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam esse caussam. Iam vero in superioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri salsi, excrementitii seri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem salinam, in sanguine contentam, motu intestino calido longe peiorem indolem nancisci, vt partes neruosas grauius lædat, sollicitet: ac tandem cum grauibus symptomatibus febris expulsiua gignatur. Necessarium igitur est, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem suppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admissum sit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, vt aperte loquamur, est ille fere vniuersalis vsus, seu potius abusus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria nostra huius potus vsus inualuit, vt quasi coffee-mania vbivis ferme regnare videatur, quum præsertim feminæ, nobilioris æque ac vilioris sortis, quotidianum illum habeant, & non solum mane, sed etiam post meridiem, domi & foris conuenientes, eundem cupide sorbillent, quin inurbanum reputent, inuisentes hac potione non ad saturitatem vsque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo sorbitio huius potus adeo in consuetudinem abiit, nec non iis in locis, vbi frequentioris vsus est, plus etiam purpura regnarit & increuerit.

aliquot lustra prodierit?

§. XXX.

Obiectio refellitur. Verum enim vero, licet hæc obseruatio experientiæ suffragio adeo subnixa sit, vt in dubium vocari nequeat; asserti tamen nostri veritatem tantisper labefactare videtur: quod in regionibus Asiaticis, præcalidis, tritissimi & peruulgati vsus sit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane silente. Sed speciosa hæc prima fronte obiectio facillime dilui poterit, si quis curatius perpendet, longe aliam his in locis esse victus rationem, quam in nostris oris, eorumque incolas neque cibis crassioribus & durioribus, neque salitis vti, cœlum quoque multo esse tractabilius & calidius & transpirationem copiosius & expeditius succedere, neque, quod maximum est, inquinamentum scorbuticum corporibus insidere, sed ignotam prorsus ibi esse hanc luem. Scorbuticam enim impuram humorum diathesin, inter caussas purpuræ genesi ministrantes connumerandam esse, vel exinde dilucescit, quod iis in locis, vbi scorbutus familiaris est, vt in Anglia, Belgio, Suecia, & nostris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura scorbutica habitualis dicatur. Quinimo notatu perquam dignum est, quod vbi iam grassatur purpura chronica & incolas affligit, dolores illi scorbutici lancinantes artuum; vlcera cacoethea, putridæ & sanguinolentæ gingiuæ, maculæque latæ & cærulex, quæ omnia & singula propria & essentialia scorbuti sunt symptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & sæuitia amplius obseruentur, vti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quomodo ad purpuræ genesin conferant excretiones alui cohibitæ. Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non sub alio plane vitæ genere & corporum constitutione, contingunt, ad nostrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe longe clarius hæc omnia patebunt, si ipsum generationis modum, ex hoc fonte deriuatum, exponemus. Notissimum autem est, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex vniuersa sanguinis & humorum massa, inprimis biliosæ, latices fermentescibiles sali-

salivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & intestinorum, stillantes, nec non humores mucidi, in intestinis maxime crassis a sanguine secreti, ad intestina prolabantur. Constat porro, quod in anfractuoso hoc canali fœculentiæ, ex eduliis varii sæpe generis, incongruis acidis, fermentiscibiilbus, semi corruptis, e mari desumtis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixta & collecta, vt purgamenta, per ani secessum exturbari, neque rursus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infesta commisceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde pernicialium sordium per aluum excretionem impediunt, & vt hæc rursus sanguinis massam subeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem sanguini impuritatem inducendam faciunt, inuehendo ipsi eiusmodi potissimum sordes, quæ ad cutis emunctorium vnacum illo propelli quidem, non tamen vt sudoris materia promte difflari possunt, sed ob acrem indolem sensibilem hanc officinam destruunt, ibique obhærescentes, maculas siue pustulas protrudunt. Etenim quotidianæ obseruationis est, quod in cachecticis & scorbuticis, si aluus adstringitur, pustulæ, gutta rosacea & vlcerosæ cutis defœdationes oboriantur: nec non, quod aluina excretione in ardentibus & acutis febribus suppressa, purpura sequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alui fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Iam vero, si vlterius rationes subducimus, multiplici pariter constat experientia, omnem calide assumtum potum, thee æque ac coffee, in plerisque aluum, dum transpirationem auget & sudorem pellit, supprimere: quinimo nimias alui deiectiones sudoriferis, cum regimine accommodo datis, & potu calido infusi cuiusdam, compesci. Hinc, si illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatum & cruditatum aluo eiiciendarum sentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee vtuntur, *Quomodo calidi potus noceant, inprimis coffee.*

haud

haud mirum eſt, quod ſordes billoſæ ſalino ſulphureæ, calore plus attenuatæ, & de nouo aqueo humore ſolutæ, per vaſa lactea & lymphatica, quæ paſſim etiam craſſis inteſtinis implantantur, ad maſſam humorum vitalium redeant, & peiore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde perniciosam intemperiem omnibus humoribus inducant & latius diffundant; niſi in corpore perſpirabili, veſtibus probe tecto & ſub aere temperate calido, per poroſum & tubuloſum cutis cribrum ſtatim ſufficienti exhalatione diſpellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus conſectarium, quod omnibus, ſiue ſequioris, ſiue nobilioris ſexus, quibus ſub potu infuſorum calidorum, præſertim coffee, aluus non ſoluitur, ſed obſtipatur, cutis etiam ob varias cauſſas ſordes non emittit, is non tantum ſit noxius, ſed maxime etiam diſponat ad geneſin purpuræ, præſertim ſi iam praua humorum & ſcorbutica adſit diatheſis, vel etiam affectus animi, inprimis diuturnus mœror, & iracundia, quæ ſordium bilioſarum in primis viis accumulationi inprimis fauet, accedant. Ex aduerſo calidus hic potus plane innoxius, imo ſalutaris eſt iis, quibus aluum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perſpirationem obtinent diſpoſitum. Ac in his ad varii generis impuritates collectas, foras eiiciendas, ſymbolum ſuum vtique confert.

§. XXXIII.

Quod clarius demonſtratur. Tacemus iam, ipſas fabas coffee, ſub alio cœlo & in alio ſolo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in noſtris oris non adeo accommodum eſt, cuſtodire, & ſub aduſtione, præſertim ſi more apud pleroſque recepto fortius inſtituitur, ſalini-volatilis & ſulphuris empyreumatici aliquid ſuſcipere, quod neruoſarum partium tono ac motui eſt inimicum, quo fit, vt in quibusdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis vſtarum portione aqua non imbuitur, ſed prope inſpiſſatur. Prætermittimus etiam, mul-

multum sacchari cum hoc potu assumi, quod in intestinis obhaerescens, neque mox per ani secessum eiectum, fermentescit & cruditates mucosas acidas auget. Id potius ex omnibus his collectiue sumtis clarissime elucescere speramus: neutiquam esse mirandum, quod sub inconsueto alias, iam vero communi abusu frequentissime assumti potus coffee, ipsa naturalis & natiua mixtio & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur, & noua plane ac alia ingignatur, qua cum sanguine in vtero materno in infantes transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio, iam latius propagentur & dispergantur.

§. XXXIV.

Et quamuis allatae a nobis sententiae, de luis purpureae origine, refragari videatur, quod teste WELSCHIO *dissert. de purpura Lips.* iam ante sexaginta annos hic morbus Lipsiae innotuerit, quo tempore potus theé & coffeé ignotus adhuc fuit & insuitatus: eadem tamen neutiquam exinde euertitur, quum asseramus, potus calidos, inque primis fabarum coffée, non tam materialiter, quam potius formaliter ad genesin purpurae concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipsis confecti & calide assumti potus vsum, impuritates primarum viarum, aluo adstrictiore reddita, ipsi sanguini insinuantur. Deinceps, si paullo curatius victum, diaetam & regimen, quibus feminis grauidis & puerperis, Lipsiae degentibus, illo quo purpura exorta est tempore, vti moris fuit: omnia ita comparata fuisse luculenter patet, ut morbus hic optimo iure inde deduci possit. Noto enim notius est, quod tamen citra iniuriam florentissimae & inclutae huius vrbis incolarum dictum volumus & intellectum, feminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obsequi, desidiosam agere vitam, somno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horaeis, farinaceis, cum butyro & saccharo frixis, cibis uti, alui esse adstrictioris & copiosas sub ingrauidatione colligere impuritates, eamque ob caussam fluore etiam albo frequentissime diuexari. Pessima

Causae, quae ante potum coffee contulerint, vt Lipsiae purpurae prodierit.

sima

sima præterea consuetudine receptum tum erat, vt puerperas non solum arctius lecto adstringerent, sed etiam conclauibus calidis macerarent, primisque puerperii diebus iuscula & potum nonnisi feruida iis exhiberent, neque tamen aluum, per multos dies adstrictam, clystere, vel laxante soluere, neque etiam lochiis subsistentibus sanguinem euocare auderent. Et certe, si quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in superioribus fusius exsequuti sumus, habebit vtique caussam, quare in hac vrbe ante vsum potus coffeé, hoc exanthematum genus fuerit exclusum. Id quod experientia etiam postmodum luculenter confirmauit. Postea quam enim nocumenta dedere documenta, & abrogato æstuoso puerperarum regimine, laxantia & venæsectiones admittunt, longe minor ibi est huius exanthematis prouentus, minus eius periculum, minorque inter puerperas strages. Quamuis igitur potus coffeé non incusari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, huius tantum vrbis pomœriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus coffeé vsu, demum alibi exortus, ita, vt quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis inueheretur, eo maiora quoque incrementa hic sumeret & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane & antea non animaduersum est, plerumque acutis sese associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpuræ scorbutum excipiente post vsum coffee.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conuersionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendet lucem, quæ sequitur obseruatio. Hæc nostra ciuitas Hala tam ob situm, quem obtinet, decliuiorem & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluuia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra; vnde e longinquo adspicienti se tota repræsentat

nebu-

nebulosa. Et hinc causa videtur deducenda, cur a remotissimis iam temporibus scorbuticum malum hic tam altas egerit radices, ita vt ciues arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingiuarum affectus esse solent, frequentissime laborauerint. Didici hæc partim adhuc iuuenis a beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix vllum præscripserunt medicamentum, quod non vnum alterumue ingrediens scorbuto oppositum receperit; imo ego ipse postea in ægrotos, qui se curæ meæ tradiderunt, sæpe incidi, vbi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absoluerunt punctum. Quamprimum vero ciuium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Caffemania laborare cœperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, vbi veram huius morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse memini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem causa euenisse comperi: vt adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti prouentum præcipue suum confert symbolum peculiaris viuendi ratio, siue talis ciborum selectus, quo maiores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum vsi fuerunt. Nostra enim ætate, vbi proh! dolor hominum plurimi desidiæ lasciuiæque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi vt gulæ blandiantur, quotidie noua ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ & famo-

Purpuræ loco scorbuti prouentus pendet a peculiari diæta.

famoſa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem ſuas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos reiicere audeo; ſed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie ſubacidi leniterque pungentis eſſe debeant ſaporis, & ideo multo ſale, multisque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus præparentur. Sic enim parata alimenta, ſuauem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, vt comedentes partim vltra ſatietatem iisdem ſe repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non ſecus ac ſcorbutici a craſſioribus cibis, colligant, partim maiorem ſanguinis efferueſcentiam ſibi contrahant, quæ largiori partium ſalino-ſulphurearum generationi admodum patrocinatur, vt dein perfacile, concurrentibus aliis cauſis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno æuo frequentior ſit vinorum ſpirituoſorum, quam antea, potus, qui adeo inualuit, vt parum ſuperſit, quin apud nonnullos tota ſanguinis maſſa in vinum conuertatur.

§. XXXVII.

- & abuſu pilularum aloëtica-rum.

Atque huic nimiæ in cibo & potu luxuriæ tribuendum eſt, quod hodie variæ ſanguinis profuſiones valde ſint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus iam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum ſeducti, omnium morborum chronicorum originem, in feminis a menſibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam eſſe autumant, ideoque, ſi tales morbi ingruunt, ad ſalutares has excretiones promouendas & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præſertim pilulas ad exemplar Beccherianarum concinnatas, quas aloe, licet in refracta doſi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, vt taceam, hancce hypotheſin veritati minus eſſe conſentaneam, ego certe adſerere non dubito, quod crebrior harum pilularum vſus, qui ſub aliis circumſtantiis alioque tempore valde ſecurus eſt, ad purpuræ geneſin in nonnullis

nullis permultum conferat. Quodsi enim ad sanguinis, praesertim per haemorrhoides, excretionem nulla a natura est propensio; non potest non fieri, vt inde massa sanguinea valde exagitetur, commoueatur, & aucto intestino motu, maior particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quae purpurae causam suppeditat materialem. Breui, iam omnia adsunt momenta, quae contentas in sanguine partes salinas & sulphureas accumulant, acriores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: vnde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degenerauerit.

§. XXXVIII.

Prognostica vtriusque purpurae iam supra, vbi integra morbi historia suppeditata fuit, intermiscuimus, placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subiungere. Haec autem, quia febre non stipatur, nisi plane praepostera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere & fatigare solet & medicos & aegros. Si enim minera purpurae fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocauit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graues ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuose expellitur, saeua rursus imminent mala. Id autem maxime accidit iis, qui imbecillum genus neruosum obtinent, & in spasticas stricturas, quibus sanguinis & humorum aequabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, vt sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuose, nec minus periculose congeratur, & saeuorum pathematum scena adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgiae, aurium tinnitus, memoriae debilitas, aphonia, imo quandoque furores, insaniae, insultus apoplectici & lethargus ab intus retenta materia purpuracea oboriuntur. Si ad pulmonum & sensibiles diaphragmatis membranas fer-

Prognosis purpurae chronicae.

tur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum & cardialgiæ exsurgunt. Si intestina occupat, tormina & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu affligunt. Si ad artus diffunditur, sævis iidem tractionibus & lancinationibus corripiuntur. Et si denique maligna materia tendinea & neruea ossis coxendicis ligamenta obsidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sæuissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt & infestare cessant, simulac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit & ablegata.

METHODVS MEDENDI.

§. I.

Præseruatio requirit

1) conuenientem potum.

QVod ad præseruationem attinet, nihil certe vtilius & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum eius recursum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abstinentia ab omni cereuisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat & nimis spirituosa fiat, vel si recens, fœculenta non sit, & fermentatiua, vel etiam, quæ non crassiores & mucidas nutritiuas partes vehat: omnia tamen hæc & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis & lymphæ depurationi, in qua omnis & præseruationis & curationis cardo vertitur. Hinc calidis & æstiuis temporibus, temperatarum acidularum, vt Selteranarum & Wildungensium, cum pauxillo vini remixtarum, vsum suasimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas eiusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperauimus, vt vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzoneræ,

ræ, ſarſaparillæ & cichorii, raſura cornu cerui & hordeo mundo, addito pauxillo ſeminis fœniculi, ſumendo ad aquæ menſuram dimidiam ſpecierum vnciam, iisdemque potus ordinarii vice vterentur, ac ſi ſors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter conſuetudinem cereuiſiam tenuem & bene defœcatam conceſſimus.

§. II.

Deinde, in purpura chronica iniunximus motum corporis per inſtituta itinera & mutationem aeris, ex locis depreſſioribus in excelſiora commeando, animi oblectationem & tranquillitatem, abactis curis & omiſſis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro ſerio interdiximus omnia ea, quæ aluum adſtringunt, quæ tranſpirationem ſufflaminant, & nimium ſanguinis ingenerant, reprobato ſimul largo carnium, inprimis ſuillæ, eſu, & prohibitis cibis largiter aromatiſatis & piperatis, noſtris, Speiſen von hohen gout. Denique, vt æſtiuis menſibus cura ex mero lacte aſinino, vel ſero lactis bubuli & caprilli inſtitueretur iuſſimus, aut per menſem, vel ſex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interpoſito ex dulci, vel noſtri Lauchſtadienſis fontis aqua, balneo, potarentur, idque ſi altius radices malum egiſſet, per triennium repeteretur. Viris etiam quibusdam habitioribus vſum Sedlicenſis aquæ præcepimus, ex cuius non adeo liberali doſi ſeptem vel octo diebus vernali & autumnali tempore admiſſo potu, minera morbi per aluum exturbata eſt. Multis quoque chronica, ſcorbutica, & habituali purpura detentis, vt aquam Lauchſtadienſem biberent mandauimus, qua, vt ſupra meminimus, ſordes affatim euacuatæ ſunt, continuato tamdiu eius potu, donec alumæ deiectiones ceſſarent.

2) motum corporis & conuenientem victus rationem.

3) curam cum lacte & aquis mineralibus.

§. III.

Quum vero purpura chronica, qua feminæ ſubinde contumacius laborant, in vitio vteri & inordinato menſium ſucceſſu fundamentum habeat repoſitum, vt ille in ordinem rediret, præcipua

4) quæ in ordinem redigunt fluxum menſium

cipua etiam nostra fuit intentio. Suasimus hunc in finem, praeter ea, quae iam dicta sunt, pulueres rhabarbarinos, & elixir nostrum viscerale quotidie vnacum pediluuiis, aliquot ante eruptionem dies adhibentis. Si vero spasticae, vt plerumque fieri solet, suberant stricturae, & inflatione ventriculi, anxietatibus praecordiorum, doloribus dorsi &c. se prodebant, antispasmodicis vsi fuimus, quibus annumeramus puluerem Marchionis cum tantillo nitri, & cinnabaris, & grano vno, vel altero castorei & extracti croci remixtum, nec non liquorem anodynum mineralem, essentiae croci, castorei & liquori bezoardico nuptum, adornato simul ex aqua dulci & lacte balneo. Ad ipsum denique mensium fluxum eliciendum, propinauimus essentiam succini minus spirituosam, cum liquore alcalino extractam, & sic etiam hoc sustulimus vitium. Porro, ad praeseruationem purpurae chronicae, in viris plethoricis & fluxu haemorrhoidali non affectis, scarificationes & venarum incisiones, ad imminuendam nimiam sanguinis & humorum copiam multum faciunt, nec non iterata alui apertio; quae commodissime procurari poterit manna soluta, vtpote quae omnibus ex salsa acrimonia morbis obortis dicata est, addito simul stimulo salino, cuius generis est terra foliata tartari. Nouimus etiam, quod saepissime nocturnos sudores, quibus in purpuram procliues mirifice torquebantur, feliciter discusserimus crebriori alui solutione, clementiorum laxantium, vt passularum, rhabarbari, terrae foliatae tartari, aut cremoris tartari ope prouocata. Sed haec de praeseruatione.

& haemorrhoidum.

§. IV.

Curatiua methodus postulat 1) temperatum regimen cum lenioribus diaphoreticis.

Ipsam purpurae chronicae curam facili & explicita ratione sic adornauimus. Praecepimus primo omnium, vt mox ab initio morbi, aegri in non nimis aestuoso lecto & conclaui, sed moderatissimo calore detinerentur, & quantum fieri posset, e lecto se subducerent: & hac ratione molestissimos sudores auerti posse deprehendimus. Deinde, praeter memoratum ad po-

rum ordinarium decoctum, nihil ex medicamentorum classe magis ex vsu fuisse testamur, quam puluerem diaphoreticum neruinum, ex cornu cerui vsto, it. sine igne parato, lapidibus, siue chelis cancrorum, matre perlarum, succino, nitro purificato & cinnabari confectum. Praestabilem etiam fuisse animaduertimus liquoris anodyni mineralis virtutem, ita vt duobus his remediis, vel simul congrua dosi, vel quolibet illorum seorsim, pro variarum circumstantiarum dispositione, assumtis, reiectis omnibus aliis medicaminibus, quantumuis dilaudatis, felicissime purpuram tam chronicam, quam etiam acutam superauerimus, aegris fortunante Deo breui sanitati redditis.

§. V.

Progredimur ad praeseruationem & therapiam illius purpurae, plerumque peioris notae, quae puerperis, vel sub initium, vel medium puerperii tempus, accidere solet. Huius caussas & originem superius iam eruimus, & ex incongruo grauidarum regimine, necnon admissis in diaeta erroribus deriuauimus; ideoque ad haec auertenda & remouenda curam dirigendam esse facile patet. Quod si igitur puerperas a periculoso hoc symptomate immunes praestare velimus, ne sub grauiditate humorum copia, multo minus impuritas, ex stagnatione illorum circa vterum oriunda increscat, neque generi neruoso imbecillitas inducatur, primaria vtique erit intentio; quae nulla alia perfici poterit ratione, quam vt, si sanguine copiosiore corpus turget, is detrahatur, instituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in superioribus venae sectione. Deinceps abstinendum est ab otio, diuturniori somno, animi turbis & eduliis dulcibus, fermentescibilibus, farinaceis, quin potius cibis boni succi, & potu salubri, nec nimis parco, vtendum, corpus motu moderate exercendum & aluinae excretionis successus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promouendus, exhibendo etiam passulas rhabarbarinas, cum, vel sine manna paratas, quippe quae, gra- *Quaenam in statu grauiditatis ad praeseruandum prosint?*

(HOFFM. SYST. T.IV. P. 5.)

vidis apprime conueniunt & ex vſu ſunt. Et quum imi ventris refrigeratio vtero gerentibus inſigniter noceat, & ad graues ægritudines ingenerandas ſit aptiſſima, ſemper iis auctor fui, vt interiora arctius, aduerſus aeris frigidioris acceſſum integumentis muniant, eamque ob cauſſam braccas optimo cum ſucceſſu geſtandas ſuaſi. Ad præſcindendas quoque nociuas humorum circa vterum ſtaſes, magnopere expedit, vt abdomen nonnunquam, præſertim poſt medium geſtationis tempus, prope fornacem calidam, embryonum balſamo, vel vino Rhenano, aut Hungarico vetuſtiori & generoſiori calefacto, inſtillatis aliquot balſami noſtri vitalis guttis, inungatur & perfricetur. Et hæc ſumma cura tenenda ſunt feminis geſtationis tempore.

§. VI.

Quænam ante & poſt partum conſideranda ſint. Iam etiam diſpiciemus: quænam ante & poſt partum & primis ſtatim puerperii diebus ſtudioſe ſeruanda ſint, ne in graues ægritudines & purpuram, ſiue diuturnam, ſiue acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum & feminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus ſummis conatibus & laboribus, plane intempeſtiue fœtus expulſio vrgetur, propinatis etiam hunc in finem ſpirituoſis & calidioribus medicaminibus: exquiſitum vt in omnibus teneatur moderamen ſerio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos iſtos labores, calidaque ſuggeſta analeptica, tota humorum & ſanguinis maſſa mirifice commoueatur, exagitetur & ſimul fœculenti illi & impurifice commoueatur, exagitetur & ſimul fœculenti illi & impuri, qui circa vterum ſtabulantur humores, in validiorem motum abripiantur, ſed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, nec magna ad morbos fiat diſpoſitio.

§. VII.

Puerperæ quomodo tractandæ Excluſo autem fœtu, & pacatis poſt exantlatos partus labores iterum ſecundo poſt die omnibus, neceſſarium ac vtile eſt, vt

vt collectus ingrauidationis tempore impurus, quo vterus adhuc turget, sanguis, euacuetur, & humores vitales a contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero aluina, & quæ per cutis colatorium succedit, sedato nisu, non impetuose, sed successiue promouendæ sunt: id quod accommode & perutiliter his poterit obtineri & perfici subsidiis. Euitetur summo studio nimius lecti & hypocausti calor, & potus quoque nec calidior, nec nimis perfrigeratus, sed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & absit maxime terror ac tristitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balsamicæ & roborantes, qua virtute nobiles sunt Becherianæ, Stahlianæ & nostræ: quippe quæ, non solum multas impuritates aluo eiiciunt, sed etiam lochiorum fluxum promouent & diaphoresin eliciunt. Quod si vero sub initium nondum omnia sunt complacata, sed citatior pulsus cum interiorum æstu animaduertitur, amicum harum pilularum institui potest connubium cum puluere præcipitante absorbente, qui pro dosi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, vt cum iusculis tenuioribus, non nimis substantificis, ea assumantur, quæ spasmos leniunt, sanguinem grumosum coagulatum resoluunt, & simul etiam liberiorem sordium cum perspiratione difflationem procurant: quo nomine laudem merentur, sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infusum florum sambuci, chamomillæ, summitatum millefolii theiforme, essentia corticum aurantiorum temperatior, iuncta croci essentia, liquor noster anodynus mineralis, nec non pulueres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. In primis etiam mixtura ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto destillato & lapidibus cancrorum, nec non syrupo acetositatis citri confecta iuuat, quæ in stagnante & congrumato sanguine resoluendo eximii vsus est.

præseruandi fine.

§. VIII.

Hisce exacte obseruatis, non facile grauis & funestus morbus

Et si puerpura imminet.

bus puerperas aggredietur, neque etiam metuendus erit purpuræ insultus. Quod si autem his neglectui datis tantopere increuit seri & lymphæ corruptio, vt purpuracea febris, siue rubra, siue alba, immineat, aut iam vrgeat, hac sæpe sæpius probata & experta vtimur methodo. Iniuncto æquali, placido ac temperatissimo ratione caloris regimine, puerperis purpura iam decumbentibus summopere commendamus decoctum auenaceum, (die Haber-Grütze) cum, vel sine infuso florum chamomillæ vulgaris, cuius efficaciam longe præstantissimam deprehendimus. Aluum in maligna & alba non facile stimulantibus sollicitamus, neque etiam clystere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & indusiorum, quantum fieri potest, interdicimus, & suademus potius, vt iam trita ad fornacem calidam probe siccata, & fumigata iniiciantur & induantur. Multo magis dissuademus erectiorem situm, vel vt e lecto surgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora conuerso, exanthemata disparent, pessimaque ingruunt symptomata: id quod latius ex obseruatione mea expositum est in *dissert. de situ erecto in morbis periculosis valde noxio.*

§. IX.

Si iam erupit. Ex medicamentorum classe, pulueres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel castorei momentum adiicimus, repetitis vicibus ad scrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque vsum subinde liquoris anodyni mineralis dosi interpolamus, cuius nobilissima est facultas spasmos complacandi, motum intestinum calidum sedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias causas antecedentes purpuræ retrocessio metuenda, vel hæc iam fuerit facta, admiscemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Bussii parati, & in *obseruat. nostris physico chymicis. Lib. II. obseru. 28. pag. 238.* descripti: quæ mixtura egregie diaphoresin mouet & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque prostratas, in purpura alba maiorem in

modum

modum commendamus potionem analepticam, ex aqua melissæ, corticum citri, florum liliorum conuallium, primulæ veris, acaciæ, liliorum alborum & cinamomi cydoniata, addita sufficienti quantitate matris perlarum & man. Christ. perl. nec non instillatis aliquot spiritus nitri dulcis guttis: quo cum eadem, tanquam accommodo vehiculo, pulueres exhibeantur, vel ipsa seorsim ad cochlear aliquoties sumatur.

§. X.

Quum vero sæpissime contingat, vt lochia in febre lactea vel purpurea subsistant, & sanguinis raptu ad caput facto, lethalia oboriantur symptomata, in quæstionem cadit: an, si lochia plane non, vel non sufficienter fluunt, si febris est, si purpura imminet, venæsectio tuto & vtiliter admitti possit? Verum enim vero, quia hoc argumentum, iam in *diss. de venæsectionis prudenti administrat. pag.* 18. *seqq.* fusius excussi, & momentosis rationibus docui, quod venæsectio non solum in febribus exanthematicis, sed comparentibus etiam iam efflorescentiis nonnunquam summopere proficua sit, allata ibi huc non transcribemus. Id tamen sancte affirmare possumus, quod solius venæsectionis, pro circumstantiarum ratione largioris, vel in pede, vel manu, institutæ ope, proximas iam morti puerperas, & spasticis stricturis, quibus sanguis impetuose ad cor & cerebrum vrgebatur, detentas, ab orci faucibus reuocauerimus, & præsentaneam opem attulerimus. Atque adeo haud immerito, si suppressis lochiis laborantes puerperæ decedunt, mortis causam in venæsectionis neglectum reiiciendam esse putamus. Neque desunt ex clarissimorum auctorum numero, qui nostræ sententiæ calculum adiiciunt, e quibus nominasse sufficiat WILLISIVM *de febb. cap. XVI.* WELSCHIVM *de purpura Lips.* ROLFINCKIVM *libr. de ord. & meth. consult. libr. IV. sect. II. cap. 6.*

Quid faciendum si lochia subsistunt?

CAVTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

In vtraque purpura nocet 1) frigus.

IN vtraque purpura, siue benigna, siue maligna, nihil tam perniciosum, & ad mali caussam augendam, symptomatum & morbi vehementiam exacerbandam, & ex benigno morbo malignum reddendum, tam aptum & expeditum est, quam excessus in frigore & calore: siquidem si vllus alius, certe hic morbus, nec refrigerationem, nec nimium æstum perfert, sed in vtroq; exquisitum moderamen exposcit; vt hinc conclaue, vbi æger decumbit, & aer in eo, æquali semper temperamento sint instruenda & custodienda. Quod si enim paullo frigidiuscula aura ad habitum cutis liberius accedit, vel tantum manus, antea sub lecto in temperato calore & vdore detentæ, exporriguntur, illico inhorrescentia & perfrigerium vniversum tangit corpus, & pustulæ, subsequente magna anxietate magnoque languore, euanescunt: id quod eo facilius eoque maiori cum pernicie contingit, quo magis cubiculum antea nimis æstuosum, vel corpus stragulorum apparatu arctius tectum & tantum non obrutum fuit. Similiter in omnibus, maxime vero purpuraceis his exanthematibus, nihil, præsertim in ipsius morbi vigore, damnosius est, quam inæqualis & crebrius immutatus caloris, in hypocausto gradus: eo quod subitanea calidi in frigidum & frigidi in calidum mutatio, nerueo-sensibilem cutis substantiam grauissime afficit, eiusque tonum, robur & motum mirifice variat & perturbat, vt pustulæ neque in conspectum prodire, neque, si demum sparsim comparuerint, firmam seruare queant stationem.

§. II.

2) nimius calidum regimen

Porro sontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi & hypocausti calor, nec non suscitatus per potum feruidius assumtum, aut medicamenta calidiora, æstus: quan-

quandoquidem exagitatis ſic, iugi præſertim ardore, omnibus, vires non ſolum franguntur, & poroſa cutis ſubſtantia nimis adaperta & hiante, humidi maior, quam par erat, difflatur atque exhalat copia, ſed ipſa etiam morbida materia, per inductum inteſtinum calidum motum, intenſiorem ſubtilitatem, penetrantiam & acrimoniam ſuſcipit, vt pruritus, ardor atque anxietas inſigniter inualeſcant, tantum abeſt, vt complacentur & imminuantur. Hinc compluries animaduertimus, manifeſto damno & ancipiti pathematum augmento affectos eſſe ægros, ſi infuſum herbæ thee, aut aliud ad eius ſimilitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia ſorbillarunt, vel etiam cibum & potum feruidum ingeſſerunt.

§. III.

Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores ſpirituoſos, pharmaca ſudorifera & expellentia, eſſentias & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre poteſt, ſed potius ex illorum vſu ſemper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ ſymptomatum prorſus expertem, admiſſo exterius nimio æſtu, & antiſcorbuticorum, nec non decoctorum ſic dictorum purificantium, iniuncto ſimul ad ſudorem eliciendum arctiori regimine, vſu, in malignam fuiſſe conuerſam, adeo vt febrilis poſtmodum calor, cum ciborum faſtidio, virium languore ſomnique defectu, ægrum periculoſe affligeret. Et in genere id quoque pro comperto eſt, purpuram, quo citius & impetuoſius, per medicamenta & calidum regimen expellitur, eo facilius & leviſſima de cauſſa euaneſcere & interiora repetere.

3) medicamenta calefacientia alexipharmaca &c.

§. IV.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per anſi ſeceſſum factæ liberaliores euacuationes, admodum ſunt nociuæ. Tam exquiſitus enim huius morbi eſt genius, vt aluum, nec nimis duram & conſtrictam, nec nimis fluxilem, multo minus

4) liberaliores & ſuppreſſæ alui euacuationes.

arte

arte elicitas purgationes, admittat. Hinc, si aluus diutius officii obliuiscitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, biliosæ, mucosæ & fermentescibiles scoriæ, quæ per hepar, pancreas & glandulosas intestinorum tunicas separari aluoque debebant eiici, ad cutis colatorium conuertuntur, vel in longo illo & anfractuoso intestinorum canali collectæ & inuicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & postea ad sanguinem cum succis chylosis & alimentosis aduectæ, liberale morbi & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbeat. Quare, nisi aluina cum aliis excretionibus reuocentur & in ordinem redigantur, ipse morbus rarius perfecte sanescit, sed aut crebrius recrudescit, aut diutius extrahitur.

§. V.

Quæ ideo prouide moderandæ & reuocandæ.

Contra vero, summo etiam cauendum est studio, ne acriori stimulo excretionum successus proritetur & vrgeatur, eamque ob caussam cuiuscunque generis, initissima etiam emetica, omnia purgantia & laxantia, licet virulentia prorsus destituta, salina quoque, sunt vitanda. Neque etiam semper tutum est clystere alvum admonere, vel suppositorium admouere, præsertim ante eruptionem exanthematum & paullo post eandem. Etenim exstimulatis hoc modo interioribus, omnis fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico inuertitur, perspiratio sufflaminatur, cutis pori coarctantur & efflorescentiæ euanescunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nausea corripitur, eius subuersio oritur, intestina torminibus & ardore torquentur & præcordia angore stringuntur & excruciantur. Vt adeo pateat, summa cum cautione & prouida circumspectione, ad alui apertionem hoc in morbo esse descendendum.

§. VI.

5) intempestiua sanguinis missio.

Multum denique ad periculosum purpuræ retrocessum facit intempestiua & inconsulta sanguinis missio. Nam plurimum certe refert, sicuti in omni exanthematum genere, ita

ita maxime etiam hoc, ſanguinem in conuenienti quantitate, proportione & ad ſuperficiem corporis acceſſu, ita moderari, ne ipſe vel nimium exundet, vel deficiat. Vtrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob ſpaſticas partium ſtricturas, congeſtiones in loca nobiliora ſummopere perniciales ſunt metuendæ. Si vero defectu peccat, ad exiliſſima cutis vaſcula & ſudoris ſecretioni dicata organa appulſus vrgeri nequit, & vitioſa materia per capillare hoc cribrum minus recte ſecerni & transmitti poteſt, ſed ſummo cum diſcrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhæreſcit. Quare vix maius hoc in morbo metuendum eſt periculum, quam ſi ab imperito medico inconſiderato ſanguis exantlatur. Vidimus nosmet ipſi, tam infeliciter aliquoties ceſſiſſe quorundam auſum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, ſpaſticis pathematibus obnoxii, laborabant, venæſectionem in pede largius instituendam ſuaſerant, vt exanthematibus ſubito diſparentibus, apoplecticus irrueret inſultus. Nouimus quoque, admiſſa illa, ſæuiſſimas ſubſequutas eſſe artuum tractiones & conuulſiuos, partium motus, & parum abfuiſſe, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Inter auxilia chirurgica miliari febri opponenda referuntur adhuc a quibusdam veſicatoria, ſi acida corrupta lympha peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ delaſſatæ neruea ſimul excitentur & ad contractionem ſollicitentur. Inprimis HAMILTON *de febre miliari*, eadem ſcapulis iterato appoſita mirifice dilaudat, ita *pag.* 450. *Sydenhami* rationes ſubducens: *ad ſeroſitatem minuendam optime reſpondent veſicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via ſibi conſueta, facilius amandare poteſt: tantum abeſt, vt puſtularum eruptionem impediant.* At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum eſſe videatur, ingenue tamen fatemur, nos nunquam eo eſſe vſos, ſed enumeratis præſidiis & auxiliis, purpuram

Veſicatoriorum vſus in vtraque purpura.

adſpirante Deo expugnaſſe, ideoque aliis, vt periculum faciant linquimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Purpura chronica post nimium hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.

Vir illuſtris, quinquagenarius, temperamenti ſanguinei, a longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis conſtante vigore gauiſus eſt. Aetate autem ſenſim ad ſenium vergente, quum prætermiſſo, quod alias conſueverat, motus exercitio, cibis alimentoſis multumque aromatiſatis, vt & largiori vini generoſioris hauſtu magnam ſanguinis abundantiam accumularat, neque hanc per venam ſectam imminuerat; ipſa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum ſalutariter excitatum, a tanta machinæ obfutura mole ſe liberare annisa fuit, euentu adeo ſecundo, vt a multis poſtea annis ab incommodis ſatis immunis degerit: donec aliquando poſt longius iter ſub frigido hiemali cælo inſtitutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante diſcuſſionem multas crearunt moleſtias. Circa æquinoctium vernale eiusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effuſior & per tres fere menſes durans rediit fluxus, ſed & varia ſe adſociarunt incommoda; ſiquidem vir illuſtris appetitus imminutione, acri & ſalſa oculorum defluxione afficiebatur, conſtrictiuum in pectore & abdomine ſenſum, nec non preſſorium in oſſe ſacro dolorem cum ſtimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem & pedem affligebat. Ego tum temporis in conſilium accitus primo venam in brachio ſecandam ſuaſi, dein curam cum fonde Spadano vel Selterano ſub exacto diætæ regimine inſtituendam commendaui; poſtea vero crebriorem corporis exercitationem, abſtinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodyni cum puluere præcipitante ex aqua vſum iniunxi. Et optime quoque ceſſit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario menſe, in febrem incideret noſter,

noſter, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat proſtratio, ſitis & æſtus intenſior, vomitus quoque & alta ſuſpiria, præcordiorum anxietates, cum reſpiratione difficili, cardialgiæ & compunctorius ſenſus, alternante frigoris & caloris ſenſu, pulſuque durius & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar; & en! ſucceſſit cutis aſperitas, prodeuntibus innumeris puſtulis rubris, milii ſemen figura referentibus: vnde bezoardicum puluerem circa ſomni tempus, vomitui vero obuiam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balſamo vitæ maritatum, & pro potu ſerum lactis dulce propinabam. Sic ſedabantur quidem moleſtæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, ſed tanta in cute ad purpuraceum hoc exanthema remanebat diſpoſitio, vt continuo fere ſub corporis quadam incaleſcentia maculæ effloreſcerent, & æger per totum æſtatis & hiemis inſequutæ decurſum purpura cum inſigni pruritu iuncta laboraret; præſertim quum plus iuſto appetitui ciborum incongruorum indulgeret, vnique plus iuſtam quantitatem adſumeret. Circa vernum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus ſymptomatibus, purpura copioſior in locis quoque inconſuetis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo ſat largam ſanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumeſcebant, & maculæ diſparebant, cruſtam, qualis in ſcabie ferina ſicca conſpicitur, relinquentes. Ventriculus pituitoſam quandoque materiam, quam fauces quoque ſtillabant, eiiciebat, ſomnus aderat multus ſed parum reficiens, pulſus mane frequens & validus, veſperi debilis micabat, vrina craſſa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in ſumma erant perturbatione. Vt auxilium ferremus ægro, potus loco mox cereuiſia Duchſteinenſis, quam appetebat, cum gelatina cornu cerui permixta, mox gallinarum iuſcula cum radicibus cocta, quandoque etiam ſarſaparillæ decoctum, vſurpata fuere; ex medicamentis vero eſſentia ſtomachica liquori anodyno nupta, poſt meridiem puluis abſorbens cum puluere caſcarillæ permixtus, & veſperi bezoardicus puluis

 offere-

offerebantur. His & analepticis interpositis nihil proficientibus excrementa fœtido secedebant odore, virium postratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, panniculus adiposus, vna cum renibus, intestinis tenuibus & vesica vrinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exesus, ita vt tactu in liquamen fatisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspiciebantur. Pulmones inflammatione obsessi, colorem ex atro cœruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flaccidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cuius vesicula fellea bile erat repleta.

EPICRISIS.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam & exitu lethalem, cuius generandi modum, decursum atque eventum paucis iam ad ductum historiæ morbi perpendere iuuabit. Vir Illustris tum ob diætam lautiorem, tum ob consuetam corporis exercitationem omissam in corpore nimiam sanguinis coaceruauit copiam; quæ per convenientem venæsectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: vnde postea, salutaribus se & excretionibus, quæ in senili ætate per se languent, cohibitis, tota sanguinis & humorum massa a partibus excrementiis minus rite depurata labem contraxit scorbuticam. Jam insigne attulisset emolumentum multaque mala præscidisset bonus hæmorrhoidalis fluxionis successus, nisi ipse Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admisso eundem supressisset, quo sanguis versus interiora magis coactus in vasis mesentericis se accumulauit, &, denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere persistente, ibidem stagnauit; donec tandem calore vernali expansus vasa cum impetu disrupit, & effe-

& efferatius per tres propemenſes promanavit. Nos itaque, ſedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo reſpeximus, ut fortaſſe obſtructi viſcerum tubuli reſerarentur, quod debito fontis Selterani, vel Spadani vſu præſtandum allaborauimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus iuſto inhærens nouæ ſanguinis accumulationi, eiusque in imi ventris viſceribus ſtagnationi anſam præbuerit, factum eſt, vt impuris ſordibus ſalino ſulphureis non ſegregatis, ipſa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervoſis primum membranis inſidens ſpasmum excitauit febrilem, cuius ope ipſa purpura ad habitum corporis protruſa, omniaque quietiora ſunt reddita. Redeunte poſtea hæmorrhoidum fluxu effuſiori, vires iam antea debilitatæ omnino magis ſunt depreſſæ: vnde vi cordis & arteriarum ſyſtaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, ſed & ſanguis tenax & acris in minimis & capillaribus illis, lienis & pulmonum vaſculis ſtaſin inflammatoriam, omniaque huic communia ſymptomata excitauit; vt adeo non mirum eſſe debeat, cur poſt mortem variæ partes inflammatione ſphaceloque obſeſſæ comparuerint.

OBSERVATIO II.

Purpura chronica inedia & aquis mineral. ſanata.

Femina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis & ſpongioſi, aluo ſtrictiori vitæque ſedentariæ adſueta, admodum ſemper pleno & inordinato victui, conſiſtentiori cereuiſiæ nimioque Caffee potui indulſit: parum tamen moleſtiæ inde percipiens; vsque dum terrore aliquando perculſa menſes primo per dimidium fere anni plane amiſit, poſtea vero parciores experta fuit. Ab hoc enim tempore ſæpe inſignem corporis grauitatem tuſſiculoſam pectoris concuſſionem cum cutis quadam prurigine ſenſit. Hæc inuicem mala ad vernum vsque tempus durabant, vbi præmiſſa venæſectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis graſſantes æmulanti-

lantibus. Remedia ordinabantur huic ſtatui accommodata, potus tenuis, & clyſtere quoque aluus clauſa reſerabatur. Sed en! improuiſo ſine prægreſſis grauioribus ſymptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ ſub pulueris leniter bezoardici, cum extracti caſtorei pauxillo remixti vſu, in dorſo quoque, & brachiis copioſe efflorescebant. Mitigabantur tum omnia ſymptomata, & ſenſim maculæ hinc & inde euaneſcere videbantur, quarum tamen nouæ mox recedebant. Tam pertinaciter itaque inhærente hoc exanthemate, a quo tamen præter pruritum pectorisque oppreſſiones, refrigerationem maxime ſubſequentes nihil patiebatur, ego curam ſuaſi tenuem & exſiccantem hac ratione inſtituendam: ut præmiſſa venæſectione, aluinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per vnum alterumue menſem ægra a nutriente victu ſe abſtinens pane bis cocto, & carne magis aſſata in refracta quantitate veſceretur, potui decoctum rad. ſarſaparill. chinæ & cort. ligni ſaſſafras in largiori copia ſubſtitueret, & ad robur ventriculi conſeruandum temperatum medicamentum ſtomachicum adhiberet; finita autem hac cura, ſcarificatione admiſſa, ſerum lactis dulce tam mane, quam a meridie biberet. Paruit ægra conſilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreuerat, quantumque leuaminis reportauerat, ita vt per autumni & hiemis decurſum a purpura eiusque moleſtiis parum affligeretur, præſertim quum ſalubres diætæ regulas exactius obſeruaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & poſtea Selteranum tam ſine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hisque finitis balneum Lauchſtadienſe externe adhibendum: unde menſium fluxus antea parcior iuſtam ſeruauit quantitatem, & ægra a malis ſuis liberata iam exoptata fruitur valetudine.

EPICRISIS.

Femina, cuius morbum expoſuimus, ob vitam otioſam, pin-

pinguemque diætam ſtatum ſibi contraxit plethoricum, ſub quo, vel leuioribus cauſis, vt teorrre accedentibus, ſalutaris menſium fluxus, ob nimiam vaſorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non poteſt non ſanguis & lympha impuritate imbui, & nimio potus Coffee vſu aluique conſtipatione concurrente, purpuræ prouentus ingenerari; ſicut hoc ſupra ſatis oſtendimus.

2) Annotandum eſt, quod homines ſpongioſa carne multaque pinguedine præditi, qui multum ſeroſi ſanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum ſint procliues, ideo quod ſerum, per excretionem cutaneam non ſatis depuratum facile vapeſcentem acrimoniam induit. His vero ſubiectis nihil conuenientius eſt, ad purpuram in prima, vt aiunt, herba ſuffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua ſuperflua pinguedo, quæ remoram ſanguinis circulo depuratorio poſuit, ſubtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus ſordium per tranſpirationem eliminandarum retentioni & accumulationi faueat.

3) Aquas ſalubres commendauimus, vt reliqua etiam ſe & excretionis organa ſuæ reſtituantur integritati, maximeque ille ſequiori ſexu ſaluberrimus menſium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchſtadienſe ſubiungendum ſuaſimus, quod tum in vaſis vteri flaccidis roborandis, ſanguinisque fluxu promouenduo, tum in cutis tono ſimul reſtituendo, eximiam præſtat vtilitatem.

OBSERVATIO III.

Vir aliquod ſupra quadraginta annos natus, ſanguinis & ſucci plenus, iam olim vigeſimo ætatis anno a vita ſedentaria multisque ad ſeram noctem protractis lucubrationibus malum paſſus eſt hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum diſpoſitione, qui ſuccedente tempore ſæpius quidem apparuit, certas tamen ſtatasque periodos nunquam ſeruauit. Trigeſimo quinto *Purpura chronica ictero & hydropi ſymptomatica.*

quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua breui curata purpura corripiebatur scorbutica: vnde fonte vsus est Pyrmontano, idque inde obtinuit, vt purpura mitigaretur, penitus vero non euanesceret. Quum quadragenario proximus admoueretur officio, quod non modo vitam pustulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commouendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia iunctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescebant, & maculæ purpureæ, plus quam antea vnquam, emergebant hæmorrhoidibus nunc prorsus silentibus. Remittente colore flauo, pedum tumor nihilominus vna cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, sed sine leuamine, vt potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adscendens simul scrotum & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogato cereuisiæ potu decoctum apeRitiuum substituendum iussi huius compositionis: Recipe rad. V. aperientium ana vnciam, sarsaparill. glyzyrrh. cichorei ana vnciam dimidiam C. D. S. species, quarum vncia vna & dimidia in tribus aquæ mensuris decoquenda, addito in fine pauxillo cinamomi. Dein, quouis tertio die pilularum balsamicarum XIV. propinandas & bis in die scrupulos duos pulueris, ex solut. ocul. cancror. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolat. ana drachmis duabus, rad. ari, salis absynthii, cinnab. ana drachma compositi capiendos commendaui. Vt ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad 80. guttas in prandio sumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ vnciis quatuor leni calore solutis. In diæta suasi iuscula carnium tenuiora cum rad. petroselini, selleri, taraxici, gramin. & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Externe vero ad dolorem pressorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex comis absynthii, flor. chamomill.

roman.

roman. & vulgar. sambuci in vino & aqua calcis viuæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomatum vehementiam, & aliquando inter ipsorum vsum motus incidebant febriles, cum noua purpuræ protrusione, sed natura iam nimis imbecillis tandem succubuit.

EPICRISIS.

Ferax est hic casus vtilissimarum obseruationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effloruerit, cuius phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestiue curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi seruientibus, maxime vero in liene & hepate reliquit; vnde his forte infarctis sanguis a partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditauit. Imo ab eadem causa, seu a circulo sanguinis per hæc viscera impedito deriuandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus, visceris cuiusdam sanguinei obstructione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumsit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum a spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiæ purpuraceæ copiam ingenerauit, quæ causa fuit, vt post icterum rubræ miliares pustulæ copiosius in cute effloruerint; luculento indicio, sulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipsam variis a bilis vitio oriundis morbis symptomatice iungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, vt tenaci viscida amurca obsessi viscerum tubuli recluderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, ceu symptoma, sponte euanuisset. Quoniam tamen vis morbi tantum iam inualuerat, vt virtutem omnium, vel efficacissimorum

rum remediorum ſuperaret, factum eſt proh! dolor, vt morbo tandem ſuperatus æger ſuccubuerit.

OBSERVATIO IV.

Purpura ob inordinatam diætam chronica.

Honeſta huius loci femina, tenera ac macilenta, quinquaginta & aliquot annos nata, naturæ ſenſibilioris animique ad excandeſcentiam procliuis, per octo circiter annos ſemel vel bis in anno purpura corripi ſueuit chronica, ita vt nonnunquam per vnius, vel duorum menſium ſpatium eadem laborauerit. Enimuero, quoties nouus imminebat inſultus, per interualla alia atque alia iungebantur ſymptomata, vt fere ſunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum ſpirandi difficultate, ſomnus paucus ac interruptus, pulſuum cum celeritate iuncta debilitas, alternans cum frigore æſtus, & inſignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracea cum aſpredine cutis & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulſa, inuicem iſta placabantur ſymptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit noſtra a ſingulis hactenus paroxyſmis, beneficio temporis ſimul concurrente, datis lenioribus bezoardicis & analepticis, quorum illa ex puluere Marchionis, cornu cerui vſto, philoſoph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari & pauxillo camphoræ, in puluerem redactis conſtabant; hæc autem ex aquis meliſſæ, ceraſor. nigr. florum tiliæ, ſambuci, lilior. conuallium, flor. roſarum, cinamomi ſine vino, matre perlar. & ſyrupo acetoſitatis citri, in potionem mixtis conficiebantur. Potus loco commendabatur ptiſana ex hordeo mundo, raſura cornu cerui, rad. ſcorzoner. & cichorei confecta, blandusque lecti calor ſerio iniungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admiſſo curationis negotium turbaretur. Præſeruandi fine venæſectionem bis vel ter in anno admiſit, mediocri tantum ſanguinis portione euacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non ſine

ſine ſucceſſu bibit; nihilominus tamen integre ab hoc morbo nondum conualuit, ſed ſæpius recidiuam patitur, præſertim quum iracundia cum animi angore iuncta, ob res domeſticas ad vota non ſuccedentes, crebro afficitur.

EPICRISIS.

Dici vix poteſt, quam difficulter ſeminium purpuraceum, diutius paulo altiusque ſuccis vitalibus inſinuatum, penitus eradicetur; vtpote valde multiplicatiuæ eſt indolis, ſi tantum minimæ eius reliquiæ in corpore remaneant: maxime vero id ipſum in numero pluribus ægrotantibus, præſertim mulieribus, poſt ſanguinis excretiones ceſſantes contingere obſeruaui. Cauſam difficilioris ſanationis potiſſimum inordinatis animi affectibus & peruerſo vitæ generi tribuo, quod poſt morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum & aerem quandoque mutant & regimini ſe accuratiori ſubmittentes ſemel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis vtuntur, terque minimum venæſectionem, &, ſi paulo habitioris ſunt corporis, ſcarificationem admittunt, equidem ſcio plures a chronico hoc affectu prorſus liberatos.

OBSERVATIO V.

Matrona huius vrbis honeſta, ſextum ſupra ſeptuageſimum attigit annum, & per aliquot annorum decurſum crebro affecta fuit purpura, vt dicunt chronica, cum conſuetis ſymptomatibus iuncta; a qua tamen intra duos vel tres menſes ex voto ſemper conualuit. At vero, quum ſeptuageſimo ſexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corriperetur morbo, nonniſi de inſigni virium proſtratione ſomnique defectu conqueſta peius quam antea vnquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra ſubito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

Purpura chronica in femina ſene.

EPICRISIS.

Non mirum eſt, purpuram illam eſſe grauiorem longeque difficilioris ſanationis, quæ annis obſitos ſenes, quam quæ homines in ætatis flore conſtitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos inuadit. Ipſa enim ſenectus, ob excretiones per tranſpirationem & aluum languidiores, non modo ſcorbutico-ſalinam & viſcidam ſuccorum vitalium diatheſin ingenerat, ſed etiam propter vires ſenſim paullatimque decreſcentes ſanguinis depurationi, materiæque morbificæ ad habitum corporis propulſioni amplius non ſufficit. Quare intellectu eſt facillimum, cur præſens demum ægrota, ſenectute inualeſcente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

Purpura habitualis acetariorum, & aromatum vſu ſuſtentata.

Noui medicum, celebris nominis, temperamenti cholerici, qui per plures annos purpura laborauit chronica, cum magno pruritu, nocte præſertim auctiori, coniuncta, ita tamen vt ſuo, quo fungebatur, officio commode præeſſe potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: a multis retro annis inter cibos inſigni piperis & zingiberis leuiter contuſi copia vtebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, ſale & aceto conflatum, (vulgo Sallat) comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum & potum diætæ ſtudens, bis vel ter in anno ſanguinem ex vena pedis tuſa mittendum curabat. Inter hæc nihilominus ad inſignem peruenerat ætatem; ſed ſex ſupra ſeptuaginta annos emenſus ſubito apoplexia cum paralyſi correptus, poſt nouem dierum interuallum, proſtratis omnino viribus, animam exſpirauit.

EPICRISIS.

Vir erat corporis robuſti, macilentioris ac neruoſi; alias, ſi laxioris fuiſſet habitus imbecilliorisque naturæ, profecto a victu

acido pariter atque a calidis & acribus aromatibus grauiorem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, vt piper & zingiber, quia oleo, si destillantur, subtili carent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum humorum concoctionem adiuuando, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod acriores horum aromatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, vt sæpius expertus sum, a cibis eiusmodi aromatisatis, inque primis piperatis, ii qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestam in eo loco sensationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, vt arbitror, testatam faciunt.

OBSERVATIO VII.

Vir generosus, quadraginta & aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, a prima iuuentute lautæ diætæ innutritus sæpe ad ebrietatem vsque pocula hausit vinosa; vnde tempestiue arthritide laborare cœpit vaga: ad quam præcauendam aliquando ex medici consilio thermis vtebatur Carolinis, quæ quidem interno vsu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo eueniebat, vt vniuersum corpus maculis pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus destructa. Omittebatur igitur omnis tam in-quam externus Carolinarum vsus; at quum paulo post vir generosus circa vesperam se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies grauioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque

Purpura post vsum Carolinarum orta.

roborantia ſenſim paullatimque abigebatur, licet prohiberi non poterat, quin poſtea crebrius purpura laborauerit chronica.

EPICRISIS.

Docemur ex hac morbi hiſtoria & progreſſu, quanta prudentia, quantaque circumſpectione ſubiecta impuris ſuccis ſcatentia fontibus calidis, præſertim per balneum vti debeant. Longe hinc tutius ſatiusque fuiſſet, ſi vir generoſus, loco thermarum, temperatiores potaſſet acidulas, quæ melius per aluum & vrinam, quam fortiora calda per cutim impuras ſalino ſulphureas ſordes educunt.

2) Diſcere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improuide cuti admiſſa, maxime tali in caſu, vbi natura materiam corpori infeſtam cum impetu ad ſuperficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobiliſſimas partes metaſtaſi, non modo miſerrimi inteſtinorum cruciatus, ſed ſæpe lethalia oriuntur ſymptomata, vt tragica exempla plurima oſtendunt.

3) Notabile hoc loco eſt, quod ſpaſmos abdominis & inteſtinorum per anodyna ſedatos ſecuta fuerit inſignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: vnde facillimum eſt intellectu, qua ratione ſubito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus cauſam præbere poſſint.

OBSERVATIO VIII.

Purpura chronica accedente alba lethalis.

Vir quadraginta & quinque annorum ſanguineus, natura ſenſibiliori habituque corporis ſpongioſo donatus, lauto & quieto viuendi generi adſuetus, ſæpe non ſolum fluxum expertus eſt hæmorrhoidalem, & cœcis, vt aiunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laborauit chronica rubente, cum inſigni

insigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus infestante. Sensim paullatimque decrescente hac purpura, vltra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione grauissime sæuientes, plerumque tumorem in brachiis & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore & dolore iunctum relinquebant. Et talis morbi erat facies vsque ad pristinum mensem, vbi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reuersus ab omni statim dolore & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquatiuo eoque fœtidissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis eleuatioribus, a collo vsque ad pedes protensis. Vires erant deiectæ ad nonum vsque diem, vbi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger e lecto surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, conuulsiui motus, & ipsa denique mors.

EPICRISIS.

Admodum varius est huius morbi decursus magnusque ægritudinum, se inuicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescentia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis & lienis substantiam circuitus: vnde paullatim labascente salutari se- & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura progignitur, quæ, sicut in præsente ægroto, diu potest inhærere, nec facile periculum minatur, nisi peruersis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent caussam, quam quod materia purpuracea ad cutem parcius propulsa sensi-

ſenſibiles articulorum membranas obſederit, vellicauerit & ad ſpaſmos ſollicitauerit. Tum quoque tumor & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum eſſe debet, quoniam obſeruationum fide ſatis conſtat, quod in partibus ſpaſmo infeſtatis, poſt illum compoſitum plerumque atonia relinquatur, quæ ſanguinis & humorum accumulationi, ſtagnationi, adeoque etiam tumori anſam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima ſudoris profuſione ſtipatam, quæ virium robur mirum in modum exhauſit, vt poſtea ſub circulo ſanguinis languidiori lympha facile corruptione & vappeſcentia potuerit inquinari; vnde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis eſt ſubitanea morbi in peſſimum ſtatum mutatio; quæ, me iudice, egreſſui e lecto tribuenda eſt. Dici enim vix poteſt, quantum in morbis ſic dictis lymphaticis, vbi virium ingens adeſt proſtratio, nocere ſoleat erectus corporis & capitis tam in lecto, quam extra ipſum ſitus; ſicut in diſſertatione noſtra hac de re olim habita pluribus exemplis oſtendimus & confirmauimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulſum minor ſanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, ſub qua omnes motus ad interiora conuertuntur, ipſaque materia per cutim excernenda retropellitur; vnde deliria, conuulſiones, ſphacelationes & mors.

Qui plures deſiderant obſeruationes, adeant conſultationes noſtras medicas, vbi Tom. II. caſu CXCI. CXCII. & ſequ. multa notatu digna exempla recenſentur.

CAPVT

CAPUT IV.

DE LVE VENEREA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

LVem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse aduectam & per singulas eius regiones disseminatam, quum Christophorus COLVMBVS Insulam Hispaniolam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, vt *Roderici* DIACII *Hispalensis lib. de morbo venereo*, *Nicolai* MONARDES *lib. de simpl. med. ex nouo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientiae fide satis constet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, a coitu cum feminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos praecipue MINADOVS *lib. de virulentia venerea cap. XXIV. Nicolaus de* BLEGNY *chirurgus Parisiensis in lib. l'art de guerir la maladie venerienne* & *Joh. Baptista* SYNIBALDVS *de geneantropia lib. IX. tract. 2.* qui existimant, morbum hunc citra vllum contagii virus in altero sexu posse oriri, si femina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diuersi seminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum feminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamuis hanc sententiam vero valde similem penitus non reiiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum lui Americanae similem, generari posse concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata ex America contagio

De origine luis venereae iudicium.

tagio maioribus ſtipata ſit ſymptomatibus, longeque vehementius & malignius, quam malum ex vaga ſcortatione ortum ſæuiat, ita vt non per coitum ſolum, verum etiam per contactum, e. g. manuum ſudore madidarum, per oſcula, & in lactantibus per affrictum mamillæ & papillæ, imo per pocula quoque & veſtes, cum aliis poſſit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem ſuam exſerat, in corpore latere.

§. II.

Definitio. Eſt autem hæc lues dyſcraſia humorum omnium, maximeque ſeroſo-lymphaticorum, maligna & putredinoſa, a miaſmate venereo, per contagium intus ſuſcepto oborta. His vero ſignis & ſymptomatibus prodit ac progreditur hic morbus. *Hiſtoria morbi & ſymptomatum in toto corpore.* Qui ex impuro veneris vſu eundem ſibi contraxerunt, contagii vim maxime & primum experiuntur in pudendis, vbi inflammationes, tumores, dolores & ardores, exulcerationes, humorumque profluuia oriuntur. Poſtea vis veneni ſe diffundens primo vicinis & contiguis partibus, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim peſſima iſta & multiplicatiuæ indolis inquinamenta in ſuccos vitales, lympham & ſanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum ſolidæ corporis partes, ob corruptionem inductam, peſſundantur. Ita languor & laſſitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decreſcunt, humano orbata adſpectu facies maculis & puſtulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præſertim defœdatur, variique generis tubercula ſicca & humida, furfuracea ſeu ſquamoſa, colore tamen & magnitudine, ſecundum locorum differentiam diuerſa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes nutrimento deſtitutæ emarceſcunt; in partibus, ex carne & pinguedine conflatis laxioribus vlcera generantur maligna, ad oſſa vsque ſerpentia; in articulis inſignes ſentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa perioſtia & in ipſo oſſium meditullio dolores graſſantur oſteocopi vix

tole-

tolerandi, noctuque inualescentes; imo sæpissime tophi & gummata, abscessus & caries in ossibus proueniunt, horumque substantiam & lamellarum compagem ita pessundant, vt soluto partium nexu plane erosa dilabantur. Præter hæc, pili quoque subinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, seminio morboso contaminatæ stagnationem, tumores contrahunt, qui vel in scirrhum, vel in vlcera, si negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo sexcenta alia prodeunt mala, vt luem hanc non morbum, sed morborum iliadem pronuntiare fas sit.

§. III.

In nulla vero corporis parte virulenti huius fermenti effectus magis fiunt conspicui, quam in ipso capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime sæuiunt dolores, genæ, supercilia pilis nudantur, pustulæ & tubercula labiis, ori, palato innascuntur, quæ in vlcera cacoëthea abeunt; gingiuæ aphthis & vlceribus obsitæ dentes vacillantes & cariosos efficiunt, planeque ex alveolis suis dimittunt; uvula, tonsillæ, totumque faucium peristroma ardent, dolent, inflammantur & vlcere exeduntur, ossa narium spongiosa, carie infecta absumuntur, & vomere, a quo sustentantur, priuata corruunt, fornice nasi depresso: vnde simul putridus ex ore spiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ deprauatio cum insanabili raucedine obseruatur. Neque aures & oculi a tali labe manent immunes, sed hi exterius dolore, rubore, pruritu & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuscatis, splendore & visus acumine priuantur, imo nonnunquam suppurantur. Aures molesto afficiuntur tinnitu & exquisito doloris sensu, & quoad internam sui substantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo sæpenumero cranii ossa arroduntur tophisque & gummatibus deformantur, cuius rei testem citamus RHODIVM *cent. I. obs.* 33. qui in rustico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotauit gummata.

speciatim in capite.

§. IV.

Signa differunt secundum subiecta & morbi gradus.

Et hæc ſunt præcipua peſtiferæ huius luis ſymptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque eius partium functiones in vtroque ſexu poſſint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quisquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores eſſe in notis morbi eſſentialibus ſecundum ſingulas eius periodos & diuerſos gradus conſiderandis, quia otium nobis fecit celeberrimus SYDENHAMIVS; qui in eleganti ſua *de lue vener.* epiſtola accuratam morbi naſcentis, adulti & ſeneſcentis tradidit hiſtoriam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prodeat, & poſtea, altius corpori inſinuatum latiusque diffuſum diſſitas etiam partes afficiat, labefactet, peruertat. Hoc tamen non poſſum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hactenus allata ſigna ſimiliter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, ſed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibusdam tantum, ſed ex pluribus ſimul ſumtis de morbi præſentia eſſe iudicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulcerationes aliasque labes, inter initia apparentes ſtatim pro ipſa lue, quam potius pro luis principio venditabit; ſiquidem, ſi recte tractata tempeſtiue curantur, luem nunquam ingenerant.

§. V.

Luis vener. differentia a ſcorbuto.

Equidem his ſignis facile luem veneream dignoſci poſſe confido; nihilominus tamen de morbis, quibuscum aliquam habere conuenientiam videtur, pauca addere iuuabit. Inter hos præcipuum obtinet locum ſcorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos & fixos, noctu auctiores, neruorum contractiones, puſtulas, tumores duros, variasque tam oris, quam ipſius penis, vt EVGALENVS *lib. de ſcorbuto* teſtis eſt, exulcerationes comites habet; vt nihil ideo mirandum ſit, cur CHARLETON *lib.*

lib. I. de scorbuto cap. IV. tantam inter scorbuticum & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, vt communia quædam vtrique morbo sint symptomata, à medico etiam peritissimo, in locis maxime septentrionalibus & maritimis, Dania, Suecia, Batavia, difficulter distinguenda. Quodsi igitur duo hi morbi in vno loco simul grassantur, attenta opus est diligentia, vt ad rectum iudicium reuocentur omnia: sunt enim certi omnino caracteres, quibus arte periti pustulas, serpigines & vlcera venerea, cancri naturam æmulantia, ab impuritatibus scorbuticis possunt discernere, qui tamen facilius discuntur, quam docentur. Interim Eygalenvs hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo infumato similis; in scorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ scorbuticæ raro efflorescant, nisi prius gingiuis exulceratis tibiisque liuore nigrescentibus, quæ similiter in lue nostra aliter se habent. Præterea, vlcera scorbutica tota plerumque liuent, cum venerea contra in ambitu rubra sint, colorem ex albo cinereum in ima cauitate referentes. Quod vero speciatim ad exulcerationes oris scorbuticas attinet, hæ primum gingiuas, tum fauces & tonsillas, lento tamen progressu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejusque partes, & demum gingiuas occupare solent.

§. VI.

Pariter quoque prouidendum est, ne herpetem, impetiginem aliaque cutis vlcuscula statim ad luis occultæ virus referamus, sed probe prius, an cetera consentiant signa, disquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod semel facta eruptione corporis inquietudo & lassitudo desinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, si auctiorem a lecti calore pruritum excipias, adeo inualescant. Eadem cautio adhibenda est circa tophos, nodos & ganglia, quæ certe non a solo veneno venereo, sed quam maxime etiam a quacun- — *& aliis morbis.*

cun-

cunque violenta neruosarum partium tensione ac vellicatione, vti post veros arthriticos dolores interdum videmus, proueniunt: nisi itaque alia signa adsint, quae pondus & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue suspicandum est. Neque tandem sine adhibito discrimine omnes glandularum tumores pro venereis aestimari debent, quia illi multoties sine vlla clam latentis venerei fermenti suspicione in variis corporis partibus visuntur; sicut ex solis strumis animaduertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in iudicando hallucinetur, in quibuscunque morbis, lui nostri analogis respicere debet ad vitam aegrotantis anteactam, quae si luxuriosa fuit, & in lasciui feminarum blandientium turba transacta, saepe non contemnendum virulentiae latentis praebet testimonium, maxime vbi reliqua consentiant. Neque minus aegri, praesente iam suspicione, curiose sunt explorandi, annon suscepti contagii modum norint, & vt suas tantum suspiciones medico detegant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore perterriti originem morbi & progressum dissimulent, nolintque, si aetatem iam maturiorem adsecuti sint, iuuentutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno se quondam gonorrhoeam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; vnde facile iudicium poterit formari.

§. VII.

Causa est contagium Nunc ad causam luis venereae considerandam progrediamur. Haec autem quum in Europaea orbis parte, vti §vo I. innuimus, soli contagio & miasmati morbifico, ab aegris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum & subtilissimae indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exserat. *tres modi infectionis.* Iam in eo quidem auctores conueniunt, vt his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus sanum admitti statuant, cum vel per frictionis motum siue contactum sugendo,

do, osculando & lactando, poris partium insinuatur, vel exhalando, instar halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica huius contagii natura eiusque agendi modo determinandis adhuc toto, vt aiunt, cœlo differunt. Alii ab acrimonia acri rodente & coagulante; alii a sale alcalino corrosiuo; alii a specifica quadam acrimonia exitiales deriuare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem solicitum hoc scrutamen superuacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque paruæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, mirosque effectus, in sensus incurrentes producendi, captum nostrum & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & huius generis aliis; vbi veram veneni peccantis causam & indolem exacte demonstrare nunquam hactenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, vt tantum perniciosis veneni effectibus resistendo impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exserant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri consultius sit, quam aliquid adserere, quod satis probari nequeat.

Veneni natura difficulter cognoscitur.

§. VIII.

Placuit mihi hac de re quam maxime Fernelii prudens limatiusque iudicium: *hoc in morbo, (venereo)* inquit, *aliisque venenatis plurimos videas captiosa, eaque admodum inani, ratione falli, quod, dum vident symptomata, hæc omnia cum humoris cuiuspiam (acidi, acris) vitio insultare, nihil præter humorem acidum inesse putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perscrutantur, num aliud quidpiam in humore subsit, in quo præcipua affectionis causa subsistat: quale procul dubio si sensu non cernimus, potest*

Fernelii assensus & vlterior probatio.

potest certa ratione ac intelligentia comprehendi, alioquin in maxima rerum ignoratione versamur. Accedit, si abstrusas istas & specificas agendi vires contagii multiplicatiui ad manifestas qualitates, v. g. ad acrimoniam acidam, salsam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remediorum applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cuiuscunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam ii multum mihi hallucinari videntur, qui argentum viuum, quod specificum huius morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris iudicium.

Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de eiusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute actiuissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adsero, veneni contagiosi indolem in tenuissimo fluido sulphureo, siue phlogisto æthereo & fermentatiuo principio consistere, quod vlterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem coniecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter physicos æque ac medicos res est, fluidum sulphureo æthereum, seu oleosum, si vllum aliud, stupenda ratione posse diuidi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, vt Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, vt innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respicimus venereum, hoc ita est comparatum, vt per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori intendat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguini-

guinique & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphureæ & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini inuolutum difficilius extricatur, nec tam promte cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam coniecturam ipsa contagii propagatio. Siue enim per cutis poros contagiosa labes cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; siue per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pinguiusculis, vel seminali lymphæ, quæ similiter partibus constat oleosis insinuatur, donec tandem mediantibus his succis, ceu pingui vehiculo, ad lympham & sanguinem aduehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Hæc nostra sententia firmius adhuc stabilitur, si ad alios a suscepto miasmate productos morbos, vt fere sunt pestis, variolæ, morbilli, petechiæ &c. animum mentemque aduertamus, quorum materia similiter putridæ sulphureæ est indolis, diuque viscositate pinguedinosæ inuoluta, tanquam in latibulo, potest hærere; donec aliquando a compedibus suis liberata in motum fermentationis multiplicatiuum ab aliis causis deducatur, succisque vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum est, si tetros veneni venerei effectus, qui per putredinosam humorum corruptionem se manifestant, consideratc attendimus: nonne ipsos a sulphureæ indolis principio, pinguedini insidente, deriuare velimus. Siquidem abunde satis experientiæ fide constat, pinguia corpora facilius longe, quam alia in actum putredinosum coniici. Ita ego quosdam in imo ventre sauciatos noui, quorum omentum multa pinguedine obsitum, & ex vulnere protensum breui tempore in teterrimam abiit putrilaginem, vt fœtoris spurcitiem vix ferre potuerint adstantes. Nobiscum fere eandem fouit sententiam celeberrimus BOERHAAVIVS, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam satis lugendus, qui in *diatriba de lue vene-*

Quod variis argumentis confirmatur.

venerea habet sequentia, illustrationis ergo adducenda: *virus venereum*, inquit, *est in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum veteres, hodierni & cellulosam membranam vocant, ita vt contagiosa labes per poros epidermidis ingressa trans cutis vascula vsque ad cellulas membranae adiposae peruenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, calore, motu, mora, assiduo magis magisque incendatur, cutim & cuticulam superpositas rodat, corrumpat, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminet, vnde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupto reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est.*

§. XI.

& Boerhaavii sententia stabilitur. Hactenus a BOERHAAVIO allata egregie satis comprobant, membranam adiposam non modo praecipuum seminii venerei receptaculum constituere, verum etiam, infecto iam sanguine morboque vigente, eandem praecipue affici, sicut ex variis rosionibus externis visceribusque depascentibus videre licet. Longe vero clarius rei elucescet veritas, si audire velimus, quae interpositis nonnullis idem grauissimus auctor differit: *adiposa*, inquit, *membrana quasi suppurante, musculi nudati viuidissimi pulcherrimique apparent, vlcera solam tantum pinguem tunicam depascuntur, nec cuti nocent, nisi quatenus consumtis vasis cuti suppositis, haec ipsa quoque perit.* Nam mollis est haecce membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur succo adiposo, qui tardissime circulatur, & diutius ibi subsistit: vnde fit, vt, si qualicunque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celerem latiusque serpentem, illaesis subiectis musculis & cute superposita intacta, fortasse quod hae partes firmioris sint texturae, ideoque imminenti corruptelae valentius possint resistere.

§. XII.

Prognosis Accedimus nunc ad euentum nostri morbi praenuntiandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognosi inepta suam amit-

amittere existimationem possit, in hac certe ferenda magno opus est iudicio, magnaque deliberatione, ne semitam empyricorum premamus, qui, vbi leue luis principium est, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorsus curationibus, imo rectius carnificinis subiiciunt, vel, vbi magna infectio plenaque periculi res est, arcanis suis curationem promittunt facillimam. Debet autem diuersa luis grauitas, & ab hac pendens euentus plus minus periculosus ex sequentibus quam maxime æstimari. Primo omnium subiectum inspiciatur patiens, quod si iuuenile vel virile est, ac temperamento pollet sanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitosi minusque bene valentes, vt infantes, pueri, senes. Exceptionem tamen patitur regula in feminis, quæ licet viris longe imbecilliores sint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menstruum tributum soluunt. Melius quoque succedit curatio vernali & æstiuo, quam autumnali & hiemali tempore, melius in locis calidioribus & meridionalibus, quam in humidis septentrionalibus, sub australi tempestate constitutis: vnde multi ex Germania in Galliam concedentes facilius a malo liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime fauet. Deinde per se cuique patet, luem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius inhærendo iam altiores egit radices. Neque tamen vnquam desperandum, aut lue inueterata laborantes plane deserendi sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, iuxta ægri constitutionem, transeundum est: qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, vti egregium prostat exemplum apud FERNELIVM cap. XV. in Dominis de Mesieres. *secundum subiecta*

§. XIII.

Ne tamen artifex in cognoscendo morbi exitu decipiatur, respiciendi sunt diuersi morbi gradus, siue symptomatum compli- *secundum gradus morbi.*

plicatorum vehementia, vti iam pridem tulit vsus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, ceu in limine constituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, testium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque vitium in fluidis tantum habent, facile ad sanitatem reducantur. In secundo gradu, sub quo penis & faucium vlcera, pustulæ & furunculi per totum corpus diffusi, quos variolas magnas dicunt, aliaque vlcera externa comprehenduntur, & vbi iam solidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, sed longe difficilior est, nisi aliæ eam circumstantiæ, vt vitæ genus, vires ægrotantis & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, isque tertius gradus, qui cariem ossium, profundiorem palati, ossiumque nasi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta salutis spes merito euanescit. Quo enim nobiliores sunt partes, quæ corrumpuntur, & quo magis muniis ad vitam necessariis destinatæ, eo grauius est a lue periculum; quod similiter dicendum est de partibus quibusuis aliis, quæ remediis parum obuiæ ferro, si opus est, exscindi nequeunt. Pari ratione, si corpus laborantis impurum sit, & scorbuticis infectum humoribus, aut viscera quædam præcipua, vt pulmones, lien, hepar, vterus corrupta, conclamata sunt prope omnia, quia tum temporis heroicum saliuationis remedium tuto adhiberi vix potest: vnde fit, vt morbus per se non semper lethalis vitam multiplici ratione afferat. Nonnulli enim, qui simul scorbuto & viscerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus vlcerosa insidet labes, phthisi & hectica consumuntur; quidam alii, quorum ossa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam sphacelo, cancro palati & uteri extinguuntur, putridumque & lacerum cadauer tandem abiicitur, pabulum sane ingratum, & vix vermibus iucundum.

THESES

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

QVoniam in hoc diro admodumque difficili morbo vniuersa sanguinis & lymphæ massa a malignæ indolis miasmate seu fermento plane alienam & naturæ prorsus aduersam, putridam, vappescentem ac viscidam induit crasin, a qua, ceu a fonte omnium in hoc affectu euenientium symptomatum ratio vnice petenda est, certe ad causam hanc principaliorem remouendam vix melior excogitari potest indicatio, quam vt tota corruptorum humorum massa ex vniuerso corpore & minimis eius asculis atque & recessibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum est, vt grauissima illa symptomata, qualia sunt glandularum se & excretoriarum obstructiones, ossium omniumque partium solidarum inflammationes & exulcerationes, tanquam effectus causæ sponte conquiescant & remoueantur. Duo vero vsque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatorum colluuies ex intimis partium solidarum latibulis eiici & expurgari possit, videlicet per largiorem paulloque diutius durantem sudorem, & per copiosum, debito tempore institutum saliuæ profluuium: quare de vtroque modo pauca commemorabimus. *Indicationes curatoriæ.*

§. II.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per sudorifera absoluitur, attinet, monendum hoc loco est, quod non omnis generis remedia sudorem pellentia huic scopo apta sint & idonea, sed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viscidos diluunt, resoluunt ac digerunt, sed maxime etiam, motum vasorum cordis & glandularum systalticum augendo & intendendo efficiunt, vt humores ibi residentes valde tenaces & corrupti in motum & progressum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob specificam virtutem, primum celebratissima sunt lignum & cortez guaiaci, radices *Curatio per sudorem, cum guaiaci decocto.*

chinæ & ſarſaparillæ , lignum & cortex ſaſſafras &c. ſi paratum ex iis decoctum ſudoris eliciendi fine vſurpetur. Hæc inter vero quam maxime eminet guaiacum cum cortice ſuo, quo ipſi etiam Americani luis curationem inſtituunt optimeque abſoluunt , eo quod illud ſubtili quodam , acri & reſinoſo gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem ſolidorum præſtandam. Sic enim ex hoc ligno per ſpiritum vini rectificatiſſimum tartariſatum paratur eſſentia valde reſinoſa , quæ cum dimidia ſpiritus tartari parte mixta , calidoque cum vehiculo exhibita ſudorem efficaciter mouet. Longe autem frequentioris tutiorisque vſus eſt decoctio ligni & corticis ex aqua ita inſtituta, vt eius vncia in tribus aquæ libris medicis per horæ ſpatium decoquatur : qua ratione tantum ſubtilis reſinoſa & balſamica extrahitur portio, craſſiori reſinæ ſubſtantia relicta. Siquidem idem decoctum ad ſiccitatem leni euaporationi commiſſum puluerem relinquit bruni coloris, odoris & ſaporis opobalſamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, vt vel dimidii grani portio naribus ſuſcepta, vehementem mouendo ſternutationem , mucoſitatem ex narium ſinibus, ſi quid aliud , potenter ſine incommodo excutiat.

§. III.

Modus adhibendi gaiacum. Ex qua operatione ſatis licet colligere , decoctum guaiacinum debita quantitate debitoque tempore interne ſumtum principio ſuo acri ſubtili balſamico inertes ad motus fibras & tunicas vaſorum ac glandularum nerueas ſtimulando, humorum & lymphæ progreſſum, aucta & intenſiori reddita virtute ſyſtaltica, egregie promouere. Commode autem tale decoctum pro circumſtantiarum ratione ad menſem vnum , duos vel tres mane in lecto, lenem poſtea ſudorem exſpectando, calide bibitur, tam felici ſæpe euentu, vt ego hoc ſolo plures , phlegmatico temperamento habituque corporis ſpongioſo præditos a peritiſſimis in arte viris ſanatos ſciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius diſſoluendam , idem decoctum cum balneo laconico , quod cum ſpiritu

ritu vini accenſo paratur, vſurpare ſuadent; neque ideo taxandi videntur, ſi modo debitam cautionem iuſtamque circumſpectionem adhibeant.

§. IV.

Quodſi vero ſunt teneriora, macilentiora ſenſibiliorisque naturæ ſubiecta, decoctum hoc guaiaci, ob maiorem, quem in humoribus excitat motum & ebullitionem, non congruum ſemper eſt remedium ad luem exſtirpandam, ſed tum præferenda ſunt decocta, quæ ligna & radices temperatiores ingrediuntur, cuius generis ſunt radices ſarſaparillæ, chinæ, lignum ſaſſafras, & ex noſtris regionibus lignum iuniperi, radix cichorei, ſaponariæ, bardanæ, glyzyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinalem, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, poſſunt imbui; ſiquidem hoc ſal quaſi clauis eſt, qua firmior, reſinoſa & viſcoſa lignorum compages recluditur. Longe vero præſtantior horum decoctorum in debellando malo eſt effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, vt quorundam mos fert, argentum viuum adiicitur. Atque tum eædem ſpecies & decocto ſaturatiori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inſeruiunt, ita tamen, vt ſi hic finis intenditur, in tripla maiori aquæ quantitate decoctio inſtituatur, additis pro re nata paſſulis minoribus, &, ſuauioris conciliandi ſaporis gratia, cinamomi pauxillo adiecto.

2) cum temperatioribus decoctis

§. V.

Ad meliorem mentis noſtræ euolutionem præſcribere placet vnam alteramue decoctorum formulam: Recipiantur raſuræ ligni guaiaci vnciæ quatuor, corticis eiusdem vncia vna, radicum ſarſaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glyzyrrhizæ ana vnciæ duæ, ſalis tartari vncia dimidia. C. C. D. S. ſpecies, quarum vncia vna & ſemis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ menſuris coquenda, & facta colatura tertia menſuræ pars, ad

Formulæ decoctorum

ſudorem

ſudorem pellendum haurienda. Relictis a coctione ſpeciebus, additisque paſſularum minorum duabus vel tribus vnciis aquæ tenuis affunde menſuras tres, fiat per horam decoctio in vaſe clauſo: colat. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero decoctum paulo temperatioris deſideraret virtutis, ſumat modo rad. ſarſaparill. libram dimidiam, chinæ, ſcorzoneræ ſingulorum vncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana vncias binas, cort. ligni ſaſſafr. vnciam vnam, ſalis tartari drachma tres, eademque ſpecierum & aquæ quantitate, ſicut in priori, inſtituat decoctionem.

§. VI.

3) cum aliis ſudoriferis. Reſidet profecto in conuenienti horum decoctorum vſu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præſidium. Vbi vero iam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & iam fluidis æque ac ſolidis partibus infectis miſera peſſimorum ſymptomatum ſyndrome adornatur, eadem non adeo ſemper medentum exſpectationi & ægrotantium votis reſpondere experimur, ſed poſtulat morbi grauitas, præſertim in locis ſeptentrionalibus & maiori frigori obnoxiis, vt virtus illorum diſcutiens & reſoluens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem noſtra methodo auſpicatiſſime perficitur, ſi cum eiusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mercurialis vel antimonialis eſt proſapiæ, debita doſi offeratur. Atque hoc nomine & virtute commendatiſſima ſunt æthiops mineralis, vel ſulphur antimonii auratum, ex lixiuio ſcoriarum reguli antimonii cum ſolutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorue grana ſumtum, ad impuritates omnis generis e ſanguine eluendas, remedium eſt potentiſſimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel ſal antimonii ſulphureum ex ſcoriis reguli ſimplicis arte paratum vel etiam pulueres, ex duabus partibus ceruſſæ antimonii & vna parte cinnabaris eiusdem confecti: quæ ſingula cum decoctis ſuperioribus debito regimine ſudorifero exhibita humores viſcidos, tubulorum minimis impactos for-

fortiter colliquant, dissoluunt, & tam per subcutaneum, quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Verum enim vero, vt cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, vt corpus ad eam sine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo fine primo omnium necesse est, vt, vrgente plethora, conueniens sanguinis quantitas per venæsectionem detrahatur; deinde, vt prima regio, totumque corpus a vitiosorum humorum saburra per aluum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, eaque magis appropriata inseruiunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, vti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum &c. quæ cum extracto rhabarbari, hellebori nigri & mercurio dulci roborata, mediante essentia ligni guaiaci, vel balsami Peruuiani in formam pilularem possunt redigi, sumendo pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen seruandum: cuius ratio in eo præcipue continetur, vt victu exquisito tenui vtentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatis, & tenuiora carnis vitulinæ, vel gallinarum iuscula cum lactuca, endiuia, asparago, Selleri &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiniis & farinaceis multum inhæreant. *Regula in adhibendis decoctis obseruanda.*

§. VIII.

Altera luis venereæ curatio, quæ mediante saliuatione perficitur, locum tum inuenit, quum malum altius infixum nec stricta diæta, nec cura iam laudata sudorifera euelli potest, quia tunc vtique alia, maioris efficaciæ remedia & quæ morbis giganteis debentur, heroica in vsum arcescenda sunt. Huc spectant medica- *Cura saliuatoria perficitur mercurio, & quidem*

dicamenta ex argento viuo parata, quæ reuera ſpecificum rebellis huius luis antidotum ſuppeditant, eo quod præter mercurium in vniuerſa rerum natura nec certius neque efficacius detur remedium, quod ſubtilitate ſua tenerrima, penitius in intimos corporis receſſus penetrando, tenacem, viſcidum & in tubulis quaſi coagulatum humorem tam potenter reſoluat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

vel ſuffimigiis & inunctione mercurii.

Proſtant autem varii, mercurium ad ſaliuationem adhibendi modi, quos breuiter ſtrictimque indicabimus. Veteres per ſuffimenta, mercurium in vapores reſoluendo, curationem morbi peragere contenderunt, ſed minus commode, quia craſſi denſique hi vapores neruoſo generi ſunt inimici. Tutior, isque frequentior eſt vſus per vnguenta, quibus argentum viuum probe ſubactum corpori applicare ſolent. Atque hæc methodus in Gallia maxime hactenus obtinuit, & a chirurgis ibidem degentibus hac potiſſimum ratione inſtituitur: vnguentum roſatum & pomatum, æquali ad vnciam portione ſumtum cum vncia mercurii viui, in ſufficiente quantitate terebinthinæ exſtincti intime miſcetur, additis pro lubitu olei lauendulæ guttis decem, & dimidia balſami Peruuiani drachma: quo vnguento iuncturæ pedumque malleoli, & genua quoque, ſi opus eſt, matutino tempore & ventriculo a cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorue dies probe inunguntur, donec ſaliuæ ſequatur profluuium; non omiſſo interea decocti lignorum temperatioris vſu.

§. X.

vel vſu mercurii interno.

Sunt dein ex medicis & chirurgis peritioribus nonnulli, qui ſaliuationis cura per inunctionem ſepoſita in rebelliori malo tutiorem exiſtimant modum, per mercurialia interne ſumta ſaliuæ fluxum promouendi, atque hac methodo vtuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum anti-

antimonii diaphoretici & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conserua rosarum in iusculo auenaceo, vel infuso theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adscendendo, donec ad drachmam dimidiam peruentum sit, & saliuæ fluxus oriatur, qui in nonnullis, præsertim sensibilioribus, septimo, in aliis nono vel vndecimo die incipit. Quodsi vero in corporibus natura segnioribus, torpidioribus & phlegmaticis non ex voto succedit operatio, tum per aliquot dierum spatium subiungitur externa mercurii inunctio; vnde saliua tam largo prodit flumine, vt sæpe ad duas vel tres mensuras eius accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab vlteriori tam interno quam externo mercurialium vsu, nihilque, saliuæ fluxu rite procedente, innouandum, sed potius curandum est, vt abacto omni frigore æger in temperate calido seruetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem fauere deprehendimus. Deinde fructus vitentur horæi, ne diarrhœa excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cereuisiæ, multo minus spirituosa, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzoneræ, & glycyrrhizæ cum passulis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara & limpida ex ore saliua profluat, nec amplius molestissimus oris fœtor obseruetur.

§. XI.

At vero, quum multum omnino referat, vt corpus ad generosam saliuationis curam rite præparetur, primo omnium hoc fine sanguinis missio in plethoricis instituenda & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui vsui præter decocta temperatiora diluentia & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inseruiunt laxantia supra præscripta, vt iisdem superfluæ serosæ sordes ex habitu corporis exterminentur. *Præparatio ad saliuationem.*

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa differentiam subjectorum.

IN omni venereæ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda est ratio, ita vt debiles, pueros & mulieres, præsertim grauidas, a robustis & valentioribus discernendo videamus, quæ vtriusque pro diuersa corporis constitutione conueniat sanatio. Nec minori opus est cautione, vt malum recens & inueteratum multisque grauioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diuersus morbi gradus, diuersam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque vtilissima hæc monita nisi exacte obseruentur, periculum est, ne vel ægrotos sine ope miseros a nobis dimittamus, vel in maiorem præcipitemus perniciem.

§. II.

-- circa saliuationem in corporibus scorbuticis.

Speciatim vero heroica saliuationis cura, nisi recte administretur, funestum sortitur euentum: quare multæ sunt cautiones tam ante eius usum, quam sub ipsa cura obseruandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacochymicum & scorbuticum, observatio paullo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quodsi enim impura eiusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque saliuam mouere, longe deteriora fiunt symptomata, quia mercurius salibus adsociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere iuvabit: euacuatis prius cum laxante mannato & rhabarbarino primis viis, serum lactis dulce cum succis herbarum antiscorbuticarum, cochleariæ, fumariæ, beccabungæ nasturtii aquatici imprægnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri mensis decursum bibatur; & postea demum ad decocta lignorum sudorifera vel etiam, si necessitas urget, ad mercurialia deueniatur. Similis cautela adhibenda est in iis, qui ex viris ad affectiones spasmodico-hypochondria-

driacas, ex feminis ad passiones hystericas, siue ex vtroque sexu ad effrenes sanguinis congestiones, eiusdemque par nares, hæmorrhoides & pulmones euacuationes sunt dispositi, quibus omnibus sola salliuatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet suscipi, qui viscera qualicunque labe affecta habent, quia metus est, ne auctis inde obstructionibus ad lethum ducantur ægri.

§. III.

Deinde, corpora sicca & macilentiora non adeo bene ferre solent mercurialia, quapropter insigne stratagema est, ut humores prius fluxiles reddamus, fibrasque rigidiores & ad spasticas stricturas procliues relaxemus: quod optimo consilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante saliuationem hebdomades una cum decoctis lenioribus adhibenda. Atque his præmissis optime blandeque sæpe agere vidimus mercurialia. - - *in subiectis macilentioribus.*

§. IV.

Dira quandoque sunt, quæ curationi mercuriali adsociantur symptomata, vt dentium nigrescentium a nimia gingiuarum relaxatione inducta vacillatio, linguæ fauciumque intumescentia cum masticatione & deglutitione difficili, appetitus prostratio somnus ob saliuæ fluxum, noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuosa saliualis laticis profusione validoque seri ab extremis & infernis partibus ad fauces impulsu, partim vero ab imminuto alui & vrinæ fluxu proueniunt. Quapropter, si nimium urget & vires plane destruit saliuæ profluuium, humorum motum ad inferiora deriuare iuuat per pediluuia dextre adhibita, per clysteres, per laxantia mannata & rhabarbarina, vel, si hæc non sufficiunt, per pilulas nostras balsamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acuatas, vel etiam per puluerem rhabarbari, cum diagrydio sulphurato vigoratum, & cum syrupo cichor. cum rhabarb. in electuarium redactum, quod simul roborandis gin- *Circa symptomata sub saliuatione.*

giuis egregie inseruit. Neque tum laude sua carent infusa theiformia, ex veronica, scabiosa, floribus sambuci & saluiæ parata crebriusque oblata, quia iisdem humorum motus ad extimam corporis superficiem dirigitur, & saluberrimum transpirationis negotium perbelle promouetur.

§. V.

Circa oris vitia & dentium lapsum.

Præter hæc interna deriuantia quod speciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis sub ptyalismo euenientibus, applicanda opportunissime adhibentur gargarismata, ex speciebus purificantibus leniterque constringentibus composita, quarum præcipuæ sunt baccæ & folia myrthi, flores balaustiorum, rosarum rubrarum, herba menthæ, melissæ, cortex cascarillæ, mastix &c. quæ in aqua flor. sambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta siphonis ope possunt iniici, iisdemque os sæpius collui. Ad nimiam vero gingiuarum laxitatem dentiumque lapsum præcauendum essentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynsichti, vel balsamum nostrum vitæ cum syrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carnique gingiuarum crebrius admotum, egregiam præstant opem.

§. VI.

Circa dolores intestinorum & vigilias.

Incidit sæpius, vt mercurialia pro saliuatione cienda propinata dolores excitent intestinorum admodum feroces: quare tum protinus danda sunt theriacalia, vt theriacæ cœlestis aliquot grana cum emulsione amygdalarum dulcium & vncia dimidia syrupi diacodii. Atque eiusmodi emulsiones cum aquis antispasmodicis paratæ, & cum syrupo papav. albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & assidua vigilia auxilium vrget, quia tali in casu fortiora dare hypnotica nunquam securum est, sed leniora tantum hæc sufficiunt.

§. VII.

Cautelæ post saliuationem.

Ipsa saliuationis cura nonnunquam ad triginta & sex dies, imo

imo longius protrahenda est; quibus exactis nihilominus sæpe ægri certam mercurii dulcis dosin omni septimana debent sumere, & se diutius adhuc ab acribus, pinguibusque cibis abstinere. Et quum plerique peracta saliuatione sint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia instar infantum sunt considerandi. Etenim, quoniam vetus sanguis fere omnis per saliuæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; sanguis & succi benigni nunc denuo sunt substituendi, quod per alimenta pauca, eupepta & euchyma perficitur, simulque tali ratione recidiua præcauetur. Sunt quoque, finita saliuatione, mutanda vestimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus exstinctus quasi in cineribus latitat, qui nouos postea tumultus suscitare valet. Quam in rem legendus est Hildanvs *centur. V. obseruat.* 115. vbi præstantissimus hic auctor etiam alias salutares suppeditat cautelas, circa saliuationis operationem obseruatu necessarias, inprimis, quod ante eam tophi ossium sint emolliendi, caries tollenda, vlceraque, quantum fieri potest, mundificanda.

§. VIII.

Virus venereum quam facile sese adsociat ossiculis narium spongiosis, & palati quoque ossibus firmiter inhærescens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine dissoluit. Quo in casu mercurialis saliuatio parum sola proficit, sed potius intra nares cum siphone fieri debent iniectiones liquorum putredini resistentium, ex aqua d'arquebusade, essentia succini, myrrhæ, balsami Peruuiani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compositorum; quibus mirabile certe leuamen exesis hisce partibus afferri solet. Quando enim non cito satis teterrima ista putredo sistitur, ossa palati exulcerantur & carie ita exeduntur, vt foramina fiant, quibus adsumta, præsertim potulenta per nares regeruntur. *Circa narium & palati vlcera.*

§. IX.

Circa exostoses & caries ossium.

Exostoses & caries ossium non semper per mercurium certo curantur, sed melius sæpe per guaiaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot mensuras in die haustum. Externa vero ope vt simul subueniamus, caries ossis & nigredo primum est abradenda, dein puluis euphorbii inspergendus, vel loco huius aliquot olei guaiaci, caryophyllorum, vel cinamomi non adulterati guttulæ cum gossypio applicandæ. In occulta autem carie iuuat carnem, quæ cariosum locum contegit, putrescentem vel scalpello, vel cathæreticis separare, vt os oculis remediisque adhibendis pateat.

§. X.

Circa tophos.

Non raro accidit, vt ipsa ossium compages, præsertim tibiarum, a suscepto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura abeat tubercula, quæ, quia inde sensibilis periostii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis succurrere decet, ex quorum numero emplastrum Vigonis cum mercurio, vel emplastrum manus Dei, seu miraculosum, debita additione mercurii viui & balsami sulphuris terebinthinati, siue iuniperini vigoratum, ob eximiam opem summam merentur commendationem. Quo etiam spectat emplastrum emolliens Agricolæ in chirurgia eius parua descriptum.

§. XI.

Ratio morborum in ossibus.

Enimuero, mirum forte cuipiam esse posset, ipsa quoque ossa, ceu corpora sensus expertia & tam solida, vt ferro vix findi possint, hac in lue graues læsiones, tumores, inflammationes & apostemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia ossa nutriuntur, crescunt & augmenta sumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: vnde non mirandum est, cur etiam putredine & apostemate infici possint. Quandocunque enim acres ichores in ossium poris coaceruantur, acredine sua illa corrodunt, non secus ac teredo vermis lignum solet perforare. Hanc vice-

vlcerosam ossium affectionem AVICENNA, vnus ex praecipuis medicorum antistitibus, ventositatem spinae appellauit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in ossium cauernis accumulati pars grossior in tubera & tophos concresceret, altera subtilior sua acrimonia ossa & panniculos eius arroderet atque distenderet, quorum panniculorum ope ossa dolerent & quasi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu praesertim atrociores huius morbi dolores osteocopi ingrauescant, id ea ratione fieri arbitror, quia sole occiduo, ob motum fluidi aetherei lentiorem, humores magis fiunt viscidi ac tenaces; lecti vero calore acres corrodentes subtiliores partes magis in motum cientur, vt membranulas, tendines & neruos grauiter vellicent, & vaporoso flatu distendant.

§. XII.

Pustulae venereae in fronte & mento efflorescentes, saniemque & ichorem putridum acrem fundentes difficulter tolluntur & consolidantur, nisi veneno venereo probe retuso, omnique symptomatum ferocia refraenata. Neque etiam linimentis, vnguentis & emplastris semper cedunt, sed ab applicatione vnguenti digestiui, ex vitello oui, myrrha & terebinthina Veneta parati, & cum aequali portione balsami nostri vitae remixti singularem vidi effectum consolidantem. *cautelae circa pustulas.*

§. XIII.

Gonorrhoea virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis stillicidium mercurialibus non sistuntur. Vrgent tamen nonnunquam auxilium; quo fine praeter ea, quae suo loco in capite de gonorrhoea innuimus, iniectiones tam in vterum quam in vrethram immissae prosunt; quales ex aqua calcis viuae secunda, cum aqua rosarum vel sambuci facta, & cum aqua d'arquebusade mixta possunt confici, quibus in gonorrhoea nonnunquam sacchari saturni pauxillum potest addi. Neque tumores testium saliuatione proprie curantur, nisi simul idoneis succurramus externis remediis, quae in fotibus & vaporibus, ex herbis & floribus emollientibus in lacte *circa vitia pudendorum sub saliuatione.*

coctis partique affectæ admissis, necnon emplastro Vigonis cum mercurio potissimum consistere debent.

§. XIV.

Curatio luis cum mercurio sine saliuatione.

Restat autem peculiaris medendi methodus, quæ, si internam spectemus opem, non modo iam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura sudorifera nec mercurialis sufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis huius morbi symptomatibus, vt fere sunt putrida ossium squamosorum corruptio, polypus & ozæna, pessimam stillans saniem, mirifice prodesse solet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, vt curationem omnino singularem poscant, quæ nostra methodo & experientia per medicamenta quidem mercurialia, sed eadem valde correcta & virtute diaphoretica exaltata, sine largiori saliuæ ad aliquot hebdomades durante profluuio perficitur. Iam fere triginta elapsi sunt anni, quum ego dissertationem de morbis rebellibus chronicis sine saliuatione curandis conscripsi, ibidemque docui, qua ratione mercurius intima auri vel stanni admixtione diaphoreticus reddi possit. Siquidem hæc metalla singulari quadam & quasi propria pollent efficia, penetrantem volatilem, partibusque neruosis infensam mercurii indolem cicurandi & ita temperandi, vt ne ad intimam membranarum compagem penetrent, sed tantum vim vasorum systalticam augendo, circuitum sanguinis & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutisque spiracula vitiosi humores ducuntur & inde euacuantur.

§. XV.

Eius præparatio & vsus.

De ipso autem præparandi modo scire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii & stagni, ita conficiatur, vt desuper abstracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, desuper abstracta aqua regis, itidemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri

auri inprimis combinatione præparato curatio non frustranea ita institui debet: primo pilulis mercurialibus supra descriptis aliquoties aluus est soluenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluuiatili furfuribusque triticeis paratum & aliquot dies adhibitum, mane & vesperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conserua rosarum, vel in forma pilularum ad scrupulum vnum per aliquot dierum spatium offeratur, postero die mane superbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen est hæc medendi methodus, si peracta ciborum digestione circa horam pomeridianam quintam vel sextam æger quotidie per mensem in balneum descendat & cubitum iturus medicamentum dicto modo sumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, vt aliis dein curationibus internis non semper opus sit, ad pestiferum illud virus ex corpore eliminandum; si modo ægri simul rectum coniungant victum, debitamque potuum temperatiorum copiam, quam sat magnam esse decet, adsumant.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Lues venerea ex gonorrhœa male tractata.

Vir quadraginta annorum, siccæ temperaturæ corporisque macilentioris, iam dum a multis annis, ob victum durum & salsum, non modo scorbuticam humorum diathesin sibi contraxit, verum etiam elapso nunc biennio post concubitum cum impura femina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adstringentibus & terebinthinaceis tractata feliciter quidem substitit, sed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum aluo strictiore & arida reliquit. Consulebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, sed breui post, nihil his proficientibus, mercurialia in excessiua dosi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat;

bat: unde tam copiosæ alui deiectiones excitabantur, vt ingens virium iactura vitæ periculum minaretur. Refectis paullatim viribus aluique fluxu cessante, capitis dolores nihilominus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem saliuatoria instituebatur; qua nondum penitus finita quum æger diætæ strictioris impatiens parum sentiret leuaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum sudorifera diligenter commendabant; a quorum usu mox in vniuerso corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem & pruritum molestæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus disparentibus, tantum leuis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis & artuum lancinatorii, somnum plane turbantes plusquam antea vnquam ægrum afficiebant; aluus plerumque adstricta nonnisi dura & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentiis turgido tormina sæuiebant spastica cum urinæ difficultate & ardore iuncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Pessime sibi consulunt, qui lasciuo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus eneruant, verum etiam cum scortis impuris cœuntes idem in se malum deriuant. Exemplo sit præsens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laborauit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius iusto adhibuit. Nam quum corpus siccum & macilentum per balnea prius & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundauit. Quodsi enim hæc medicamenta

menta vel minus rite præparata, vel in immoderatiori dosi exhibita fuerint, nec salutares diætæ regulæ obseruatæ; mirifice plerumque tonus & robur solidarum, inprimis neruosarum partium, quas inter ventriculus & intestina primas tenent, labefactatur, vt postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus a regula deflectentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: vnde discere licet, quod peruersa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obueniunt eiusmodi ægri malis curationibus corrupti, caueat sibi medicus prudens, ne eosdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, vt serio iniuncta strictiori diæta noxios humores per sudorem elicere studeamus, subiectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cerui, & spiritum cornu cerui succinatum cum spiritu tartari, camphora & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inseruire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cauendum tamen summopere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere iuuabit. Inter hæc danda est opera, vt aluus, quæ plerumque clausa est, aperta seruetur: quem finem tum per clysteres emollientes & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannam & sennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, vt sunt prunellæ, poma Borstdorffiensia cocta & passulæ tam minores quam maiores exacinatæ, obtinere licet.

OBSERVATIO II.

Puerum, duodecim annorum, iam ante biennium grauis *Venerea nasi & faucium corruptio.*

uis & lancinatorius artuum dolor afflixerat noctu tam vehemens, vt ſomnum capere vix potuerit. Non multo poſt ſeroſa, ſalſa & acris, cum dolore & ardore iuncta defluxio interiorem narium ſubſtantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris moxlenti & viſcidi, mox virideſcentis & ſanguine tincti ſequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum aduocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præſcribebat, ſed & pulueres ſiccantes ex bolis confectos, cum aqua ſolani & roſarum mixtos ſiphonis ope naribus indebat. At vero, fœtidiſſima illa narium corruptio ita inualeſcebat, vt materia altius ſerpens non tantum narium concamerationes, ſed faucium quoque oſſa ichore putrido & plus minus ſanguinolento, depaſceret: ſiquidem innumeris fragmentis oſſeisque ſquamulis quotidie exemtis oſſa turbinata & cartilagines fere omnes intra anni ſpatium conſumebantur. Adiungebatur medicus, qui probata medendi methodo, a chirurgo hactenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam ſanguinem depurantia propinabat, ſed ſine vllo meliori effectu; vt potius ſub horum vſu os palati carie exeſum ſat lato foramine hiaret, & dentes aliquot carioſi ex ſuperiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte ſimul omni odoris & tactus ſenſu, ut nihil prope a ſtilo, profundius naribus immiſſo perciperetur. Inter hæc puer grauiter conquerebatur de doloribus oſteocopis, qui ſomnum fere omnem, ciborum adpetentiam, viriumque robur abigebant; & iam eo res deuenerat, vt & medicus & chirurgus malum deſperatum nullaque ope ſanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; vnde ego ineptiſſima hac curatione, quæ refrigerantibus abſoluebatur, reprobata, ad putredinem vlteriorem auertendam remedium ſumme efficax præſcribebam, ex olei caryophyllorum non adulterati, balſamique Peruuiani æquali portione compoſitum, quod ſæpius de die cum linteo carpto narium

rium cauitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimoniæ, saniculæ, millefolii &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopetaria impraegnatum spiritu attrahendum, vel siphone infundendum praecipiebam, vt inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ iungebantur, symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam iudicabam. Præmissa leniori alui laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserua rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri iussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto exspectando. Inter cibos & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylificationi sanguinisque depurationi egregie inseruiebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vespertino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia diuina obtinuimus, ut non modo sensim paullatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum lancinationes cum reliquis symptomatibus feliciter exspirarent misereque antea adfectus æger exacto mensis spatio iterum suis fungi actionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

EPICRISIS.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam insons venerisque expers in grauissimum luis venereæ adfectum inciderit. Sed mirari desinent, qui secum perpendent, optimum hunc puerum cum pateris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laborauerat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim nouum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati;

vti hic loci notabile proſtat exemplum, quum tota quædam familia a ſola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vero omnium, teneriora infantum corpora ad ſuſcipiendam hanc labem ſunt diſpoſita, ſine dubio, quod rarior & laxior ipſorum textura expeditius, quam denſior & compactior virulentiam admittat: quare, ſi vllos alios, certe infantes & pueros ab infectorum ſodalitio arcere debemus, ne contagii participes euadant. Si curationem ſpectamus, me iudice temeraria iſta & imprudens fuit, quam chirurgus & medicus ſuſceperunt, medicatio; ſiquidem nihil magis, quam topica refrigerantia ſæuitiam morbi potuiſſet augere; cum contra, ſi ſtatim ab initio efficax remedium fuiſſet oppoſitum, nunquam æger in tantam incidiſſet perniciem. Quandoquidem vt in omnibus grauioribus malis, ita maxime in ſæuiſſimo luis venereæ affectu multum intereſt, vt in tempore veniendo ſat potentem medelam afferamus.

OBSERVATIO III.

Lues venerea male initio pro ſcorbuto habita.

Iuuenis viginti & aliquot annorum, temperamento præditus ſanguineo phlegmatico habituque corporis ſpongioſo, variis genitalium affectibus, vt gonorrhœa maligna, penisque exulceratione ſat diu conflictatus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem mox rauca, & inſignes capitis, tibiarum & brachiorum dolores, nocturno tempore cæloque nebuloſo ingraueſcentes excipiebant. Poſt adſumtum cochleariæ ſpiritum, cum ſpiritu Cornu cerui combinatum non modo dolorum atrocia augebatur, ſed puſtulæ quoque per faciem reliquamque cutim ſparſæ adparebant, ſaniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, ſiccitas & pruritus ſentiebatur, ſuccedente corrupti fœtidique ichoris ſanguine tincti excretione: faucium interiora & glandulæ, quas ob ſimilitudinem amygdalas dicunt, fœtidis ardentibus obſidebantur vlcuſculis: in oſſibus prodibant tubercula, & iam plurima venereæ luis ſigna aderant. Duo in conſilium adhi-

adhibebantur medici, qui huius morbi primordia a scorbuto deriuantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium & faucium erosione de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad ptyalismum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturatiora, ex speciebus alexipharmacis conflata vna cum tinctura antimonii acri, ad sudorem eliciendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guaiaci & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti deraso cruribusque & brachiis famosum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora & balsamo de Peru vigoratum imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adiuuante Deo, æger sine ulla saliuatione & mercurialium vsu exoptatæ restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrho cancriformi obsitum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis viuæ & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis locis, vbi frequentior scorbuti progenies est, sæpe fucum offundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tententur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiore vitæ instituto superbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere verecundiæ habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea,

quæ superiori §o.IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, vt veram vtriusque morbi indolem exacte cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscorbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici a mercurialibus, in quibus genuinum luis antidotum residet, plerumque grauiter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod a cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores efflorurint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum conuertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diuersis subiectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis interpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

OBSERVATIO IV.

Lues venerea cum vermibus complicata.

Nobilis quidam marti & veneri strenue deditus, viginti & sex annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obsidebatur squamosis & pruriginosis. Commendabantur aquæ salsæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per aluum primo exterminabatur, & mox venereæ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque & pedibus expellebantur: unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserua rosarum, theriaca & turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter adsumto magna oriebatur diarrhœa & vomitio cum ingenti virium iactura. Lactis quidem & diascordii Fracastorei vsu deiectiones illæ feli-

feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo dictum, eo quidem effectu ut sat larga promoueretur saliuatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterrimum fœtorem spirante. Gargarisma alioquin efficacissimum vlteriorem vlcerum progressum vix poterat retardare, vt potius hæc latius serpendo interiora faucium depascerent, dentesque male hærentes ex alueolis suis deturbarent. Tandem ad decocta lignorum temperatiora, quæ etiam papaueracea habebant, deueniebatur, quibus in maxima quotidie copia adsumtis, simulque laxantibus, ad diuertendum saliuæ fluxum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

EPICRISIS.

Exhibet hic casus plura, tum ad penitius cognoscendam morbi indolem, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ iam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu perquam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adsocietur, non aliam ob causam, quam quia ex putredinosa humorum corruptione, quæ in venerea lue admodum grauiter peccat, seminium illud verminosum facile generatur. Iam quidem ad ingratos hosce hospites ex intestinorum latebris eiiciendos, aquis salsis nihil est præsentius. At vero, sicut salsedo, seu rectius salsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsenti ægroto aquæ salsæ potus minime fuit vtilis, sed potius noxius: siquidem inde non modo pustulæ magis rodentes sunt expulsæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superingesto, copiosæ per os & aluum deiectiones cum summa virium atonia excitatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice ineant, sed facile corrosiuam & virulentam adsumant naturam: quare omnes scorbutici, & quorum prima regio salsis & acidis scatet

succis,

fuccis, ferio cauere debent mercurialia, nisi sæuissima incurrere velint symptomata. Quod tandem ad plenariam huius mali sanationem attinet, rectissime hæc decoctis humectantibus & papauerаceis, magna in copia haustis fuit peracta; siquidem hæcce remedia rodentem humorum acrimoniam demulcendo & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mitigarunt, sed causam quoque sustulerunt felicissime.

OBSERVATIO V.

Phthisis venerea. Vir triginta annorum, constitutionis tenioris & macilentæ, per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corporisque ad motum subeundum impotentia, de tussi, respirandi difficultate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore eiiciens copiosam & mucidam. Satis cito consulebatur medicus, qui phthisicam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequente lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucedine, pluribusque pustulis vlcerosis in facie & capite efflorescentibus, primum venereæ malignitatis indicium aderat; & facta inquisitione deprehendebatur, ægrum iam per triennium gonorrhœa, a scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulentiæ vestigia in sanguinis & humorum massa reliquisse. Quod quum animaduerteretur, ad exstirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarum conserua per aliquot dies, interposito largiori decoctorum vsu, offerebatur; vnde quidem alui fluxus proritabatur sat copiosus, hoc autem per conuenientia remedia sedato, sua sponte ptyalismus quatuor hebdomadum subsequebatur, quem secundum vires ægrotantis ita moderare studebamus, vt sensim paullatimque grauiora illa cum metu

phthi-

phthiſeos ſtipata ſymptomata feliciter exſpirarent, ægro pleniſſime reſtituto.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi hiſtoria paulo clarius eluceſcit, reliquias gonorrhœæ, præſertim male curatæ, diutius in ſanguine poſſe hoſpitari, admodumque varium morbi ſchema exhibere, ante quam a medico cognoſcatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obuenit, cuius originem & generandi modum non ſatis valet perſpicere, iuuat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum aduertere, præſertim ſi ſymptomata quædam huic morbo communia adſint, quæ ſuſpicionem pariant. Quod vbi minus obſeruatur, metus eſt, ne ea adhibeamus remedia, quæ cauſæ morbi aduerſa miſeros ægrotos in maius præcipitant periculum.

2) Diſcimus, mercurium dulcem, in minori etiam doſi oblatum, ſæpe effectum edere præſtantiſſimum, idque eo magis, ſi ſerum adſit copioſum & fluxile, quod perfacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum conſtitutione ac craſi non ſatis adeo certe & determinate iudicare medico licet, ſemper minori mercurii doſi ſaliuationis curam inchoare, & per gradus ad maiorem aſcendere, quam ſtatim inter initia fortiori impetu uti, præſtat. Accedit magna naturarum, ratione roboris & imbecillitatis, differentia, quæ ſicut omnium medicamentorum, ita etiam mercurialium diuerſam requirit doſin, eamque, vt tutius procedamus, initio ſemper minorem. Luculento poſſunt eſſe teſtimonio vel ſola purgantia, quæ in magna etiam portione exhibita, nonnullos parum commouent, alios e contrario ita eneruant, vt inde grauiſſime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

OBSERVATIO VI.

Iuueni, viginti annorum, ſanus & vegetus, ex impuro *Varia luis venereæ*

 con-

Symptomata cum pertinaci colli tumore. concubitu gonorrhœam incidebat virulentam, quam parum æstimans non modo illicita venere, sed & aliis in diæta commissis erroribus ita deprauabat, vt exacto quatuor mensium spatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancrosis penis vlceribus, & variis tam penem quam anum obsidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhœæ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto vtebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide sub regimine diaphoretico, vna cum tinctura antimonii acri, essentia pimpinellæ & succini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ; & hac quidem ratione condylomata sensim marcescebant, vlcera cancriformia & bubo consolidabantur: sed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum scabie suffundebatur venerea, quæ cum molestissimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore stipata magnam figebat crucem. Iungebatur simul tumor glandularum colli sat pertinax, fauces vlculis obsidebantur ardentibus & dolentibus, ipsique oculi lippitudine deformati rodentem & acrem fundebant lympham. Vnicum itaque auxilium, præter decocta radicum & lignorum tam saturatiora, quam temperata, in saliuatione videbatur repositum, quam ita instituendam curauimus, vt a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancrorum oblatis ad scrupulum prope vnum paullatim adscendendo, ptyalismus quinque hebdomadum excitaretur tam copiosus, qui per priores tres septimanas intra nycthemeron tres vel quatuor mensuras æquabat. Saliua, vt fieri solet, eiiciebatur viscida eaque fœtidissima, donec magis magisque limpidior & fœtoris expers proflueret, & subiunctis in fine laxantibus orisque collutionibus cum gargarismate, quod radicem tormentill. flores rosarum rubr. herbam saluiæ, folia myrthi & rob. diamoron, papauerisque rhœados habebat, penitus cessaret. His ex voto peractis pustulæ venereæ euanescebant, & lancinantes capitis artuumque

que dolores exſpirabant remanente oculorum lippitudine, & inſigni glandularum colli tumore, quem fruſtra adhibitis per unum alterumue menſem externis diſcutientibus & emollientibus tandem ſcalpello incidere conſultum ducebamus; unde primo gryſea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflictum a ſordibus repurgandum commendauimus eſſentiam myrrhæ & aloes cum balſamo Peruuiano adplicandam, impoſito exterius emplaſtro Barbette ſaponato & bene camphorato, cum oleo hyoſcyami malaxato: qua methodo interiectis aliquot hebdomadibus æger a moleſtiſſimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

EPICRISIS.

Fidem prope omnem ſuperare videtur, qua ratione miſer ægrotus tantam ſymptomatum, ſe vna quaſi ſerie excipientium cateruam ſine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me iudice, vera huius rei ratio deriuanda eſt a validiori ægrotantis natura, quæ non modo grauiora rectæ valetudinis incommoda facilius tolerauit, verum etiam medicamentorum energiam inſigniter adiuuit, vt opinione celerius ſanitas fuerit recuperata. Interim ex diri huius morbi decurſu & feliciori euentu addiſcere licet, multa ſæpe in arte medica euenire ſalutaria, quæ deſperata habueramus, dumque felicem eſſe illum medicum, cuius curæ ægroti robuſtiores & neceſſariis ad morbum ſuperandum viribus inſtructi commendantur.

OBSERVATIO VII.

Iuuenis erat viginti annorum, qui, ut ipſe prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, vt rectius augurari licet, ex impuro amplexu ſat magnum accipiebat tumorem teſticuli dextri, cum rubore & dolore ſtipatum. Diſſimulabat primo æger non leui ſui damno hoc mali genus, ſed accedentibus

Tumor teſtium pertinaciſſimus.

tibus in scroti ambitu octo vlcusculis superficialibus, foetidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritissimum consulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties sumtis purgatione, decocta ordinabat saturatiora, cum tinctura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplasmata ex speciebus resoluentibus & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici successu, ut intra quatuordecim dies non modo testiculus magnitudine decresceret, sed & vlcuscula, scrotum obsidentia ex voto consolidarentur, relicta tantum aliqua duritie & intumescentia, quam emplastro de ranis cum quadruplo mercurii mixto sensim paullatimque abigebat. Elapsis aliquot mensibus hic molestus testiculi tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per sex hebdomades sanare tentauerat; sed ausu plane frustraneo. Siquidem iam tumor mirum expansus in peripheria aliquot vlnas æquabat, & vasa vtriusque lateris spermatica ad duos pollices inflata conspiciebantur. Ego consultus tumorem probe visitabam, qui speciem herniæ, quam sarcocelen nominant, referebat; vnde mox pristinum chirurgum, arte sua non incelebrem accersendum curabam, qui ex meo consilio interne decoctum anti-venereum bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægrotantis leuamine & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem saliuationem cum mercurio excitandam. Quo fine præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! sexto die prodibat saliua, cuius fluxus per mensem ita moderabatur, vt non tantum vasa seminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile noua fieret humorum stagnatio, & vt tumoris reliquiæ penitus abigerentur, suasor eram, vt emplastrum Barbette saponatum & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur.

tur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo imposterum liber remansit.

EPICRISIS.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus & medenti & ægrotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta; ita, me iudice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum contortos & anfractuosos abeunt innumeri testiculorum canaliculos, vt nonnisi tenuissimam & delibatissimam lymphæ partem, quæ seminis nomine insignitur, secernere possint. Quam primum vero a succo crassiori distenduntur, amisso robore suo facile scirrhosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob decliuiorem testiculorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per se nunquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus, discere inde licet, quod sæpe ptyalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus insignem hos tumores discutiendi habeat potentiam: imo interdum a sola scroti cum mercuriali vnguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus vnquam potuissent resoluere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, vbi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctione plantarum pedum mercurialis ex voto sustulit, postquam antea innumera remediorum genera irrito effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

DE PVSTVLOSIS ET PRVRIGINOSIS VARII GENERIS AFFECTIBVS CVTIS.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Instituti ratio.

QVum ordinis ratio postulet, vt nunc de pustulosis & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione & exulceratione, variique generis symptomatibus molestæ, a sero impuro acri, inter vascula exhalantia & nerueo-tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine huius tractationis monendum esse ducimus, singula hæc cutis vitia pro diuersa materiæ peccantis acrimonia, & pro differente subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia sortiri nomina; dum scabies humida & sicca, ferina & maligna, venerea, psora, serpigo, lepra & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris & exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ iam breuiter strictimque explicabimus.

§. II.

Descriptio scabiei benignæ.

Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proueniens sensim paullatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime & pueris, sanguineo-phlegmaticis & habitu corporis spongioso præditis infesta est, pu-

stulæ

stulæ magis humore turgent saniosо purulento, atque maior iungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifesta in suppurationem abit: quo etiam vlcuscula illa capitis manantia, siue achores infantum, iure debent referri. In sicca autem, quam potissimum macilenti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholerico, experiuntur, minoris molis pustulæ, pauco ichore seroso sunt refertæ, quæ tenuissimas neruorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

Sicca scabies quando squamosa atque crustosa est, & post cuticulæ, vel escharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili reuertitur, impetigo appellatur, siue scabies ferina, germ. die Raute, quæ scorbuticis maxime & cacochymia serosa laborantibus est familiaris, & si in maiori est gradu, psora leprosa vocatur: de quo adfectu legi potest BARBETTE *in sua chirurgia lib.* 1. *cap. VIII.* & *Wepferus obſerv.* 214. Atque in pessimo hoc morbo caput etiam sæpissime male adficitur, crustaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis vlcerosa saniem profundit serosam corrosiuam, cuticula abscedit continuo, vt frusta arida sine negotio detrahantur, cute subiecta obscure rubra, madorem acrem plorante; vnde fœtor adest, & ægri ciborum valde adpetentes de intensa siti conqueruntur. -- *impetiginis.*

§. IV.

Quodsi hæc scabiei species gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo vniuersum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos & tophos in variis corporis partibus comites habet, & si dolores; qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres quasi morsus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur & maligna. -- *scabiei malignæ venereæ.*

§. V.

-- *herpetis miliaris.*

Herpes miliaris, dum ſerpendo ſe propagat, nonnullis ſerpigo audit, & cutis tantum ſuperficiem certis in locis, vt ſunt pedes, femora, manus, ſcrotum, perinæum &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, ſeu puſtulas paruas pruriginoſas, milii ſeminis magnitudinem adæquantes ſine humiditate excitat, quæ ſquamulis depoſitis euaneſcunt quidem, ſed certis temporum periodis facile in iisdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipſum a tali herpete infeſtatur; ſicut teſtis eſt HELWIGIVS *in obſerv. phyſico-medicis obſ.* 38. Referri huc debet porriginis ſpecies, ſenibus maxime familiaris, quæ ſine puſtulis & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum ſcalptum cum digitorum vnguibus expetit: quandoque etiam pubem ſcrotumque ſeorſim obſidet, interdum inteſtini recti exitum, præſertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam ceſſare incipiunt.

§. VI.

-- *& exedentis.*

Herpes exedens, qui abſolute herpes ab HIPPOCRATE, a CELSO autem lib. V. cap. 28. ſacer ignis nominatur, nec eryſipelati vlceroſo diſſimilis eſt, totam cutim ad ſuppoſitam vsque carnem vlcere exedit, & in ſquamas nunc craſſiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa piloſas capitis partes reſoluit; euaneſcens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

-- *Zonæ igneæ.*

Quando autem herpes mali moris pectus ſpeciatim & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione & dolorifica exulceratione, puſtulisque paruis & lucidis inſtar cinguli ad manus latitudinem in pectore diſperſis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel.* SEVERINI *lib. IV. de abſceſſibus cap. IX. Nicol.* TVLPIVS *lib. III.* SCHVLZIVS, *ann. III. Ephem. obſ. IV.* qui lethalem vidit,

vidit, & *Io.* LANGIVS, qui ex vlcere cruris intempestiue consolidato subortam annotauit.

§. VIII.

Scabies crustosa & squamosa, quæ pedes maxime ad genua vsque inuadit, elephantiasis nomine a quibusdam insignitur, dum pedes instar saccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat latæ eminent, quæ abrasæ stigmata relinquunt rubiginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in nouas squamas & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, siue elephantiasis Græcorum morbus longe magis abominabilis est, cuius descriptionem optime tradidit ARETÆVS *lib. IV. cap. XIII.* & CELSVS *lib. III. cap. XXV.* in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem* ἐλεφαντίασιν *Græci vocant; isque longis annumeratur. Quo totum corpus afficitur ita, vt ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet, & rubedo earum paullatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumescunt. Vbi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.* -- *elephantiasis.*

§. IX.

A scabie & lepra plane differt adfectus iste vlcerosus, dum videlicet vlcera sordida musculosas potissimum partes, vt dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant saniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ sortis hominibus, qui impuro vitæ genere vtuntur, inprimis solet esse familiare, & vulgo dicitur Wurmschaden; quo morbo etiam Lazarum laborasse multi ex medicis criticis adserunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui vlceribus in- -- *morbi Lazari*

signi

ſigni multitudine innidulantur, vt nullis fere remediis deleri queant.

§. X.

Cutis affe-ctus conta-gioſi ſunt.

Omnes hi ſubcutanei puſtuloſi adfectus contagio maxime ſerpunt & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per induſia, fœdo pingui ſudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium & veſtimenta ex lana contexta, (**wollene Tücher und Strümpfe**) propagantur. Lana enim aptiſſimum eſt medium, quod ob raritatem laxam atque poroſam impuras iſtas exhalantes particulas poteſt abſorbere & diutius retinere, ne mox in auras diſpergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emiſſi, linteaminibus, chirotecis & veſtibus diu inhærent; ita quoque in morbis contagioſis, vt peſte, variolis, morbillis, petechiis &c. effluuia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus iſtis poroſis, præſertim ex lana confectis, altius ſeſe inſinuando, per longum temporis interuallum ſæpe deliteſcunt, prius quam infectionis potentiam exſerant.

§. XI.

Cutis adfe-ctuum ſe-des.

Sedem morborum hactenus enumeratorum in tubuloſa & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ vniuerſale corporis emunctorium eſt, conſtituendam eſſe, vel ipſi ſenſus ſatis euincunt. Verum enim vero, vt ſpecialius noſtram mentem determinemus, nos in hac firmiori ſumus ſententia, membranam cutis pinguedinoſam præcipuam eſſe ſedem ac locum, vbi fomes materiæ impuræ & corruptæ primario reſidet, quæ, dum per cutis poros & tubulos exhalantes libere tranſpirare nequit, diutius ibi ſubſiſtit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerueas cutis fibrillas rodendo, pungendo & inflammando, varias puſtulas & papulas ingenerat. Nulla enim in vniuerſo corpore, ſiue ſolida ſiue fluida pars eſt, quæ fœtidum vappidumque humorem, ſalua ſua craſi, diutius poſſit retinere, & occultare, ante quam motu fermentatiuo per vitioſam quandam aeris conſtitutionem ex tri-

cis

cis illis & latebris exſoluatur & protrudatur, quam ipſa pinguedo, in qua, vt ego quidem arbitror, variolarum & morbillorum, purpuræ & luis venereæ, aliorumque ſimilium adfectuum ſeminia per longum tempus abſcondita latent. Accedit, quod teſte obſeruationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius & grauius cum hiſce cutis morbis conflictentur, verum etiam iisdem ſanatis facilius in priſtinam labem recurrant, aperto indicio, in ipſa pinguedine mali fomitem deliteſcere.

§. XII.

Quod ſi ſubiecta harum cutis adfectionum conſideramus, infantes maxime & pueri, vt variolis, morbillis, achoribus capitis & omnis generis cutis defœdationibus; ita etiam inprimis ſcabioſis & puſtuloſis adfectibus ſunt obnoxii, non tantum propter mollem & ſpongioſam ſolidarum partium ſubſtantiam, & imbecilliorem tranſpirationem, ſed potiſſimum hanc ob rationem, quia ob deſidem mulierum grauidarum vitam & digeſtionis imbecillitatem, ſucci, quibus adhuc in vtero nutriuntur infantes, minus ſunt temperati, ſed impuri: vnde non mirum eſt, tenera etiam infantum corpora ſordibus conſpurcari, & ſuperfluis vitioſis redundare humoribus; qui quum longo poſt tempore ex aduerſa aeris conſtitutione, vel virtute ſeminii contagioſi, aliisque ex cauſis in motum fermentatiuum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant. *ſubiecta*

§. XIII.

Hæc ſcribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tineamque capitis & ſcabiem infantes & pueros a morbillis & variolis præſeruare, vel minimum, vt mitiori ſuccedant gradu, efficere. Verum enim vero, ſi deſideraretur, ego multa contraria poſſem allegare exempla puerorum, tam ſcabie, quam aliis vlceroſis cutis vitiis laborantium, qui a moleſtiſſimis hiſce morbis non ita pridem liberati in variolas *a variolis & morbillis non ſunt libera*

riolas confluentes & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemuis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosæ & corruptiuæ materiæ habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis inuolucro delitescit.

§. XIV.

Differentia cutis affectuum pendet a textura cutis secundum ætates diuersa.

Iam reddenda erit ratio, qui fiat, vt cutis vitia in variis subiectis adeo multum inter se varient. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diuersa ætatis periodo deriuandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili & iuuenili, alia in virili & senili esse solet: inde etiam efficitur, vt pustulosi illi, qui cutem diuersimode adfligunt, morbi aliam atque aliam naturam & genium induant, variisque modis sese exserant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili & iuuenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in eius superficie poros & foraminula hiantia, quam in adultis & ætate crescente, vbi tubuli magis angustantur, coalescunt & solidescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa vt in toto corpore, ita præcipue inter cutim & subiectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: vnde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia & pori cutis contorquentur, curuantur, comprimuntur. Quibus suppositis, iam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris &c. præcipue sint familiares; contra vero in infantibus & pueris sanguineo-pituitosis & obesis, ob seri & pinguedinis copiam, magis tales adfectiones, quæ multum saniei fundunt, proueniant. Accedit & hoc, quod in iuuenili ætate & corporibus iunioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosis & nutritiuis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam erosis & corruptis largius præbeat,

quam in senibus scorbuticis & cacochymicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis & viscidis lentescentibus solet esse repletus.

§. XV.

Deinde vt sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis & inferiora petant; silentio non praetermittendum esse arbitror, vti plures alios morbos, sic quoque prauas cutis passiones solemni fere modo, & quasi microcosmica lege secundum aetatis differentiam partes inuadere. Ita obseruamus, in infantili & puerili aetate fauos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras & serpigines squamosas in fronte & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in iuuenili & virili aetatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decrescente demum aetatis vigore, seu ingruente senio pruritum in ano, in scroto & perinaeo sentiri, atque psoram, lepram & elephantiasin cum erysipelate pedes vlcerosos reddere. Nolumus in praesentiarum notatu digni huius phaenomeni rationes fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *aetatis mutatione, morborum causa & remedio* dimittimus, vbi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicauimus. *Cutis adfectus certa aetate certas partes occupant.*

§. XVI.

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, vnde veniat, vt in diuersis subiectis ipse vitiosus humor, qui pruriginosos & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, me iudice, huius rei ratio similiter a diuersa cutis, eiusque toni constitutione dependet. Hinc, vbi spongiosus, mollis & rarus cutis habitus, vt in sanguineis est, maior ichoris, saniei & materiae purulentae quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quae exsiccata in squamas & crustas abit. Siquidem duplicis naturae humor in cute continetur & secernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellu- *Materiae peccantis diuersitas vnde?*

(Hoffm. Syst. T. IV. P. 5.)

lis corporis reticulati, cuticulæ immediate suppositi intercluditur; alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur neruosæ fibrillæ, quibus cuticula cuti iungitur, ab humore acri lancinantur & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero salso repletas inflatur, quæ postea in vlcuscula dehiscunt. Aliter vero res euenire solet in cholericis, compactiori corporis habitu præditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescentis progeniem & tubulorum cutis angustiam, a depresso naturæ robore inductam, quod non modo omnium functionum segnitie, sed & præcipue pulsus tarditate ac debilitate, quæ tardiorem sanguinis & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

§. XVII.

Causa proxima est serum viscidum & acre.

His itaque expositis, quæ ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, vt specialius de veris causis agamus. Vera autem, proxima & immediata horum malorum causa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerueasque fibrillas lancinando, & leuem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas & exulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum omnibus hactenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentæ autem & virulentæ indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere grauissimi & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate neruosarum partium radicati materia eiusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solui, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

§. XVIII.

Quod exemplis docetur.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumeræ pro-

prostant obseruationes auctorum fide dignissimorum, quæ asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, cœcitatem & epilepsiam tali ratione productam testatur SENNERTVS *in paralipom. pag.* 176. & SEBIZIVS annotauit feminam scabie laborantem, quæ cingulo adhibito tam enormem linguæ tumorem experta est, vt hæc extra fauces propensa cum metu gangrænæ vix ad iustam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIVS *cent.* 1. *histor. IX. & M. N. C. dec.* 1. *ann. II. obs.* 213. suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & *cent. II.* mentionem iniiciunt scabiei scorbuticæ, mercuriali vnguento tractatæ, quæ in arthritidem desiit, & alio tempore guttæ quoque serenæ causa exstitit. AMATVS LVSITANVS *curat. med. cent. II. curat. XXXIII.* memor est iuuenis, qui, quum scabie, vniuersum corpus occupante fœdaretur, ex vnguento cui arsenicum mixtum erat, se illeuit, & in aurora lecto decumbens mortuus a domesticis inuentus est. Alterum nouit, qui ob similem inunctionem in insaniam deuenit, & in alio tubercula quædam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quæ HOECHSTETTERVS *Decad. VIII. obseruat.* habet: *Sartor*, inquit, *iuuenis scabiosus vtitur vnguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus reiecta pedes ambos a coxendice resoluit, vt immobiles instar paralyticorum deprehenderentur. Soluitur aluus, dantur humores prauas præparantia, sed nil his adiutus conuellitur & stertentem efflat spiritum.* Et idem auctor *Dec. VIII. casu II.* a temeraria pustulosarum adfectionum curatione febres nothas & malignas prodiisse refert.

§. XIX.

Neque minus ego in sensibilioribus subiectis a peruerso exsiccantium topicorum vsu in cutaneis morbis dyspnœam, phthisin, appetitus prostrationem, & summas præcordiorum anxietates obseruaui, imo quoque hydropem anasarcam, & scroti tumores inde subortos noui. Præter hæc vero, nostram de materiæ peccantis *Et vlterius probatur.*

qua-

qualitate viſcida & acri ſententiam melius adhuc confirmat ſola venarum in eiusmodi morbis ſuſcepta ſectio, qua ſanguis tam viſcidus & in coagulum quaſi denſatus deprehenditur, vt vix poſſit ſeparari. Idem luculentiſſime docet notatu digna obſeruatio de effectu retropulſæ ſcabiei noxio, quam celeberrimus huius noſtræ Academiæ Profeſſor SCHVLZIVS *Vol. I.* A. N. C. inſeruit. Homo videlicet vitam ſedentariam a multis annis egerat, ſcabie humida grauiter & diu vexatus, qua externi remedii vſu ſimul ac ſemel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: poſtea ſentit, quum nullo ſtudio ſcabies reuocari potuerit, motus hemiplecticos, conuulſiuos & ſopores. Secto cadauere peritonæum valde craſſum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis & liuidis ſtriis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de ſe ſpargens. Inteſtina flatibus diſtenta & crebris cœruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, inteſtinum colon & duodenum adeo coalita in maſſam vnam, vt nullam eorum partem ſine cultro aut dilaceratione diſtrahere potuerit. Lien magna craſſitie & duritie erat, folliculus felleus craſſus & viſcido humore repletus, inſtar ſolutionis guttæ gummi ſaturatioris.

§. XX.

Cauſæ mediatæ.

Nihil itaque dubii eſt, quin in cutaneis pathematibus ingens ſeri glutinoſi & tenacis impuri & corrupti abundet copia. At vero, ſi cauſas mediatas & remotas, ad eius generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo ſtatim ſe nobis offert robur ſolidorum debilitatum & ad ſatis vegetam contractionem non ſufficiens: quo imminuto, ſanguinis circulatio, & ab ea pendens ſe- & excretio ſuperfluorum humorum decreſcit, partes fluidæ cum ſolidis non ſatis inuicem miſcentur & attenuantur, ſed ſucceſſu temporis multum a priſtina blanda temperie ſecedunt. Accedit, quod ſub tali imminuto ſanguinis motu ſtructura organorum & viſcerum tam ſanguificationi quam bonorum ſuccorum ſecretioni deſtinatorum, vt ſunt he-

par

par & lien, mirum in modum deprauetur: vnde vasis & viis angustioribus redditis, particulæ acres, salsæ, sulphureæ & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus vt hypochondriaci, scorbutici & cachectici, qui simili sanguinis & viscerum labe laborant, in varia externæ cutis vitia incurrant. Quæ singula quum non tam facile possint emendari & ad pristinam conditionem reuocari, simul in aprico est ratio, quare non modo impeditus sit labor, eiusmodi adfectus, si temporis longinquitate altas radices egerint, penitus tollere, verum etiam cur semel curati ex facile recrudescendo pristinam adornent tragœdiam.

§. XXI.

Ad tam grauem vero & sonticam partium solidarum, ipsorumque viscerum in nonnullis deprauationem variæ concurrunt causæ; ex quibus agmen ducunt suppressæ sanguinis in nobiliori sexu per hæmorrhoides, in sequiori per menses, in iuuenili ætate per nares excretiones, nec non omissæ in plethoricis subiectis consuetæ venæsectiones. Etenim, quum sub tali rerum statu, præsertim si lautum viuendi genus accesserit, increscens sanguinis & humorum copia tardiorem circulationem, & impeditam succorum vitalium depurationem efficiat, non potest non inde sanguis sensim paullatimque impuritatibus variis repleri. Id quod eo magis solet accidere, vbi saluberrimum transpirationis negotium ab aere frigido, humido & vappido, noxiisque vaporibus repleto retardatur: quare etiam homines demissis & vappidis domiciliis inhabitantes, paludibus & locis aquarum inundationi obnoxiis accolentes, item carceribus inclusi, & populi ad frigido-humidam septentrionis axem spectantes, præ omnibus aliis tam crebro scabie & reliquis cutis deturpationibus tentantur. Nec aliud quidquam, quam humida & inæqualis aeris consti-

Causæ remotæ sunt: sanguinis excretiones suppressæ.

- - aer humidus & vappidus.

 stitu-

ſtitutio, quæ vere & autumno regnat, in culpa eſt, quod his anni conuerſionibus hi cutis adfectus præſertim prodeant, vel recrudeſcant; & quod certis temporibus maiorem pruritum ardoremque excitent: ſicut M. N. C. *Dec. III. ann IX. obſ.* 205. tale quid creſcente luna factum eſſe commemorant. Atmoſphæra enim, ſeu ambiens nos aer cutis tonum, & inde pendentem tranſpirationis ſucceſſum vel conſtringendo, vel relaxando mirifice moderatur, & ſicut bonus, purus & elaſticus aer intimam boni ſanguinis craſin conſeruat; ita impurus & vappidus contrarium plane effectum exſerit. Qua de re optime olim cecinit elegantiſſimus poeta, LVCRETIVS *lib. VI. verſ.* 1110.

Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypto in Media neque præterea vsquam.

§. XXII.

..*ſubitaneæ aeris & diætæ mutatio.*

Nihil quoque ſolennius eſt, quam quod ſubitaneæ aeris mutationes, & ſuſceptæ ex puriori leuiorique aere ad denſiorem transmigrationes varia cutis male adfectæ pathemata inducant; licet non negandum ſit, quod etiam ciborum, aquarum & cereuiſiarum mutatio, quæ aliam ſanguini ſcheſin inducendo, nouas particulas, easque forte colatoriorum diametris minus reſpondentes ingenerat, ſuum conferat ſymbolum. Hinc ego plures ſcio, qui ex Gallia & regionibus trans Rhenum ſitis, aliisque locis vitiferis, ſubtiliori aere donatis, ad noſtras oras, vbi duriorem & rigidiorem atmoſphæram habuerunt, profecti, exactis aliquot menſibus ſcabie ſunt correpti. Rectiſſime igitur LVCRETIVS *loc. cit.* multorum morborum originem ab aeris mutatione deriuat, his verbis:

Inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus ac membris varius concinnat id aer:
Proinde, vbi ſe cœlum, quod nobis forte alienum
Commouet, atque aer inimicus ſerpere cœpit

Vt

Vt nebula ac nubes paullatimque repit & omne
Qua graditur conturbat & immutare coactat.

§. XXIII.

Præter hæc, inter causas remotiores numerari debet mala alimentorum digestio, quæ fit, dum vel boni cibi in nimia quantitate deuorantur, vel incongrui, vt fere sunt carnes salsæ, infumatæ, suillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæi, vt pisa, fabæ &c. adsumuntur: quo etiam varia potus genera, inprimis vina acida, cereuisiæ austeræ, & ipsæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non possunt non multæ cruditates viscidæ, salsæ & acres in primis viis accumulari, quæ in sanguinem delatæ non satis intime miscentur & digeruntur, nec per colatoria, inprimis per cutis cribrum satis depurantur: unde sanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idque eo magis euenit, si præter animi pathemata, vt tristitiam & anxiam sollicitudinem, quæ magnam in remorando & incrassando sanguine potentiam obtinent, etiam vita deses & sedentaria coniungitur: quare etiam textores & sartores fœda scabie manuum, imo crurum & tibiarum crustosa cum facie pallida & corpore subtumido, ob vitæ genus agreste & motus omissionem, frequentius laborant.

mala ciborum incongruorum digestio.

animi pathemata & vitæ genus.

§. XXIV.

Prognosis, quam nunc paucis expendere volumus, secundum adfectuum varietatem ipsa variat. Et primo quidem sciendum est, semper facilioris esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quæ superficialiter tantum inhærens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena sanguinis & humorum dyscrasia originem sumsit. Melior quoque & leuior esse solet humida scabies, eaque præsertim non adeo diffusa, quam sicca pruriginosa: siquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & somnum interrumpendo vires debilitat. Patientia itaque iniungenda est, quoniam tanta impuritas laticis serosi, acris & lixiuiosi non tam subito temperari, dilui, corrigi & blan-

Prognosis.

& blande educi poteſt. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt ſanationem, quam quidem inueteratæ, temporisque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eædemque iterum faciliori negotio in iunioribus, ob liberiorem tranſpirationem, quam in ætate prouectioribus ſanantur; vtpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viſcerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonniſi ſublata viſceris corruptela tolluntur, ſed facile quoque renouantur & repullulant; imo nonnunquam in hecticam & hydropem degenerant. Vnde facile iudicare licet, quale ferendum ſit præſagium, ſi tales morbi poſt febres intermittentes, variolas, morbillos & luem veneream inuadunt. Tum quoque omnes ſubcutanei adfectus ſunt pertinaciores, ſi in partibus muſculoſis & pinguedinoſis dorſi, brachii &c. parui noduli ad modum glandularum exterius inuiſibiles interius palpabiles, inſtar cicerum, fabarum & piſorum obſeruantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis induratæ, ſed quod humor viſcoſus in membranis & cellulis pinguedinoſis ſtagnans cauſam præbeat. Speciatim vero de elephantiaſi, quæ fere maximus externorum morborum gradus eſt, ARETÆVS *lib. VIII. cap. XIII.* ſequentem fert progn..ſin: *Omnia conferre ſimul oportet medicamenta, & victus rationem & ferramenta & ignem. Hæcque ſi nouo & orienti affectui adhibueris, ſanationis ſpes affulget. Sin ad ſummum ſuæ creationis adſcendat, in viſceribusque ſtabilis ſedeat, inſuper & in faciem inuadat, tunc de ægri ſalute ſpes omnino abſciſſa eſt.* Quandocunque herpetem miliarem, caput infeſtantem cum odontalgiis cephalalgia & catarrhoſis defluxionibus morbilli vel variolæ ſequuntur, res non ſine periculo eſt; & interdum poſt mortem ſpatium in vertice morboſum, denigratum & ſphacelatum inuentum fuiſſe nouimus. Lepra omni tempore valde contagioſa fuit habita; ideoque leproſas ab hominum conſortio ſegregandos, & ex vrbibus ad extera loca relegandos cenſuerunt

runt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leprosis symptomatibus adfectus per annum & vltra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est. Aliter vero res sese habet in Græcia, vbi hoc morbi genus longe magis est contagiosum: & perplacet mihi ideo AETIVS, qui *lib. XIII. cap. XXV.* ita scribit: *non absurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora interualla coire; neque in totum contagiosæ successiones huius adfectionis in omnibus fiunt.*

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, sciendum omnino est, antiquissimos artis nostræ antistites in pluribus cutis adfectibus tam rite dignoscendis, quam persanandis fuisse præstantissimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra & elephantiasis, quæ maximum quasi gradum morborum cutim infestantium constituunt, in ipsorum regionibus frequentius obuenerint, commodamque præbuerint occasionem, non tantum speciales horum malorum characteres penitius cognoscendi, sed & veras remediorum vires melius explorandi, vt nobis iam facile sit, inde ad minores gradus, leuioresque cutis morborum species concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis nostro inseruire scopo videtur accuratissimus ille obseruator, ARETÆVS, qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet. Quid enim elegantius potest excogitari, quam illa *lib. IV. cap. XIII.* inserta elephantiasis descriptio, vbi tam graphice & ad viuum quasi horrendæ huius pestis indolem atque decursum depingit, vt clarissime eluceat, totam sanguinis & humorum massam prorsus esse viscidam, tenacem & fere coagulatam, omnemque spiritualscentiam succorum vitalium penitus depressam, vt inde cohibitis

Veterum medicorum in dignoscendis & curandis morbis solertia.

salutaribus se- & excretionibus totus homo tenacibus, acribus & corruptis humoribus scateat.

§. II.

Elephantiæ curatio secundum Aretæum.

Atque his causis abigendis hanc egregiam proponit medendi methodum: præmissis sanguinis missionibus, lac cum quinta aquæ parte mixtum, ad aluum molliendam, potui dandum, & veratrum, sub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere & autumno offerendum suadet. Dein, ceu specifica magno in pretio habet dentis elephanti rasuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in pastillos redactam, vel cum squilla & iusculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat. Inter externa ea commendat, quæ detergunt & tumores resoluunt, & sapone sordes in balneo abluendas suadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum & sulphur incoctum fuerit, ceu summum detergens præscribit. Ad tumores axungiam leonis & vrsi, æquis portionibus cum sale alcalino mixtam; ad acres vero fluxiones mitigandas & exulcerationes leniendas decoctum fœni græci & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum madefaciendi fine proponit: & si carnes liueant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum iubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi & concoctu faciles esse decet, decoctum brassicæ cum cumini liquamine, in cœna staphylinum, siue daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex auibus perdices & columbas, ex fructibus horæos & vina dulcia &c. summopere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis & locis ad domicilium deligendis, æque ac in corporis exercitiis, quæ per cursus, per vocem & varias corporis conuersiones instituere, & citra lassitudinem congruenter intendere iubet. Nec denique reticendum est, ARETÆVM albi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illum omnium purgantium efficacissimum dicit potentia & qualitate non vitiosa, qui per exiguam portionem & modicam dosin vetustorum morborum omnium

um, radicibus firmis inhærentium, vnicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

Curationem non dissimilem, profligandæ elephantiasi opportunam proponit CELSVS *lib. III. cap.* 25. *Protinus inter initia sanguinis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solui. Adhibenda tum, quanta sustineri potest, inedia est, paulum deinde vires reficiendæ & ducenda aluus: posthæc, vbi corpus leuatum est, vtendum est exercitatione, præcipueque cursu, sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus euocandus, frictio adhibenda, moderandumque inter hæc, vt vires conseruentur, balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum præterquam primis diebus recte datur. Corpus contrita plantago, & illita, tueri optime videtur.* ... & Celsum.

§. IV.

Ex hisce omnibus probe expensis trutinatisque optime iudicare licet, totam medendi methodum omnesque remediorum facultates eo debere collineare & quasi conspirare, vt corruptorum, glutinosorum, & acrium humorum massa per sufficientem sanguinis missionem & inediam, per purgationes tam leniores, vt lac est, quam per fortiores, vt helleborum, e corpore detrahatur; deinde, vt congruis alimentis debitaque victus ratione boni & naturæ amici succi ingenerentur, & denique, vt externis quoque remediis detersiuis, consolidantibus & exsiccantibus partes a doloribus, tumoribus, pruritu & vlceribus liberentur. Atque profecto eximiæ laudeque dignæ sunt hæ curandi intentiones, pariter ac propositæ iisdem medelæ: quare non abs re fore confido, si veterum insistentes vestigiis non modo elephantiam curare, sed ex huius quoque curatione mitiores cutaneos morbos, vt scabiem, herpetem, guttam rosaceam &c. sanare discimus. Quoniam tamen singuli hi adfectus exanthematici, vlcerosi & pru- Indicationes curatoriæ.

& pruriginosi ratione locorum, corporum & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis & vitæ generis multum inter se differunt, atque erudito hoc seculo ars nostra salutaris efficacioribus instructa est remediis; optime nobis consulturi sumus, quando veterum curandi methodum certis limitationibus & nonnullis in nostro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

§. V.

VSus VSionis in cutis affectibus.

Et primo quidem, quod attinet ad prauos humores per varias sanguinis detractiones minuendos, tenendum est, copiam sanguinis venæsectione euacuandi pro differenti eius redundantia secundum ætates, vires & consuetudines, æstimandam esse. Neque senibus, qui aut ventilationibus sanguinis artificialibus, aut naturalibus adsueuerunt, eiusmodi diminutiones penitus sunt dissuadendæ: siquidem cognita nobis sunt exempla senum tam virorum quam mulierum, iam supra octogesimum annum natorum, quibus insigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit incisa, vel naturales sanguinis excretiones per fluxum hæmorrhoidalem cum leuamine reuocatæ. Quodsi vero subiecta sunt pinguia corporisque habitu spongiosiori prædita, vbi plerumque ingens venarum copia & exilitas deprehenditur, præsentius ego tutiusque esse obseruaui, sanguinis & humorum massam per scarificationes, conuenienti tempore institutas diminuere, præsertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depressæ parciorem desiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus semper sufficit, vbi hypochondriaci & hæmorrhoidalibus adfecti molestiis eiusmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam sanguinis vacuationem per sanguisugas ano applicandas tentare & moliri præstat.

-- scarificationis.

-- sanguisugarum,

§. VI.

Cura per mediam.

Interdum euenit, vt corpora nonnulla, in quibus plethorà magis serosa peccat, quam sanguinea, copiosam sanguinis missionem ægerrime ferant. Quare tum aliud mire decet consilium,

um, &, si nimia alimentorum voracitas, vt sæpissime fit, primam mali caussam & originem dedit, curam per abstinentiam commendare, optimisque regulis adornare. In eo autem quam maxime vtilissimæ huius curæ consistit methodus, vt ægri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis & glutinosis, vt sunt porcinæ & bouinæ, a lacticiniis, omnibusque inflantibus & multum alimoniæ præbentibus abstinendo, carnibus magis assatis & leuioribus, vt sunt auium, perdicum, gallorum, columbarum &c. paneque bis cocto vtantur, interpositis nonnunquam, ad alui lubricitatem conseruandam, vuis maioribus passis, prunis Damascenis coctis, pomis Borstdorffianis, & huius generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere solet quæuis subitanea victus mutatio, ita instituenda erit hæc inediæ medela, vt ne simul ac semel, sed paullatim potius, & quasi per gradus ægri a pleniori victu ad tenuem & parciorem descendentes huic sensim sine damno adsuefiant, eamque pro circumstantiarum ratione per aliquot dies, vel septimanas continuent. Quod monitum haud minus necesse est cura finita, ne subito ad plenum victum denuo adscendamus.

§. VII.

Præter hæc, sub toto huius curæ decursu cereuisiarum potus, alias familiaris debet remoueri, substitutis in potus locum sat larga & sufficiente quantitate decoctis, quæ species humorum depurationi & edulcorationi inseruientes, succisque superfluis exsiccandis & solidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, vt sunt temperatiores quædam expertæ virtutis & familiarissimi vsus radices, chinæ, sarsaparillæ, lapathi acuti, scorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni sassafras, cascarillæ, cinamomi, viscus quercinus, rasura ligni sassafras, santali rubri, & plura huius generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, vt ad specierum vnciam vnam libræ duæ, siue mensura aquæ recipiatur. -- *requirit decocta.*

§. VIII.

- - & laxantia.

Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auſpicandam, & perficiendam, vt prius prima regio a vitioſorum humorum colluuie per leniter purgantia liberetur: id quod ſimiliter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum eſt. Quo fine optime potiri licet per remedia blande euacuantia, quorum cenſum merito ſubeunt infuſa cum aqua & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis ſennæ, cremore tartari, ſale catarctico amaro, caſſia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii &c. optime poſſunt parari.

§. IX.

Refractarius morbi status postulat purgantia.

Quodſi vero inualeſcens & refractarius morbi ſtatus malignitatis ſuſpicionem iniiciat, vel in quibusdam emaciantem curam reſpuere videatur, operæ omnino pretium eſt, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum ſanguinemque depurantium claſſe validiora & efficaciora in vſum ducere remedia, vt tenaces vitioſique humores, quibus ipſi viſcerum meatus infarcti ſunt, & continuum morbo pabulum ſuppeditatur, eo melius ac citius tam per aluum, quam per omnia corporis emunctoria eiiciantur. Iam quidem antiquiſſimi medicinæ parentes, HIPPOCRATES, ARETÆVS, GALENVS & alii, ex purgantibus validiſſima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem & ſcammonium mirifice hoc fine laudarunt. At vero, quum noſtris temporibus efficacia quidem, ſed tutiora ſint cognita, non immerito illis dimiſſis radicem & reſinam ialappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compoſitis extractum panchymagogum Crollii in pilulari forma commendamus; vel ſi pulueris forma magis arridet, hic ex aliquot granis reſinæ ialappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium ſubactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita ſimul vna & altera olei macis, vel ligni ſaſſafras gutta opportune poteſt parari.

§. X.

§. X.

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulando, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guaiacum cum cortice suo; quod sicut recto vsu sæpissime lui venereæ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in subcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris sunt naturæ, euellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero inprimis huc referenda sunt medicamenta ex mineralium regno petita, e quibus eminent tinctura antimonii tartarisata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glauberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, &, si venereæ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem vsurpatum: quæ remedia in conuenienti dosi & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adiecta præstantissimam ferunt opem, dum lympham commouendo, obstructiones in angustissimis glandularum tubulis existentes reserant, adeoque sanguinem & lympham egregio effectu depurant.

& sudorifera.

§. XI.

Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis & humorum massam curationes magnæ sint efficaciæ, & excellentis virtutis; suppetunt tamen casus & exempla, vt in elephantiasi & venerea scabie videmus, vbi altius infixa venenatæ indolis caussa parum inde commodi & emolumenti repetitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum viuum & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles eius particulæ intima vasorum penetralia subeundo & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissoluunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, aluum, sudorem, & præcipue per glandulas & ductus saliuales, mediante

in nonnullis mercurialia.

ante

ante saliuæ copiosiori fluxu eiiciunt. Atque hac solenni & quasi vniuersali euacuatione solet contingere, vt omnis impurorum humorum saburra breui tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, totoinde corpore repurgato & quasi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.

Sunt autem varii a medicis hactenus propositi mercurium adhibendi modi, quos iam paucis perlustrabimus. Ita sunt alii, qui ex mercurio viuo cum vnguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris & camphora vnguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad saliuationem mouendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem & meliorem eligunt vsum internum, dum præparato prius per alterantia, temperantia & euacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum & antimonii diaphoretici permixtus a granis tribus vel quatuor ad scrupulum vsque, indies paullatim adscendendo, offertur: vnde sat largus saliuæ fluxus proritatur, quem sub debito regimine & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per vnam alteramue septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante & diaphoretico spectant mercurius solaris & iouialis, cuius aliquot grana cum rosarum conserua remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu degluttiuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter vnam. Sed sciendum est, vt singulæ hæ curationis species aerem probe temperatum & diætam parcam, tenuem, omniumque carnium pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderent.

§. XIII.

Lactis cura quando necessaria?

Non raro autem incidit, vt longe mitius leniusque procedendum sit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante diæta, nec ipsa mer-

curialia

curalia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque & virium robur debilitatum, vel neruorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsuccum & macilentum, quam pingue & laxum deprehenditur, vel si humorum acrimonia & mordacitas magis, quam crassities & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via ineunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri æui medici lacticinia, & inprimis lac asininum, serum lactis bubuli & caprini, lac cum aqua mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSVM & ARETÆVM, qui insignem lacti virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap. 75.* curam cum lacte conuenienter institutam vtilissimam censet in superficiei corporis molesta prurigine, in maculis & facto ibi vitiosorum humorum decubitu: seorsim vero *lib. citato* serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur* (lactis serum) *iis, quibus sine vehementia deiectiones molimur aduersus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximiæ sunt huius diætetici remedii vires: siquidem non tantum crassos, viscidos & ferme coagulatos humores diluit & fluxiles reddit, meatus viscerum obstructos reserat, & acrem humorum salsedinem contemperando partes sicciores humectat constrictasque relaxat; verum etiam per vrinam & aluum noxios humores placide educit, expellit, euacuat.

§. XIV.

Quoniam tamen non parum interest, vt tum quantitas, tum iustum tempus bibendi lactis eiusque seri determinetur, optime nobis consulemus, si veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem princeps & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac asininum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta & quinque *quomodo sit instituenda.*

dies,

dies, tertia aquæ mulſæ parte addita ſe propinaſſe refert. Serum lactis per menſes & vltra adſumi poſſe, teſtes ſunt grauiſſimi SYLVATICVS atque RIVERIVS, qui eodem in grauiſſimis adfectibus ad XII. XX. & XL. dies ſummo cum emolumento vſi, plurimi ſunt in commendando eius potu. Nec aliter ſentit doctiſſimus HVGENIVS *epiſtol. & conſultat. medic. Tom. II. lib.* 1. qui ad magnum & antiquum totius corporis pruritum mitigandum ſeri lactis in maiori quantitate potum ita ſuadet: *qui exiguam illius quantitatem potant, fruſtrantur fine alterationis & expurgationis. Sit quantitas vsque ad libras octo & vltra.* Et *lib. citat. tom. I. lib. XII. epiſt.* 1. ſe conſueuiſſe adſerit ſerum hoc dare, quemadmodum aquas ſolerent medicatas offerre. Ita e. g. primo die exhibet libras ſex cum ſyrupi roſarum ſolutiui vnciis tribus, ſequenti die ſimplex dat ſerum, & doſin ſucceſſiue augendo vsque ad libras IX. vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Vſus lactis cum aquis medicatis mixti.

Quandocunque exanthematici hi morbi a lue ſcorbutica vel hypochondriaca adfectione, vt pluries euenit, fouentur & ſuſtentantur, longe maior obtinebitur fructus, quando iam memorata lactis cura ita inſtituitur, vt ipſa complicatis hiſce malis alleuandis ſimul dicata & idonea ſit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac ſi aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento ſpirituoſo & ſalino turgidæ, quales ſunt Selteranæ, Tœnnſteinenſes, Wildungenſes, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ ſub exacto vitæ victusque regimine, & præmiſſis pariter ac interpoſitis euacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

– cum herbis purificantibus cocti.

Quodſi vero harum aquarum deeſt copia, eodem fine ſaluberrimum eſt, ſi cum ipſo lacte vel eius ſero, tam dulci, quam acidulo herbæ ſanguinem depurantes dictisque vitiis ſpeciatim dicatæ decoquuntur, cuius generis maxime ſunt: fumaria, epithymum, cuſcuta, meliſſa, ſcolopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga,

taraxi-

taraxicum, borrago, endiuia, cichoreum & eius radix, aliaque plura, quæ partim sale volatili penetrantiori instructa humores viscidos incidunt & dissoluunt, impuros depurant ac debitum sanguini balsamum restituunt, partim principio amaro balsamico languenti ventriculi digestioni succurrendo, ad boni sanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii spe sua frustrantur, qui præparato prius corpore, succi ex modo dictis herbis recentibus & contusis expressi vnciam vnam, aut plus cum sero lactis per aliquot septimanas propinant.

§. XVII.

Demum, inter optima grauiorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos est celebratissima, ideoque minime a nobis prætermittenda. Enimuero penes HIPPOCRATEM, si scripta eius euoluimus, nullus, quod scio, reperitur locus, quo viperarum vsus adstrui possit; verum ARETÆVS, GALENVS, AETIVS, & ex Arabibus RHASES & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiasi, & omnibus a maligna impuritate proficiscentibus cutis vitiis sanandis non satis possunt deprædicare: quinimo mirabilem totius corporis renouationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHVS trochiscos e vipera paratos pro principali theriacæ suæ, ceu summi alexiterii remedii ingrediente constituit: & hos omnes secuti præstantissimi Italiæ, Galliæ & Germaniæ medici, MERCVRIALIS, QVERCETANVS, SOLENANDER, BALLONIVS &c. similiter viperis magnas tribuerunt laudes; donec *Iulius* PALMARIVS, constantinus medicus Parisiensis *lib. de morb. contagios. cap. IX.* veterum in hoc genere promissa & anilem credulitatem acriter perstrinxit, addito in testimonium *Ioanne* FERNELIO, qui adseruit: si laborantibus adhibitis nullum subsecutum fuisse salutarem medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiaeffectum, cum neque viscerum constitutio hoc modo melior *Viperarum cura.*

facta,

facta, nec verrucosa tubera, nec increscens cutis deformitas fuerit emendata, sed omnia potius symptomata exasperata. Nihilo tamen minus & fuerunt, & adhuc sunt ex modernis plurimi, iique clarissimi medici, qui veteribus & longæ famæ fidem habentes, peculiarem & quasi specificam contra cutaneas defœdationes virtutem in viperis, & paratis ex iisdem decoctis vel iusculis delitescere sibi persuadent; eaque propter viperas, magno sæpius sumtu ex Italia conquisitas variis modis, vt puluere, trochiscis, iusculis, vel etiam in forma salis volatilis chymice extracti sub spe optatissimi effectus propinant.

§. XVIII.

De eadem iudicium. Vt vero libere & ingenue hac de re meam profitear sententiam: nihil certe solidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hisce viperinis medicamentis in impuritatibus sanguinis corrigendis peti & exspectari posse, firmiter ego ob plurimas obseruationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum scriptis accurata & completa occurrit obseruatio, ex qua quis specificas & dictis morbis directe oppositas viperarum virtutes certo cognoscere & adserere possit; maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in vsum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, vbi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque huius generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & coniunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris a viperis prouenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo & vaporoso succo præditis, exspectari potest: vnde excessiua viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præiudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissi-

dignissimæ ZWOELFFERI animaduersiones *in pharmacopœam Augustanam pag.211.*

METHODVS MEDENDI SPECIALIS CVM CAVTELIS.

§. I.

QVoniam admodum diuersa est naturarum & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desidem humorum abundantia in culpa est, abstinentia & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidi humores, sub temperamento maxime phlegmatico caussam suppeditant, euacuantia per aluum, mediante infuso vinoso proficient subiungendo illa, quæ transpirationem leniter mouent; si corpus est plethoricum, & ab omissa sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita eiusmodi fœdæ cutis asperitates & exulcerationes oriuntur, initium curationis a sanguinis per venæsectionem vel cucurbitulas detractione facere, eaque subiungere remedia oportet, quæ salutares has excretiones conuenienter reuocant; si corpus est iuuenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia & depascentem æstum refrigerantia, vt sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosa & per aluum euacuandi scopo potiones mannatæ; si viscerum & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum impurorum fauere animaduertitur, ventriculum roborantia, quæ digestionem adiuuant, insignem ferent opem. Quodsi autem prohibita insensilis per poros transpiratio & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusis theiformibus, leniter diaphoreticis & frictionibus recludere occlusos pororum hiatus medicum decet.

Cura differt secundum causarum diuersitatem.

§. II.

Cautelæ circa exanthemata critica.

Quando per ſcabiem & cutis varia exanthemata chronicæ & difficiles ægritudines, tanquam per criſin terminantur, maximopere cauendum eſt ab omnis generis euacuantibus per aluum, vrinam, imo quoque a ſanguinis miſſione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus exſtat in *Ioann.* LANGII *epiſt. XVI. Tom. I. Ego ſcabiem*, inquit, *& crurum œdemata cum poſt aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris criſin oborta ſponte exoleſcere citra omne medicamentorum ſubſidium plus centies vidi. Quod ſi tum phlebotomia facta fuiſſet, aut pharmacum exhibitum, ingens fuiſſet periculum, ne per eas venas, per quas materia morbi expulſa fuerit, prorſus ad interna viſcera retrahatur.*

§. III.

Expulſio exanthematum promoueatur diaphoreticis.

Atque vtiliſſima hæc cautio ſimiliter neceſſaria eſt, quando natura exanthematum propulſionem ſalutari modo inſtituendam molitur, nec ſola eidem perficiendæ ſufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas retinent, vel retroagunt, vt fere ſunt paullo largiores ſanguinis miſſiones, quæuis purgantia, adſtringentia, & in languidioribus ſubiectis refrigerantia, inque primis nitroſa in maiori ſæpiusque repetita doſi oblata, peſſime ſane ægrotantium ſaluti conſulet, morbumque benignum in malignum iniquo auſu conuertet. Multo magis tum excitandæ ſunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diapnoicis ſuccurrendum, quæ actiuo quodam ſulphureo principio, ſyſtalticam fibroſarum neruearumque partium actionem intendendo, celeriorem humorum curſum efficiunt, eumque ad extimam corporis ſuperficiem dirigunt, vt hac ratione excrementitiæ ſordes per cuticularem exhalationem e corporis ſphæra eliminentur. Atque hanc ſibi viam ipſa natura, quam in medendo ducem ſequi debemus, eligit; ſicut non

modo

modo ex ſpontaneis & in largiſſima ſæpius copia profluentibus ſudoribus, verum etiam exinde ſatis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ teſtantur: ſcabiem aliaque cutis vitia, ſi præſertim a contagio, vel ex aliis morbi præcedentis reliquiis, vt febribus intermittentibus & continuis, podagra, colica conuulſiua, aſthmate &c. originem ſumſerunt, ſponte ſubortis vel arte excitatis ſudoribus fuiſſe ſublata.

§. IV.

Splendent autem diapnoica virtute, ſanguinemque & humores ſimul fluxiliores reddunt infuſa theiformia, ex herbis ſcordii, veronicæ, ſcabioſæ, fumariæ, cardui benedicti, floribus ſambuci, radice pimpinellæ & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hauſta in promouenda materiæ malignæ expulſione egregie ſe gerunt. Huc quoque ex compoſitis ſpectant, dictisque infuſis vel iungi, vel interponi poſſunt, mixtura ſimplex, liquor noſter anodynus mineralis cum ſpiritu bezoardico Buſſii & cornu cerui ſuccinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulueres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, ceruſſa antimonii, & huic analoga materia Krügneri perlata, additis in refracta doſi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, ſulphure ſtillititio & eius floribus, cinnabari, æthiope minerali, & huius cenſus aliis, quorum ſupra iam in ipſa curatiua methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulueres veſpertino tempore, ſicut liquida ſpirituoſa matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ flor. ſambuci, cardui benedicti, fumariæ, ſcabioſæ &c. poſſunt propinari. *Diaphoretica hoc fine proficua.*

§. V.

Ipſi quidem curationi ſociari & interpolari debent medicamenta diapnoica, ſed ſola non ſufficiunt; atque curatio poſitive diaphoretica, præſertim in ſiccioribus ſubiectis, tantum abeſt, vt ad ſalutem quidpiam præſtet; vt potius malum exacerbet, & ex ſimplici prurigine puſtuloſum adfectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita ſint, neceſſitas omnino poſtulare vide- *His iungantur & interponantur decocta & laxantia.*

videtur, vt non modo appropriatos potus, quales ſunt in cholericis corporibus decocta temperatoria & lacticinia, in phlegmaticis laxioribus ſaturatiora decocta, in ſufficiente quantitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum ſuburram euacuantia, & ſimul viſciditatem ſeri ac lymphæ incidentia, vt ſunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilioribus leniora infuſa laxantia præſcribamus, eademque poſt ſex vel octo dierum interuallum ſemper repetamus. Infantibus autem & pueris ſcabie vexatis ſpeciatim commendandum eſt hocce purgans: Recipe pulueris Cornachini ſcrupulum vnum, mercurii dulcis grana octo, ſyrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas, aquæ fumariæ vnciam dimidiam. M. F. hauſtus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nimius pruritus quomodo tractandus.

Sæpe pruritus, maxime ſi lignorum decocta & ſudorifera accedunt, ad lypothimiam vsque augetur, quia ichoroſi halitus & ſalia ſubtiliſſima acria horum ope ad habitum corporis maiori in copia propelluntur. Quod vero ſi incidit, merito abſtinendum eſt ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiſcorbuticarum, vt naſturtii aquatici & fumariæ mixtum, ſerum lactis vel ſolum, vel virtute herbarum alterantium impræ-gnatum, nitroſa, emulſiones, & balnea aquæ dulcis debent adminiſtrari.

§. VII.

In retroceſſione exanthematum quid faciendum?

Scabies & aliæ cutis defœdationes ſi ante tempus recedunt, vel externis ſulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox peſſimorum ſymptomatum ſyndrome ſolet adornari. In quo caſu præter ea, quæ ſuperiori loco expellendi fine commendauimus, optime ſe gerit mercurius dulcis, alterante magis ſcopo, quam laxante datus, nec non flores ſulphuris ad octo, vel decem grana cum abſorbente quodam propinatæ; hac tamen adhibita cautela, vt ſub mercurii exhibitione ſulphuris vſum omittamus: ab vtro-

que autem abstineamus, si febrilis quidpiam, vt sæpe fit, concurrit.

§. VIII.

Licet mercurius specifice quasi fermentescentem scabiosorum adfectuum indolem euertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; saliuatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio & præparatio, saliuæ fluxus non modo impeditius succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhœæ, dyspnœæ, aliaque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescentia, gingiuarum relaxatio & difficilis deglutitio iunguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmuniendæ, corpus in perpetua diapnœa est conseruandum, ex medicamentis omnia calida & acriora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salsa & cruda alimenta, quantum fieri potest, euitanda. Præterea limatiori opus est iudicio, ne vltra indiuidui saliuantis vires medicatio protrahatur, neue ex altera vel medici, vel ægrotantis parte effectus prodeat insufficiens, atque fermentum remaneat, quod nouum morbi pabulum suppeditet. Quo igitur in vtroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque grauitatem. *Mercurialium vsus prudenter instituendus.*

§. IX.

Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia & depurantia tutius adhibentur, quia iisdem neruosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; *An infantibus prosit, disquiritur.*

tamen, si dicta mitiora remedia nihil iuuant, & scabies maligni est genii, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius stricte obseruatur, potest iniungi.

§. X.

Curatio zonæ & vlcerum interna.

Si herpes præcordia inuadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis & arthriticis euenit, imo in omni zonæ & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque locum obtinent in pertinacibus vlceribus & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa in variis adfectibus proficua.

Neque topica sunt prætereunda, quorum conueniens vsus in perfecte sanandis cutis defœdationibus & vlcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diuersi adfectus alia atque alia postulant remedia, breuiter iam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidæ vlceraque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem expetunt, sulphur viuum stillititium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, vlteriorem excrementorum cutis prouentum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ARETÆI & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparauit, omne prope absoluit punctum, si in oleo lini, aut axungia porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ & tutiæ in vnguenti massam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem absumendam, vnguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet vtilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus iuncta sunt, vnguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina conflatur, omnibus aliis videtur præferendum;

dum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, iucunditatis conciliandæ gratia, adiiciuntur. Ad scabiem siccam & valde dolorificam emolliendam & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa & pauxillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exserit efficaciam. Quodsi autem vlcuscula profundiora purificanda sunt & consolidanda, dictis vnguentis addi potest oleum iuniperi & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis & æthiope minerali remixtus adhiberi. Denique non negligendum est vnguentum cosmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione vtilissimum, cuius parandi modum infra in obseruat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur nonnullæ antiquiorum medicorum non ineptæ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS, qui *lib. epid. II.* ad impetiginem & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam esse decet, vt ne magis vlceret. Neque minus mihi semper placuit *Syluatici* methodus, *cent. I. conf.* 22. 23. reperiunda, vbi ille post vsum seri lactis caprini, cum succo citri per XV. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe vnguentum ex sulphure, nitro, mercurio & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XIII.

Quod speciatim attinet ad capitis tineam externa ope subleuandam, præmissis vniuersalibus cacochymiam respicientibus, sequens vnguentum magnæ solet esse efficaciæ. *Tineæ capitis curatio.* Recipiantur olei vitellor. ouorum vncia vna, pulueris pyrii, tabaci, florum sulphuris, ana-tica portione drachmæ duæ, essentiæ benzoes & balsami Peruuiani ana vncia dimidia. M. F. vnguentum, post cuius inunctionem per aliquot dies continuatam caput lauandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini & lixiuii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lauendulæ & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercuria-

 lia

lia porrigunt, externe mitram ex pice nauali & balsamo de copaiua conflatam capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellor. ouor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiundum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum eiusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

§. XIV.

Balneorum vsus. Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumariæ, scabiosæ, saponariæ &c. decocta, peropportune parantur, atque in psora leprosa & elephantiasi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras & squamosas sordes abluendas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exserunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt eiusmodi balnea in morbis cutaneis, a nimia spissitudine & corruptione humorum seroso-lymphaticorum oriundis, quales sunt: scabies, serpigo, herpes & achores &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de *balneorum artificialium ex scoriis metallicis vsu medico*: vbi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diuersis exemplis comprobaui. Imo demum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluuiatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis asperdine iunctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunt præstantissimum.

§. XV.

§. XV.

Quum nullum prorſus medicamentum, niſi recto vſu iuuet, plurimumque in omni curatione rite perficienda interſit, quo ordine & quo tempore remedia adminiſtrentur, vtiliſſimus erit labor, ſi genuinam methodum iam allegatis topicis vtendi cum debitis cautelis ſuppeditemus. Probe itaque ſciendum eſt, remedia externa ſemper in poſtremis eſſe collocanda, & nunquam applicanda, niſi tota ſanguinis & humorum maſſa viſcida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile ſub vſu externorum negligere prorſus decet interna, præſertim diaphoretica, ſed hæc potius eo fine ſunt continuanda, vt quæ forte intus remanſerint impuritates expellantur. Quæ vtiliſſima monita ſin flocci penduntur & minus obſeruantur, mille oriuntur mala, prioribus longe maiora, & ſæpe cum vitæ periculo coniuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem ſcabiem, quæ ſpecialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupauit, præpoſtera methodo per linimenta conſolidantia ſuppreſſam graues neruoſi generis adfectiones, vt ſpaſmos cynicos, epilepticos, paſſionem iliacam, febres inflammatorias cum deliriis, cardialgias, aſthmata, & hydropicos tumores excitaſſe, quæ vix aliis modis, quam reuertente priori morbo quieuerunt. Huc etiam referendi ſunt caſus medicinæ meæ conſultatoriæ inſerti, vbi *Cent. I. caſu XXVIII.* male curatam ſcabiem hæmoptyſeos & epilepſiæ cauſam attuli, & *cent. I. caſu IX.* in epicriſi ad vertiginem contuliſſe demonſtraui. Maiori vero & certiori damno plerumque adhibentur vnguenta mercurialia. Mirifice quidem mox poſt inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinoſis & neruoſis inſtituta euaneſcunt exanthemata, quia ſine dubio fibrillares & nerueæ cutis partes a medicamento hoc actiuiori ſtricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitioſi e tubulis ſubcutaneis partim expelluntur, partim ad interiora repelluntur. At vero, ſi corpus non ſufficienter

Cautelæ circa externorum vſum obſeruandæ.

enter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuose ad interiora, maximeque ad partes nerueo-tendinosas conuertitur; vnde præter alia mala, arthritidem fixam subortam nouimus.

§. XVI.

Guttæ rosaceæ indoles. Superest adhuc peculiaris cutis deprauationum species, cuius facienda erit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei defœdatio & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus iuncta, a sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei aducto enata. Sunt autem variæ guttæ species, quarum leuissima est, si tantum naturali maior rubedo circa nasum, in fronte, vel certis locis faciei obseruatur; peior, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis & tuberculis est obsita. Atque hi diuersi gradus a differente causa in variis subiectis dependet. Siquidem non omnis gutta rosacea prauos & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causa agnoscit, sed potius in nonnullis a turgescentia & distensione vasculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralium, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, deriuari debet. Aliter vero res sese habet, si causa huius exanthematis in materia subtili actiua acri quærenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in neruosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis neruosi debilitate & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe maiorem exercet tyrannidem.

§. XVII.

– & curatio, tam interna. Leuior huius mali indoles in subiectis sanis, vegetis, nullaque sontica impuritatis labe infectis leuiorem quoque & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerumque a maiori sanguinis ebullientis ad superiora motu proueniens sæpe solis temperantibus, diluentibus & deriuantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mi-

mitigatur. Ego igitur in eiusmodi casibus optimo cum successu ordinaui sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. Recipe aquæ fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram vnam, seri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam vnam M. D. S. potio cuius libra vna mane & a meridie, si consentiat ventriculus, haurienda. Aliis eodem depurandi fine præscripsi sequentes species: capiantur herbæ fumariæ, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus vnus, rad. cichorei vncia vna, corticis capparum vncia semis C. D. S. species, quarum vncia vna in duabus seri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Euacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere iussi harum specierum: Recipe polypodii vnciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacann. alb. ana drachmam vnam, nitri purif. arcani duplicati, semin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVIII.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subiectis, scarificationes in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluuia ex aqua fluuiatili cum furfuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo ptisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cerui vsto indito depuratam, vel cum farina triticea, vulgo Stercke decoctam, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam. Facto demum, his omnibus præmissis & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inueni præstantissimum. Rec. aquæ spermat. ranar. flor. sambuci, fabarum anatica portione vncias binas, aquæ d'archibusade vnciam vnam, magister. saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim proh dolor! experientia, per- *-- quam externa cum cautelis.*

peruerſum earum vſum in ſubiectis impuris & ſenſibilioribus peſſima ſubſequuta fuiſſe ſymptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a ſolo epithemate ex aqua ſpermat. ranarum, mucilagine ſem. cydon. ſucco citri & floribus ſulphuris conflato hemicraniam obſeruaui. Vid. *conſult. medicin.* mearum *cent. I. caſus* 163.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Affectus puſtularis pruriginoſus.

VIr quidam ætatis conſiſtentis, tribus abhinc menſibus, medio hieme, ſub nuptialibus feſtiuitatibus, ſaltando corpus inſigniter commouit, atque poſtridie aeri frigido, humidoque diu expoſuit. Hinc eadem adhuc veſpera catarrhali faucium adfectione infeſtatus, elapſo triduo podagra prehenditur, ſatis miti, & poſt dierum quatuordecim decurſum euaneſcente. Sub hac ex improuiſo, dolore quodam circa dorſi ſpinam in latere ſiniſtro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leuiter inflammatum conſpiceret, linteisque calefactis foueri curaret, obſidebant puſtulæ cum inſigni dolore. Sequenti nocte a ſpina dorſi per ſiniſtrum abdomen erumpebant efflorefcentiæ, inſtar lichenum: tumque ſequebantur puſtulæ, in maiores ſenſim veſicas coeuntes; quæ ob inſignem, quem inferebant, pungentem dolorem, diſſecatæ ſerum plorabant liuidum. Nullus in externa cute adparuit tumor; moleſta autem intus vexabat ſenſatio, ponderis cuiusdam, cutem inter ac muſculos innati, quod ad leuem contactum acutiſſimas exhibebat puncturas; atque iungebantur alui ſegnities, perpetuæque vigiliæ.

Oppugnabat hæc ſymptomata medicinis leniter diaphoreticis, antiſpaſmodicis, externe cataplaſmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritum; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: ſpirituoſa vero prorſus exaſperabant malum.

lum. Mane loco infusi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras potabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino stomachici, quod essentiam corticum aurantiorum, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni adplicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spermate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, maioremque pruritum movebat, mox vero insigne levamen inferebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

CONSVLTATIO.

Singularis, quocum per aliquot menses, vir spectatissimus conflictatur affectus; non alius est, quam pustularis scorbuticus, a dyscrasia humorum, salsis, acribus, impurisque sordibus refertorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa iam diu delituisse, vero est simillimum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsan nimium indulsit, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aëre, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hactenus hostem.

Vnde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam recedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficiem sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum vtatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi,

 saliaque

ſaliaque ſcorbutica attemperandi, ad exitum diſponendi, & per alvum cutimque e corpore proſcribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hiſce caſibus pro potu ordinario præſcribere ſuevi decoctum, ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, liquiritiæ, raſura cornu cervi, ſemineque fœniculi paratum. Deinceps, bis quauis hebdomade corpus infuſo mannato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum auodynum, cuius tres partes cum vna ſpiritus bezoardici Buſſii, vel tinctura bezoardica ſint remixtæ; veſperi vero, ad promouendam tranſpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum ſeri lactis cum inſigni fructu commendare ſoleo. Ex topicis emplaſtrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoſcyami ſubactum, vel ſolus ſpiritus vini, leuiter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre obſeruantur adiumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, ſi perſanetur hæc moleſta adfectio; excellentiſſimum in totum corpus inde reſultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Scabies validiori purgante retropulſa & feliciter curata.

Iuuenis viginti & aliquot annorum, habitus corporis ſpongioſi, qui lacte & ſaccharo conditis valde ſemper delectatus, æſtate quondam maxima in copia fructus ingeſſit horæos, ſub inſequentem autumnum, poſtquam præſertim cum ſcabioſo in vno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & puſtulis indies magis eﬄoreſcentibus, quæ de nocte multum creabant moleſtiæ, & intra vnius ſeptimanæ ſpatium per totum corpus diffuſæ ſaniem æque copioſam atque acrem ſtillabant. Medicus conſultus ad depellenda hæcce incommoda vehemens præſcribebat purgans per ſingulos dies ſumendum, cuius quidem vſu vltra ſexaginta ferme ſedes intra triduum prouocatæ vires mirum exhauriebant, ſed ſimul mirabili ſpectaculo omnis prope ſcabies diſparebat, puſtulis egregie exſiccatis. Quæ per-

perfecta videbatur sanitas non multo post denuo labascebat, dum æger omni adpetitu & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsuumque celeritate iunctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cerui calido. Qua methodo id efficiebatur, vt infensissimis hisce symptomatibus euanescentibus denuo noua prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulueribus leniter absorbentibus & temperantibus, vnguento sulphurato & balneo perfecte sanabantur.

EPICRISIS.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ iam sanguinis quadam dyscrasia, ob peruersam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem huius morbi prouentus in autumno solet contingere, quia sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti perfacile saluberrimum transpirationis negotium impeditur, magnaque sordium excrementitiarum copia in sanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementem alui purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia causticæ indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta & intus reiecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca esse repurgandum, sed vt remediis per epicrasin & paullatim agentibus, vti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Scabies post vſum acidularum frigidum & prohibitam tranſpirationem oborta.

Femina tenerrimæ conſtitutionis, bilioſa & viginti annos nata, tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies ſub cœlo frigido & humido ſine vlla valetudinis noxa vtitur. Domum autem reuerſa elapſis aliquot hebdomadibus maximo totius corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato ſat multæ puſtularum effloreſcentiæ in manibus, cum tumore & dolore inflammatorio ſequebantur, quæ ſuccedente tempore ingentem ſaniei copiam ſtillabant. Conſultus vir chirurgiæ peritus puluere exſiccante, ex tutia, creta & ceruſſa compoſito manus perpetuo ichore madidas diligenter conſpergebat. At vero, loco ſperati ſalutaris effectus tuſſis oriebatur vehementiſſima cum ſumma præcordiorum anxietate, & in ipſis muliebribus, quæ valde intumeſcebant, ægra intenſiſſimum ſentiebat pruritum. Ego igitur in conſilium adhibitus, quum ſingula hæc mala a materiæ peccantis in corpus repulſione enata facile augurabar, remoto puluere ſiccante, tincturam antimonii tartariſatam cum infuſo radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adſumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplaſtrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec ſpem fefellit hæc curandi ratio: ſiquidem tuſſi inde compoſita, reliquisque ſymptomatibus ſublatis, rurſus in partibus extremis plurimæ effloreſcebant puſtulæ, quæ poſtea decenti corporis purgatione, ſubiunctisque in fine vnguentis ſulphuratis & balneis ex voto deciderunt, priſtino cuti nitore per vnguentum noſtrum coſmeticum reddito.

EPICRISIS.

Quæ præſentem ægrotam grauiter vexauit ſcabies ex intempeſtiuo acidularum vſu ſuam duxit originem. Quodſi enim aquæ eiusmodi frigidæ ſub frigido-humida aeris conſtitutione in copia hauriuntur, non poteſt non inde liberior tranſpirationis ſucceſ-

ſus ſuſpendi, atque magna impuritatum ſalinarum & excrementitiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aere accedente, cum impetu ad extremam corporis ſuperficiem expelluntur, vbi ſtaſi ſua inflammationem & varii generis exulcerationes producunt. Iam æquum iuſtumque fuiſſet, naturæ in expellendis & corrigendis his ſordibus interna ope ſuccurrere. At vero, quum chirurgus externis ſiccantibus materiam corpori infenſam retroegerit, non mirum eſt, peſſima ſuborta eſſe mala, quæ niſi reuocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulſa abigi non poterant.

OBSERVATIO IV.

Accidit aliquando hic loci, vt tota domus ſcabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miſerrime diuexabat. Erat ille quadragenarius, conſtitutionis gracilis & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinante; victu delectabatur duriore, potu conſiſtentiori, ſtudiisque nimis intentus vitam agebat ſedentariam; quamobrem non poterat non ſanguinem generare ſpiſſiorem, & deinceps ſcabie infectus aliis longe grauius & diutius decumbere. Manus enim & pedes innumeris obſidebantur puſtulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures ſeptimanas impediebant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimuero, ad ſubmouenda hæc mala venam ſecandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgauit, ſudauit, & balnea adhibuit, ſed ſine vllo conſtantiori effectu; vt potius ſcabioſæ illæ puſtulæ, quæ membra derelinquere videbantur, breui poſt pleniori redirent agmine. Ego quum primum aduocarer, Carolinarum vſum ſuadebam; hoc vero conſilio neglecto, ſequenti ratione ægrum diuina gratia reſtitui. Primo omnium præſcribebam pilulas huius compoſitionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon: mercurii dulcis, cinnabaris natiuæ præp. ſingulorum drachmam

Scabies maligna cum tuberculis in cute.

dimiam, ſulphuris antimonii aurati ſalis ſuccini ana grana decem, olei ligni ſaſſafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex ſcrupulo vno numero XX. quarum duodecim ſingulis tribus diebus mane capiebantur, ſuperhauſto & interpoſito infuſo veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & puſtularum plurimæ exſiccatæ ſquamulas deponebant, ſed nouæ ſubinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & inſignis magnitudinis nodi, ſub cute deliteſcentes conſpiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animaduerterem, malum difficulter ſanatum iri edixi, niſi grandioribus his tumoribus ſimul ſublatis; eoque fine vnguentum illinendum nodis commendabam, quod balſamum ſulphuris antimoniatum cum mercurio viuo ſubactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! ſimplici hac methodo, cui in fine balnea ſubiungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, vt æger a moleſtiſſimo hoc adfectu liberatus integræ redderetur ſanitati.

EPICRISIS.

Non raro in artis exercitio obſeruare licet, quod non modo ſcabies, ſed & alia externa cutis vitia valde ſint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero ſi euenit, non obſcurum ſolet eſſe indicium, magnam lymphæ ſubeſſe impuritatem & viſciditatem, quæ obſtructiones glandularum vel ſubcutanearum, vel meſeraicarum, ipſorumque viſcerum pro cauſa agnoſcit, in quarum partium alterutra fermentum quaſi reſidet, quod diuturnos hoſce adfectus alit atque ſuſtentat. Cuius rei pleniſſimam faciunt fidem obſeruationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinaciſſimis morbis demortuorum, vbi glandulas, præſertim meſeraicas valde magnas & tumefactas perſæpe inueni. Quæ cum ita ſint, in vſum practicum hæc eximia redundat cautela: omnem fruſtraneam eſſe ſanguinis depurationem, quantumuis alias probatam, niſi id medicus perficere

cere satagat, vt penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias reseret atque recludat.

OBSERVATIO V.

Vir consistentis ætatis gente Iudæus, habitu corporis macilento incedens, iam per septem fere annos scabie sicca laborauit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. Nihil hactenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil scarificationes & venæsectiones, nihil demum sudorifera, vtvt ingenti in copia deuorata, magnoque vbiuis pretio a plurimis medicis coemta. Multo magis sanitatis loco res eo deuenerat, vt se æger vera lepra affectum, & ad mortem vsque miserrimum crederet. Tandem vero veniebat ad me supplex, vt suæ miseriæ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam credidisset. Ego igitur, singulis probe æstimatis, facile augurabar, tum peruersam & nimis liberalem viuendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni gauiaci exsiccantibus susceperant, hactenus exoptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ victusque regimine cibos duros, salsos, acres remouendos præcipiebam, commendata in potus locum ptisana ex rasura cornu cerui & radice scorzoneræ confecta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & vltra mane calide bibendum; vel huius loco sequens decoctum substituendum: Rec. radicis altheæ vnciam vnam, rasuræ cornu cerui vncias duas, herbæ veronicæ, maluæ, hederæ terrestr. ana manipul. vnum, florum sambuci pugill. IV. semin. cydon. papav. albi ana vnciam semis. C. D. Atque huius decocti mensuram vnam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane exspe-

Scabies ferina pertinacissima.

exſpectando. Ad aluum apertam ſeruandam potio dabatur mannata, quæ ſemel in hebdomade hauriebatur: vnde intra menſis ſpatium non modo pruritus mitigabatur, ſed puſtulæ quoque ſiccæ ſenſim paullatimque euaneſcerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperatioribus, atque balſamo ſulphuris amygdalino externam ſimul opem præſtabamus.

EPICRISIS.

Iudæi propter genus vitæ ſordidum, pauciorem potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum eſt, propter allii inter cibos comeſtionem facile ſcabie ſicca tentantur, quæ licet per ſe ſatis moleſta, ſemper tamen maiorem exercet tyrannidem in ſubiectis macilentioribus, quale præſens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane peius & angue fugienda ſunt calida volatilia & ſerum magis defraudantia, vt fere ſunt eſſentiæ calidæ & decocta ligni guaiaci; quibus non modo ſymptomata mirum augentur, ſed malum quoque pertinaciſſimum redditur. Multo magis ea in vſum debent proponi, quæ ſpicula acria inuoluendo impediunt, quo minus ipſa in partes ſenſibiles tam violenter poſſint agere, & ſpaſticam quaſi cutis conſtrictionem inferendo, ſordium impurarum & ſalinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, vt eo clarius pateſcat, quantum damni ſicut ex omnibus calidioribus & acribus medicamentis; ita quam maxime ex decocto guaiacino in corpora ſcabioſorum redundet, allegare atque huc tranſcribere placet ſingularem & digniſſimam notatu obſeruationem, quam *Henricus* ab HEER *in obſervat. med. pag.* 200. ſuppeditauit. *Anno* 1608. *venit ad me iuuenis temperamento cholericus, lacerrima, & altis rimis peruia per totum corpus cute, non aliter, quam ſi clatris ferreis acutiſſimis, cannabis aut lini inſtar, pexus fuiſſet. Credebam illum lepræ a me indicium, vel conſilium petiturum, illo enim leproſiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, inuenio illum apud ſeptem chirurgos, guaiaci decoctum*

ſepti-

septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, cumque initio parum mali haberet, tam longo guaiacinæ scobis potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sæpe etiam obseruaui melancholicos, nimio guaiaci vsu elephantiacos factos. Tum quoque paucis interiectis curam suppeditat in hunc modum: *iubeo illum quotidie mane sumta sesquidrachma crystalli montani præparati cum succis fol. nymphea, ribes & berberorum, superbibere seri lactis, cum tantillo salis prunellæ, quantum posset. Deinde in stramineo lectulo, sub altissimo molendino iacentem, stillicidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aquæ gelidissimæ, neque motu, neque solaribus radiis calefactæ. Hoc cum mane & sesquihora ante cœnam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus est factus.* Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subiectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guaiacina propinare. Causam si quis quærat, in promtu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & acerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat, iudicatu facillimum esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se iam rigidas adhuc magis intendere, & vna cum sudore, quem plerumque largiter mouet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inseruire deberent.

OBSERVATIO VI.

Vir quadraginta & nouem annorum, temperamento sanguineo - melancholico, habitu corporis spongioso & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales leuioremque tussim, in iuuentute perpessam, sub vita sedentaria & moderatiori diæta nulla sontica valetudinis incommoda senserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ ita simul ac semel increscebat, vt totum corpus madore snioso ferme diffluer, nouoque quotidie indusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccandam. Præter hæc vero, oris fœ- *Scabies climacterica.*

tor aderat intolerabilis fere, & ab admissa frigidiori aura mox summæ percipiebantur angustiæ. Ad nos itaque confugiens vxor eius sequens reportauit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cuius vnciæ aliquot per triduum tam mane quam vesperi bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscutæ, epithymi, fumariæ ana manip. vnum, fol. sennæ sine stipit. rhabarbari el. ana vnciam dimidiam, mannæ el. vnciam vnam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ feruidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remisceantur. Deinceps ordinaui puluerem diaphoretico absorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphoretico, conchis præp., succino, floribus sulphuris & nitro compositum, vna cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, heder. terrestr. rad. cichorei & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum rad. chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, vt multum a ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam exterius commendaui vnguentum, ex vnguento lithargyrii, flor. sulphuris & mercurio viuo conflatum, carpis manuum adplicandum; neque tamen alui purgatione, neque diaphoreticis sub eius vsu penitus omissis. Et sic læto omine eueniebat, vt fœda scabies sensim paullatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret.

EPICRISIS.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum pontentia non adeo sit cogni-

cognita atque explicita, vt vera eius ratio cuique pateat; nihilominus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notatu digna in machina nostra accidere, & varios inprimis actus depuratorios a natura institui, quæ, si superantur, ad sanam & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhœas, sudores chronicos, scabies tam siccas quam humidas, hæmorrhoidalem fluxum, aliasque plures excretiones fuisse excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam sæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quodsi vero saluberrima eiusmodi crisis in corpore oboritur, circumspecta sane methodo opus est, vt ne vllo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quæ nulla vnquam ope in melius potest conuerti. Sicut autem temperata corrigentia & euacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita e contrario nihil potest esse perniciosius, nihil pestilentius, quam externa vnguenta, ex sulphure & argento viuo nimis cito & intempestiue adhibere; quibus materia vitiosa foras propellenda ad interiora conuertitur, variique generis mala arcessuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

OBSERVATIO VII.

Anno post millesimum septingentesimum decimo sexto, ob æstatem valde humidam & frigidam, a medio Augusti mensis ad finem vsque Octobris innumeri fere cuiuscunque sexus & ætatis homines in hac nostra ciuitate, aliisque vicinis locis, præsertim Islebiæ, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassantibus insolito plane more corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod siccioris temperaturæ subiecta scabie potissimum pruriginosa & serpiginosa, spongiosi vero habitus corpora humida potius *Scabies epidemica.*

adfli-

adfligerentur, atque in multis, vbi malignam induebat faciem, duri sub cute noduli & glandularum, præsertim axillarium tumores iungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superauerant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundiores, difficillimæque sanationis exulcerationes ad periostium vsque experiebantur, alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post huius curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Præter hæc vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant auidissimi. Curatio ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu maioribus infusum vel potio præscribebatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans: Recipe pulueris Cornachini scrupulum vnum, mercurii dulc. gran. vnum. syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore puluis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulueris bezoardici nostri, vel ad Ludouici mentem confecti, & ex vna parte æthiopis mineralis constabat; mane autem infusum theiforme, ex herba veronicæ, scabiosæ, fumar. florib. sambuci, rad. glyzyrrhicæ & cortice ligni sassafras sorbillari debebat. Mensis circiter spatio inter hæc exacto plurimis inunctiones præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam exsiccante, ex vnguento pomato, æthiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, vt aspredo cutis & rigiditas in illis locis, vbi pustulæ stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, viuidusque & naturalis corpori color redderetur, sequens vnguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inæqualitates remouendas, curatione finita vtilissimum deprehendi, ad fornacem calidam illinendum commendabant: Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquæ post huius coctionem innatantis vnciam vnam, spermatis ceti, ceræ albæ ana vnciam dimidiam, balsami de copaiua drachmam vnam,

olei ligni Rhodii guttas X. M. & per triturationem in mortario cum aqua rosarum fiat vnguentum. D.

EPICRISIS.

Omnia pustularum genera frequentius autumnali & vernali proueniunt tempore, ob atmosphæram frigido humidam & subitaneas aeris mutationes, quæ virtuti elasticæ fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicæ saluberrimum transpirationis opus facile cohibent: vnde ex retentis istis sordibus impuris, salinis, & de nouo coeuntibus, tanquam ex fonte pustulosi cutis morbi propullulant. Multo vero magis particulæ eiusmodi excrementitiæ in succis vitalibus accumulantur hieme frigido-humida; quando ob prægressam calidiorem tempestatem perspiratio fuit intensior. Tum quoque infantes præcipue vermibus solent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horæos in copia comestos magnam succorum viscidorum & acidorum colluuiem in primis viis collegerunt, quæ postea, maiorem ciborum adpetentiam excitando, corruptionem humorum magis magisque promouet. Atque tantum refert, anni temporum constitutiones bene intelligere: quare optandum esset, vt medici ad præternaturales tempestates magis attenti aeris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius obseruarent: qua ratione futurum esset, vt multi grauiores & epidemice grassantes morbi promtius possent præuideri, congruaque diæta & paucorum remediorum ope in tempore auerti.

OBSERVATIO VIII.

Vir illustrissimo loco natus, septuagenario maior, habitus corporis macilentioris & vasculosi, qui a primis iuuentutis annis diætæ vinosæ addictus, quotidie tres vel quatuor vini mensuras potauerat; omnem prope vitam, exceptis leuioribus, quas catarrhales dicunt molestiis, integra gauisus est vale- *Affectus cutis lepram Arabum æmulans.*

valetudine, maxime cum corpus ſtrenue ſemper exerceret, ſanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum ſuperato ſeptuageſimo ætatis anno decreſcens virium robur vix amplius fortiori corporis exercitationi ſufficeret, ſed vita magis ſedentaria eligenda eſſet, perſæpe dolorem in hypochondrio ſiniſtro grauatiuum percepit, cum reſpiratione difficiliori; quæ tamen mala œdematoſo pedum tumore accedente exſpirarunt. Commendabatur itaque acidularum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore inſtituendus, quo per aliquot dies adſumto mox pedum tumor increſcebat, & exactis ſub hac cura quatuordecim diebus ad genua vsque adſcendebat: iungebatur ſimul pruritus, & ex poris hiantibus ichor viſcidus magna in copia promanabat. Omiſſo acidularum potu nihilominus pedes inſtar ſaccorum tumidi manebant, humorem continuo ſtillantes tenaciſſimum, qui in ſquamas & cruſtas ſat latas coibat, ſuper quas puſtulæ rubiginoſæ eminebant. Poſthæc, in femore quoque & brachiis puſtulæ oriebantur valde pruriginoſæ, & rodentes, quæ ſcalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, ſpiratio facilis & mentis vigor ſatis bene conſtabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ ſequitur, inſtituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabarbarina, iuſcula ex carne vitulina & gallinacea, cum viperarum carne, radicibus cichorei, ſcorzoneræ, herba chærefol. endiuiæ, & borraginis decocta: in potus locum ſubſtituebatur decoctum rad. chinæ, ſarſæparillæ, polypodii, glyzyrrhicæ & cichorei cum paſſulis & pauxillo corticis ligni ſaſſafras: nec ſerum lactis cum ſuccis fumariæ, naſturtii aquatici & beccabungæ alteratum omittebatur. Ex medicamentorum claſſe ſingulis diebus mane tinctura antimonii acris cum eſſentia pimpinellæ & ſcordii remixta; circa noctem vero pulvis præcipitans nitroſus ex aqua offerebatur. Ad externam medelam quot attinet, hanc ipſam quidem initio ferebamus epithemate, quod aquæ calcis viuæ vnciam vnam, aquæ

flor.

flor. sambuci, plantaginis & spermatis ranar. anatica portione libram vnam habebat, superposito dein emplastro diachylo simplici cum mucilagi e medii corticis tiliæ remixto. Tum quoque lintea, decocto huius corticis aquoso immersa insigni cum fructu applicabantur, & escharæ sequenti illinebantur vnguento: Rec. lithargyrii libram dimidiam, aceti acerrimi libram vnam, nitri purificati vnciam vnam. Coque per horam, facta dein colatura fiat cum sufficiente quantitate olei lilior. alb. cerussæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei tartari per deliqu. & ligni Rhodii in mortario vnguentum D. His tam interne quam externe adhibitis toti copori pristina redibat mundities, & serenissimus æger per longius temporis spatium egregia fruebatur valetudine. Verum enim vero, quum strictioris diætæ impatiens non modo cibis plus iusto se repleret, sed vinum quoque sub vita motus experte largius hauriret, factum est proh! dolor, vt sequente hieme frigido humida maximam sentiret virium prostrationem, vrinam redderet copiosam, albam & turbidam, & pereunte ciborum appetentia, insigni hypochondrii sinistri dolore tumidis labiis, vertigine aliisque capitis molestiis vexaretur. Neque tamen illustrissimus grauioribus his malis succumbebat, sed denuo conualescens ad veris vsque initium spiritum protrahebat, vbi luctu adfectus domestico in profundum decidebat soporem, qui cum loquelæ omniumque tam internorum, quam externorum sensuum abolitione iunctus septimo post inuasionem die in mortem terminabatur. Secto corpore id notatu dignum erat momentum, quod lien insignis magnitudinis valde inflatus, turgidus, & liquamine atro sanguineo repletus fuerit inuentus.

EPICRISIS.

Quum ego ad plurimas serenissimorum Principum aulas euocatus sæpe consilio & auxilio prodesse debui, peropportunam habui occasionem, pancraticam viuendi rationem penitius

nitius cognoſcendi, atque varias colligendi obſeruationes, quæ ſummorum virorum diætam & valetudinis ſtatum accuratius declarant. Id autem quam maxime annotare mihi licuit: complures, inordinatæ licet diætæ crebrisque vini compotationibus adſuetos conſtanti ſanitatis fructu gauiſos eſſe, quamdiu corpus motu exercuerint; inualeſcente vero ſenio, vel aliis de cauſis ad vitam magis ſedentariam redactos, mox varia valetudinis incommoda, & maxime quidem vertiginem, viſus imbecillitatem, apoplexias, pectoris anguſtias, appetitus proſtrationem, moleſtos hypochondrii, inprimis ſiniſtri dolores, imo arthritidem & œdematoſos pedum tumores incurriſſe, ſectisque poſt mortem corporibus lienem plerumque ita ſe repræſentaſſe, qualem ſupra docuimus. Ratio in procliui eſt. Quamdiu enim ſufficienti motu & exercitatione ſucci vitales æqualiter per corpus diſtribuuntur, & ſaluberrimum ſe- & excretionum negotium in ordine ſeruatur; tamdiu peruerſæ diætæ noxa facile auertitur, nec ſtatim morbi, in humorum ſtagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, priſtina lauta vinoſaque diæta continuatur, non poſſunt ſane non, circulo ſanguinis retardato, viſceribusque ſenſim infarctis, grauiora inde mala & ſonticæ valetudinis læſiones in corpus redundare.

Ceterum morbus, quo sereniſſimus noſter laborauit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile eſt, quod lien tam magnus fuerit repertus: vnde nos recte in ſententia noſtra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cuiusdam viſceris læſionem pro cauſa & fundamento agnoſcere.

OBSERVATIO IX.

Serpiginis ſpecies in ſcroto. Vir quadraginta annorum, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, diætæ addictus craſſiori, & in loco ſeptentrionem verſus ſpectante aere vtens humido, vappido & ſcorbuti generationi apprime fauente, ante annum & quod excur-

rit

rit in itinere comprehensus lecto incubuit, in quo forte scabiosus contagii sui miasma reliquerat: vnde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum scalptu mitigare voluit, leuis intumescentia & tædiosum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus sacculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; vnde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permansit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breuiores, acerbi & pungitiui accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; vt potius siccato & repulso scroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ minimæ effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam crearunt molestiam. Tandem & meum implorabatur consilium; vnde ego primo omnium, quod ad diætæ victusque regimen pertinet, missis salsis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adsumere, loco cereuisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum radicis sarsaparill. cichorei & glyzyrrhicæ in copia haurire, & insuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis mouere ægrum iussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vernales scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & vltra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adiuuandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis componendam, pulueris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante puluere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor. tartari scrupulum vnum habe-

bat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti vnguento illinebantur, cuius nobis vſus eſt in omnibus eiusmodi cutis vitiis exſiccandis, præmiſſis præmittendis frequentiſſimus: Rec. vnguenti de lithargyr. vnciam vnam, flor. ſulph. drachmas duas, ol. hyoſcyam. drachmam vnam M. F. vnguentum D. Atque hac ratione ægrum diuina annuente gratia ſanitati reſtituimus.

EPICRISIS.

1) Præſens ægrotus ſcorbutica ſanguinis & humorum dyſcraſia laborat, quam ſibi procul dubio victu duro, vita ſedentaria & aeris vappidi vſura contraxiſſe videtur. Nam ea eſt harum rerum indoles, vt ſanguinem ſpiſſum, viſcidum, & ad liberiorem per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; vnde deinceps facillime ſuccorum inutilium excretiones retardantur, multæque ſordes impuræ, ſalſæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectuum cauſam conſtituunt, maxime ſi contagioſa quædam infectio, vt in præſenti hoc caſu acceſſerit.

2) Merito taxandus eſt medici pariter atque chirurgi in curanda ſcroti ſerpigine error, dum iniquo plane auſu ea adhibuerunt remedia, quæ obſtipatis cutis poris, liberum materiæ acris exhalationem impediuerunt; vt ideo non mirum eſſe debeat, cur deinde non tantum maior prurigo, maiorque partis adfectæ durities ſubſequutæ, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metaſtaſi, tam lumbi quam pedes puſtuloſis excreſcentiis defœdati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius eſt, inter initia ſtatim ea præſcribere medicamenta, quæ ſanitati infenſam humorum ſpiſſitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obſtructos cutis poros reſerando, malignitatis eliminationem promouent. Quorum ex numero in iis, qui ferre poſſunt, lacticinia eminent, ſiue etiam aqua calcis viuæ cum lacte temperata, cui iam ab HIPPOCRATE & optimo ipſius interprete Sponio, eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. conſultat. med. Tom. II. Sect. IV. caſu CXXII. CXXIII. &c.

CAPVT

CAPVT VI.

DE OMNIS GENERIS VLCERIBVS TAM BENIGNIS QVAM MALIGNIS PRÆSERTIM CANCROSIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

DIxi in priori capite de illis vitiis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, variique generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subiacentes male adficiunt, & vlcerum nomine a medicis insigniri solent. Sunt autem vlcera: partium solidarum cum cauitate quadam minori, ichorem tenuem, salsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, a sero extrauasato & corrupto originem ducentes. *Vlcerum definitio.*

§. II.

Differunt vlcera ab abscessibus, dum in hisce maior, quam in illis deprehenditur cauitas, atque non tam sanies aquosa, salsa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum a sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, vlcera sæpe ex apostematibus oriri, quæ in principio meri fuerunt abscessus. *differentia ab abscessibus.* Discrepat quoque verum vlcus a tetra ossium carie. Hæc enim ossa tantum, illud molliores corporis partes inuadit; quamvis in eo conuenire videantur, quod vtrumque malum materia corrodente putrida exesionem corruptionemque partis adfectæ inferat. *& ossium carie.*

§. III.

§. III.

--*sedes.* Veram tam abscessuum quam vlcerum sedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, siue internæ, siue externæ constituunt. Siquidem, testantibus auctorum fide dignissimorum obseruationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis, vuula, faucibus, thorace, mammis, dorso, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, vtero, intestino recto, pulmonibus, renibus, vesica, mesenterio & pancreate, imo ipso in cerebro, cuius mollissima tenerrimaque textura est, varii generis exulcerationes progignuntur: etiamsi probe tenendum sit, alteram præ altera partem ad vlcera citius suspicienda magis esse dispositam, quale quid præsertim in locis, ob plurium canalium concursum succulentioribus, inguinum, abdominis, ani, vteri &c. animaduertere licet.

§. IV.

-- *differentia inter se.* Vlcera inter se ipsa discrepant: quam differentiam paucis iuuabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, vt sunt fistulosa & sinuosa, alia in latitudinem serpunt, & dicuntur serpiginosa, alia vero æqualitatem seruant. Deinceps, alia sunt benigna alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo fœtidum & corruptum, sed magis album & sincerum fundunt, remediisque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, liuidique coloris fœtidum alunt, & partes conterminas depascendo, non tantum pinguedinem & carneas fibras, sed tendines quoque cum ossibus aggrediuntur. Atque horum fere singula curatu sunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dysepulotica, chironia & cacoethea appellantur. Pessimi igitur moris vlceribus adnumerari debent cancrosa, ex partium glandulosarum tumore liuido, ramulisque venarum insignibus stipato conspicua, qui apertus celerrime proserpit, partesque vicinas & substratas putredinosa corruptione depascit, sinus formans & foueas, cum oris labiisque turgidis, duris, & intolerabili fœtore tetrique coloris materia iunctis. Malæ quoque indolis esse solent cariosa, vbi

vbi oſſa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac ſi vermibus fuiſſent eroſa: id quod & nigredo & difficillima oſſium coalitio luculenter ſatis declarant. Referri huc etiam debent fiſtuloſa, ex variis ſinubus, ſiue canalibus calloſis, indolentibus compoſita, & orificiis ſæpius arctis, præduris & calloſis cincta, quæ ſi cicatrice interdum obducuntur, materia copioſa acris, alias quærendo vias, nouo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in ſequenti capite ſigillatim.

§. V.

Cauſa vlcerum proxima & formalis a plerisque hodierni etiam æui medicis acidæ corroſiuæ eſſe naturæ ſtatuitur. At vero, quum in ſanguine purum acidum nunquam detur, neque vllum vlcus, ſiue ſit exedens cancroſum vel carioſum, abſorbentibus, quæ acidum facillime tollunt, ſanari poſſit, nec denique fœtor acidi præſentiam ſubindicet: veritati magis conſentanea illorum videtur ſententia, qui omnis in vlceribus exeſionis cauſam non tam ſalinæ admixtæ acrimoniæ, ſed potius formali humoris putredini adſcribunt. Ea enim vis eſt ac potentia putredinis, vt non modo inteſtino motu texturam & vnionem ſolidorum plane diſſoluat ac deſtruat, particulisque ſulphureis a terrearum partium vinculo ſecedentibus fœtorem excitet tæterrimum, verum etiam mirifice ſeſe multiplicando, humores & partes ſolidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat. *cauſa formalis eſt putredo.*

§. VI.

Verum enim vero, quum putredo, motu inteſtino fermentatiuo, fœcunda ſalium & ſulphuris genetrix ſit, minime certe peregrinam ſalino-ſulphuream indolem in vlceribus ſinuoſis excludimus: odor enim, pruritus & celerrima ſanæ partis corroſio eiusmodi ſalino-ſulphureum & acre principium clariſſime demonſtrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur vlcera difficilis ſint curationis, oſſiumque caries, ſi ſemel radices egerit, multo labore longiſſimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, ſi ſimplex tantum acidus *quod argumentis docetur.*

 & cor-

& corrosiuus humor veram vlcerum causam perficeret, is facili negotio posset corrigi penitusque inuerti. Secus autem fieri obseruamus in putredine, quæ, si semel in corpore siue animali, siue vegetabili fixam occupauerit sedem, ægerrime excutitur, sed vlterius serpendo se propagat, nisi corruptæ a sana parte exscissio instituatur. Et quid multa, vel sola vlcerum curatio de putredinis præsentia nos plenius potest convincere. Hæc enim quum medicamentis balsamicis & sale volatili oleoso subtili turgidis, quæ exstinguendæ putredini accommodatissima sunt remedia, quam optime perficitur, facile potest iudicari, putredinosæ esse indolis materiam, quæ in vlceribus peccat, tantarumque molestiarum causam suppeditat. Verum enim vero, quum eadem sit sphaceli atque vlcerum ratio, & in vtroque morbo putredo accusari videatur; non immerito in quæstionem venit, quomodo vlcus a sphacelo possit distingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in sphacelo magis putridam sanguinis corruptionem, quæ propter copiosum alcali celerrime se propagat; in vlceribus autem serosi potius laticis corruptionem, qui ob salsedinem, quo scatet, non tam subito in putrefactionem ruit, accusandam esse censemus, nec quenquam facile delicturum esse confidimus, si hanc in discernendo cautionem adhibuerit.

Discrimen sphaceli ab vlceribus.

§. VII.

-- causæ mediatæ.

Sequitur iam, vt causas, quæ putredinem hanc vlcerosam in corpore suscitant, dispiciamus. Iam vero certissima docet experientia, vlcera sæpius a prægressis abscessibus, vel vulneribus perperam curatis suam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, si vel apostemata non mature aperiuntur, vel si vulnera profunda a sordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in fœtidam abit putrilaginem, & sinuositates formando, cum vicinis partibus similem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter

quenter apostemata & vlcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro solet contingere, vt interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, vesicæ, intestini recti & vteri, in vlcera mali moris transeat. Eodem modo externe ab erysipelate scorbutico, vnctuosis male tractato vlcera oriri iam olim HIPPOCRATES *sect. VII. aphor. L. & lib. epidem. VI. sect. III.* §. 35. eleganter docuit. In partibus quoque glandulosis tumores duri scirrhosi, vehementer dolentes, inueterati, vel male tractati, propter sanguinem nimis viscidum, frigidum & ad discussionem ineptum successu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nisi prudentis medici opera accedat, in pessimæ indolis vlcera fistulosa & cancrosa degenerant. Cuius quidem rei testes sunt luculentissimi mammæ, parotides, glandulæ subaxillares, maxillares & colli, musculo masto ideo instratæ & substratæ, nec non glandulæ inguinales, quæ ex copiosis & angustissimis canaliculis tam sanguineis, quam excretoriis, folliculisque membranaceis contextæ, ob stagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in scirrhum abeunt, qui perfacile inflammatur, & post inflammationem malignum vlcus relinquit. Accedit demum violenta partium contusio, quam presso vt aiunt pede, humorum sequitur stagnatio, inflammatio & ad putredinem propensio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, vt manibus & pedibus, a grauiori quadam contusione frequentes, easque periculi plenas vlcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

Vtut vero vlcera violentam plerumque externam causam prægressam habeant; nihilominus tamen a causa etiam interna, seu vitiosa humorum viscerumque labe suam ducunt originem. SIC GALENVS *lib. IV. de compos. med. serm. XX.* lienem & iecur male adfectum vitiosi humoris in vlceribus genuinam esse causam iudicat, & perite addit: his antea prouisis ad consolidandum vlcus veniendum esse. Neque huius

viscerum labes & morbi prægressi.

rei

rei ratio e longinquo erit repetenda. Etenim, quando impedito sanguinis per hepar & lienem circuitu, sordes excrementitiæ non satis a massa sanguinea segregantur, non possunt certe non maximæ in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per stagnationem, in subiectis præsertim languidis, facile ad maiorem corruptionis gradum euehuntur. Atque ideo etiam fieri obseruamus, quod hypochondriaci, mensium vel hæmorrhoidum suppressione laborantes cachectici, scorbutici, hydropici & hectica tabidi, qui talem viscerum corruptelam intus plerumque alunt, præ aliis ad vlcerum generationem sint dispositi. Quo etiam illi debent referri, qui post variolas, morbillos, febres & inflammationes vlcera externarum partium cariosa dysepulotica, internarum partium apostematoda experiri solent; vix aliam ob caussam, quam quod consumta sanguinis parte balsamica, tenui & nutritia, reliquus cruor difficilius circumagitur, ideoque facile in effœtam ac putridam abit diathesin; licet non raro vsu veniat, vt a prægresso morbo in sanguine materiæ relicta sit copia, quæ tanta posthæc mala excitare valet.

§. IX.

-- temperamentum, ætas, victus &c. Præter hæc vero, ætas iuuenilis, infantilis & senilis, habitus corporis laxus, spongiosus seu copiosis & exilioribus vasis donatus, temperamentum sanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aer squalidus & humidus, & vita laboris expers &c. mirum in modum vlcerum generationi velificari solent. Horum enim omnium ea est indoles atque potentia, vt sanguinem copiosum, &, ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non potest fere non accidere, vt exinde tardior, segnior & impeditior sanguinis succedat circuitus, qui omnis cacochymiæ & impuritatis mater est fœcundissima; sicut e contrario vegetior sanguinis circulus omnes heterogeneas partes a mixtione animali procul arcet, putredinemque egregie auertit.

§. X.

§. X.

Denique causis vlcerum remotis iure etiam accenseri debet contagium, cuius beneficio plurimæ exulcerationes in sana corpora transferuntur. Enimuero, existimare quis posset, annon vlcera infectionis contagiosæ sint expertia: at vero, quod ipsa perfacile, accedente immediato contactu, sui indolem propagent atque multiplicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel vnice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipsis originem agnoscunt, elucere potest. Non enim rarum, sed in artis exercitio frequenter obuium est, phthisin, scorbutum, luem veneream, scabiem, variolas &c. per familiare consortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINVS *tract. de vipera pag.* 350. mirabilem refert historiam puellæ, osculo corpora inficientis, vt plures adhuc alios notatu dignos casus silentio prætereamus. Neque adeo obscura est huius phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a sola putredine proveniat, omnesque morbi, qui putredinem vlcerosam iunctam habent, contagiosi habendi sint; nihil certe dubii est, quin etiam vlcera, quæ putredinosi quid intus alunt, contagio inficere, aliisque corporibus vapore exhalante teterrimo similem intestinum motum imprimere possint. Contagium.

§. XI.

Prouisis omnibus, quæ ad vniuersa vlcerum genera pertinere visa sunt, iam ad singulorum explicationes transeam. Ex his autem præcipua sunt, & quam maxime medicam desiderant considerationem, vlcera cancriformia siue cancri, qui nihil aliud sunt, quam tumores scirrhosi duri, in putridam corrosiuam corruptionem partis solidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & succrescere solet cancer: Primo nodulus sentitur duriusculus satis exiguus, vix pisi, aut auellanæ nucis magnitudinem superans, qui tamen ob spasticam fibrarum adiacentium neruearum strictuiram subinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, Descriptio cancri occulti.

per interualla recrudescentes, inferre solet, satisque diu in hoc statu persistere potest; donec maiori humoris viscidi & impuri accessu, factaque ibi collectione, canaliculi obstruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Vnde tumor non solum in ingentem sæpius molem attollitur, sed & sanguine in vasis coagulato per cutim transparente, colorem prorsus liuidum & plumbeum induit, vasaque circumiacentia in varicosam turgescentiam explicantur. Quæ omnia si ita fiunt certisque signis deprehenduntur, cancer adesse dicitur occultus. Quodsi vero, vel propter improuidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob maiorem massæ sanguineæ orgasmum, maior tenuium humorum adfluxus proritatur, & hoc modo coagulum spissum & acido corrosiuum nimio humido dissolutum fermentationem concipit putredinosam, tunc vtique circumiacentes, & dein etiam profundius sitæ partes sub atrocium dolorum concursu putrida corruptione depascuntur, saniesque & ichor subcruentus fœtidissimi ac vere cadauerosi odoris funditur; imo quandoque larga sanguinis sinceri ex vasis erosis contingit emanatio. Atque talia vlcera cancri exulcerati nomine insigniuntur.

& aperti.

§. XII.

Cancri symptomata.

Quo maiores vires cancer hic exulceratus recipit, & quo magis corruptio increscit, eo peiora accedunt symptomata, vt cifere sunt: hectica febris cum insigni corporis extenuatione, ciborum fastidium, summa virium prostratio, inquietudo, assiduæ vigiliæ & anxietates; imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vasa venosa resorptis fluidum tam sanguineum, quam neruosum tenuissimum & purissimum inficitur, adeoque tonus, robur & vis partium solidarum systaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Cur mammas feminarum præcipue inuadat?

Occupant præcipue pessima hæc vlcera mammas feminarum, quæ ex copiosis sanguiferis, lactiferis, lymphaticis & valde angustis canaliculis, in spiras & plicas coalitis contextæ sunt;

vbi

vbi quam facillime siue humor sanguineus, siue lacteus & lymphaticus stagnare, colligi, & infixus manens summam acrimoniam & putredinem concipere potest. Siquidem sanguis motu suo priuatus in angustis meatibus non aliam, quam sphacelosoputredinosam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lympha subsistens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo resistit, fieri solet, vt non tam subito, sed per eximiam sæpe moram putrida consumtio serpat, partesque vicinas erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, sed etiam quæcunque aliæ, copiosis vasculis instructæ, glandulosæ & fibroso nerueæ partes, vt facies, labia, genæ, nasus, oculi, lingua, gingiuæ, membrum virile & vterus, tam extrinsecus quam intrinsecus eiusmodi tumoribus malignisque vlceribus tentantur, quæ tamen magis inter excrescentias & carcinomata corrosiua exedentia referri debent.

§. XIV.

Hactenus generalem cancri historiam descripsisse sufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit scirrhus, seu partium glandulosarum tumor præternaturalis, durus, asper & doloris expers; videamus primum, quænam causæ ad huius generationem, siue ad materiæ in locis glandulosis stagnationem, spissitudinem & coagulationem contribuant, & dein, quæ scirrhosam duritiem in vlcus conuertant. Ad primum quod attinet, crebriori constat experientia, quod feminæ potissimum, quibus menstrua circa quinquagesimum ætatis annum deficiunt, vel quæ spasmodicis hypochondriaco-hystericis pathematibus laborant, facillime diris istis tumoribus adficiantur: id quod similiter euenire solet virginibus & mulieribus, etiam nondum adeo adultis, si quando diuturna mensium suppressione ægrotant, neque minus iis subiectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adsueta, huius defectum sentiunt. Quodsi enim sanguis huc deriuatus non excerni amplius potest, ad alias partes regurgitat, &

Causæ sunt: hæmorrhoidum & mensium suppressiones.

dein-

deinceps ob languidiorem motum spissior factus, variaque ad loca glandulis obsita depositus, facile scirrhum in vtroque sexu producit.

§. XV.

-- diuturna mæstitia, & terror.

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, si diuturnus mœror & acerba tristitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrit; quoniam nihil fere magis, quam grauiora hæc animi pathemata sanguinem crassum, &, ob transpirationem aliasque excretiones cohibitas, simul impurum ingenerare valet. Et hinc est, quod multi longa tristitia confecti scirrhos in pancreate, mesenterio & hepate habeant, atque feminarum plurimæ ex repentino terrore, circa mensium fluxum oborto scirrhosa mammarum tubercula retinuerint: quale quid etiam in mulieribus vbera præbentibus obseruare mihi licuit, sine dubio, quia lac per terrorem repulsum & in ductibus lactiferis accumulatum stagnando spissum subiit coagulum, & scirrhum procreauit, cuius certa signa sæpe non prius, quam desinente menstruorum fluxu se manifestarunt.

§. XVI.

-- victus & potus inconueniens.

Pertinet huc quoque victus durus, austerus & salsus, vt sunt carnes fumo induratæ & multum salitæ, pisces marini, lentes, pisa, fabæ, acetaria, vt & potus parcus & consistentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, sanguinis massam lentore & spissitudine inficiunt. Longe vero maior inde noxa redundat, quando sedentaria & expers laboris vita accesserit: vnde fieri obseruamus, vt virgines vestales & cœnobiis inclusæ, ob vitam desidem facile mensium suppressionem & cachexiam; abhinc vero non raro in scirrhos, inprimis mammarum, incidant.

-- vita sedentaria.

-- temperamentum.

Aliquid tamen simul temperaturæ hominis in hoc casu tribuendum est, quæ si melancholica est, & succi in corpore viscidi minusque temperati fouentur; maior semper & certior metus est scirrhi, quam in aliis, quorum succi satis sunt fluidi & in iusta temperie constituti.

§. XVII.

hæreditaria dispositio.

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum sibi vendicat ipsa hæreditaria dispositio, quæ sicut morbos in vitio solidorum fundatos perfacile ex parentibus in liberos traducit; ita quoque plures ad scirrhosam labem facilius suscipiendam reddit procliues: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate scirrhum & cancrum incidentium probare possemus, si latius excurrere instituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni causarum serie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, sunt profecto externæ violentiæ, per contusionem, compressionem, lapsum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim noui feminas, quæ inter iocos cum marito a sola fortiori mammarum contrectatione loco iucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contusione, vtut leuiori, vascula minima quasi rumpuntur, & humor folliculis glandulosis inclusus comprimitur, moraque diuturniori spissescit, & in duram massam abit; vnde scirrhi origo.

externæ violentiæ.

§. XVIII.

Cancri aperti causa est inflammatio.

Quæ scirrhum in vlcus cancrosum conuertunt causæ, iterum variæ sunt, & quidem ex his nonnullæ, quas iam attulimus. Tum autem cancer oriri solet, quando scirrhus, qui colore albus est, fit rubicundus, cum dolore lacerante & summe vrente, ac si ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim si accidit, indicio est, scirrhi inflammationem fieri in margine, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritius & liuidus, & vasa sanguinea varicosa atro sanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Demum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aspera, retorrida, dura & inæqualia, saniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, vt adiacentes partes & lintea exedat, quasi essent combusta. Vnde facillimum iudicatu est, quod

inter causas cancrum inducentes primo omnium referenda sit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt causæ, scirrhum quoque in cancrum possint conuertere. Ex harum vero numero sunt: sanguinis, ob deficientes menses & hæmorrhoides maior ad partem deriuatio; bilem adfectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, salsa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, austeri & immaturi copiosius comesti, item quæ aluum constringunt; ex potulentis spirituosa, vt vinum & spiritus vini, ad ebrietatem vsque hausta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam sudorifera, quam fortiora purgantia, ex externis omnia caustica, vesicantia, humectantia & emollientia; & ex reliquo vitæ regimine aer frigidus borealis, improuide laboranti parti admissus. Namque hæc omnia ita sunt comparata, vt humorum motum ad partem scirrhosam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri cancri causa est, excitent atque accendant.

Inflammationi causæ.

§. XIX.

Quæ amplius recensentur.

Longe vero citius longeque certius scirrhi in cancrum fit mutatio, si ægroti sunt cachectici, vel ad talem prouecti ætatem, quæ impuris & terrestribus succis in corpore progignendis fauet: quoniam sub tali corporis dispositione indies malum augetur, tantum abest, vt medicamentis obediens quicquam de ferocia sua remittat. Contrarium vero contingit in euchymis, seu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari potest, si modo omnia motum sanguinis nimis augentia prouide caueantur. Ita TVLPIVS recenset exemplum feminæ, quæ per plurimos annos in sinistra mamma durum & inæquale gessit carcinoma, sine vlcere, sine vlla grauiori noxa; donec tandem increscente post tot annos dolore & pruritu malum hactenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma vlceratum breui degenerauerit, cum labiis inuersis, crusta cinerea, sinu deformi, tubere inæquali, colore liui-

liuido, ſanie cadaueroſa, acerbiſſimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliisque conclamati cancri notis. Præter hæc, notatu dignum eſt momentum, quod in ſequiori ſexu ſcirrhi vtplurimum non prius in cancrum inclinent, quam menſibus per ætatem terminatis, ſine dubio, quia tum temporis plurimæ feminarum fiunt cachecticæ & ſanguis, qui antea ſalutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem ſaluberrima menſium excretio in tali caſu præſtet commodi, inter alios teſtis eſt BALLONIVS, qui *lib. I. epid. pag. 57.* exemplum profert abbatiſſæ, mammarum ſcirrho laborantis, cui ſub nimio menſtruorum fluxu mammæ detumuerunt, & malum miteſcere viſum eſt, ſuppreſſis autem menſibus denuo increuit.

§. XX.

Quod ſpeciatim ad malignum vteri ſcirrhum & cancrum attinet, huius quoque cauſæ breuiter erunt ſuppeditandæ, præmiſſa tamen antea diri huius mali hiſtoria, quæ ita ſe habet. Primo dolor oritur in inguine continuus, qui ſenſim paullatimque totum hypogaſtrium ab oſſe pubis ad vmbilicum vsque occupat; hunc poſtea ſequitur glandularum, circa collum vteri, & maxime orificium eius internum conſidentium tumor durus, compreſſioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, ſi contrectetur, ad ægræ ſenſum dolore pungitiuo moleſtus eſt. Vrina redditur craſſa, confuſa, & alvus ingeſtis minus reſpondens adſtricta eſt. Si inflammatio accedit vlceroſa, crebra ad lipothymias, vtut leuiores adeſt propenſio, materia profluit putrida, fœtida & ſanioſa, flaui & cineritii coloris, cum ſanguine mixta, quæ adeo acris eſt, vt non modo vteri membranas arrodat, ſed & ad inteſtinum rectum deſcendens hoc exedat, vt ſtercora cum fluore vterino prodeant. Ingraueſcente demum malo, pulſus fit magnus & celer, accedit tabida corporis conſumtio, ſeu atrophia, iungitur febris hectica, & tandem omnium miſeriarum finis, mors. Sectione poſt mortem inſtituta vterus inflammatus & ſpha-

Scirrhi & cancri vteri deſcriptio.

& sphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto vteriusque pariete, in vesicam & intestinum rectum aditus sæpissime patet; vnde vrinæ cum fœda vteri sanie, vel cum alui excrementis commixtio.

§. XXI.

-& causæ. Inter causas ad teterrimam hancce adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluoris albi stillicidium, vel mensium fluxus suppressus in feminis melancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate prouectioribus. Sæpe etiam talis scirrhosa vteri labes suboritur, si nimius mensium fluxus adstringentibus improuide fuerit cohibitus; vnde etiam ouarium & Fallopianas tubas scirrhus occupat & sæpe sterilitatem mulierum perpetuam infert; sicut aliquot mihi cognita sunt exempla. Præcedit quoque, præsertim in puerperis, vteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars vteri inflammata, ob frigus externum accedens, quam facile in scirrhum abeat, qui dein exulceratus cancer vteri fit insanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres post exantlatum difficiliorem partum, quo vteri, eius colli & vaginæ parietes nimis compressi perfacile duritiem contrahunt, quam successu temporis verus cancer sequitur.

§. XXII.

Prognosis vlcerum in genere. His ita expositis, quæ ad vlcerum cuiuscunque generis generandi modum pertinent, sequitur iam, vt in prognosi ferenda prorias notas explicem, quæ vel spem, vel metum iniiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa vlcera, quæ in articulis, capitibus musculorum, malleolis, tibiis, partibusque tendinosis & neruosis tam pedum quam manuum oriuntur, temporisque diuturnitate vel in fistulas, vel cariem & consumtionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ esse sanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in eiusmodi locis nec secare, nec canales ampliare licet, sed partem adfectam abscindere præstat, si quando æger talem

ope-

operationem ſuſtinere & velit & poſſit. Pariter quoque in lingua difficillimæ ſunt ſanationis vlcera, ob continuum, quod iungi ſolet ſputum viſcidi & glutinoſi laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: vnde veriſſime ſcripſit CELSVS *lib. VI. cap. XII. quæ in latere linguæ naſcuntur vlcera, diutius durant.* Peſſima quoque ſunt aurium vlcera. Præcedere hæc ſolent inflammationes & dolores intolerabiles fere, qui teſte CELSO ad dementiam mortemque ipſam non raro præcipitant: id quod potiſſimum de iuuenili & virili ætate, non item vero de infantili valet. Protinus itaque inter initia ſuccurrendum eſt hiſce vlceribus, quia, ſi inueterata fuerint, & putredo iam ipſa oſſa infecerit, plerumque ſanationi nullus ſupereſt locus. Pertinaciter quoque medelæ reſiſtunt vlcera, quæ narium & faucium oſſa, vuulam, oſſiumque capitis ſinuoſitates, in nares ſe terminantes occupant, præſertim ſi ex luis venereæ, & ſcorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero cruſtas odoremque fœdiſſimum habent, & tenerrima oſſicula per cariem in fragmenta reſoluunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte poteſt pertingere. Demum quoque praua ſunt inueterata parotidum & glandularum maxillarium vlcera: perfacile enim in fiſtulas degenerant.

§. XXIV.

Præter hæc curatu difficillimis accenſeri debent, quæ veſicæ innidulantur vlcera, & ex aſſidue perinæi dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque ſedimento vrinæ ſanioſo graueolente cognoſci ſolent. Aegerrime enim ad ipſa remediorum accedit virtus, & non modo liquorum iniectiones facile lædunt partes, ſed & perpetuus vrinæ acris affluxus conſolidationem impedit. Accedit, quod veſica veterum loquendi idiomate pars frigida, ſeu pauci ſanguinis particeps ſit, ad quam nec interna quidem remedia facile poſſunt penetrare. *Prognoſis vlcerum veſicæ & vrethræ.*

Ardua identidem est intestini recti prope sphincterem vlcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa fiunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Vlcus quoque in vrethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ iunguntur carunculæ, quæ vrinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & vrethræ vlcera, vt facile fit, inter se confundantur, sciendum est, in hisce pus vrinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curuari, cum e contrario in vesicæ vlcere non tam sæuus & continuus inter meiendum in vrethra adsit dolor, nec pus sensim, sed cum vrina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

-- vlcerum a causa interna. Tandem in genere & axiomatis instar practici habendum est, omnia ista vlcera, quæ ex causa proueniunt interna, & magna succorum serosorum impuritate sustentantur, nunquam fere non difficilis esse sanationis. Testantur hoc vlcera senum, scorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & mensium defectu ægrotantium, quibus deprauata & a naturali crasi longe multumque deflectens sanguinis & humorum est conditio, quam nisi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incassum laborabit. Optimus medicinæ parens HIPPOCRATES sua iam ætate id ipsum satis intellexit; quare de hydropicis speciatim *Sect. VI. aphor. VIII.* ita censet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore vlcera non facile sanantur.* Cui adsentitur GALENVS, qui *lib. V. de atra bile* pereleganter scribit: *vbi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt vlcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur.*

§. XXVI.

Prognosis cancri. De cancro vtroque breuiter sequentia annotasse iuuabit: scirrhus

ſcirrhus quo cordi eſt proximior, & quo maiora habet vaſa arterioſa, eo plus eſt periculi, ne in cancrum abeat; quo minor vero eſt, & quo minus aſper, eo melior. Cancer quo deteriorem ſpirat odorem, & quo magis corroſiuam fundit ſaniem eo peior eſt. Tum enim vera adeſt putredo. Æſtimandum autem eſt cancri periculum ex loci, in quo reſidet dignitate & ad vitam neceſſitate. Sic enim peius eſt cancroſum vlcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinſecus non licet ſecare, nec vrere, nec aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, vbi glandulæ plures communicant, eſt peſſimus, & facile ad aliam partem tranſit. Ita ſcimus, quod mamma vna exſtirpata malum ad alteram ſerpſerit, ſiue axillares glandulas occupauerit. Hæmorrhagiæ quo largiores ſunt, vt ſæpe fit ex vtero cancroſo, eo celerius ægroti interimuntur; id quod similiter fit, ſi febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi fiunt deliquia, quæ mortem plerumque poſt ſe ducunt.

CVRATIO.

§. I.

QVi vlcerum curationem ſuſcepturus eſt medicus, primo omnium debet animaduertere, num a cauſa interna foueantur, & vtrum plethora ſiue cacochymia præſens ſit. Hæc enim niſi prius amoueatur, omnis externorum vſus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quodſi igitur ſimplex adeſt plethora, quæ felicem curationis ſucceſſum impedire videtur, ſanguinis copiam vel venæſectione, vel in laxoribus ſubiectis ſcarificatione iuuabit detrahere: ſanguine enim defluente ſecundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus ſect. XI. §. 7. vlcera graciſceſcentia, ſicciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia vlcera humectari.* Quin etiam in nonnullis ſola fonticulorum applicatio vlcerum conſolidationem permultum adiuuat, quia tali ratione ex parte ſeri impuri fit deriuatio, ne tantus fiat humorum ad vlcera adfluxus. Quoniam tamen a conſuetis

Curatio interna abſoluitur ſanguinis miſſione.

fonticulis.

ſuetis

ſuetis ſanguinis euacuationibus ſiue per menſes, ſiue per hæmorrhoides ſuppreſſis vtplurimum moleſtæ illæ cutis & carnis defœdationes oriuntur; videndum eſt, vt, quantum licet, ſolennes iſtæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hirudines ano adponere expedit, quarum vſum iam probatum innuit AVICENNA teſte *Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. hirudines*, inquit, *proſunt in vlceribus malis emunctoriorum & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine veremur attingere, quales oculi ſunt & nares, & gingiuæ, pudenda, manus, pedes & partes denudatæ carne, vt iuncturæ, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda ſunt medicamenta interna, ſalutares has excretiones reuocantia; qua virtute inprimis pilulæ leniter aloeticæ, ad BECCHERI, STAHLII & noſtram methodum confectæ, ſplendere ſolent.

§. II.

.. euacuantibus. Tum quoque, præſertim in rheumaticis ſubiectis ſerum copioſum impurum, quod nocente ſuo adfluxu conſolidationem moratur, per aluum debet educi: quam in rem egregia ſunt verba HIPPOCRATIS *loc. cit. ſect. IV. §. VI. depurgatio ventris deorſum plurimis vlceribus confert, & in vulneribus, quæ ſunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum eſt, & in his, quæ conſuta ſunt, & in exedentibus ac ſerpentibus, & in aliis inueteratis vlceribus.* Quoniam tamen non omnia promiſcue pharmaca hoc fine proſunt, ea maxime in vſum decet vocare, quæ balſamica & ſimul aperiente pollent virtute, vt fere ſunt infuſa vinoſa, ex ſpeciebus balſamicis & leniter laxantibus confecta, nec non pilulæ ſic dictæ balſamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balſamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito vſu eximiam præſtant opem. Quodſi autem in vlceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumſtantiæ, magnum profecto præſidium reſidet in abſtinentiæ, ſeu inediæ cura, quæ humores ſuperabundantes

dantes minuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissoluendo, hos ad traiiciendum per minimos viscerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquissimis medicinæ temporibus simplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia euertenda summo cum fructu adhibita sæpissime.

§. III.

Quando speciatim scorbutica, salino-viscida humorum dyscrasia causam vlceribus & nutrimentum suppeditat, vel si pessimæ luis venereæ reliquiæ accusandæ sunt, nec datur melior, neque securior hisce malis occurrendi methodus, quam per decocta sanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus subiectis, si præsertim venereæ scintillulæ emicant, guaiacum potest adiici, cuius sal tenue resinosum cum copiosa aqua in sanguinem delatum, fibras vasorum animando, viscosos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipsius experientia, & *Nic.* MASSÆ subactum iudicium, *in epist. XXIX.* prolatum, satis me confirmat, vbi insignis hic auctor ita disserit: *decoctio ligni indici per conueniens tempus, videlicet per quadraginta dies summe necessaria est. Darem vesperi & mane cyathum vnum aquæ primæ decoctionis; secundæ vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad lubitum, etiam in nocte, si bibere voluerit, quoniam hoc vniuersale est, maxime in vlcere diuturno quod quanto plus æger biberit, tanto melius liberabitur.* Non raro autem incidit, vt in fœdissimis vlceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non sufficiant: quare tum omnino ad potentiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deueniendum est, quibus sine molesto saliuæ profluuio grauissimi hi morbi sanantur tutissime. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, cerussa antimonii &c. & mercurius noster diaphoreticus, cuius parandi & adhibendi modum supra iam *in cap. de lue venerea pag.* 170. satis ostendimus.

- decoctis purificantibus.

- remediis ex mineralium familia.

§. IV.

aqua communi & minerali.

Si quid vero ex omni internorum remediorum classe ad curationem vlcerum feliciter peragendam multum contribuit, est profecto aqua vel pura, vel spiritu minerali imbuta, quæ liberalius hausta scorbuticæ sanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE *lib. de vlcer. sect. I.* §. 8. eximie commendatur, dum adserit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus vlceribus conducerent, magis tamen recentioribus, quam vetustioribus, & si quod aliud vlcus inflammatum esset, aut inflammationem minaretur, vel si periculum esset corruptionis. Nobiliorem autem virtutem vtique exserunt in vlceribus omnibus, iisque maxime a viscerum quadam labe proficiscentibus sanandis acidulæ & thermæ, vt nominatim sunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum vsus in tali casu penes omnes scriptores est decantatissimus, & effectus longe saluberrimus; siquidem copia & fluxilitate sua obstructos meatus reserant, viscidos & salsos humores diluunt, & impuritates per aluum & vrinam commodissime eliminant. Exemplo sit vel solum vlcus vesicæ, quod inter rebellia & pertinacissima solet referri, & nihilominus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte vsu persæpe feliciter sanatur.

§. V.

Inflammationis & afluxus humorum remedia externa.

Perlustrauimus hactenus ea, quæ internæ vlcerum curationi subueniunt; nunc, quæ extrinsecus opem ferant, dispiciamus. Iam vero in omnibus fere vlceribus quædam occurrunt impedimenta, vti sunt sordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excrescentia, scirrhus, nimia cauitas, labiorum durities, caries, ossis fragmenta & similia, quæ prius sunt remouenda, ante quam a sarcoticis & exsiccantibus laudabilis sperari possit consolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua GALENVS *meth. lib. IX. cap. XII.* hæc præcipit: *Si vlcus carum iunctum est cum inflammatione partis circumstantis, nisi inflammationem auferes, vlcus fiet*

fiet sordidius & magis carum. Atque tali in casu confert interne diaphoreticum nitrosum cum aqua florum sambuci exhibitum; extrinsecus vero parti adfectæ saturnina cum camphora decet admovere, quæ omnibus reliquis in tali negotio sunt anteferenda: sicut contra in rheumaticis vlceribus, vbi perpetuus in partem imbecillem seri adfluxus consolidationi resistit, fasciæ siue ligaturæ, vino austero rubro imbutæ, totique membro inuolutæ, partem firmando & hostile humidum auertendo, omne absoluunt punctum.

§. VI.

Si vlcera sunt dysepulotica, & labia nimis tumida cum cauitate paulo maiori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter se gerit. Quodsi autem nimia, quæ in apostemate magnoque vlcere adest, cauitas impuirs scatet sordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetrosque ichores abstergendos spiritus vini iniectio, præsertim in putridis & sensus expertibus antiquis vlceribus optima est, cuius vsum in tali casu efficacissimum deprædicat VALLERIOLA *lib. V. obs. 1.* his verbis: *mira profecto vis est in detergendis vlceribus & glutinandis, præsertim neruosarum partium, vt diuturna obseruatione nobis est comprobatum, qua nihil præstantius.* Idem quoque pobatissimus auctor loco citato in sinuosis magnis vlceribus efficacem commendat iniectionem, quæ quia vtilissima, crebraque vsu a nobis explorata est, huc transcribi meretur: Rec. ligni sancti subtilissime puluerisati, corticis eiusdem ana vncias duas, aristolochiæ longæ, centaur. min., absynthii, agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrthi, pimpinell. consolid. mai ana manipul. vnum, cort. thuris, myrrhæ, sarcocoll. ana vnciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis despumati vncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cuius colatura fiat iniectio in vlcus, addendo hora iniectionis aquæ vitæ el. vnciam vnam pro qualibet vice. Quandoque etiam, vbi ingens sordities, putredo & corruptio adfuit, ego aquam, cum viride æris de-

Remedia vlcus mundificantia.

decoctam, aut lixiuium scoriarum reguli antimonii, eximiam tulisse opem memini. Mox enim hæc ipsa corrodunt & nigredinem inferunt, sicut in vnguento ægyptiaco animaduertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia excrescentiæ, cariei & vlcerum sinuosorum.

Ad duritiem & carnis excrescentiam exstirpandam, nihil adhuc præstantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminisque vsti puluere. Caries autem, quæ tam ossibus quam vlceribus summæ est perniciei, felicissime sæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto internorum vsu, inueterata & pro insanabilibus habita narium & faucium vlcera ex voto persanaui. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, vlteriorem putredinis progressum impedit. Sed necesse est, vt in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si indeauspicatus obtineri velit effectus. Quodsi autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res maiorem exigit dexteritatem, & optimum solet esse auxilium, vt occultæ & latebrosæ hæ viæ vel discindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Sarcotica an pus mouentibus præmittenda?

Remotis igitur obstaculis, quæ sanationem præpediunt, aggredienda est ipsa vlcerum occlusio & curatio, vbi statim se offert quæstio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus mouere conueniat. Quodsi vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando vlcere protinus topicis siccantibus vti statuo; qua quidem in re inter alia plura exem-

exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem *de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. VII.* habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob huius methodi inscitiam miserrime vlceratum hominem tractauit. Hic erat miles vlcere sordidissimo cum phlegmone correptus, empiricus vtebatur exsiccantibus. His vlcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis cauum effici, & nunquam poterat ad sanitatem peruenire. Tandem me in consilium vocauit. Noui inflammationem magis valere, quam vlcus & cauitatem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Iussi itaque, vt farinæ, lac, & pinguedines applicentur, post quorum vsum breui apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos.* Atque vtilissima hæc cautio, in quauis vlcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi præmitti, si modo caueamus, vt ne vnguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES *lib. de vlcer. §. IV.* qui oleum & quæcunque mollia aut oleosa medicamenta vlceribus applicare negat, nisi iam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo redit, vt in vlceribus, quæ neruosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruuianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribuunt. Si vero carnosa loca patiuntur, vnguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello oui & melle confectum omne absoluet punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruuianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonium diaphoreticum inspersum in exsiccando egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturnium, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præsenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasmatum vsus.

Sunt quoque, præsertim chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis vlceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum vsu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES, qui *lib. de vlcer.* ita perite disserit: *quædam vlcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis*, & in *lib. de medico sect. X. §o. IV.* hæc habet: *cataplasmate per ambitum vlceris vtaris. Nam hic vsus cataplasmatis & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim vlcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumsitis cataplasma prodest.* Quibus diuus ille senex videtur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum eius adplicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promtiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel vnice in discutiendis tumoribus licet animaduertere.

§. X.

Scirrhi & cancri curatio interna.

Aggredimur iam morbos difficillimos sanandos, scirrhum atque cancrum, qui vbi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad lethum ducunt miserrimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conueniunt remedia, quæ in generali vlcerum curatione prodesse diximus. Prosunt enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, prosunt diaphoretica & leniora laxantia, vt fere sunt portiones, quæ ex folior. sennæ s. stipit. drachma vna, rhabarb. electi scrupulis duobus, cremor. tartari drachma vna & dimidia, mannæ elect. vncia vna & semis, inuicem in aquæ commun. vnciis octo solutis pro vna dosi confici possunt; non exclusis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissoluendam ac corrigendam poscente ne-

necessitate tam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possunt admisceri, ita tamen, vt ne corpus fortiter commoueant, sed vt tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augentia hic cane peius & angue sunt fugienda.

§. XI.

Quod attinet ad vsum externorum, quæ in duris & scirrhosis glandularum tumoribus, cancrosum virus in sinu fouentibus, vllo modo suppetias ferre, verumque vlcus cancrosum auertere possunt; scire licet, si vnquam, certe in hisce carcinomatibus ancipitis esse euentus remedia externa; vtpote oleosa, pinguia & emollientia, corrosiua acria, spirituosa volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & sphacelationibus arcendis præstantissimi sunt vsus, malum plerumque exasperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplastrum Barbette saponatum, cum camphora & oleo hyoscyami malaxatum, nec non resoluens *Ioannis Agricolæ*, quod in *chirurgia eius parua* descriptum exstat. Quo etiam pertinent emplastra & linimenta resoluentia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginosis & pinguibus conflata medio quasi modo se habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. vnciam vnam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gallinæ ana vncias duas, succi cicutæ vncias quatuor, aceti scillitici vncias duas. Misce & digere per diem & noctem, lenissimo igne tractes, ne nimis cito succus & acetum absumantur, & spissum fiat linimentum. Sic etiam tale præscribit emplastrum: Rec. emplastri de mucilag. & meliloto anatica portione vncias duas, gummi ammon. in aceto scillitico soluti vnciam vnam & dimidiam. M. & si opus est, ceræ adde parum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æstimant plumbi laminam, mercurio viuo inunctam & impositam; alii iterum fumos acidos parti scirrhosæ admittendos

Scirrhi medela externa.

dos

dos resoluendi fine commendant, & huius generis plura. Si vllum vero remedium tuto & cum emolumento potest applicari, est profecto simplex cataplasma milii in lacte cocti, pluribusque linteaminibus inuoluti, vt ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domestico hoc remedio, si ter vel quater in die sub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancrosorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretiosissima summoque studio excogitata medicamenta præstare potuerant.

§. XII.

Diætæ simul ratio habenda.

Singula hactenus dicta prouide administrata interdum efficiunt, vt non modo inflammatio, quæ proximus ad cancrum gradus est, satis diu a scirrhis auertatur, morbusque tolerabilis fiat; verum etiam, vt materia stagnans folliculisque glandulosis impacta sæpe in principio per venas resorbeatur, & sic scirrhus vel euanescat, vel in vlcus benignum abeat. Idque eo magis potest obtineri, si diæta conueniens iungatur, quæ in eo potissimum consistit, vt in sex rebus non naturalibus iusta seruetur temperies; quo fine omnia debent caueri, quæ noxia esse in theoria vlcerum docuimus.

§. XIII.

Cancri aperti cura in- & externa.

Longe vero strictius seruari debent duriores diætæ regulæ, quando cancer iam apertus in vlcus mali moris depascens abiit, quoniam præter accuratiorem diætam pauca sunt medicamenta, quæ sufficientem opem præstant; nisi id satagat medicus, vt pro circumstantiarum ratione supra commemorata interna præscribat. Extrinsecus vero, vbi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, instar fungi excrescit, & a parietibus compressus ichorem fundit tenuissimum summeque rodentem, non sine fructu insperguntur antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, crocus martis aperitiuus, & puluis ranarum exsiccatarum, superposito emplastro diapompholygos

cum

cum saturninis, vel emplastro Barbette cum camphora & hyoscyami oleo subacto, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resoluunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per interualla grauissime sæuiunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum insigni leuamine applicatur aqua solani cum albumine oui & sacchari saturni pauxillo conquassata, extracto simul croci, papauerisque rhœados addito. Quodsi vero, vt sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inueniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum oui albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine oui mixtum, itemque puluerem radicis consolidæ maior, sauciatis vasis admouere.

§. XIV.

Nunc peculiaris excutienda est quæstio, an scirrhus & cancer exscindi possint? Nos in ferendo iudicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpatio in certis casibus admitti debeat, quia non modo grauissimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorant, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancrum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon æger in peiorem statum coniiceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Paruus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti recusant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhosa labes residet. Sunt enim loca, vt præsertim inguina, vterus, nares internæ, fauces, parotides &c. quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & neruorum surculos *Exstirpatio an & quando admittenda?*

culos

culos circumsitos, siue suppositos; vnde facile hæmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinendæ sint suppares, & qualis interna homorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil iuuabit exstirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in vna mamma abscissum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in vno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moueri, & si cutis manu arrepta potest eleuari. Quæ vbi aliter se habent, indicio est, quod iam cum aliis vasis & membranis callosis in vnam coiuerit massam, ideoque minime debet attingi, maxime cum ignoremus, annon magna vasa per eius corpus diuaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem vsque fundant.

§. XV.

Exstirpationis modi. Varii autem hactenus innotuerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & a corpore abstractus vna sectione totus abscinditur; vel si facta transuersali in crucis formam incisione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adiposa, cui interdum in inferiore sui parte adhærescit, separatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitiosa est. Alii, in magno scirrho e. g. mammarum eradicando infra scirrhum furcam, vel magnas acus filis instructas transfigunt, & tum mammam infra eleuationem cultro absumunt; alii iterum, facta cruciformi in integumentis sectione, scirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipsi transuersim inducta eleuant eo fine, vt hac tractione panniculus adiposus eo melius citiusque separetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis scirrhosæ compressionem, per ligaturam, per corrosiua & ignem absoluuntur,

raro

raro inueniunt locum, nisi in minoribus ſcirrhis & cancris, quales e.g. in labiis oriuntur. Ita enim ab vſtione & corroſiuis mox eſchara emergit, quæ vim ignis vel corroſiui vlterius adhibendi in magno ſcirrho minuit; dein ſcirrhus & cancer admodum raro tam anguſto prominent collo, vt ligatura poſſint conſtringi & ſenſim remoueri: in compreſſione autem metus eſt, ne adiacentes ſanæ partes ſimul emoriantur.

§. XVI.

Maligni vteri ſcirrhi & cancri magis poſſunt præcaueri, quam curari. Proſunt autem in principio, antequam malum vires recepit, ex conſilio MAIERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata & ſemel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in feminis apertionem, ſi menſium fluxus reſtitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in caſu vſitata proficiunt peſſi vterini, qui apparari poſſunt, ſi pulueres artemiſiæ, gentianæ rubræ, ariſtolochiæ, myrrhæ, ſabinæ & hellebori nigri tenui ſacculo incluſi & vino maluatico humectati vtero admouentur. Quo etiam referri merentur fumi, ex lixiuio ſcoriarum antimonii in vterum excepti: quibus remediis omnibus egregia ineſt facultas obſtructa vaſcula reſerandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes diſſoluendi, ipſaque venarum oſcula aperiendi, vt ſanguis menſtruus, vel fluor albus, quorum ſuppreſſio plerumque cauſam præbuit, rurſus ſuum ſortiatur exitum. In ipſa vlceroſa vteri labe, quam ex ſanioſæ pariter ac fœtidiſſimæ materiæ profluxione cognoſcere licet, non tantum pudenda a roſione ſunt defendenda, & a tumore, qui plerumque iungitur, liberanda per emplaſtrum Barbette cum flor. ſulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu ſuſcipiuntur iniectiones liquorum balſamico conſolidantium huius compoſitionis: Rec. aquæ d'arquebuſade vncias quatuor, eſſent. ſuccini, myrrhæ, balſami de copaiua, gummi elemi ana drachmas duas, mellis roſati vnciam M. D. *Scirrhi & cancri vteri tractatio.*

§. XVII.

§. XVII.

Carolinarum vsus in tali casu.

Præter hæc vero, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior salus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis possit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris constat obseruationibus, in vteri vitiis, a quacunque fere causa obortis diuinam plane opem exserunt, dum obstructiones remouendo, liberiorem sanguinis & humorum circuitum, sicut per vniuersum corpus, ita etiam per vasculosum vteri viscus efficiunt, adeoque in impuris sordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter se gerunt. Et licet solæ non semper sufficiant, nec totum curationis opus absoluant, scire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragendam commodam sternant viam; nisi iam morbi vis ita inualuerit, vt omnem hominum medelam penitus spernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benigni quomodo generentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus & vlceribus pauca addere placet. Probe enim sciendum est, non omnes glandularum glandulosarumque partium tumores in vlcerationem abeuntes statim pro cancrosis habendos esse, sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile album, coctumque pus fundant, dolorem mitiorem minusque pungitiuum habeant, neque venas circa tumorem varicosas gerant & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discrepent, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilentiales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhœa quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim a prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe eiusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superueniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutares, vel cum augmento symptomatum

iuncti,

iuncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, siue seroso-scorbuticis, si consuetæ & criticæ excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coryzam & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex vtroque sexu erysipelas fœdaque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adolescentes, succulentiores, qui coryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuratio est promouenda. Atque ideo interne conueniunt decocta sanguinem purificantia sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutiendi fine sub ipsa sudoris exspectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime fiunt, ex radice sigill. salom. farina fabarum, herbis chærefol. petroselini, flor. sambuci, semine cymini, baccis lauri, iuniperi, croco &c. in vino coctis. Neque vsu suo caret, præmissis emollientibus & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de meliloto cum spermate ceti, croco, oleo hyoscyami & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor tenuior & mobilior factus dein per poros melius vel transpirare, vel per vasa potest refluere. Quodsi vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & maiorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoueri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice lil. alb. ficubus, farina fabarum, melle, croco, vitello ouor. inuicem mixtis conflatum. Quando maturus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta

Quomodo tractandi.

lenta ad interiora conuersa vix sanabile vlcus producat. Facta apertura purificatio vlceris & consolidatio optime perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloe hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruuiano & de copaiua, melle, cum spiritu vini extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari potest; vel etiam balsamus Arcæi, item oleum vitellorum ouorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid prosit, si curationi resistunt.

Sæpe accidit, vt propter magnam duritiem & materiæ immobilitatem tumor ad suppurationem peruenire nequeat; tum vero videndum, ne cancrosæ indolis fiat, vt maxime metuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate prouectioribus oriuntur. Optime autem auerti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra ex gummis, vt est emplastrum manus dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cerui, vel tartari fœtido malaxatum, item emplastrum Agricolæ ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficilius discutiuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, vt in sanguineis, sanguineo phlegmaticis & ætate iunioribus.

§. XXI.

Tumores testium quomodo curandi?

Nec denique omitti debent molesti testium tumores. Licet autem testes glandulis accenseri non possint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conueniunt, vt ex innumeris fere capillaribus vasculis inuicem conuolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhosis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus sambuci & chamo-

millæ cocto affectæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resoluendi, incidendi & discutiendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

VLcera, quæ a causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc conuenientibus internis adiuuetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis audaces vtplurimum sine medico soli perarduum curationis opus aggrediuntur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, vrunt, vngunt, & quæuis alia tentant: qua ratione non modo nihil prosunt morbumque diutius protrahunt, sed ægros quoque in maiorem sæpe perniciem coniiciunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo. *Cautelæ circa interna in vlceribus.*

§. II.

Vlcera cuiuscunque generis in subiectis impuris minime cito debent exsiccari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præstant. Qua quidem in re audiendus est SEVERINVS, *de nouiss. obseruatis abscessibus capite XXX.* ita disserens; *singulare genus est eorum vlcerum, quæ consilio naturæ prouidentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, ipsa aut amoliri aut temere cohibere. Tametsi etiam haud criticum est illud opus; nihilominus quia cum profectu animalis fit, amplectendum est beneficium.* Si quis vero temerario ausu consolidationem instituit, morbos sæpe peiores eosque insanabiles *-- circa consolidationem.*

accersit;

accersit; vnde ego post talia vlcera intempestiue occlusa pleuritidem, asthma, cœcitatem, vertiginem, mentis alienationem aliaque plura mala vidi subnata. Et hinc etiam est, quod inter pessimas notas & instantis mortis præsagia referri soleat, si vlcus, quod antea fluxit, siccum & vel liuidum vel palliduum euadit. Hoc enim si fit, designat vim naturæ nimis depressam; qua pereunte motus & influxus sanguinis membra a corde remota deserit; vnde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam vlcera manare desinunt.

§. III.

Quid ante exstirpationem faciendum? Si a signis supra recensitis scirrhi indicatur exstirpatio, corpus antea bene est præparandum commodo victu debitisque medicamentis, quia corpore non repurgato, facillime sanguis impurus in alio loco scirrhosam labem resuscitat. Animus quoque ægroti spe boni euentus est lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter sustinendam. Quo autem vires refocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminet vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid post eandem? In ipsa operatione omne morbosum est eradicandum; alioquin si quam minimum relinquatur, malum recrudescit, & ex scirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam chirurgi operantis remanserit, ad radicitus exstirpandam labem puluerem mercurii præcipitati adhibere expedit, cauendo tantum, ne saliuatio excitetur. Tum quoque post exstirpationem per sat longum temporis spatium interna sanguinem depurantia & relictum seminium corrigentia cum accuratiori viuendi ratione sunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas sanguinem ingrediatur, aut si quid forte ingressum sit, denuo eluatur. Quod vero vt eo melius fiat, cauendum simul est, ne per remedia fortiter suppurantia nimia fiat puris generatio. Ceterum consolidatio, sicut in alio vlcere fiat.

§. V.

§. V.

In cancro patente & exulcerato si febris lenta accedit & hectica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulsiones temperantes, lac asinium & iuscula nutritiua medicamentosa, nec non gelatinæ ossium, ex rasura cornu cerui & eboris cum succo citri & vino Mosellano confectæ. Denique, si crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis destillatis paratæ, & modicus vini haustus cum externis refocillantibus languentes spiritus paullummodo suscitant. *Et si febris lenta, vel lipothymia accedunt.*

§. VI.

Interne, si dolor cancri excessiuus est, & ægri opem nimis vrgent, ad hunc placandum admitti possunt leniora anodyna. Sic ego in acerbissimo vteri cancrosi dolore mitigando, summam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaueris rhœados, flor. pœon. lilior. conuall. syrupo papau. alb. & paucis guttis essentiæ anodynæ præsens attulisse leuamen. Qua quidem in re me confirmat experientia RIVERII, qui *in praxi lib. XV.* hæc habet: *vidimus*, inquit, *mulierem cancrosa mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani opiati grana duo vel tria innoxie & cum maximo solatio sumsit.* *Cautio circa anodyna.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

VIr generosus septuagenario maior, robustæ & obesæ constitutionis, non nisi semel in anno venæsectionem admittens, nocte aliquando in tenebris vrinæ reddendæ gratia assurgens in humum prosternitur conclauis, gypseo lapide strati; vnde ingenti perculsus terrore non multo post de graui cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum subsequebatur tumor, qui paucorum dierum interuallo ita in- *Tumor sanguineus apertus & feliciter consolidatus.*

 crescebat,

crefcebat, vt capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi caufa chirurgus & medicus, qui confpectum tumorem, doloris expertem paucaque rubedine cinctum extrinfecus tractabant emplaftro de fapone camphorato, defuper impofito cataplasmate, ex herbis rutæ, fcordii, cardui benedicti, floribus fambuci, chamomillæ, baccis lauri, iuniperi, &c. in vino coctis, & cum fpiritu falis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & puluis lapidum cancrorum cum vino, fed nihil inde æger fentiebat leuaminis; vt potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis laffitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe penfitata, cutim inter & mufculos materiam extrauafatam iudicabam, tumorem fcalpello aperiendum præcipiebam; vnde purus fanguis effluebat ad libras fere duas, fubfequente fero purulento fanguine tincto. Tumor detumefcens facta cum filo ceraceo (einen Wachs-Stock) exploratione, amplitudinem cauitatemque fat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curaui liquorem traumaticum, ex myrrha, aloë rofata, gummi elemi, tacamahaca, floribus rofarum, hyperici, millefolii & balfamo Peruuiano cum fpiritu vini rectificato digeftis, & in effentiam redactis vulnerariam, quæ cum melle rofato remixta, ad vncias fere duas quotidie fiphonis ope iniiciebatur, fuperpofitis emplaftro & cataplasmate iam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio noftro balfamico pulueribusque bezoardicis; & ad vires reficiendas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente fudore frigido & anxio, valde labafcebant, modicus fubinde hauftus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis poftea laxatis, loco fanguinis indies magis magisque pus effluebat optimi coloris & confiftentiæ, & intra quinque feptimanas æger confolidato vlcere exoptatæ reddebatur fanitati.

OBSERVATIO II.

Tumor fanguineus apertus lethalis.

Non poffum, quin obferuationem fubiungam aliam, præcedenti

cedenti non nisi euentu dissimilem, quæ ita se habet. Vir sexaginta annorum podagricus, vitæque sedentariæ & anxiis semper curis addictus in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, liuidumque colorem referente, qui frustra adhibitis varii generis externis, mutata sede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proserpebat, exigua tantum duritie liuescente in brachio relicta. Iungebantur breui post virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tussis cum spirandi difficultate vehementissima. Accersitus medicus atque chirurgus apertionem tumoris confidenter suadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret consilium, serio dissuadebam, quoniam perscrutata ipsius constitutione morbique indole, non purulentam inibi materiam, sed potius humorem valde rodentem putridum contineri præuidebam, & externi aeris admissione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque euentus respondit præsagio. Medicus enim, amicum respuens consilium, me absente tumorem sat magna incisione ipse aperuit; vnde loco exspectati puris, sanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus vltra mensuram effluxit. Iniecta quidem essentia myrrhæ aquosa, quæ etiam interne adsumebatur, sed altero die rursus similis promanauit materia, donec tertio die tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo sisti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cauitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cauitate serum conspiciebatur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

EPICRISIS VTRIVSQVE CASVS.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui a stagnante sanguine enati largam huius copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab absceſsi-

abſceſſibus vel apoſtematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fouent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem eiusmodi tumores diſtingui debent in benignos & malignos. Benigni ſunt, qui, ſicut in priori caſu obſeruauimus, in ſubiectis ſanis a contuſione, vel alia quacunque externa cauſa prægreſſa, intra breue tempus ſubnaſcuntur, ne vllis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eueniunt in ſanguineis, quorum minima vaſa ſanguine repleta turgent, quæ vi externa diſrupta breui tempore effuſo ſanguine in muſculorum & tunicarum interſtitiis ingentem formare tumorem poſſunt. Niſi tum extrauaſato ſanguini per inciſionem paretur exitus, non modo hic longiori ſtaſi corruptus & acrior factus partis læſæ conſolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vaſa reſorbto, corporis viriumque debilitas & lentus hecticus calor ſubſequuntur. Neque in ſano homine, cuius humores blanda gaudent temperie, pertimeſcenda eſt apertio, ſed ſperanda inde potius melior ſalus & exoptata conſolidatio; idque eo magis, ſi in cauitatem balſamici iniiciuntur liquores, qui non modo putredinem arcent vaſculaque aperta occludunt, ſed & conſolidationis negotium eximie promouent. Alia vero tumorum malignorum eſt ratio, qui non tam in corpore puro & ſano, ſed in impuro, cacochymico & ſcorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læſionem, ſed potius internam humorum deprauationem pro cauſa agnoſcunt, qui extrauaſati ſummamque acredinem adepti vaſa & ſubſtantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in inſtanti, ſed ſenſim paulatimque producantur, ſicut in poſteriori caſu animaduertere licet, vbi tumor per plures menſes ſubſtitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupauit, id quod vtique internam ſubſtantiæ carneæ eroſionem per totum brachii tractum oſtendit, qui etiam corroſus, facta ſectione inuentus eſt. Enim vero, negari minime poteſt, quod omnes hi tumores lethales haben-

habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si apertio acceleratur. Namque admisso aëre atmosphærico vel humorum putredo partiumque adiacentium sphacelatio promouetur, vel hæmorrhagia excitatur incompescibilis, quæ vires cum vita breuissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in iniectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosi, quo non modo sauciata vasa constringuntur, sed vlterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus auertitur.

OBSERVATIO III.

Vir generosus sexagenario proximus, habitu corporis pingui & spongioso præditus, iam per decennium viduus, lautæ semper & vinosæ diætæ indulsit, nullaque sontica valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque soterium Pyrmontanum per aliquot annos potauerit. At vero cum officii, cui admoueretur ratio posceret, vt sub vere maxime & autumno, tempestate frigido-humida & nebulosa in syluis circa aquarum stagna commoraretur, & insuper quoque venæsectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viueret, accidit proh! dolor superiori anno mense Nouembris, vt circa tempora supra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & vlceroso instar ciceris, quem dicunt furunculum, einen Schwären. Leue videbatur malum & vix medela dignum, sed breui post, cum noster in conuiuio se cibo & potu nimium repleuerat, aerisque vespertini iniuriis exposuerat, tumor iste cum dolore valde increscebat, qui ante maturitatem a chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advoca-

Vlcus pessimi moris in collo.

vocarer, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, iam glandulas occupabat parotides; quare ex meo consilio emplastrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat mouere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur; sed nihilominus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi nouum formabat tumorem, qui recusata incisione sponte disruptus in vlcus abibat vere cancrosum, tamque profundum, vt ibi decurrentes nerui, arteriæ & venæ, imo denique œsophagus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspicerentur. Dabantur in principio ad aluum, quæ clausa erat, ducendam, impetumque humorum a capite diuertendum leniora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & iuscula herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici syphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem auertere vix poterant, vt potius inualescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu vlcuscula prodirent subliuida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymiæ, & imminens moriendi necessitas nono die omnium miseriarum exoptatum afferebat finem.

EPICRISIS.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem merentur considerationem.

1) Si tot tantorumque in nostro ægroto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam inuenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorum dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata viuendi ratione, aeris frigido humidi vsura, & omissa consueta sanguinis missione contraxit.

Tali

Tali enim ratione sanguis in viro, ætate iam multum provecto non solum copia & spissitudine increuit, verum etiam, cohibita transpiratione facile prauam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansam præbuit facillimam.

2) Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, qua proh! dolor factum est, vt ichor tenuis acrior & magis nociuus redditus vicinas partes arroserit similique labe infecerit. Id quod in subiecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obsitis, vt collum est, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu obseruatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & a sanguine inibi stagnante illata celerrimo serpat progressu, vixque vlla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in præsenti ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tantas sumserit vires, vt consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nerui in conspectum prodierint.

3) Notabilis est vlcusculorum in variis locis prouentus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinauit, & in motum coniecit putredinosum; vnde febris, inflammatio, lipothymiæ & vitæ clausula mors.

OBSERVATIO IV.

Femina generosa, octo supra trigesimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gauisa, ante septem circiter annos in puerperio a nimio lochiorum fluxu varia experta fuit symptomata, maximeque hemicraniam dextri lateris, passiones hystericas, cordis palpitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Consuluit itaque harum pertæsa molestiarum medicastrum, qui saliuationem suasit mercurialem eo effectu, vt admodum vehemens frigoris sensus,

Tumor cancrosus post puerperium.

ſenſus, quem ne calidiſſimum quidem conclauis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque moleſtæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratione iunctæ ægram miſerrime diſcruciarent. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt leuaminis, vt potius dein in media mammæ ſiniſtræ regione ſupra papillam durus acceſſerit tumor, qui ſpreta externorum ope breui ita increuit, vt ouum anſerinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cœruleis cinctus dolores pungitiuos & prope lancinantes, præſertim ab applicato emplaſtro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi eſt hilaris; præſeruandi autem ſcopo meum poſtulauit auxilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Affectus, quo præſens laborat femina, tumor eſt cancroſus, qui non modo ex colore liuido & lapidea duritie partis glanduloſæ, verum etiam ex doloribus pungitiuis ſat clare cognoſcitur. Prima huius mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres reſurgunt morboſæ, ſi vel ſaluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerunt ſeruata, vel ſi lochiorum fluxus quocunque modo peccauerit. Potiſſimum vero in præſenti caſu largiſſima ſanguinis in partu profuſio accuſari debet, qua corpus debilitatum poſtea loco ſanguinis boni ac laudabilis multas ſeroſas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte a maſſa ſanguinis ſegregatæ variis ſubinde moleſtiis, & ſpeciatim quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus anſam dederunt. Iam quidem hoc fine vtiliſſima ſunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remediorum vim longiſſime ſuperat tempeſtiuus thermarum Carolinarum vſus. Si quis vero in tali cacochymico corporis ſtatu ſaliuæ profluuium mercurialibus temere molitur, plus ſemper nocet, quam prodeſt. Etenim, cum validiora hæc medicamenta

menta ſpaſtica partium neruoſarum & glanduloſarum ſtrictura agant, fieri aliter non poteſt, quin ſpasmi, ſi iam in corpore ſenſibili & debilitato adſunt, mirum in modum augeantur: vnde non modo præſentes vaſculorum minimorum obſtructiones confirmantur, verum etiam occluſis in cute vaſculis frigoris ſenſus inducitur, & a cohibito tranſpirationis negotio maiores in corpore impuritates accumulantur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod ſaliuatio plerumque frigus partium extremarum iunctum habeat, quod eo quidem fine fieri arbitror, vt per inferiorum partium ſtricturam lympha & ſaliua maiori niſu ad ſuperiora, maximeque ad glanduloſam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam ſaliuatione, ſi hæc vel nimia, vel intempeſtiue adhibita fuerit, externæ partes moleſto tentantur frigore, quod niſi mitigatur & ad iuſtam redigitur temperiem, multa ſuccedunt incommoda, quæ in præſenti etiam caſu metuenda ſunt, vbi durante frigore ad adfectam mammam maior humorum fiet affluxus. Ego itaque in conſilio ferendo primo omnium ſuaſor & auctor fui, vt aluo, quæ ſæpe ſimiliter clauſa erat, ſubducta extrinſecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per interualla in balneum aquæ dulcis deſcendat, vt ſanguinis in externas partes influxus reuocetur. Deinde, commendaui curam cum fonte Egrano tepido inſtituendam, & ſeruandam præcepi accuratiorem diætam, vitando ſalſa, acria, dura & motus augentia, ſubſtituto in potus locum decocto purificante. Extrinſecus tumori duro imponendum ſuaſi emplaſtrum Barbette ſaponatum & probe camphoratum cum hyoſcyami oleo malaxatum, ſuperpoſito cataplaſmate ex ſemine milii cocto; vnde abſceſſus benignus fiebat, qui ſecundum artem tractabatur.

OBSERVATIO V.

Cancer exulceratus. Femina generoſa quadragenaria, temperamento cholerico ſanguineo prædita, ſemel tantum felici partu filiam excluſit ſanam & vegetam, cui ipſa mammas per annum præbuit.

Ablactato infante in sinistra mamma tuberculum retinuit partium, & auellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium sine molestia tulit; donec ante aliquot menses post perpessum tristitiæ affectum tumor sensim increscens per interualla dolore adficiebatur pungente, maiusque præsagiebat periculum. Chirurgus accersebatur artis probe peritus, qui tumorem durum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinsecus spiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne a medico infusum præscribebatur vinosum laxandi virtute pollens,& vespertino tempore pulueres absorbentes nitrosi offerebantur: neque decocta instar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balsamicæ ad mensium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conseruandum omittebantur. Tantum vero aberat, vt vel minimum tumor ille scirrhosus magnitudine decresceret; vt potius cum tuberculis nouissime obortis in vnum corpus coalescens instar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctisque albidis interstinctum referret, & doloribus pungitiuis per interualla redeuntibus magnas crearet molestias. Quare ego in consilium adhibitus ægram ab omnibus tam corporis quam animi commotionibus abstinere, cibos acidos, salsos, duros & multis conditos aromatibus euitare, bis in hebdomade ad aluum laxandam puluerem rhabarbarinum sumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. scorzoner. & rasura ligni sassafras ana vnciis tribus, rasur. ligni santali rubri & citrini ana vncia vna & dimidia confectum substituere iussi. Quo vero vniuersa sanguinis & humorum massa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, serum lactis caprini cum cremore tartari paratum, succisque herbarum antiscorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & nasturtii aquatici expressis remixtum per mensem & vltra primo mane haurire, & ventriculum iuuandi gratia elixirium temperate balsamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendaui. Externe tumori scirrhoso, qui in perpetuo tepore conseruari debebat, imponendum suasi emplastrum emolliens

liens camphoratum, ſuperpoſito ſemine milii ex lacte cocto, duplicatisque linteis inuoluto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus obſeruatis mitiora videbantur omnia. At vero, breui poſt in infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa inſtans menſium tempus prægreſſis phlogoſibus, pectoris anguſtiis, partiumque infernarum refrigerationibus, in ipſo tumore vas aperiebatur ſanguineum; vnde ſanguinis circiter octo profluebant vnciæ, ante quam ſpiritu vini rectificato ſiſti poterat. Quæ cum animaduerterem, ſuaſor eram, vt aluus clyſteribus crebro ſubduceretur, ad ſanguinis ebullitionem ſedandam pulueris temperantis, ex oſſe ſepiæ, conchis præp. ſuccino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodyni guttulis ex aqua, vel emulſione temperante interdum ſumeretur; circa menſium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERI confectæ vna cum pulueribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin ſcirrhoſa hæc excreſcentia in ea parte, vbi humidum ſtillabat, in veram abiret putredinem, verumque vlcus cancroſum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris præditum, breui tempore magnam acquirebat cauitatem, magnamque materiæ ichoroſæ, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos ſat larga recurreret hæmorrhagia, quæ multum ſemper ſanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decreſceret, & ambo pedes tumore obſiderentur œdematoſo. His ita conſtitutis ego denuo conſultus ad auertendum, quantum licebat, putredinis progreſſum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum vlceri inſpergendum commendabam, ſuper impoſito ſemper emplaſtro Barbette ſaponato & probe camphorato. Interne ad vires reſuſcitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi ſine vino, meliſſæ, cort. citri ſine vino,

rosar. lilior. conuall. cerasor. nigror. anatica portione vnciis tribus, matris perlar. drachmis duabus & syrupi acetositat. citri vncia dimidia, inuicem probe mixtis paratam, & denique iusculis alimentosis, ex iusculo gallinaceo cum rasura cornu cerui decoctis, succoque citri vel aurantior. alteratis ægram reficiendam præcipiebam. Verum enim vero, conuersis in peius symptomatibus, ægra vi morbi superata succubuit, & sicut audiui, lethali syncope exstincta est.

EPICRISIS.

Sistit hic casus integram cancri tam occulti, quam patentis vlcerati historiam, vt eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano infensissimus morbus oriatur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix vnum datur indiuiduum, vbi non grauis mœstitia prægressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhosa durities, nisi irritetur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, iam cancer serpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument ac fere exulcerantur, venisque disruptis multum sanguinis effundunt. Vbi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad liuorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris iungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos ægrotos interficit. In tali rerum statu cura tantum palliatiua tam in - quam externa locum inuenit. Interna talis est, quam supra commendauimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absoluitur, vt partem ad-

fectam

fectam tepide habentes medicamentum præſcribamus lene, quod vlcus ſordidum repurget, cauitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi ſcopi obtineri queant. Parari autem tale medicamentum poteſt ex olei oliuar. parte vna, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, ſub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii ſolutionem & aceti conſumtionem coctis, & dein cum oleo roſarum, plumboque vſto ac loto in mortario plumbeo in vnguenti formam redactis, & applicatis. Expedit quoque eodem fine, niſi iam dictum medicamentum ad ima ſatis pertingere poteſt, liquorem infundere, qui ex aqua ſpermatis ranarum, roſarum, ſucci ſolani recenter expreſſi ana vncia vna, mellis depurati vncia dimidia, & ſacchari ſaturni aliquot granis confectus eſt, cui interdum etiam, ſi opus eſt, vnguenti baſilici partio addi poteſt. Sic ſæpe humor ſat multus elicitur, qui linteo multoties contorto ſuperpoſito excipiendus eſt, ne partes adiacentes aggrediatur. Quodſi vero ob orificium anguſtius ſordes elui nequeant, ſcalpello dilatatio debet inſtitui. Vbi labia vlceris ita intumeſcunt, vt in iis venæ diſruptæ, ſicut in præſenti ægrota, multum ſanguinis ad plures vncias & libram vsque emittant, ſpiritus vini rectificatus vel ſolus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodeſt, maxime ſi linteum multiplicatum, quod ſuperponitur, commoda faſcia ſatis adſtringatur. Sed quid iuuant omnia vel acutiſſime excogitata remedia, niſi vt vitam miſeram tolerabilem reddant? Moriendum eſt abominabili hoc affectu certiſſime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii poſt mortem demum ſubeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim ſanguinem & tenuiſſimum neruorum ſuccum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

Erat hic loci femina, ex gente Judæa, quæ ab onere dorſo impoſito, indeque forſan vna alteraque vertebra ſubluxata *Vlcus vteri cum metu cancri.*

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 5.) Oo nimium

nimium vteri profluuium experiebatur, ita vt fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricæ regionis circa vmbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum flatulento, alui strictura & abdominis dura instar tympani eleuatione iunctus. Postquam varia sine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhibuerat, auctor eram, vt thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & vltra sub debito regimine vsa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea fœtidæ ex vtero excreuit copiam, vnde simul aluus aperta flatus liberius emittebat, dolores exspirabant & abdominis tumor ex voto detumescebat. Curatione hac peracta infusum theiforme, ex agrimon. consolid. saracen. saluia, melissa, millefolio, & flor. hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento aluum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope iniiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens flor. sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristinæ restituta sanitati denuo concepit.

EPICRISIS.

Sistit hic casus vteri vlcus feliciter sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractaui enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; vt potius hectica superueniente decesserint. Interim discere inde licet, eiusmodi vteri vlcera non semper vnius eiusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse maligniora, vt potissimum euenit, si summa homoribus cacochymia insidet, a qua tamen ægrota nostra, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in auertendo hoc morbo summam merentur commendationem

nem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus vteri reserandis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia vteri nimis erosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula iungitur. Nec spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor vrget, cum radic. altheæ, glyzyrrh. pœoniæ, & aliquot papaueris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe prosunt iniectiones balsamicæ & putredini resistentes; si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt vlcus purgantia, si hoc ita situm est, vt talia commode admittat: quo fine commendari merentur pessaria, siue linteola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloe hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Vir illustri loco natus, septuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclaui adsuetus, qui magni principis consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumserat, ex improuiso per dentis acuti morsum inferiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paullatimque disruptum vlcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, eoque fine potissimum digestiuum cum balsamo de Copaiua & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæsectionem, quam vir illustris ob inualescens senium diu omiserat, in pede *Vlcus labii inferioris sanatum.*

admi-

administrandam suasi; posthæc vero totum curationis negotium eo direxi, vt vniuersa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita motus experte non exigua impuritatis labe inquinata videbatur, debitis internis remediis depuraretur; idque eo magis erat necessarium, cum totus corporis ambitus instar ictericorum flauo colore defœdatus minoribus pustulis summoque pruritu vexaretur. Quare ego, præmissis & interpositis laxantibus rhabarbarinis & mannatis, decoctum ordinaui purificans, ex radice pareiræ brauæ, sarsaparillæ & chinæ cum passulis confectum, quod tum mane ad sudorem mouendum calide, tum potus ordinarii loco frigide hauriri debebat; subiunctis interdum vespertino tempore pulueribus diaphoretico - cinnabarinis. Externe oleum myrrhæ per deliquium, liquidambræ nuptum commendaui, atque hæc omnia tam felici successu, vt æger intra mensem integra gauderet valetudine.

EPICRISIS.

Præsens labii vlcus, a causa externa subortum, non adeo multum aluit periculi, licet non negandum sit, quod ab interna sanguinis & humorum impuritate pabulum subinde & augmentum receperit. Quare non sine fundata ratione curationem internis simul adornandam & perficiendam commendaui, vt subtracto morbi pabulo externa remedia eo liberius operari potuerint. Præter hæc sciendum est, quod eiusmodi labiorum vlcera non adeo expeditæ sint sanationis, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis vlceribus proficua, partim quod loquendo ridendoque labia facile irritantur, vt inde non raro diductis cum dolore rimis sanguis cieatur. Accedit demum, quod continuo saliualis laticis affluxu tale vlcus madefactum non adeo bene a sordibus possit repurgari; vnde non potest non diutius protrahi consolidatio.

OBSERVATIO VIII.

Vlcus in mamma benignum.

Virgo erat generosa, viginti annorum macilenta, quæ ob vitæ genus sedentarium, parciorem potum & largiorem acetariorum inter cibos vsum inordinato mensium fluxu & symptomatibus cum eodem coniunctis laborabat. Breui post in altera mamma tumor exsurgebat duriusculus, qui ex paruulo incipiens sensim paulatimque increscebat. Circa eius ambitum, quin aliquando in ipso, aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ brachium illius lateris in doloris consensum ducendo, optimam virginem de salute valde sollicitam reddebant. Veniebat itaque ad me supplex, vt ipsi & consilio & auxilio succurrerem: vnde ego petitis annuens ad sanguinis massam depurandam mensiumque fluxum, qui vltimis periodis penitus cessauerat, reuocandum, thermas Carolinas cum debito regimine potandas; externe vero emplastrum emolliens camphoratum cum cataplasmate milii imponendum commendabam. His ita per tempus adhibitis redeunte menstruo, tumor quidem detumescere videbatur, sed paulo post in vlcus terminabatur, quod interpositis internis decoctis sanguinem depurantibus, subiunctoque ad catamenia in ordine seruanda elixirio balsamico, externe balsamicis, & deinceps vnguento tractabatur, quod oleum recipiebat rosaceum in mortario plumbeo, donec nigrescebat, tritum, & cum cerussa & lithargyrio remixtum, superposito emplastro manus Dei. Atque hac ratione ægra successu temporis exoptatæ reddebatur sanitati.

EPICRISIS.

Variis, & mammarum quoque affectibus premuntur mulierculæ, cum menstrua non bene respondent, vel ex toto ferri desinunt, non autem illæ, quæ, quia lac præbent, a mensibus defectæ sunt. Quodsi enim sanguis superfluus per vterum excernendus intus retinetur, tum ipse ad alias, maxime-

que superiores partes regurgitans varii generis incommoda, vt in imo ventre spasmos & flatus, in pectore angustias cum difficili respiratione, in capite grauitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum vtero consensus intercedit, tumores scirrhosos vlceraque tam benigna quam maligna suscitat. Idem tulit fatum præsens virgo, quæ ex mensium fluxu propter vitam sedentariam, potus inopiam & acidorum comestionem suppresso molestum mammæ tumorem & vlcerosam labem obtinuit. Erat autem hoc vlcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis vlceribus curatu difficilius, quod vel ex eo vnice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abest, vt omnes partium glandulosarum tumores & exulcerationes in cancrum, seu malignum vlcus semper abeant; vt potius felici omine abscessum sæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potissimum solet contingere in subiectis sanis, vegetis nullaque sontica, vel tamen facile emendanda humorum dyscrasia infectis; sicut quidem in nostra ægrota animaduertere licet, quæ restituto mensium fluxu depuratisque paululum succis alacrior reddita vim morbi felix superauit.

Plures obseruationes euolui possunt in obseruat. & responsis meis medicinalibus Tomo I. casu LVIII. & LIX. Tom. II. casu CIX. CLXXI. & alibi.

CAP.

CAPVT VII.

DE CIRCVMSPECTA VLCERVM FISTVLOSORVM CVRATIONE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

SI vlla externarum partium læsio medicis æque ac chirurgis plurimum facessit negotii, summisque operandi difficultatibus pressa est, est profecto ipsa fistularum curatio. Nam præterquam quod hæc vlcera specie valde sint diuersa, admodumque difficile ab aliis vlceribus distinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod sæpe in iis locis sedem occupent, vbi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur accessus. Verum enim vero, quum frequentius hoc mali genus occurrat, plurimumque intersit, qua ratione rite cognoscatur, & ad sanationem perducatur; operæ facere pretium existimo, si succinctam, sed experientia fundatam de fistulis doctrinam huic operi subiungam. *Instituti ratio.*

§. II.

Est autem fistula vlcus sinuosum, inueteratum, oblongum & circa orificia arctum, interius non minus quam exterius callosum, doloris maxime expers. Suum accepisse nomen videtur fistula a cauitatibus istis oblongis & induratis, quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fistularum cauitatibus conueniunt; vnde etiam a Græcis σύριγξ, a germanis **eine Fistel, ein Röhr- oder Hohl-Geschwär, ein fistulirter Schade** non inepte hactenus appellari con- *Fistularum definitio.*

consueuit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fistularum indole constet, scire omnino licet, fistulas ideo maxime ad vlcerum genera referri, quia fœdam continui solutionem, seu filamentorum, quibus solidæ partes constant, dilacerationem iunctam habent, quæ deinde cauitatem, lenta, putrida & mali odoris lympha repletam progignit. Atque in eo etiam ab abscessibus vel alii generis vlceribus discrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, sed potius ichorosam & acrem materiem stillant. Verum oblongæ quoque sunt, variosque & multiplices sinus formant fistulæ, ita quidem, vt in principio suo cum oris præduris, tumentibus & quasi inuersis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius se extendant. Imo demum callus, seu concretum præternaturale durum & membranaceum a fistularum natura non debet excludi, quo superficies ductuum sinuosorum obducitur, ipsaque mali sanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ præduræ & callosæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo disrupta vlcus facile renouat, vel etiam materia acris contenta, alias quærendo vias, per nouum orificium foras prorumpit.

§. III.

- - sedes. Omnes fere ac singulas machinæ humanæ partes solidas inuadere solent fistulæ. Neque enim solum in carnem exedendo sæuiunt, sed glandulas quoque earumque vasa, arterias, venas & neruos, tendines & cartilagines occupant, & acerbo sæpius dolore commouent, ne ossibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein solidiora putrida carie ita dissoluunt, vt materiam pessimi odoris fundant, difficillimamque sanationem efficiant. Enimuero, dubitare quis posset, an omnes, quas enumerauimus, partes fistularum subiectum constituant. Sed qui altius secum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificiosissime inter se connexis & coalitis conflata sint, quarum prima stamina & filamenta prout magis vel minus crassa, vel tenera existunt, laxiusque vel

compactius cohærent, varia constituunt organa; facile profecto concedet, omnes solidas partes, quia ex vno constant principio fibroso, fistulis posse adfici. Vnicum tantum remanet dubium, an fistulæ etiam ossa aggrediantur, quæ dura sunt, fortiterque resistunt. Sed respondemus, quod omnino in mali consortium trahi possint ossea corporis fulcimenta: siquidem plurimæ auctorum chirurgicorum obseruationes fidem faciunt, ex vlcere fistuloso fragmenta ossea fuisse extracta. Imo, si meam ipsius experientiam interponere licet, ego vere adseuerare possum, me aliquot similes annotasse casus, qui de fistularum in osseis partibus sede certiores nos reddere possunt; quamuis libens lubensque concedo, quod non tam in principio, quam potius in mali incremento tale quid soleat contingere.

§. IV.

Differunt fistulæ secundum partes, quibus infensæ sunt, & in singulis quidem propria quædam signa habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diuersa pro partibus affectis fistularum fluxerunt nomina, vt habeamus lacrymales, maxillares, genæ, colli, pectoris, abdominis, ani, & eiusdem generis alias, quas nunc seorsim spectabimus, orti a fistula lacrymali, cuius vera sedes est sacculus ille lacrymalis, qui in maiori oculi angulo situs ostium quasi refert canalis, per quem liquor promanans a lacrymali glandula in nasi cauitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adiacentes, maximeque sinus ethmoidales, qui in nasum producti mucosam ibi materiam deponunt. Quo etiam spectat os vnguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud est & exile circa internum oculi angulum, ad ostium canalis nasalis situm, vbi etiam positi sunt rami ex arteria carotide & vena iugulari decurrentes, itemque nerui a quinto & sexto pari emissi. Quandocunque igitur canales lacrymales, & sic dictus saccus, vna cum partibus, quæ his proxime adiacent, vlcere manante, sinuoso & calloso occupantur,

Differentia.

Descriptio lacrymalis.

tur, vera adest fistula lacrymalis, adeoque hæc commode simul distinguitur a simplici, quæ fistulam plerumque antecedit, obstructione & superficiali exulceratione viarum lacrymalium, nec non a tumore quolibet inter oculos & nasum conspicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, seu anchilope versus exteriora aperto & leuiter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

§. V.

-- *colli.* In fistulis maxillaribus & genæ totum tractum a glandulis parotidibus & apophysi mastoidea ad annulum primum arteriæ asperæ pro subiecto agnoscimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vasa sanguinea, musculi buccinatoris portio, musculi labiorum masseter & biuenter, qui omnes vel labiis mouendis, vel motui maxillæ inferioris dicati sunt; neque minus compositæ ibi glandulæ cum insignibus ductibus & vasis saliualibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem sunt parotides, quæ totum illud spatium replent, quod angulo posteriori mandibulæ inferioris & apophysi mastoideæ interiicitur: imo infra quoque maxillares internæ, seu Warthonianæ locatæ sunt, quæ si læsæ fuerint, lympham puram eamque copiosam fundunt. Neque demum inepte huc referri possunt dentium fistulæ; siquidem in vulgus vsque notum est, nullam ferme genæ fistulam absque dente carioso fieri, quo per artem extracto sponte malum euanescit.

§. VI.

-- *maxillaris & genæ.* Sequitur ordine fistula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, seu prima prope caput vertebra, vsque ad primam thoracis vertebram, quæ eminens dicitur, exporrectam significamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram posteriorem collum dispescitur, quarum illa guttur, hæc ceruix appellari solet. In ceruice fistula rarius, in gutture frequentius gignitur, vtpote quod præter vasa sanguinea iugularia & carotidalia, lymphatica ac neruosa, œsophagum quo-

quoque & arteriam asperam complectitur, quæ posterior similiter nonnunquam diro huic malo subiecta est, sicut testis est MARCHETTE *in obs. chir. obs. XXXVII.* qui fistulam per duos arteriæ asperæ annulos transeuntem describit. Atque notandum est, quod interdum talis fistula multis sinubus ad ipsas clauiculas subrepat, qualem obseruationem descriptam legere licet apud SCVLTETVM *armament. chirurg. part. II. obs. L.* Præter hæc vero sæuum hoc morbi genus pectus quoque solet adfligere, quod ex triplici substantia, ossea, cartilaginosa & carnea eo maxime fine coalitum est, vt non modo cordi & pulmonibus tuendis inseruiat, sed etiam alternæ sui ipsius extensioni ac compressioni congruenter sufficiat. Sæpe etiam tale fistulosum vlcus per pectoris cauitatem transiens ipsam cordis substantiam erodit & perforat, quale notabile exstat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obs. XLVII.* Neque vmbilicalis ad intestina pertingens fistula rarissima est, sed iam antiquissimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia insignis locus, *epid. lib. VI.* reperiundus indicat, vbi mentio iniicitur fistulæ vmbilici ex vulnere subnatæ, ex qua per interualla magnus prodiit lumbricus, indeque iudicatum fuit, intestinum simul fistula esse tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit. -- *pectoris.*

§. VII.

Restat adhuc exploranda illa fistula, quæ circa sedem oritur, & ani fistula nuncupatur. Occupat hæc maxime vasa venosa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quasi cingunt, sanguinemque per arterias allatum reuehere debent. In his enim facile sanguinis contingit stagnatio propter situm perpendicularem, vbi adscensus semper est difficilis. Accedit laxior intestini recti compages: vnde ob toni debilitatem sanguis ibi subsistens tenues vasorum tunicas distendit, & incarceratus corrosiuam induit naturam. Sequuntur hinc sæpe presso, vt aiunt, pede hæmorrhoides cœcæ, seu dolorifici tumores inflammatorii, qui si non cito discutiuntur, vel a grumoso -- *ani.*

moso sanguine per scarificationem aut incisionem liberantur, facillime in apostema abeunt, quod si scalpello incisorio non tempestiue aperiatur, ac detersiuis & traumaticis consolidetur, in vlcus degenerat; vnde dein sæpe originem sumunt fistulosi ani & partium circumiacentium, vt musculorum ipsiusque sphincteris sinus. Cruor enim serosus extrinsecus summa acredine imbutus intestini recti membranas, reliquasque conterminas carnes facile perrodit atque exedit, vnde fistulæ origo.

§. VIII.

Causa proxima fistularum. His ita perspectis videndum est, quænam causæ horum vlcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, succorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viscerum & emunctoriorum enata. Quodsi enim ab incongrua diæta multæ impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis sordes excrementitiæ salino sulphureæ a succis vitalibus minus rite secernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sanitati aduersam induit diathesin, verum etiam concitatiores motus & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis salia fortius attrita & ab inuolucro suo nudata maiorem acredinis vim acquirunt, vt carneas fibras discindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se insedorunt, arrodant, nerueasque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu consumant; imo demum ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc loco notari velim, sicut omne vlcus; ita etiam in principio fistulas, inflammationem partis antecedere, quæ nil nisi minimorum vasculorum a stagnante sanguine vel lympha obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & arteriolarum distensio iunguntur: vnde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit, cauitatemque & sinum format.

§. IX.

Causæ mediatæ sunt: Ex dictis iam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci,

driaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viscera minus salua, sed infarcta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis vlceribus, ipsisque fistulis corripiantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribuunt, vt fere sunt, aer crassus & vappidus, victus salsus & viscidus, potus parcus vel consistentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, vlcera eius generis non modo producant, verum etiam producta foueant. Ita non raro euenit, vt a suppressis mensibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulæ vteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HILDANVS *centur. II. obs.* 61. *&* 75. & DOLÆVS *in encycloped. chirurg.* qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, iisque fistulosis crurum vlceribus infestatam. *diætæ errores.*

§. X.

Sæpissime etiam fistula natales sumit ab vlceribus præpostere tractatis, vt inter alia fistula lacrymalis ex ægilope, & ani, ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco inconuenienti sublimiori apertis, item, si non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichorosa non satis commode educta & per moram acrior reddita partim grauitate, partim acredine, fibrillas, membranas & vascula discontinuando, sinus sibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis, ichorosa materia repletos, & vel introrsum, vel extrorsum patulos. Maxime autem tale quid solet contingere in abscessibus & vlceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. vbi, ob discissos ductus lymphaticos perpetuus est affluxus humorum, quibus nisi liber conceditur exitus, vappescunt, acredinem contrahunt, & perfacile sinus angustos, oblongos & callis obductos producunt. *..vlcera & abscessus.*

§. XI.

- - vulnera.

Tum quoque ex vulneribus progigni solent fistulosi sinus; quod potissimum vsu venit, si quis in situ curuo vel inflexo constitutus ita vulnus accepit, vt instrumentum lædens non recta, sed obliqua via transfixum fuerit. Tum enim facile cauitates formantur, quæ non satis rite a stagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt, & materia in alio loco decliuiori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris chirurgus protrahit, quia tum non raro symptomata complicantur, quæ sanationem multis modis impediunt, fistulamque ingignunt. Sic hic locorum in filiolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fistulam lacrymalem olim obseruaui, quæ originem debebat vulneri per casum ab alto excitato; vnde os vnguis nasale, quod valde rarum ac spongiosum est, carie perforatum medelæ nullum relinquebat locum. Spectant huc quoque remedia acria & nimis calida in vlceribus & vulneribus adhibita, quæ partim maiorem humorum adfluxum ac stasin producendo, partim tenues fibrillas constringendo, occasionem fistulis præbent.

- - remedia acria & calida.

§. XII.

Causæ fistulæ lacrymalis.

Singulæ tamen fistulæ speciales quasdam causas habent, a quibus originem suam mutuantur. Videre hoc maxime licet in fistula ani & lacrymali. Hæc enim non semper ab externis læsionibus, vulneribus & ictibus prouenit, sed sæpissime inflammationem faciei erysipelatoden, quæ simul texturam viarum lacrymalium turbauit, excipit, vel etiam ophthalmiam sequitur, quia ductus lacrymales non solum proxime cum periostio, sed & cum ipsa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgiis facile in consensum abripiuntur. Idem malum contingere solet post variolas, quæ meatum in naso & palpebris orificia vel mole sua, vel ichorosa materia comprimendo, consuetam seri excretionem impediunt; vnde facile obstructio, & ex hac neglecta sæpe exulceratio

oritur, quæ fiſtulam parere poteſt, ſi vlceroſa ſanies ſtagnans ſaccum lacrymalem, & quod ſubeſt, perioſtium erodit, nouosque ſubinde ſinus format, qui ſenſim callo inueſtiuntur. Interdum etiam, vt in ſcorbuticis & lue venerea infectis videmus, polypi & ozæna, aliaque vlcera ſerpentia naribus innidulantur, quæ ductum naſalem rodendo, vel ſanie vlceroſa implendo, ſerum lacrymale exitu prohibent; vnde hoc diutius ibi ſubſiſtens has partes facile arrodit, corrumpit & exulcerat: ſicut hæc omnia perdocte oſtendit celeberrimus Academiæ Lipſienſis profeſſor D. PLATNER in eleganti diſſertatione de fiſtula lacrymali olim habita. Ad fiſtularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitando præſertim inſtitutus. Siquidem hac ratione facile nimia vaſorum hæmorrhoidalium diſtenſio & apertio efficitur, quæ in vlcus deſinit. Idem in ſequiori ſexu ciere valet geſtatio fœtus, & nimius parturientium niſus, dum a venis compreſſis & inde retardata ſanguinis per ipſas circulatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur, quæ perperam curatæ ſæpe principium vlcerum fiſtuloſorum in ano conſtituunt. Aliæ fiſtulæ pro ſitu ſuo iterum alias agnoſcunt cauſas, quas nunc, quia ſcopo noſtro minus inſeruire videntur, ſtudio prætermittimus. *& ani.*

§. XIII.

Calloſitatis cauſa & indoles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fiſtulas aſſidue comitari ſolent. Primo autem omnium ſe offert callus, ſeu caro indurata, indolens, vlcerisque conſolidationem impediens, cuius naturam paucis euoluemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant cauſæ. Hæc autem me iudice deducenda videtur ab externi aeris acceſſu, qui ſinus & cauitates fiſtularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compreſſas retardat, vel penitus ſufflaminat: vnde ipſæ ſenſu ac motu priuatæ calloſitatem contrahunt. Namque ſatis, vt arbitror, ex phyſiologicis conſtat,

ſtat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum iuſta in copia fertur, tamdiu partes mollitie ſua, debitaque textura gaudent; ſimulac vero pori, vt ab atmoſphæræ ambientis pondere comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ ſunt, arctius coniunguntur, fluidique itus ac reditus impeditur, tum protinus illæ partes maiorem reniſum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem iſtam calloſam in fiſtulis, etiam vis acidi vlceroſi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu ſiſtit; vnde hæ ſibi inuicem magis ac magis appoſitæ callo originem & incrementum ſuppeditant. Præter hæc vero notabile eſt, quod callus ſenſatione careat; quod quidem exinde deriuandum arbitror, quia ipſe ex fibrarum lamellis firmius ſibi per compreſſionem connexis conſtat, per quas nullus neque ſanguinis neque aliorum ſuccorum vitalium viget tranſitus, adeoque ſenſu & motu non poteſt non deſtitui. Denique etiam callus in fiſtulis omni reſiſtit ſanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad ſe inuicem conglutinationi inſeruire debet, per calloſos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare niſi callo per artem remoto nulla fiſtularum contingit ſanatio.

§. XIV.

Ratio ſinuum. Sequitur iam cauernarum ſinuumque obliquorum conſideratio, qui a materia acri, rodente, in partium ſolidarum tubulis ſtagnante, & exitu ſuo præcluſa profi iſcuntur. Tum enim, vt ſupra iam meminimus, materia tam ſua ipſius grauitate, quam aeris incumbentis preſſura viam ſibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipſius dilacerat, & quia duriora oſſa, cartilagines, arterias, neruos tam ſubito perforare nequit, nouam ſibi cauernam efficit, ex qua deinde iterum noui canales prodeunt. Quod vero orificium fiſtularum exterius multo durius, multoque anguſtius ſit, quam canalis inferior, non alia eſt ratio, quam quod materia acris ichoroſa grauitate ſua in profundum magis & ad latera ſerpens

-- orificiorum anguſtiæ.

pens non tam facile ad orificium vlceris pertingat. Cui accedit, quod aer frigidus exterior ipsas vlceris oras plerumque tumidiores durioresque efficiat; vnde orificium magis coarctatur, cui se facile viscidítates applicant, quæ materiæ saniosæ effluxum impedientes, hanc ad internas cauitates magis determinant.

§. XV.

Præter hæc quoque pro diuersitate subiectorum & partium affectarum materiæ variæ cernitur effluxus, ita fere, vt in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graueolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque pus, quod bono indicio est, plerumque in recentibus fistulis, vel tum temporis conspicitur, quando materia partes sanguineas & carneas occupauerit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinosis & succi nutritii oleosis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, si forte acidum cum oleosa substantia miscetur, vbi mox albicans prodit color. Graueolentia, quæ iungitur, intimæ partium salino-sulphurearum combinationi, seu putredini dissoluenti in acceptis ferenda est, quia indubitata experientiæ fide constat, quod ipsa putredinis labes ab vlceribus, præsertim vetustioribus, excludi minime possit. Denique consideranda venit summa materiæ effluentis acredo, quæ sæpe tanta est, vt linteamina arrodat, & vix aliunde, quam ab humorum stagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis succi extra legem circulationis positi & diutius subsistentes, stagnando, plane alienam induunt crasin, maximamque acquirunt acrimoniam: vnde non mirum esse debet, cur etiam in fistulis similia videamus contingere.

Ratio materiæ variæ &c.

§. XVI.

His ita expositis, proximum est, vt accuratius determinemus, qua ratione exploranda sit fistularum præsentia & propria cuius-

Fistularum exploratio vniuersalis.

cuiusque indoles. Optime autem id primo efficitur, si digitis exploramus, an dura adsit productio, an illa per lineam rectam vel curuam in cute proserpat, & an paucus vel nullus doloris sensus percipiatur. Dein formam fistularem specillo, siue instrumento exploratorio inquirimus; vnde facili negotio cognoscitur, quantam fistulæ faciant productionem, quamque habeant directionem siue sursum, siue deorsum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia sunt, quæ protulit PARÆVS *lib. XII. cap. XXIII. multis*, inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuosæ iudicantur fistulæ, si non alte descendit specillum, & nihilominus plus saniei effluit, quam tam exigui vlceris ratio ferat: an vero tortuosa sit, opus est, vt id recte cognoscamus. Præstamus autem id ipsum virgula quadam cerea vel instrumento tali, quo solet vulgus purgare suas tabaci fistulas: hæ enim ad quæcunque latera se flectere & ad fistulæ figuram se accommodare possunt.* Quod vero specillo, vel instrumento exploratorio explorari iubent CELSVS atque PARÆVS, id HIPPOCRATES *lib. de fistulis* per allii recentem scapum experitur, quam ego methodum auctori suo relinquo, & illis, quibus occasio obseruandi fauet, experiundam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fistularum præsentia aliqua ex parte certiores fiamus, si vlcus iam diu durauerit: quæ enim annua sunt vlcera, in iis cicatrices cauas fieri necesse est.

§. XVII.

- - *& specialis.* Speciales fistulæ iterum speciales habent notas, ex quibus cognoscuntur. Ita fistulæ lacrymalis indicium est, si circa angulum oculi internum fistulosa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen sola intumescentia cum rubore conspicitur, qua compressa sanies vlcerosa aut serum acre, album & viscidum vel oculum versus vel nares prorumpit. Neque omittenda est peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam specillo argenteo quoad extremitates exiguis globulis munito perficere solet, cuius delineatio-

nem

nem & vſum tradidit excell. PLATNERVS. Fiſtulam maxillarem indicat plerumque materiæ inter manducandum & oſcitandum effluxio, præſertim ſi vaſa lymphatica iam ſint corroſa. Ani fiſtulam maniſeſtant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abſceſſu ichor exſtillat ſummi fœtoris. Si vlcus inteſtini recti ſubſtantiam tantum perforat, partibus externis intactis, ichoroſa materia per anum tam ante, quam poſt fæcum aluinarum reiectionem profunditur, prout fundus fiſtulæ, vel ſuperius, vel inferius latitat. Supra autem fundus ſolet hærere, quando ante fæcum leniter ſaltem induratarum ſeceſſionem ichoroſa acris materia expellitur; inferius autem, quando ichoris ſtillicidium excrementorum deiectionem ſequitur, vel ſi tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conſpicitur, eo præſertim tempore, cum fundus ichore repletus eſt, quo effuſo tumor euaneſcit. Sin intra inteſtini tunicas fiſtula proſerpat, foramine exterius conſpicuo, dignoſcitur exploratione candelæ ceresæ, vel inſtrumento accommodato; ſi hoc intra membranas vrgetur, lamella digitis immiſſis & ſtylo interiacet. Inteſtinum ſi interius quoque apertura gaudeat, inſtrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fiſtulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen iniectus regurgitat, & per fiſtulæ oram apertam exſtillat. Fiſtula ſphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano conſtricto intruſus haud fortiter comprimitur, ſed in ampliorem valdeque dilatabilem cauitatem recipitur. Quæ vero fiſtula multis cuniculis prædita eſt, exploratur candela cerea, vel inſtrumento flexili. Præterea fiſtulæ ani partes ſæpe conterminas infeſtant: nam multoties non ſolum ad veſicam tendunt, vbi vel vrina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum vrina proſiliunt, verum etiam in ſequiore ſexu ad vterum reptant, in quo caſu fæces cum ſanie ichoroſa per vterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis oſſa pertingunt, difficilioris ſunt cognitionis, niſi os carie

 infe-

infectum, quod ex ichore graueolente & nigricante effuso concluditur.

§. XVIII.

Prognosis fistularum ratione loci.

Restant iam pauca de prognosi, siue euentu affectus nostri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur sedes fistulæ, partiumque affectarum structura. Summatim tamen adserimus, fistulas ad interiora pertingentes periculi nunquam esse expertes, admodumque difficilem admittere sanationem, quoniam non adeo facile a sordibus possunt mundari, nec omnibus sine discrimine remediis adiuuari; vnde facile fit, vt pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis est illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obs. XLVII.* vbi ex vulnere ossis sterni fistula exorta ad ipsam cordis substantiam penetrauit. E contrario fistulæ extrinsecus spectantes & visui obuiæ non tantum in sanando habent discriminis, sed iisdem, si superficiales & cutaneæ sunt, sæpe intra quatuordecim dierum spatium contingit sanatio. Quæ ad musculorum tendines, arterias, venas & neruos penetrant fistulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores sint, quæ in mollibus carnosisque partibus existunt: vnde iam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit iudicium, quod fistulæ, quæ in cartilaginosis & excarnibus locis subnatæ multum saniei funderent, & carunculam in osculo continerent, omnem fere medelam respuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fistulæ, ægerrime sanantur, partim ob molestissimum synouiæ adfluxum, partim ob continuum harum partium motum. Hinc insanabilia pronuntiat vlcera fistulosa HILDANVS *obs. XLVIII. cert. IV.* quæ circa iuncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, vt ipsa potius curatu difficillima declaremus, quam vt omnem sanationis spem iisdem præscindamus; siquidem nos eiusmodi fistulam circa iuncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos masticandos oscitandumque adfluxu molestam in virgine olim feliciter sanatam nouimus. Denique difficilis, admodumque diuturna est illarum fistularum sanatio, quæ oculi canthum,

thum, intestina, vesicam & canalem vrinarium occupant, quoniam non tantum singulæ hæ partes exquisitum habent sensum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

Porro diuersa quoque nascitur prognosis quoad amplitudinem vel angustiam cauitatum. Sic enim fistulæ, ampliori præditæ orificio, maiorem spem sanationis ostendunt, quam quæ in angustum coeunt. Quæ in breues desinunt cauernas, vnum quasi ductum in alium immittentes magnam in medendo molestiam creant, & vix absque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os cariosum & callus in fistula remanet, frustra speratur salus, quia os sideratum semper partes vicinas in labis consortium trahit. Hinc etiam fistulæ, a carie ossis subnatæ omnem respuunt sanationem, nisi prius caries fuerit sublata: cum contra aliter res sese habeat in iis, quæ ab vlceribus, abscessibus & vulneribus originem duxerunt, vtpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque interest, vt in prognosi ferenda subiectorum fistulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ instar practicæ tenendum est, in scorbuticis & cachecticis, vt omnia vulnera & vlcera, sic etiam fistulosa difficilius cicatricem recipere. Siquidem largiori succorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum suppeditatur, quo nondum subtracto, irritus est omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibusdam, in fistulis obuiis hæc est prognosis, quod, si e. g. lapides ex fistulosis finibus excernuntur, vt SCHVLZIVS *in ephem. N. C. anno IX. & X. obs. 185.* annotauit, vel si vermes iisdem inidulantur, vt BORELLVS *in obs. medico physic. cent. II. obs.* 48. testis est, & ego ipse obseruaui, item si hæmorrhoides per fistulam intestini recti, & menses per fistulam vteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

.. ratione aliarum circumstantiarum.

THESES THERAPEVTICÆ CVM CAVTELIS.

§. I.

Fistulæ antiquæ an consolidandæ?

ANte quam ad ipsam fistulis medendi methodum nos accingimus, operæ esse pretium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fistularum curationem obiici a quibusdam solent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare ausi sunt, vtrum fistulæ antiquæ tuto consolidari queant, & annon potius, sicut a fonticulis diu manantibus & occlusis maior inde noxa in ægrotantes redundet? Equidem de componenda hac lite sollicitus probe scio, quod splendidissima illa medicinæ sidera, GALENVS, PARÆVS, HILDANVS, BARBETTE, *Vidus* VIDIVS, *Fabricius ab* AQVAPENDENTE, SCVLTETVS & AMMANNVS negatiuam sustinuerint, multisque funestis exemplis noxiam harum fistularum occlusionem comprobauerint. Verum enim vero, licet lubentissime concedam, quod vlcera illa antiqua & fonticuli diu gestati, in corpore impuro ante dubitam sanguinis & humorum depurationem occlusi sæuissima inducere symptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra vllum sanitatis detrimentum consolidatio possit institui, si prius internis remediis tam corrigentibus, quam euacuantibus, & aliis depurationi inseruientibus impura humorum massa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re plenissime me confirmat & fide digna peritissimorum medicorum, & mea ipsius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra vllam noxam, aut subsequentem grauiorum symptomatum syndromen, sæpe etiam sine scrupuloso internorum vsu fistulas etiam antiquissimas fuisse sanatas. Multo vero magis ponderosis inductus rationibus credo, fistulas neglectas & sine curatione relictas in ingens vitæ discrimen ægrotantes coniicere. Exemplo sit fistula lacrymalis, quæ nisi opportune tractatur, humorem oculi aqueum nutrimento suo priuat & in perfectam denique cæcitatem desi-

desinit. Accedit tandem, quod in fistularum sinubus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodendo innumeros sibi canaliculos efficit; vnde successu temporis ingens humorum corruptio, imo ipsa demum sphacelatio produci potest.

§. II.

Ipsa vlcerum fistulosorum sanatio his maxime absoluitur indicationibus: vt I) si quædam humorum dyscrasia peccat, hæc commodis remediis corrigatur II) vt callus & scirrhosa durities, sine cuius remotione nulla exspectanda est constans curatio, perite tollatur; III) ossium, si adest, caries auferatur, & denique IV) vt fistulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cauitas noua carne repleatur. *Indicationes curatoriæ.*

§. III.

Primo quidem scopo, siue debita humorum correctione optime potiri licet, si in id maxime incumbit prudens medicus, vt nimiam sanguinis redundantiam vel venæsectione, vel in spongiosis pinguibusque subiectis cucurbitulis cum scarificatione appositis imminuat; quod eo magis videtur necessarium, quia sub plethorico corporis statu non modo succorum impuritas promouetur, sed maior quoque, quam par est, humorum adfluxus ad affectam partem proritatur. Posthæc vero in humoribus acribus contemperandis, serosis per commoda emunctoria eiiciendis, & sanguinis vniuersa massa depuranda summam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam saturatiora, per longius temporis spatium haurienda, quorum integra laus & vtilitas ab antiquissimis temporibus ad nostram vsque ætatem se propagauit. Quo etiam spectant infusa vulneraria, ex herbis & floribus sic dictis vulnerariis, hederæ terrestris, agrimoniæ, vrticæ mortuæ, saniculæ, scordii, floribus chamæmeli, millefol. bellidis, rad. aristoloch. rotund. altheæ, rasura ligni sassafras & similibus confecta, quæ prioribus virtute mi- *Curatio interna.*

minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & sennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus perpelle sæpe perficitur. Nec denique omnino carere possumus probe paratis mercurialibus, si lympha insigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obstructiones adsunt, vel si luis venereæ subest suspicio. Sed modo videndum est, an viscerum imbellicitas & reliqua ægrotantis constitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fistularum curationem adhuc spectant, ex capite præcedenti de vlceribus possunt desumi.

§. IV.

Calli sanatio postulat orificii dilatationem.

Secunda indicatio, quæ callositatem tollendam præcipit, non potest expleri, nisi remedia callum absumentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fistularum angustia plerumque prohibet: quare primo omnium orificia debent dilatari, vt per viam magis patentem medicamenta commodius possint pertingere. Dilatant autem præduras & arctas horum vlcerum oras, quæ humorum imbibendo se latius expandunt, vt fere sunt medulla sambuci, spongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima, radix consolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteque acuminata in fistulam intrusa. Sed prospicere decet, vt in extractione harum turundarum cauti eamus, ne illæ forte frangantur & portionem sui relinquant, vnde sæua & dolorifica oriri symptomata possent. Quapropter perite monet *Dominus a* SOLINGEN *in chirurg. part. II. cap. III.* turundas ex fragili materia nunquam esse conficiendas, easque filo alligandas, ne intimius sese fistulis insinuent.

§. V.

-- medicamenta septica.

Dilatato, quantum satis est, orificio de ipsa calli remotione cogitare expedit, quam quidem chirurgi vel medicamentis, vel instrumentis præstare solent. Medicamenta in iis locis adhibenda sunt, vbi nec incisio, nec vstio commodum inuenit locum, vel si recentes sunt fistulæ, & callo non adeo duro & crasso munitæ. Verum enim vero, quum varii sint generis septica eaque vel magis vel minus acria & cor-

corrosiua, quæ pro ipsa calli conditione applicare decet: vnde breviter iam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenuem recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet succus nicotianæ, radix ari & helleborus albus, cui posteriori ad tertium diem fistulæ immisso HOLLERIVS *in institut. chirurg. libr. III.* insignes tribuit laudes. Mediæ indolis sunt ammoniacum, alumen vstum, vitrum antimonii, vnguentum ægyptiacum, rubrum *Felic.* WVRZII, apostolicum, aqua viridis Hartmanni, crocus metallorum, lapis corrosiuus & butyrum antimonii cum limatura martis ad temperiem redactum. Ex valentissimis sunt mercurius sublimatus, lapis infernalis, & similia. Præter hæc vero huc etiam pertinent aqua a TAGAVLTIO *lib. III. de vlceribus* commendata & ex mercurio sublimato, vnguento ægyptiaco, aqua plantaginis & rosat. confecta, nec non ex *Domini* SOLINGEN consilio turundæ ex pergameno liquore quodam corrosiuo imbutæ. Neque reticere possum, quod sæpe mercurius sublimatus cum vnguento camphorato remixtus, item emplastrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præstiterint effectum. Probe tamen circa singula hæc remedia notari velim, quod liquida sint iniicienda, solida autem, vt pulueres, cum vnguentis in spissam formam redacta sub specie turundarum applicanda; idque tamdiu, donec callus mortificatus se a carne separet, exitumque affectet. Deinceps acria illa salina caustica in partibus membranaceis, tendinosis ac nerueis cautissime debent adhiberi, ne forte inflammatio cum dolore acerbissimo accersatur, quod similiter tenendum est de mercurialibus, quæ certe, vbi ossa adfecta sunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

Præter dicta restat adhuc aliud remedium, in absumendo callo præstantissimum, cuius vsum sæpius iterumque probatissimum inueni. Est autem illud simplicissimum viride æris, quod nulla manifesta acrimonia corrosiua imbutum nec grauiorem dolorem inflammatorium, nec alia excitat symptomata, sed intra tres quatuorue dies callum durissimum non modo ita exedit, vt totus separatus extrahi queat, verum etiam acidum vlceris corrosiuum egregie absumit, vt ex- *inprimis viride æris.*

extracta callosa substantia optimum generetur pus & ex voto succedat consolidatio. Vsus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem contusum & cum liquido, vel sola saliua subactum in turundas redigitur, quæ in cauitates fistularum callosas, quantum licet intruduntur. Secus autem fit, si recepto inter chirurgos more viride æris cum vnctuosis, oleosis permiscetur. Licet etiam vna vice totus callus hoc remedio non possit eximi, ob obliquum & anfractuosum cuniculorum ductum, poterit tamen repetitis vicibus feliciter auferri, si modo profundius turundæ in cauernam immittantur. Sed cauta sit in locis neruosis applicatio.

§. VII.

-- instrumenta. Instrumentis quoque vel acutis, vel ignitis callositas solet tolli; & his quidem dum eschara callo inducitur & ipse mortificatur, illis econtrario, dum circulus ille callosus e medio tollitur, vt postea fibræ carneæ se iterum possint connectere. Ex acutis optima sunt cultri falcati, qui se ad tortuosam fistularum figuram facile accommodant, quale est syringotomum *Dni* SÖLINGEN, modo id prudenter & circumspecte obseruetur, ne arteriæ vel nervi resecentur. Quomodo ignita applicanda sint, optime docuerunt SÖLINGEN, VIGO, PARÆVS, SCVLTETVS & alii, qui de instituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

Caries ossis quomodo tollenda? Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, vt caries ossis, si quæ adest, dematur; siquidem hac durante sanies pinguis & copiosa ex osse plorans semper nouum generat vlcus, quod etsi ad cicatricem perducitur, caro tamen superueniens est flaccida, mollis & minus bona. Cognoscitur autem ossis caries, si vel nudis oculis se manifestat, vel si specillo in fundum vlceris immisso asperitas percipitur, vel exinde concluditur, si os denudatum fiat pinguius & successu temporis nigrum, post nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum statu vel ipsi ossi immediate medicamenta debent applicari, vel si os profundius est, siphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta sale volatili oleoso instructa, quæ non modo minimos tubulos, ex quibus ossa

con-

constant, penetrantia sua facile intrant, sed quoque acidum vlceris corrigunt, vt præcipue sunt oleum caryophillorum, cochleariæ, cinnamomi, & præsentissimum omnium puluis euphorbii. Sæpe etiam necesse est, vt prius os cariosum lima teratur, vel scalpello tamdiu rodatur, donec punctula apparent rubicunda. Neque dein minus vtilissime & funditus quasi cariem delere solet ferrum candens, ossi crebrius adhibitum, quod tum ratione euaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia fœdus odor post ferri applicationem plerumque solet euanescere. Ossi autem sic denudato adspergatur puluis mastichis, myrrhæ, aloes, rad. ireos florent. aristolochiæ, vel puluis ad cariem *Sculteti* ex balsamicis confectus: quibus super imponi possunt filamenta carpta & dein vnguentum digestiuum. Si liquore opus est, optime is potest confieri ex aqua calcis viuæ, aloe, myrrha, essentia euphorbii & spiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, vt festucæ os sponte sua relinquentes firmiter lateribus carneis & calli adhærescant; vbi expedit, cum instrumento chirurgico flocculis linteis obuoluto, quod dicunt ein Schraub-Eisen, os sæpius attingere, vt illud liberum inde euadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Remotis itaque obstaculis cura adhibenda est, vt fistulosa cauitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod sponte sæpe accidit, si fibræ non adeo nimis a se distant & serum bonum nutritium præsens est, superposito tantum emplastro, tonum partis firmante & ab aeris iniuria defendente. Quod si autem fistula nimis ampla est, decoctum ex vino, myrrha, aloe, floribus rosarum rubr. rad. aristolochiæ rotundæ, scordio, centaur. min. syringa sæpius iniiciendum est, ad sordes plenius detergendas, putredinemque arcendam & occlusionem promouendam. Sed tunc temporis fistulæ apertæ seruari debent, quo pus exire possit, quod alias stagnando facile nouos facere sinus, nouumque producere callum potest. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus argenteis, tamdiu in vlcere seruatis, donec durities omnis ablata, & cauitas *Consolidatio.*

 nouis

nouis fibris ad orificium vsque est repleta, quo peracto cicatrix emplastro saturnino inducitur. Ipsa carnis generatio solius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique sanguinis opus est, nihilominus a medicamentis sarcoticis, quæ vi balsamica humidum excessiuum absumunt, partes roborant, acidasque & salsas partes contemperant, insigniter adiuuatur. Qua virtute inprimis pollent balsamum Locatelli, Peruuianum, Copaiuæ, gummi animæ, elemi, styrax liquida, mastix, myrrha & similia. Neque laude sua caret essentia incarnans elegantissima, quæ ex floribus rosar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, mastiche, gummi elemi, balsamo Peruuiano cum spiritu vini digestis & cum melle remixtis, optime componitur.

§. X.

Curatio fistulæ lacrymalis.

Iam demum, quæ de singulis fistulis, maxime de lacrymali & ani seorsim tenenda sint, breuiter tradam. In lacrymali nondum perfecta commode locum inuenit methodus illa, a beato celeberr. STAHLIO descripta & ab Anello magis exculta, quæ in eo consistit, vt partim specillis argenteis in puncta lacrymalia immissis materia sacco lacrymali impacta amoueatur, partim vt subtili syringa huic vsui idonea liquores vlcus purgantes, quas ex solutione salis neutrius cum aqua vel communi, vel destillata, addita aloe & myrrha conficiunt, iniiciantur: qua ratione, in leuiori exulceratione, si vel plane nulla, vel exigua tantum callositas adest, permultum proficitur, malumque deterius præcauetur. Ipsa autem operatio peragitur, si ægro in sella demissiore collocato palpebræ sinistra manu diductæ versus canthum oculi externum retrahuntur, & dextra suspensa specillum paulo incuruatum per puncta lacrymalia sensim traiicitur; modo id post inflammationem superatam, & post ophthalmiam correctam demum instituatur. Maior tamen salus contigit, si abundanti seri lacrymalis adfluxui & tenacitati simul prospicitur: quo scopo præter interna deriuantia & resoluentia, externe sternutamenta, vel vesicatoria nuchæ apposita prosunt. Si verum adest vlcus fistulosum, sectione eo magis opus est, quæ præmissa per laxantia, venæsectionem & similia præparatione, & oculis per collyria defensis in ægro demissius collocato

cato mediante ſcalpello falcato vel ancipiti in ſemi circulum a radice naſi per medium fiſtulæ tumorem ad radicem vſque palpebræ inferioris inſtituitur, vitando, ne tendinea muſculi orbicularis particula lædatur. Poſt hæc ſcalpello obtuſo vulnus dilatetur, ſanguinisque profluuium ſiſtatur. Neque vero ipſius lacrymalis ſacci remotio negligi debet, transuerſim incidendo ad locum, quo ductus lacrymalis eidem inſeritur, quia alioquin deſtillantes lacrymæ denuo ſtagnantes facile corrumpuntur, & nouæ fiſtulæ anſam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel ſpecillo ſulcato os vnguis eſt pertundendum, & nouus canalis formandus, qui turunda foramini immiſſa, aut tubulo argenteo inſerto apertus ſeruatus lacrymis ad nares deuehendis inſeruit. Impoſitis remediis inflammationem & hæmorrhagiam ſedantibus callus abſumatur, vel per eius inciſionem, vel per ſcarificationem, vel per vſtionem aliaque remedia corroſiua. Vlcere a callo & ſordibus per debitas iniectiones purgato cogitandum eſt, qua ratione præſtare velimus, vt latex lacrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares ſtillet. Quo fine cannula minor ex argento fabrefacta, exterius clauſa nouo ductui accommodatur, poſtea vero conſolidatio promouetur, & illud inſtrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero huius moleſtiæ pertæſi diligentiori puris per puncta lacrymalia expreſſione impedire poſſunt, quo minus pus noceat. Vrgente oſſis vnguis carie cauterium actuale prodeſt, cauendo per cannulam argenteam in forma nuclei oliuæ adhibitam, ne oculus a ferro candente lædatur.

§. XI.

Ani fiſtulæ curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corroſiuis, vel inciſione. Quæ ligatura fit, ita inſtituitur, vt ægri ventre inflexo cubantis femora miniſtrorum ope diducantur, & operator indicem digitum oleo amygd. dulc. inunctum intrudat, altera vero manu ſtilum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fiſtulam dimittat, eamque pertundat; poſtea vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum *-- & ani per ligaturam & corroſiua.*

 ex-

extra anum pendulas deliget, singulisque diebus restrictionem suscipiat tamdiu, donec fistula fuerit discissa, & callositas poterit remoueri. Corrosiuum medicamentum calloso fistulæ ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, postea vero alia turunda, ex spongia compressa cera imbuta ad dilatandum fistulæ sinum intruditur. In fistula profundiori septicum linteo carpto tamdiu est admouendum, donec callositas absumta, & vlcus consolidari queat.

§. XII.

.. per incisionem. Omnium autem optima fistulas sanandi ratio est, quæ incisione ita perficitur. Aegroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo lil. alb. madidum intrudit, altera manu cultrum incisorium vagina reconditum, stiloque flexili argenteo præditum recipit, & hunc fistulæ ori immittit, donec ad fundum fistulæ sinus stili acies peruenerit. Hoc facto stili aciem ad digitos vertit intrusos, eamque per illorum interstitium adigendo fistulæ sinum pertundit, postea digitorum apicibus stilum recuruat, & cultri aciem manubrio absconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptam protrudit, & digitis extractionem stili molientibus succurrit. Stilum extractum sequitur cultri acies, qua, cooperante vtraque manu, vno ictu fistulosum vlcus discinditur. In fistulis externis & in sphincterem terminatis hanc præstat instituere operationem. Chirurgus acum ex finissima luna paratam; spithamæ longitudinis constanti manu sinui fistulæ aperto intrudit, eiusque fundum pertundit, postea cuspide recuruata acum per fistulam traducit, & ad eius medium extremitates acus committit, commissasque firma tenet vna, altera vero manu mediante cultri incisorii fistulæ partem ab extremitatibus acus compressam rescindit, vt portio acui adhærescat. Neque demum laude sua caret Dom. Bessieres secandi methodus, quæ per cultrum, acie quadantenus incuruata, dorso rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, superius in mucronem sensim abeunte, globuloque paruo pisi magnitudinis munitum in fistulis externis ani sphincterem obsidentibus peragitur.

ENAR-

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Matrona illustrissima diu olim vexabatur vlcere genæ fistuloso, quod omnibus frustra adhibitis remediis ad sanitatem perduci non poterat. Ego igitur consultus suspicabar primo dentem cariosum, sed hoc non inuento, & leui tantum gingiuæ tumore conspecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Vnde mox in conspectum se dabant duæ festucæ & radices a dente olim extracto relictæ, quibus extractis demebatur simul longa ac rotunda membrana, fistulosum vlcus externe guttulas aliquot sanguinis fundens breui tempore ex voto sanabatur. *Fistula genæ curata.*

EPICRISIS.

Habent id peculiare & quasi proprium fistulæ genæ, vt plerumque a cariosis dentibus foueantur, quibus exemtis sponte sæpe aut leui tantum medicatione adiutæ sanescunt. Idem euenit in præsenti casu, vbi fragmenta a dente quondam euulso relicta impediuerunt, quo minus facilior feliciorque obtigerit sanatio. Simile quid olim obseruaui in virgine, quæ fistula lacrymali laborabat, cuius orificium in eminentia ossis maxillaris ad latera colli exstans, & per medium glandulæ Warthonianæ transiens in dente molari extremo terminabatur, quo euulso primum sanguis, tum lympha exstillabat pura, & tandem sanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilius procurabatur.

OBSERVATIO II.

Femina ex gente Iudæa tumorem mammæ sinistræ habebat, qui suppuratione facta a chirurgo aperiebatur. At vero, cum insignes ductus lactei læsi erant, continuo fere lympha cum pure mixta chylosa exstillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat sinum intus leuiter, sed non adeo grauiter durum, qui totam prope mammæ substantiam fistulosum reddebat. Quare ego in auxilium vocatus breuem canalem argenteum orificio fistulæ, ad puris fluxum deriuandum, immitti, & vlcus decocto, ex myrrha, aloe, flor. rosar. & vino parato aliquoties de die syringa iniici præcipiebam, *Fistula mammæ.*

piebam, eo effectu, vt ægra simul internis depurantibus adiuta exoptatæ redderetur sanitati.

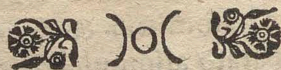
EPICRISIS.

Hoc quidem vlcus nondum vera fuit fistula, quia callo duro adhuc caruit, nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacauit. Mali autem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commissum fuit, vt humor purulentus non rite eductus sibi sinus effecerit: sicut plerumque fieri deprehendimus, si materia intus retenta per stagnationem maiorem acquirit acredinem maioremque profundius penetrandi potentiam.

OBSERVATIO III.

Fistula lethalis.

Corripiebatur olim vir plebeius malo, vt putabatur ischiadico lateris dextri, cui nulla seruata diæta, nullisque adhibitis remediis vlcus superueniebat, quod quinque digitis infra articulationem ossis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fistulam desinebat, qua æger per longum temporis spatium summis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore scroti & adiacentium partium aquoso miserrime moriebatur. Per sectionem cadaueris, maximeque vlceris, circa caput ossis femoris & ipso capite acetabulo ossis coccygis acerrima caseosa, & tartarea materia insigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exesum, imo, quod maximum est, ipsa cartilaginosa substantia, qua hæc ossa in articulationibus inuestiuntur, consumta, ipsaque ossa summa carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentissimum & acerrimum ibi latitasse acidum. Vt ideo plenius adhuc confirmentur, quæ de summe acredinis in fistulis præsentia supra commemorauimus.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0029620

się Mu zyszał wspaniały
powiedz omi
ry i ołtarz ny
rzen ały,
no
tego Z zyszał śp
jak się ok. ercry
iecan
vana
aw staić
ruk
miedzy stie,
na rękie u kr
won raz
oba d
ciał wiony stron
atko n uwieńczy y
a m dsz o
s złott e śp y
ci woi
obi miedz

